

Pil je tamkaj v družbi tistega grdogledega Bračánovega Jožeta, kateri je tudi zapravil svojo kmetijo. Navadno se jima je pridružil še kak vinski bratec, in popivali, kleli in tiste tako pogubne podobice so premetavali do ranega jutra. Mati je Toneta prosila in-opominjala, naj se vendar dela poprime in opusti tiste bratce, pa njene besede so bile bob v steno. Tone je še huje pijančeval, in ko mu je denarjev nedostalo, prodal je kos za kosom, govedo za govedom, potem gozd v Jelovju, nazadnje vse njive. Mati mu je med tem nekaj od starosti, nekaj pa od žalosti umrla. Le še hiša, prazna in raztrgana hiša je ostala Tonetu. Pa tudi hišo je izgubil. Nekega večera je prišel pijan domov, z gorečo smodko v zobéh. Legel je na slamnato posteljo in précej trdno zaspal, a na smodko, katera mu je v slamo padla, je pozabil. Slama se je užgala. Vročina je vendar-le Toneta prebudila in stekel je ves opečen na vrt. Med tem se je pa tudi hiša vnela, hitro je bila vsa v plamenu.

Tako je Tone vse izgubil. Pa tudi pamet je izgubil. Po onem požaru se mu je jelo me-

šati. Če vas pa kak slučaj doli na Belokranjsko zanese, lahko vidite Žigonovega Toneta; zamazan in raztrgan se potika po vaséh. Usmiljeni ljudje mu dajejo toliko, da se preživi. Čul sem ga že večkrat, ko je sam s seboj govoril: „Hu, hu, hu“, — se zasmеja — „kaj bode te vi, pavri“, jaz, jaz, Nemškar! Ha, ha, ha! Poglejte me, kako se svetim! Denar imam, denar! Še vi pojdite na Nemško, kakor jaz, pa bode te bogati, bogati, hu, hu! Tebi pa kosti zdrobim! ha, ha, zgaga ti!“

Vendar Tone sedaj nikomur nič hudega ne stori. Če pa povprašaš zgovornega Belokranjca po Žigonovem Tonetu, odgovoril ti bo: „Mislite li Nemškarja, gospod?“ in pové ti obširno, kar sem ti povedal jaz, zraven pa še dodene: „Ni prida ošabnost, ne! Pa tudi tisto, hoditi na Nemško in potem žlobodirati po nemško in hvaliti Nemce, je slabo, slabo. Dóma se je treba držati, domače ljudi ljubiti, potem se živi pri nas srečno. Nemci so že marsikateremu Slovencu pamet zmešali, kakor so jo Nemškarju, pa so jo.“

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina)

I.

Kupole pravoslavnih cerkev mesteca Gabrove so uprav zalesketale v žarkih jutranjega solnca, ko sem ustavil svojega konja pred prvim hanom¹⁾, stoječim ob cesti, katera me je bila privéla od Sistova semkaj pod vznožje Balkanovo. Vsled dolgega jezdarjenja utrujen sem stopil v preprosto krčmo, želeč malo pokrepčati se ter ob jednem pozvedeti za zanesljivega vodnika, kateri bi me spremil čez prelaz Šipko. Čul sem bil namreč, da je prehod tujcu samemu težaven, ker je več potov ali bolje stez preko gorovja. Mehadžiji²⁾, ki mi je prišel naproti, sem velel dati konju krme, meni pa prinesiti vina, kruha in ovčjega sira. V mračni sobi sta bila pri mizi dva Bolgarja rakíjo³⁾, in bila baš sedaj v živahnem pogovoru; z'lasti jeden, širokopleč mož, je silno mahal z rokama in silil v svojega soseda, da se je ta nehoté odmikal.

„In meni ne verjameš, meni, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč?“ Rekši se je obrnil, da bi pokazal onemu ta čudoviti hrbet, in pri

tem zapazil mene. „Dobro jutro, gospodine!“ pozdravil je sedaj. „Od kod prihajaš?“

„Od Svištova; namenjen sem v Plovdiv.“

„V Plovdiv? Torej moraš čez Šipko in potrebuješ vodnika; jaz te privédem tako varno na ono stran, da se ti niti noga ne bo spotaknila.“

Ná, tu sem imel vodnika brez dolgega iskanja.

„Dobro, kako ti je ime?“

„Djado Ilija.“

„Torej, djado Ilija, dovedi konja in se pripravi! V jedni uri odrineva.“

„Tako, gospodine! Zadovoljen boš z mano, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč.“

Nato je odšel, jaz pa sem sedel in zajutrkoval.

„Kako daleč je do vrh Šipke?“ vprašal sem prejšnjega sopivca Ilije, suhega dolgina v razcapani obleki.

„Štiri ure.“

„Kdo je ta djado Ilija?“

„Bil je dalje časa vojak, sedaj kupčuje s postermo¹⁾ in vodi tujce čez Balkan.“

¹⁾ Krčma

²⁾ Krčmar.

³⁾ Žganje.

¹⁾ Suho bivolsko meso.

„Ali je oženjen?“

„Ne.“

„In kaj je ž njegovo blagajno?“

„V vojski s Srbi je spremljal vojno blagajno; jedenkrat jo je bilo treba prenesti, tedaj jo je baje on sam nesel na hrbtu. Sedaj se rad ponša s tem.“

Zunaj se je začulo peketanje konjskih kopit, in glas djada Ilije je zagrmel: „Vsičko je gotovo!“

Plačal sem torej in šel.

Pred hanom je stal naš korenjak, držeč svojega in mojega konja.

Zajezdila sva, in šlo je v lahнем diru proti mestu.

Ob solnčnem svitu sem si mogel Ilijo in njega opravo natančneje ogledati. Bil je kakih pet in štirideset let, srednje, krepke postave, dobrovoljnega obraza; dolge brke so mu segale do razkritih prsij. Oblečen je bil v narodno nošo: široke, spodaj zapete hlače, kratek telovnik z rokavi, opanke in čepica. Izza rdečega pasa sta moléla nož in samokres; ob sedlu je visela stara turška puška. Konj njegov je bil silno visok, mršav in koščén. Repa ni imel, gotovo ga mu je bil kdo izpulil. Še znamenitejša je bila barva te krasne živali; bela ni bila, črna tudi ne, rjava še manj, siva? — zopet ne; sploh ni bila to nikaka barva, ki se dá — označiti z besedo.

Kar se tiče sedla, moral si jednakega iskati. Volčja koža brez dlake, na vsaki strani dve tanki vrvi s pritrjeno železno ploščo in — zadostovalo je. Iz kake snovi so bili uzda in vaji, nisem mogel določiti.

Držal pa se je moj spremljevalec kakor paša treh konjskih repov, in tudi kljuse njegovo je stopalo ponosno zraven mojega vlaškega vranca.

Dospela sva v mesto na trg. Na nesrečo je bil danes tržni ali pazarni dan. Te množice pešcev, jezdecev, vozov, tovornih živalij itd. ni bilo mogoče prodreti. Obtičal sem s svojim konjem. Pogledal sem po Iliji, — nikjer ga ni bilo. Pač! — tam na strani, deset korakov pred mano, je rinil naprej.

Sedaj je skočil moj konj v stran, in oni mi je zopet izginil izpred očíj. Nisem utegnil dalje nanj paziti, opraviti sem imel obilo sam, da sem, četudi počasi, vendar vidno napredoval. Porabil sem vsak najmanjši prostorček, in kjer ni šlo z lepa, ondi sem vspodbodel konja, da je pred saboj vse podrli. In to vpitje, ta vrišč, šum in ropot — ne dá se popisati! Ta je bil glasnejši od drugega; Bolgarji so kričali, Turki kleli, konji rezgetali, osli rigali, — bilo je grozno. Da sem v tej gneči marsikatero dobil med rebra ali v hrbet, to se lahko ume. Slednjič

me je že jezilo, jel sem tudi jaz vpiti in dregati in mahati okoli sebe.

Na ta način sta minuli skoro dve uri, predno sem se prerinil na prosto. In mestece je komaj jeden kilometer dolgo!

Kje je Ilija? bila je sedaj moja prva misel.

„Tuka sam, gospodine“, te besede so mi udarile na uho; ozrl sem se, in res! — v dogémi¹⁾ je sedel dobri Ilija pri rakiji in se mi prijazno nasmejal.

„Čekam te večje jedin čas²⁾“, je rekel, skočivši zopet v sedlo.

Mož je bil vajezen jezdit po pazaru na pazarni dan.

„Sedaj pa le brzo!“ — opomnil sem, in vspodbodla sva konja.

Prejezdila sva še nekaj ulic, in mesto je bilo za nama.

V primeru z drugimi bolgarskimi mesti sme se Gabrova imenovati lepo; vzrok tega je, da bivajo tu sami Bolgarji, kateri so — kakor sem zvedel pozneje od Ilije — že za časa turške nadoblasti imeli od sultana dovoljenje, zabraniti vsakemu Turku daljše bivanje v mestu; samo politični uradi so bili turški. Mestece šteje okoli osem tisoč prebivalcev, večina samih obrtnikov, sosebno nožarjev. Ima tudi nekaj lepših poslopij: dve pravoslavni cerkvi, sodišče, bolnišnico, gimnazijo in realko, nadalje pivovarno in tovarno za tkanje sukna.

Takoj za Gabrovo se jame pot vzdigati; na desno in levo se dvigajo visoke skale, med katerimi dere Jantra, sedaj, sredi mal. srpana, jako plitva. Gorovje je pusto, z bukvami in hrasti porastlo; jelk in smrek ni. Goste jate divjih golobov polnijo zrak z glasnim vriščem. Vasi Bečkinje in Jezero sta zadnji tostran Balkana.

Moj vodnik me je vso pot kratkočasil s pripovedovanjem raznih dogodkov iz svojega življenja; povest o vojni blagajni je bila trikrat na vrsti. Mož se mi je bolj in bolj prikupil s svojo dobrodušnostjo. Povedal sem mu tudi jaz svoje ime, da sem Slovenec in sicer iz Ljubljane, katero si je on mislil tam nekje pri Petrogradu; veselilo ga je neizmerno, da sva si Slovana brata, sinova jedne majke.

Polovica pota je bila že za nama, ko je kazala moja ura poldne. Treba je bilo nama in konjema malo počitka; razsedlala sva torej pod košatim hrastom. Omeniti moram, da sem bil med potjo nastrelil nekaj golobov; tudi djado Ilija se je bil izkušal s svojim strelnim orodjem, toda prevrtal je bil samo zrak; dolžil je smodnik neuspeha.

¹⁾ Kréma in prodajalnica.

²⁾ Ura.

Zapalila sva ogenj, oskubla ptice in jih pekla na lesenem ražnju. Dišalo nama je izvrstno. Po kratkem odmoru sva zopet odrinila.

Pot je bila vedno težavnejša, vodila je mimo strmih skal ali po temnih gozdih, solnce je pripekalo in me žgalo v tilnik, da sem moral klobuk nazaj poriniti; nasproti je Ilija snel čepico in gologlav jezdil kljub žgočim solničnim žarkom. Oddahnil sem se šele, ko sem stal vrh prelaza.

Razgled je tu krasen. Pred saboj v nižavi vidiš veliko planjavo, obrobljeno od gorá, raztezajočo se tje v daljavo. Rmenó polje se menjava z zelenimi livadami in širnimi gozdi. Vmes se blišče vasi in sela. Nekaj turških okopov iz l. 1877—78. je še ostalo, in spominik na tvoji strani priča, da so se tu vršili krvavi boji, boji Slovanov, branečih dom in prostost proti navalom azijskih trum. — In vso to panoramo obseva zlato solnce, stoječe na sinjem oboku, obseva pa tudi tvoje srce, da se v hvaležni ljubezni povzdiga k Onemu, čigar roke so ustvarile vso to krasoto.

V hanu, katerega tu ni manjkalo, namenil sem se prenočiti in zarana nadaljevati svojo pot. Zavila sva torej z Ilijem v dvorišče, oskrbela konja, potem pa legla pred hišo v senco, kamor nama je prijazni krčmar, rejen možiček z kosmatim nosom in debelo glavo, prinesel jela in pila. Z Ilijem sta si bila stara znanca in celó malo v sorodstvu. Postregel nama je z vsem, kar je premogel, in tudi sam prisedel k nama, da bi naju zabaval. Kmalu se je vnel živahen pogovor; seveda je največ imel povedati djado Ilija.

„Ako bi znal, da nista preveč utrujena“, rekel je med drugim mehandžija, „priskrbel bi vama prijetno zabavo.“

„Kako?“ vprašal sem jaz.

„V dolini tam na levo sem videl včeraj sled divjega prešiča. Na vshodnem koncu je nekaj hrastov in zraven malo močvirje, tje mislim, zahaja. Ako hočeta, gremo nadenj.“

Lov na divjega prešiča! Kdo bi se tu obotavljal?

„Jaz sem pripravljen, in ti, djado Ilija?“

„Vprašáš? Vedi, najprve bom to zverjad ustrelil in nato jo bom še z nožem zaklal; to zvršim jaz, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč.“

„Tedad pa le na noge!“

Vzel sem svojo dvocevko, na katero sem se smel zanesti; jedna cev je bila risana, torej za kroglo, druga ne. Pihalníkoma Ilije in mehandžije nisem mnogo zaupal.

Šli smo po ozki stezici navzdol proti dolini; prvi je stopal mehandžija, za njim Ilija in zadnji jaz.

Čez pol ure smo stali pri hrastih, kamor je imel priti neresec. Preiskal sem sledove, bili so zastareli; danes torej še ni bil tukaj.

„Moramo čakati!“ rekel sem tovarišema. „Ti, Ilija, se skrij za oni grm tam pri studenčku; jaz in mehandžija se bova postavila ob močvirju. Streljajta samo, kadar vama bo gotov.“

Legli smo vsak na svoje mesto z napeto puško poleg sebe. Vsi trije smo tvorili skrajne točke jednakostraničnega trikotnika; bili smo po sto korakov narazen. Severni del močvirja je bil moj, južni mehandžije, in na vshodu, pod hrasti, je stal Ilija; pričakovane je imel priti po dolini, torej od zahoda. Naša stališča so bila malo višja od močvirja.

Solnce je bilo že zatonilo, in mrak je legal na zemljo. Gozd, ki nas je obdajal krog in krog, bil je čimdalje temnejši. Listje dreves je skrivnostno šumljalo in šepetalo ter me zazibalo v tužne misli; nikak glas ni dramil tihote, niti cvrčka ni bilo slišati; — bilo je kakor v grobu. Čez močvirje se je raztezala lahna meglica in zavila temne sence v belkast plašč.

Skoro bi bil pozabil, kak namen da me je pravzaprav privedel semkaj, ko bi ne bil zdajci zapazil na desni strani pod seboj črne prikazni, katera se je počasi pomikala proti stališču Ilije. Čuj! — ali sem se motil? — Ne, zopet zamolklo kruljenje, — zver je bila tu! Zagrabil sem puško in hotel pomeriti, kar se meni nasproti zabliška in počí strel. Strelil je bil mehandžija. — Žival je bila izginila v megli. Sedaj — zopet pok — bilo je pri Iliji. Skočil sem kvišku in letel tje. Grozen krik, strašno odmevajoč po dolu, ustavil me je za hip. Toda samo za jeden hip in zopet sem dirjal naprej, kakor hitro sem mogel.

Ilija je bil nemara zver ranil in sedaj ga je napadala; to je pomenil njegov vzklík. Imel je še sicer samokres in nož, navzlic temu je bil v veliki nevarnosti; s prvim bi tako in tako ničesar ne opravil, temveč napadalca le bolj razljučil, nož je pa tudi slabo orožje. Torej le urno, drugače je izgubljen! — ta misel mi je dala novih močij. V hipu sem bil na mestu. K sreči je posvetil mesec, in mogel sem vse natančno razločiti. Na tleh je ležal Ilija pod silnim merjascem, kateri je sedaj, začuvši mene, vzdignil glavo in me srdito gledal s svojimi malimi očmi. — Trenutek — in že sem sprožil. Krogla je tičala dobro, zakaj merjasec je takorekoč poginil v ognju. Zvrnil se je na stran.

Sklonil sem se nad Ilijem in mu zrl v obraz. Oči je imel zaprte. Ležal je vznak. Stresel sem

ga, in tedaj je odprl oči. Globoko je zasopel in se z mojo pomočjo sklonil po koncu.

Zapazil je mrtvega neresca in mahoma je stal na nogah. „Ali si ga, gospodine? Oj hvala ti, hvala; pošast me je hotela raztrgati.“

„Je že dobro. Si-li ranjen?“

„Hlače so raztrgane; če sem tudi ranjen, tega ne vem; moram pogledati.“ Otiral se je po celem životu in naposled dejal:

„Popolnoma sem cel. Hudoba je bila samo jedenkrat mahnila, vdrugič ni utegnila, ker si ji ti posvetil. Čudno se mi le to zdi, da je nisem usmrtil jaz, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč. Skoro je bilo po meni.“

„Zakaj se nisi branil z nožem?“

„Pozabil sem, da ga imam; vse se je godilo tako naglo, da še misliti nisem mogel. Toda rajši poglejmo, kam sem bil pošast zadel, da si je upala, lotiti se me.“

Vsi trije, — mehandžija je bil takoj za manoj prihitel —, smo obrnili neresca in videli, da ga je bil mehandžija ranil na desnem zadnjem kraku in Ilija na desni sprednji nogi. Moja krogla mu je šla skozi levo uho v možgane.

Nato smo mu zvezali noge in ga nataknilo na debel drog; mehandžija in Ilija sta ga nesla, jaz sem stopal za njima.

Tako smo prikorakali zopet nazaj v han, vsi zadovoljni, da se je lov tako dobro obnesel

in tako srečno izšel. In potem? — Ej, potem smo sedeli še pozno v noč pri mastni pečenki in rujnem vincu. Najveselejši je bil djado Ilija; vedno in vedno je pripovedoval, kako je bil, ležeč na trebuhu, lepo mirno zaspal, ko ga je predramil pok, in je videl velikansko pošast drvečo se proti njemu. Hitro je bil sprožil, toda še hitreje ga je bila ta pošast potlačila, da so mu pošle vse misli. Ob tem je vedno napival meni, imenujoč me junaka in svojega rešitelja, dasi sem mu zatrjeval, da nisem ničesar tvegala. In predno sem legel k počitku, dejal je veseli Ilija:

„Gospodine, mislil sem te v Kazanliku zapustiti, toda iz tega ne bo sedaj nič. Grem s taboj, kamor hočeš.“

Kaj sem hotel? Odreči mu nisem mogel in morebiti bi ga še kdaj rabil, ker je bil domačin in je poznal kraje in ljudi; zato sem rekel: „Veseli me, da hočeš ostati pri meni, jako bi mi bilo žal, ako bi se morala tako hitro ločiti.“

„Ali bi ti v resnici bilo žal po meni?“

„V resnici.“

„Oj, potem dovoli, da te objamem, jaz, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč!“

In objemal in pritiskal me je dobri djado Ilija, da so se mi rebra šibila in mi je pohajala sapa.

(Dalje.)

Celje in okolica.

(Národno-društvene črtice. — Poleg raznih spisov sestavil Andrej Fekonja.)

(Dalje.)

Društveno stanje v Celju.

Cillier-Kinder . . .

Nar. preg.

Pravijo: Celjsko deco, laško vino in mo-zirsko raševino moraš hvaliti, ako — plenja. No, mi si oglejmo tu na kratko le prve: káki so bili Celjani ter káko društveno življenje v tem mestu pred kakimi 50 do 60 leti in še kaj preje.

Črtico o tem nahajamo zabeleženo v domačem listu („Domovina.“ V Celju leta 1891. št. 4 in 5), katero tudi tu priobčujemo malo dopolnjeno.

Društveno življenje je bilo od nekda le v večjih krajih, v mestih; zakaj le v teh je bilo dovolj naobraženih ljudi, ki so ljubili društveno življenje in bili zanje tudi sposobni.

Jedro naših starih mest so bili rokodelci in drugi obrtniki ter nekateri trgovci in kramarji; in oni so tudi pospeševali društveno življenje. Zlasti rokodelci so si ustanavljali svoje zadruge, tako imenovane „cehe“, po nemško navadno „Zunft“, „Innung“ ali „Bruderschaft“. In takih cehov je bilo gotovo tudi v Celju več.

Te zadruge so se dobro držale še v XVII. in deloma XVIII. stoletju. Varovale so svoje stanovske pravice, pa budile tudi živahnost v društvenem življenju. Cehi so se zbirali včasih pri načelniku zadruge, ki je hranil društveno imovino in zadrúžna pisma ter gospodaril z društvenim imetjem. Zbirali pa so se rokodelci v krčmah in v prenočiščih tujih in potujočih rokodelcev, katere so ob njihovem pohodu v mesto ondi pozdravljali.¹⁾ Imeli so

¹⁾ V Celju so leta 1822. po napotku kapelana Sig. Juvančiča in trgovca Pavla Kaindsdorferja ustanovili

Ob Balkanu.

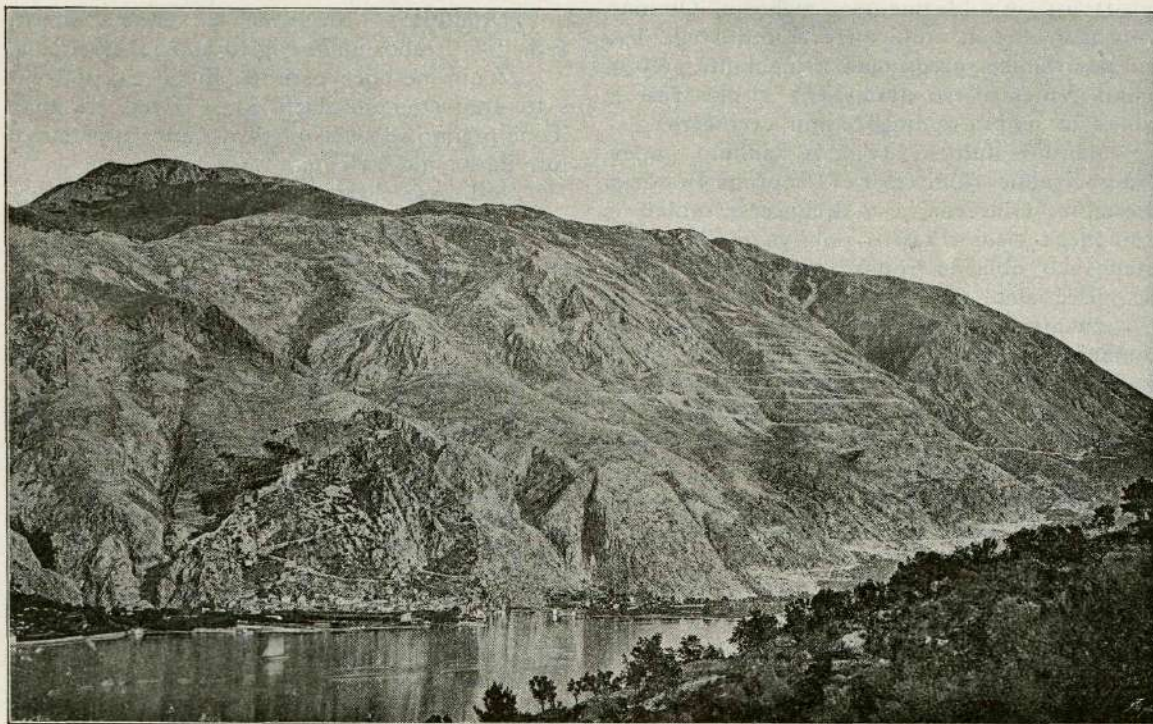
(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

II.

Rano sva se poslovila z Ilijo od šipkarskega mehandžije, kateri nama je bil še za odhodnico pripravil obilen zajutrek v zahvalo, da sva mu prepustila celega merjasca; moža je namreč poprej skrbelo, — to sem mu videl

na obrazu —, koliko plena pač pripade njemu, in tem večja je bila njegova radost, ko sem mu radovoljno odstopil svoj delež; istotako je storil tudi Ilija. Bolgarju se ne more odrehati malo sebičnosti. — Pot je sedaj vodila navzdol, početkoma strmo, polagoma je prešla v ravan.

Cesta iz Kotora do Črnogore.

Jutro je bilo krasno, hladna sapa je pihljala, in sveži zrak je oživiljal i naju jezdeca i konja. V naglem diru sva se bližala Kezanliku. Okolica tega mesta je rajska. Krog in krog gosta polja cvetočih rož, rdečih, žoltilih in belih, ki prosto rasto druga poleg druge, vmes pa so še nasajene zelene oljke. Oko se težko loči od te lepote. In šele duh iz teh brezštevilnih cvetnih čaš! — Človek je malone omamljen.

Tu v Kezanliku se namreč pridelava obilo dragocenega rožnega olja, katerega se zlasti v Turčijo mnogo prodá. In če pomislimo, da je treba mnogo tisoč lističev, da se pridobi samo par kapljic, potem se ne smemo čuditi, da je to olje tako drago.

Prijezdila sva v majhen gozd. „Onkraj gozda se vidi Kezanlik“, opomnil je Ilija.

„Torej bodeva v kratkem tam. Želim si ogledati mesto. Ali veš za dobro gostilno, kjer bi se ustavila?“

„Da; najdobar i najhubav¹⁾ je hôtel ‚Balkan‘. Last je mojega prijatelja, kateri te bode na rokah nosil, ker te bom pripeljal jaz, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in —.“ Nenadoma je bil prenehal pri svoji blagajni, zroč v goščavo na desni.

„Kaj pa gledaš tako pazljivo?“

„Ali nisi ničesar čul, gospodine?“

„Kaj?“

¹⁾ Najlepši.

„Nekdo je zastokal.“

„Kje?“

„Tam v goščavi.“

„Vse je tiho, motil si se.“

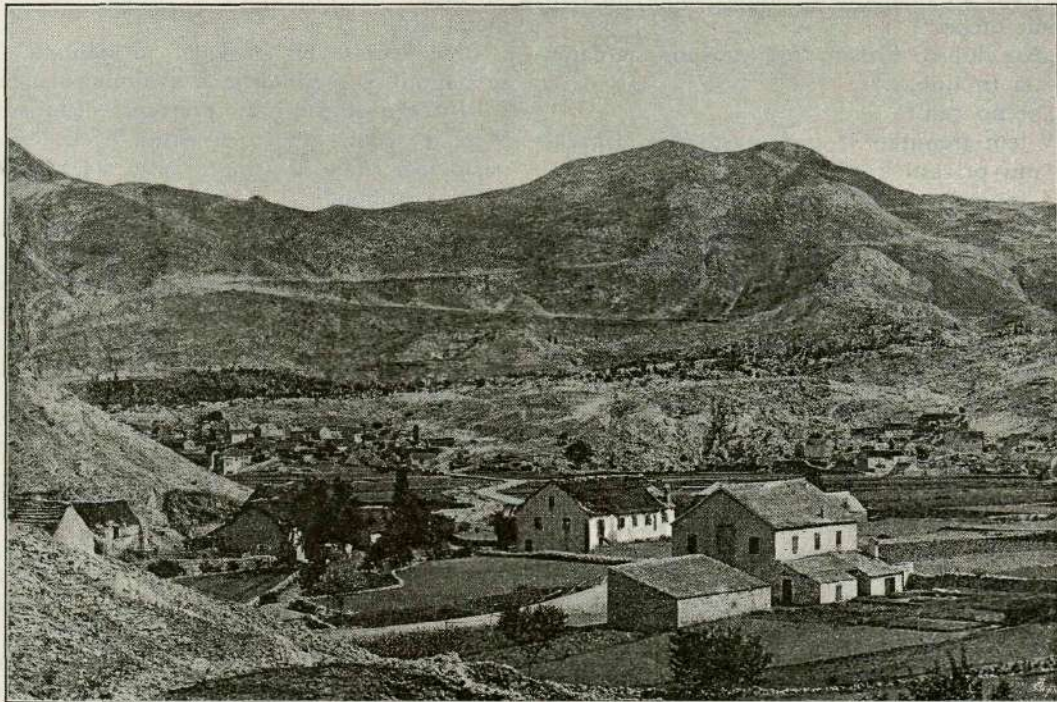
„Ne, ne; čuj! že zopet.“

Sedaj sem tudi jaz slišal; bolesten vzklík je zadonel iz gozda, kratko — zamolklo.

„Kaj neki to pomenja?“ vprašal sem Ilijo. „Čakaj me tukaj, grem gledat.“ Rekši, sem skočil raz konja.

„Ne hodi sam; pojdiva rajša skupno,“ klical je za mano, a bil sem že izginil v goščavi.

Z napetim samokresom sem se počasi pomikal proti kraju, od koder je bil prišel stok. Morda je bil kdo v nevarnosti in je tedaj potreboval pomoči; morda se je kdo samo šalil ali je bilo kaj drugega nenevarnega. Vsekako pa sem se moral prepričati, ker bi mi pozneje vest vedno očitala, ako bi bil vsled malomarnosti kriv nesreče bližnjikove. Bil sem že globoko v goščavi, ko sem zdajci začul pred seboj govorjenje. Oprezno sem odstranil ovirajoče veje in pokukal skozi grmovje. Na tleh je sedela zala deklica komaj sedemnajstih let; temni lasje so ji padali v gostih valovih čez ramena,

Njeguš, rojstveno mesto kneza Nikole I.

izpod tankih trepalnic je žarelo dvoje črnih oči; cvetoči obraz je izražal bol in rdeči ustnici sta bili krčevito stisnjeni. Pred njo je stala žena srednje starosti, na tleh sedeči deklici popolnoma podobna; nekdanj je morala biti izredno lepa, o tem so svedočile nje pravilne poteze, a videlo se ji je, da je imela za seboj burno, rekel bi, nesrečno minulost. Obe sta bili črno in vkusno oblečeni; gotovo sta bili boljšega stanú. Sklepal sem, da imam pred seboj mater in hčer. Da sem pravo zadel, videl sem iz njiju pogovora. Ravno tedaj je namreč rekla starejša dama v čisti bolgarščini z malo tujim naglasom:

„Če hočeš, Bella, grem v mesto po voznika, da te bo peljal domov.“

„Oh ne, mama, bojim se ostati sama tukaj. Rajši počakajva, morda pride mimo kak jezdec, kateri mi bode rad prepustil svojo žival proti odškodnini; saj veš, da znam dobro jezdit. Da bi le mogla priti do pota, potem bi bilo dobro; a noga me tako boli, da je niti premakniti ne smem.“

„Ako je damama všeč, morem jima poslušiti“, oglašil sem se sedaj jaz, stopivši izza grmovja in se jima priklonivši.

Osuplost se je obema brala na obrazu; čudé se sta me gledali. Slednjič je rekla mati:

„Kdo ste, gospod, in kako ste prišli semkaj?“

„Tujec sem, doma iz Avstrije; jezdil sem ravno tu mimo, ko sem začul bolesten stok in sem šel pogledat, kaj pomenja. Rad prepuščam

gospici svojega konja, ako vama morem ustreči s tem.“

„Vi ste preprijazni; a vaše ponudbe ne morem sprejeti, ker bi vam provzročila neprijetnosti.“

„Nikakor! Mesto je blizu, in do tje grem lahko peš. Sicer pa, če hočete, pojezdi lahko moj vodnik, ki me čaka na potu, v mesto po voz. Toda gospica bi morala dolgo čakati, kar bi ji bilo izvestno težko. Dovolite torej, da pripeljem konja semkaj.“

Po kratkem premisleku se je obrnila k hčeri, katera je doslej molčala:

„Kaj meni ti, Bella?“

„Rada bi bila kmalu doma; noga mi bolj in bolj oteka.“

„No, dobro. Prosim torej, gospod, da nama izkažite to ljubav.“

„Srčno rad.“

V tem trenutku je prilomastil Ilija. Ukazal sem mu privesti konja.

Z mojo in svoje matere pomočjo je sedla deklica v sedlo in odjezdila z Ilijo proti mestu. Jaz in njena mati sva šla peš za njima.

Med potoma mi je pojasnila gospa vzrok, da sem ju našel v tako neprijetnem položaju. Malo proč od kraja, kjer sem se bil seznanil z njima, je stal namreč lesen križ, katerega sta vsak dan obiskavali. Danes sta uprav odhajali, ko je pala Bella čez drevesno koreniko in si izpahnila desno nogo tako hudo, da ni mogla več stopiti nanjo. Vprašala me je tudi natančneje po mojem imenu, družinskih razmerah itd. O njej sem pa zvedel samo to, da je Španjolka in sicer vdova; a to je bilo tudi vse. — Vsakega njene razmere zadevajočega vprašanja se je znala ogniti; uvidel sem, da ji je to neljubo, in zaradi tega je nisem več nadlegoval z enakimi vprašanji.

Prišedši v mesto je zavila v stranske ulice in se naposled ustavila pred prijazno, z vrtom obdano hišico. Ob plotu je stal djado Ilija s konjema.

„Tu je moje domovje“, dejala mi je, „srčna vam bodi zahvala za vašo vljudnost! Ako še ne bodete danes odhajali, prosim vas, posetite me malo.“

„Namenjen sem ogledati si mesto. Morda mi bo prilika, da vas obiščem.“

„Dobro. — Na svidenje!“

„Ali hočem poslati zdravnika sem, da poravna gospici nogo?“

„Hvala. Ni treba. — To razumem sama bolje.“ In odhitela je v hišo.

Zajezdila sva zopet z Ilijo in krenila proti „najhubavemu“ hotelu „Balkan“, kjer človeka baje nosijo na rokah. Črez dobrih deset minut sva dospela do namena. Deska z velikanskimi

črkami, to je, kljukami, je oznanjala, da sem stal pred hotelom „Balkan“. No, bila je to še dosti čedna gostilna, in Ilija torej ni ravno preveč pretiraval. Seveda, po njegovem vkusu je bila že najhubava, a pri nas bi ji bili odkazali prostor v tretji ne pa v prvi vrsti. Gostilničar, prijatelj Ilijin, me sicer ni ravno nosil na rokah, a bolj postrežljiv nego drugi njegovi bolgarski sovrstniki je bil vsekako. Odkazal mi je najboljšo sobo in mi prinesel dobro kosilo.

Po jedi sem se umil in preoblekel in potem šel na okrog po mestu. Djado Ilija pa je rajši sedel pri rakiji in tütünü.¹⁾

Mesta ne bom opisoval; nima nikakih znamenitostij.

Ko sem se bil nagledal in nahodil, sem se napotil v predmestje k svojima znankama.

Pričakovali sta me v preprosti, čedni sobici. Mati je tedaj, sedeč pri oknu, hčeri ležeči v naslonjači čitala iz knjige. Jako sta bili veseli mojega prihoda.

Pogovor se je sukal le vedno o meni, o sebi nista ničesar omenili. Umevno je, da sem bil sila radoveden in željan zvedeti njihovo zgodbo, a vse sta mi prikrivali. Stanovali sta popolnoma sami v hišici, le stara služabnica — brezzoba Bolgarka — jima je stregla. Ubožni nista bili, o tem je pričala hišna oprava.

Toda — kaj ju je bilo zaneslo semkaj v to balkansko mestece in zakaj sta molčali o svoji minulosti? — to vprašanje mi je vedno in vedno prihajalo na misel. Samo nekaj sem bil opazil, kar mi je dalo povod novemu ugibanju.

Pod zrcalom je namreč visela v črnem okvirju slika moža, čegar obraza vsled slabe luči nisem mogel prav natančno razločiti, toliko sem pa le videl, da je bil lep in mlad. Da je bil v zvezi z življenjem mojih znank, spoznal sem iz tega, ker se je gospa večkrat ozrla v to sliko in ji je vsakokrat otožna senca potemnila obraz. Hčerka je bila malo veselejša od svoje matere, kateri se je videlo, da je vsak smehljal, vsaka živahnejša beseda prisiljena. Ubožica je pač že izkusila dokaj nesreč in bridkostij.

Pri vsem tem je hitro minul popoldan, in jelo se je že mračiti, ko sem se poslavljaj.

„Ali se bomo še kdaj videli?“ vprašala me je gospa.

„Težko. Od tod grem v Carigrad, od koder se pa vrnem čez Črno morje po Dunavu v domovino.“

„Ostanite torej zdravi; dolgo in težavno pot imate pred seboj. Božja roka naj vas vodi, da bi bili srečnejši kakor Ped — —.“

¹⁾ Tobak.

Prestrašeno je omolknila.

„Prosim, nadaljujte, gospa!“

„Nič, nič, — zmisliła sem se bila na nekoga — in ušle so mi nehoté — — te besede. — — Z Bogom, z Bogom!“

Še enkrat sem jima stisnil roko in potem šel s težkim srcem, uverjen, da ju ne bom nikdar več videl.

Ko bi bil tedaj znal, da se bomo čez mesec dni zopet našli v povsem drugačnih razmerah!

To noč dolgo nisem mogel zaspiti. Raznovrstne misli so mi rojile po glavi. One hišice v predmestju in njenih prebivalk nisem mogel pozabiti. Živo me je zanimala njiju usoda.

Uboga žena! — Bog zna, kako dolgo že prenaša svojo srčno bol, sama zase, — nikomur se je ne upa potožiti, — nikjer ne najde tolažbe! — In nedolžna deklica, nje hčerka! Morda zna za materino tugo, morda tudi ne. Vedno jo vidi žalostno, otožno; — kako ji mora biti to mučno! In, je-li tako obližje nanjo brez vpliva? Ji-li ne mineva mlado življenje grenko, solzno, brezradostno?

Vedno in vedno so mi donele po ušesih besede: „Božja roka naj vas vodi, da bi bili srečnejši kakor je bil Ped — —.“ Kdo je bil ta nesrečni? Imenovala se je vdovo. Morda njen mož? Torej mrtev!! — Kdo ve? — Naposled sem zaspal, a imel sem nemirne sanje. Sedel sem ž njima v sobici. Nenadoma se odpró duri in plamen šviga notri, dim se vali — glasen šum se čuje. Tu se prikaže velikanska črna postava moža z bodalom v roci; — plane na deklico, hoteč jo prebosti. V strahu skočim kvišku, z rokama ga zgrabim za vrat — grozen ropot! — Vzbudil sem se; v spanju sem bil prevrnil stol.

Dan je svital. Vstal sem in šel v gostilnično sobo, kjer me je že čakal Ilija. Po zajutruku sva takoj odrinila; jezdila sva ob reki Tundži naravnost proti zahodu.

Vreme je bilo pusto; sivkasti oblaki so zakrivali solnce, in rahel dež je rosil prašnata tla.

Še pustejšé mi je bilo v srcu. Otožno sem zrl predse.

Ta moja mračnost pa, — kakor sem opazil — nikakor ni ugajala djadu Iliji; po strani je škilil name, kašljal, prhal in godrnjal, parkrat tudi poskusil, da bi pričel govorico, a videč, da sem malobeseden, kmalu zopet umolknil; slednjič pa mu je prišla dobra misel, zakaj zadovoljno je nagubal in namrdal obraz, rekoč:

„Veš-li, gospodine, zakaj si žalosten?“

„Zakaj?“

„Ker ne poješ.“

Kam je neki meril?

„Tako?“

„Da, ravno radi tega, ker ne poješ. Kdor poje, ni in ne more biti žalosten; kdor ne poje, je in mora biti žalosten; ti ne poješ, zatorej si žalosten. Ni-li prav tako?“

„Popolnoma. Ti ne poješ, zatorej si žalosten.“

„Jaz, žalosten? Kako to?“

„Ravnokar si pravil, da, kdor ne poje, je žalosten. Ti ne poješ, zatorej si žalosten.“

To ga je vendar malo zmotilo; a kmalu se mu je zopet zadovoljno zablistalo po obrazu.

„Jaz, da ne pojem? — Jaz vedno pojem!“

„Ali si tudi prej pel?“

„Tudi.“

„Pa nisem nič slišal.“

„Seveda ne, ker pojem vedno tiho.“

„A, tako!“

„Da. Ako bi jaz, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč, glasno pel, potem bi ti od strahu padel raz konja, moj silni glas bi ti pretresel kosti in mozeg.“

„Mogoče. Navzlic temu bi te le rad enkrat slišal. Saj ti ni treba peti z vso silo, poj polglasno in ne bom padel raz konja.“

„Dobro, pel bom torej polglasno.“

Vzravnal se je, srdito zavihal brke, hudo pogledal in pričel:

Šumi Marica

Okrvavena,

Plači vdovica,

Ljuto ranjena.

— — —

Marš! Marš!

Z generalat naš.

Raz, dva, tri,

Marš vojnici!

To vam je bilo petje! In povrh še polglasno petje! Nesrečni Ilija! Rdeč in višnjev v obraz in obrnjen proti nebu je tulil z globokim, gromovitim glasom svojo „polglasno“ pesem. Bal sem se, da bi ne počil Mično je pel ob tem gledati njegovega konja. Dočim se je moj vpenjal plašno, je on radostno gibaje z ušesi navdušeno stresaval glavo in stopal, kakor bi nosil kralja; čudno, da ni tudi on povzdignil glasú in pomagal svojemu gospodu.

„Šumi Marica“ je bolgarska narodna himna in ima jako mil in nežen napev. Tem odurnejše je bilo torej petje Ilijino.

Končavši me je vprašal: „Ne je li bilo hubavo tova?“

„O, še prehubavo; glas imaš v resnici silen.“

„Kaj ne? — A to je bilo samo polglasno. Hočeš-li, da zapojem drugo kitico polno-glasno?“

„Bog obvaruj! Moja ušesa niso jeklena.“
 „Tedad bom pa zapel zopet samo polglasno in sicer jedno svojih skladb.“

„Kaj, ali tudi sam skladaš pesmi?“

„Da, in še mnogo.“

„Začni!“

Sultane, ne iskaj momá¹⁾ na Bългарin,
 Tvojata da bodi tja na ciganin.

Čudno! Svojo skladbo je pel, v resnici pel, ne tulil, ako se sploh jadikovanje — ker tak je bil napev — sme imenovati petje.

Trajalo je precčej časa, predno je izjadikoval.

„Ali si res to lepo pesmico sam zložil?“

„Res.“

„In tudi uglasbil?“

„Tudi.“

„Zapoj zdaj drugo kitico.“

„Je nima.“

„Kako to? Ali je bila to cela pesem?“

„Cela. Saj zadostuje! Pesmi skladati ni lahko.“

„No, pa zapoj kako drugo pesen. Saj jih znaš mnogo.“

„Mnogo.“

„Torej!“

Turek je hraber, Srb pohraber,
 Ami Bългарin, toj je najhraber.

„Izvrstno! Še jedno!“

Koja li je najhubava i najdobra zemlja?

Nikoja ne je druga kato Bългарija!

Napev je povsod jadikovanje.

„Jako lepo! A nekaj se mi le čudno zdi, djado Ilija!“

„Kaj?“

„Da še nisi zložil nobene pesmi o vojni blagajni. Pomisli, to bi bila najlepša pesem celega sveta!“

„Za Boga, saj res! — Da sem mogel kaj takega pozabiti! — Toda čakaj, gospodine, tekom jednega tedna jo bom izgotovil. Oj, to bo bode krasno! Ljudje bodo kar strmeli. To bo krasno!“

Od samega veselja se je tresel po vsem životu, in tudi kljuse njegovo je hitreje predstavljalo dolge noge, čuteč bodočo krasoto pesmi o vojni blagajni. Veter je bil med tem razgnal oblake, in solnce je prisijalo na oživljeno naravo.

Čez dobro uro sva prijezdila v Kalofer, veliko vas in vozlišče važnih prometnih potov, vodečih od prelazov Šipke in Rozalite proti jugu v Plovdiv.

Tukaj se nisva mnogo mudila, opoldne sva bila še štiri milje od Plovdiva oddaljena.

¹⁾ Deva.

Bilo je v vasi Čukarli, kjer sva kosila v dogénu, stoječem na južnem koncu sela.

Ravno sem se bil nasitil na ražnju pečene ovčjega mesa, ko je vstopil nov gost; doslej namreč sva bila jaz in Ilija jedina. Bil je to pravoslaven pop potlačenega nosu in zabuhlega obraza; držal se je upognjeno, dasi je bil star komaj petdeset let; tičal je v zamazani in zakrpani suknji.

Velevši gostilničarju, da mu natoči pol oke¹⁾ rakije, prisedel je s prijaznim pozdravom k nama. Smrdel je po žgani pijači. Ker je bil zgovoren, poznal sem kmalu njegove razmere. Bil je dušni pastir v ubožnem selu na Kukuljevici planini, kjer so dohodki le slabi, in rakija, njegova najljubša zabava, le redka.

Imel je nekaj opraviti v Plovdivu in se sedaj vračal domov.

Med tem mu je prinesel gostilničar v malem vrču zahtevano pijačo. V dušku ga je spraznil skoro polovico.

„Izvrstna pijača!“ je dejal, tleskaje z jezikom; „ko bi smel ceno vino tako piti, to bi bilo potem življenje!“

„Ali ne smeš piti vina?“ vprašal sem ga.

„Ne.“

„Zakaj?“

„Ker bi bil takoj bolan, ako bi ga pil le kapljico.“

„Kaj pa vliješ potem v kelih, kadar daruješ?“

„Rakijo.“

„Ali je dovoljeno?“

„Seveda. Saj ni v naših cerkvenih knjigah nikjer čitati, da bi bilo prepovedano piti rakijo mesto vina. Potemtakem mislim, mora že biti dovoljeno.“

„Če tako sklepaš, seveda, potem je že tako. Ali si pa v tej zadevi poprašal tudi že drugega popa?“

„Čemu, ker ni treba! Moj tovariš v sosednjem selu, kateri je vedno tako žejen, da mora imeti v cerkvi poleg sebe velik vrč vina, tudi ne popraša, če je dovoljeno ali ne.“

„A, tako!“

„Da. In najhujše mi je bilo, ko leto dni nisem videl rakije.“

„Kako to?“

„Jedno leto sem sedel v ječi in ves čas nisem dobil niti kapljice svoje najljubše pijače.“

„Kaj si bil pa zakrivil?“

„Nič posebnega. Predno so me predstavili na Kukuljevico planino, sem služboval blizu Slivne pri neki božji poti. Med drugim sem prodal tri nepotrebne cerkvene posode. Kmet²⁾ me je ovadil, in vtaknili so me v temnico. To se je zgodilo pred tremi leti.“

¹⁾ Oka je 1¼ litra.

²⁾ Župan.

Da mi je vse tako odkritosrčno pripovedal, to so provzročevali duhovi rakije, katere je bil užil že skoro dva vrčka. Mož je bil pijanček prve vrste. In koliko sem naletel na svojem potovanju njemu podobnih popov!

Taki so pravoslavni duhovniki! Zato pa tudi ne uživajo pri ljudstvu časti in spoštovanja.

Marsikaj lepega bi mi bil še povedal pristni pop od Kukuljevice planine, ko bi bil še dalje ostal v njegovi družbi. A hoteč priti še danes v Plovdiv, sem se moral ločiti od njegovega duhtečega obližja. Sloves je bil kratek.

„Koliko časa boš ostal v Plovdivu?“ me je vprašal Ilija, ko sva počasi jezdila v klanec, dvigajoč se pred nama.

„Jeden dan; ogledam si mesto in dalje se ne bom mudil. Toda, kako bo potem, dragi Ilija? Ali misliš iti z menoj do Carigrada?“

„To se razume!“

„Pomisli, to je dolga pot. In povrh se boš moral vrniti. Torej dvakratna pot!“

„To nič ne dé. Saj imam čas, in Carigrad bi tudi rad videl. A jako me žalostí, gospodine, da — —, da — —.“

„No?“

„Da se me hočeš iznebiti!“ rekši, me je pogledal s solznimi očmi.

„Nikakor! Opozoriti sem te samo hotel na neprilichnosti, katere si boš s tem nakopal.“

„Kake neprilichnosti? Šele vesel sem, da se mi nudi lepa prilika, videti več sveta.“

„Če je tako, potem me pa le nikar še ne zapusti!“

„Prej ne, da te vidim na ladiji, katera te ponese nazaj v domovino.“

Ganila me je njegova privrženost. V tem kratkem času, odkar sva bila skupaj, bil se me je privadil; istotako se je godilo meni. Mož mi je bil ljub spremljevalec; ne gledé na njegovo poštenost, ponižnost in dobrovoljnost mi je bil v mnogem obziru potreben. Proti meni se je sicer védel kot sluga, a ravnal sem ž njim kakor s prijateljem.

Kar se tiče odškodnine, katera mu je pristojala, dogovorila sva se, da mu bodem plačal za vsak dan trideset novčičev. Pač mala vsota, a za njegove razmere velika. (Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

61. Carcer! — Grünova slavnost. — Pred kazino. — Na rotovžu. — „Interdikt.“ — Čudne prikazni v Ljubljani. — Zelenčeva poezija. — Dijaška politika.

... rožnika ...

Predragi! Prosim Te, vzemi to pismo s častjo v roke in še z večjo častjo in pa spoštovanjem je preberi, zakaj védi: pisano je v — ječi. V ječi, ali če hočeš latinsko ime, v „carcerju“ sedim in pišem. Vem, da se boš prijel za glavo, češ, kako je to mogoče, da bi Tvoj Ivan bil zaprt in baš sedaj ob koncu leta? Toda — zgodilo se je, in premeniti se več ne dá. Včeraj, to je v soboto, mi je razrednik naznanil suhoparno in mrzlo: „Jutri, précej po šolski maši, pridite v gimnazijo, da presedite kazen. Z ozirom na to, da doslej še niste bili posebno kaznovani, določili smo vam „carcer“ samo za štiri ure. Zaprti bodete torej od devetih dopoldne do jedne popoldne. Prinesite pa s seboj tudi papirja in črnila, ker bodete pisali matematiško nalogo, da vam ne bo preveč dolgčas.“ Z menoj vred so dobili iz našega

razreda še trije drugi „carcer“, in sicer: Planinec šest ur, Žanjec in Kralj pa po osem. Tudi v sedmi šoli so jih nekaj povabili, da pridejo danes sedet v šolo. In kako imenitni smo, ker smo zaprti vsak zase! Mene so deli v IV.b. Slovesno smo marširali od Križanske cerkve po Turjaškem trgu do gimnazije. Sošolci so nas spremljali kakor rimske trijumfatorje, in ko smo se pred gimnazijo poslovlili, klicali so nam „Slava!“ kakor zavidni, da je le nas doletela taka sreča. V gimnaziji so že vedeli, da pridemo. Le jeden trenutek — pa smo se razgubili vsak v svojo sobo. V sobi, odločeni meni za ječo, je že čakala Močnikova aritmetika. Franzl, šolski sluga, mi je povedal, da imam po naročilu gospoda profesorja v teh štirih urah zlate slobode narediti trideset nalog. Drugega nisva govorila. Molčé je odšel. Slišal sem le še, kako se je ključ obrnil v vratih in potem — vse tiho. In tako sem sam v sobi. Kakor je nekdanj sloveči Silvio Pellico pisal „Le mie prigioni“, tako tudi jaz opisujem svojo ječo. Kdo ve, kako imenitno bo kdaj to pismo! Toda zadnji čas je, da Ti povem, zakaj sem prav za prav dobil „carcer“. Razložim Ti vse na-

Tako je žalostno končal Flavijev rod; vendar šteje sveta cerkev med njim svoje mučenike. — Čez nekaj dni je vrgla Tibera v južnem delu mesta blizu kapénskkih vrat na prod mrtvo truplo mladeničevo. Rana mu je zijala v prsih. Četa radovednih pohajkovalcev se je zbirala okoli njega in ugibala vzrok njegove smrti. — Pozneje je prihitel starec s sivo brado. Sklonil

se je k mrtvecu in mu gledal dolgo v obraz; poljubljal mu mrzlo čelo in blede ustnice in ga klical z najmilejšimi imeni. Nato ga je skrbno zavil v plašč in dvignil na svojo ramo kakor nežno dete. Sključen pod težkim bremenom je hitel po cesti v bližnjo hišo. Med tem pa je mrmral v tujem jeziku skrivnostne besede, o katerih nisi vedel, so li blagoslov ali — kletev.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Mesto Plovdiv (Filippopel, Filibé) leži ob bregovih Marice in šteje 45.000 prebivalcev razne vere in narodnosti. Petina je katoličanov. Ustanovil je mesto kralj Filip makedonski l. 356. pr. Kr. Že od nekdaj je cvetlo vsled razvite kupčije, katera se pa vzlasti razširja, odkar teče mimo železnica.

Kakor predlanskim v Ljubljani, tako je tu leta 1818. razsajal hud potres in osemindvajset let pozneje je velikanski požar vpepelil velik del mesta.

Dospévšima proti večeru v mesto nama je bila prva skrb, poiskati gostilno, kjer bi mogla dobiti dobro in snažno prenočišče.

V ta namen sem se obrnil na capina, ki je lenaril ob voglu ulice; čakal je kakor na muhe prežeči pajek ugodnega trenutka, ki mu prinese dobrega plena v usta.

Doznavši mojo željo me je izprva nezaupno motril z očmi, češ, od tega zaprašnega človečeta se pač ni nadejati bakšiša; potem se je pa vendar premislil, vstal in jo krenil navzgor po ulici, ne mené se, ali mu slediva, ali ne.

Koncu ulice se je ustavil, pokazal s prstom na večje poslopje, stoječe na malem trgu, in stegnil odprto roko proti meni, v katero sem izpusil mal denar. Čeravno sem mu dal več nego je zaslužil, vendar se niti zahvalil ni, ampak nemo se naslonil ob zid bližnje hiše, da prične iznova svoj obrt.

Midva pa sva zavila na dvorišče omenjenega poslopja, katero je svedočilo, da je to gostilna, katero dobro obiskujejo, zakaj tu je stalo polno izvoščekov, postreščekov, težakov in drugih enakih ljudij. Zlasti pred vhodom je stala gosta gruča. Med tem ko je opravljal Ilija konja, napotil sem se jaz v gostilnično poslopje in prišel mimo omenjene gručé. Sredi nje je stala oseba, katera je obrnila nase mojo pozornost. Bil je mladenič v gosposki obleki, star jedva petindvajset let, vitke postave, zanimivih potez in

živih očij. Pod nosom so mu klile kratke brčice. V rokah je držal malo knjigo, nestrpnostno prebiraje list za listom, in pod pazduho in med kolene je tiščal še druge knjige. Sedaj je zaprl knjigo, pogledal po okoli stoječih in počasi izrekel besede:

„Dobró — konj — kupiti — ; koj — imeti?“

Ahá, hotel je kupiti konja in povpraševal prebrisane Turke in Bolgarje. A ti ga nikakor niso razumeli, to jim je bilo previsoko, ampak le debelo so ga gledali; odgovoril mu ni nihče. Ponavljal je še jedenkrat svoje vprašanje, — zopet zamán.

„Ta gospod želí kupiti konja“, pojasnil sem jim jaz.

Sedaj so vedeli, zakaj se prav za prav gre, in v hipu jih je kričalo petdeset:

„Ja go imam! Kolko mi platiš?“ A on se ni več zmenil zanje, ampak pristopivši k meni me ogovori v nemškem jeziku:

„Razumete nemški?“

„Da.“

„Vi ste ptujec?“

„Da.“

„Od kod?“

„Iz Avstrije.“

„Čeh?“

„Ne. Zakaj?“

„Ker v tej nesrečni deželi sem naletel izmed Avstrijcev doslej na same Čehe.“

„In vi?“

„Francoz: Jules d'Albij. Kam potujete?“

„V Carigrad.“

„Jaz istotako. Potujeva lahko skupno.“

„Lahko.“

„Ali ste sami?“

„Bolgar me spremlja, moj sluga in prijatelj ob jednom.“

„Lepo. Jaz pa potujem s Španjolom, ki govori nemški; drugače bi se ne mogla razumeti, ker on ne zna francoski, jaz pa španski ne. Jako ljubezniv človek; seznanila sva se v Belemgradu. Če hočete, greva takoj k njemu.“

„Zakaj ne! Toda kaj pa je z namenjeno kupčijo?“

„Ne mudi se. Le idite!“

Takega človeka pa še nisem videl. Brez dolgega besedičenja in mnogih okolnostij mi je ponudil svojo družbo, ne meneč se, kdo in kaj sem. Pristen, lahkoživ Francoz! Seveda, jaz za njegove razmere tudi nisem natančneje znal, a sklenil sem, da se mu kar tako ne pridružim. A vseč mi je bil jako; bil sem prepričan, da bo potovanje v njegovi družbi prijetno. Radoveden sem bil, kakšen je njegov drug.

Vedel me je v stransko sobo, kjer je sedel pri mizi gospod srednjih let, prijaznega obraza, obrobjenega od lepe črne brade. Ob najinem vstopu se je vzdignil.

Francoz me je predstavil:

Gospod — —! Pardon! Kako je vaše ime?

Povedal sem mu je.

„In tukaj sennor Pedro Nuñez.“

Podala sva si roke.

Pedro! V hipu so mi bile v spomine besede one skrivnostne gospe v Kezanliku: „Božja roka naj vas vodi, da bi bili srečnejši nego je bil Ped —.“ Ped —? To ne more pomeniti drugega kakor Pedra. Da, Pedro, in nič drugače! Morda je ta oni? Nespa-met! Na tisoče jih je tega imena. Kaj pa ona slika v črnem okvirju? Primerjal sem jo s pred seboj stoječim. Nikake podobnosti! — Proč torej s tem!

Sedli smo.

Tekom pogovora sem zvedel, da je Francoz lastnik svilopredilnice v večjem mestu južne Francije, Španjol pa grajščak v Sierrri Nevadi, ter da potujeta oba iz gole ljubavi po svetu; namenjena sta bila čez Carigrad v Arabijo in potem v Egipet.

Dasi sta imela vsak svojega konja, hotel je vendar Jules še jednega kupiti, da bi mu nosil prtljago — ker on je bil chevalier prve vrste in je gotovo potreboval mnogo več ali manj nepotrebnih malenkostij —; drugo je znano. Francoz je govoril poleg francoščine in nemščine tudi laščino, Španjol pa samo španski, nemščino je le za silo lomil; naučil se je je bil v mladih letih od svoje matere, rojene Nemke.

Knjige, katere sem videl pri Francozu, bili so sami besednjaki, iz katerih se je tako dobro pogovarjal s Turki in Bolgarji.

Sedaj je prišel Ilija pogledat, kje da sem prav za prav.

„Ta je pa moj spremljevalec“ pojasnil sem onima; „preprost Bolgar, poln originalnosti, ki večkrat vreže kako smešno. Najel sem ga samo za vodnika preko Balkana, a mož me ima tako rad, da hoče na vsak način z mano v Carigrad.“

Ilija je menda uganil, da govorim o njem, zakaj hudo je pogledal, srdito zavihal brke, — kar je storil vselej, kadar je hotel pokazati svojo imenitnost, stopil dva koraka bliže, rekoč:

„Da, jaz sem djado Ilija, kateri sem nesel

Kristus pri spečih učencih. (Risal Eulenburg.)

na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč.“ Zopet hud pogled, srdito vihanje brk, in Ilija se je ponosno pomaknil nazaj v prednjo sobo; naša družba mu ni ugajala, kakor bi se v njej ne čutil domačega.

„Kaj je govoril?“ smejal se je Jules.

Pretolmačil sem mu besede Ilijine.

„Torej Ilija je njegovo krstno ime; in, djado, gotovo njegov priimek?“

„O ne! ta beseda pomenja vse kaj drugega. Navadni Bolgar jo namreč porablja, kadar hoče koga počastiti; ako govori na primer s svojim županom, naziva ga z ‚djado‘. Prilichen je ‚djado‘ vašemu ‚père‘.“

„Ilija se torej odlikuje samega sebe?“

„Seveda; vsled svoje orjaške moči, méni, je že vreden te časti.“

„Famozen človek! Ali ima še kako posebnost?“

„Dovolj. Na primer, da je pesnik in skladatelj.“

„Saprelotte, ali res? — Oj potem pa mora k nam prisesti! Kaj se pravi bolgarski, idi semkaj?“

„Elá tukъ.“

„Bien.“

„Elá tukъ, djado Ilija, elá tukъ!“ ga je klical, stopivši k njemu in primši ga pod pazduho.

Ilija se ni mnogo obotavljal in kmalu sedel v naši sredi, prepeva je pesem za pesmijo.

Kaj pa, pričeti je hotel s svojo „Šumi, Marico“, a posrečilo se mi je, da sem mu ubranil to. Saj bi bil stene raznesel! Veselemu Francozu je bil silno všeč; neprenehoma mu je moral peti in v plačilo je smel piti, kolikor mu je bilo drago; kar je bila njemu glavna stvar. Ker sem rekel „piti je bila njemu glavna stvar“, ne sme dragi čitatelj misliti, da je bil naš Ilija morda pijanec. Nikakor ne. Pijanega ga nisem videl; pil je sicer rad in mnogokrat, vino in rakijo, a le po malem. Če je pa dobil zastoj, zakaj bi ne pil?

Jaz sem se med tem pogovarjal s Španjolom v njegovem jeziku.

Pravil mi je mnogo o svoji lepi domovini, o divji krasoti Sierre Nevade; potoval je tudi že mnogo širom sveta; videl je Mexiko, mogočne stavbe Aztekov, širne texanske slape, Brazilijo in Perú; imel je dokaj izkušenosti.

V sobo je stopil nov gost in molče sedel k mizi, stoječi daleč proč v kotu.

Ko je za jeden hip polna luč svetilke padla na njega, videl sem razločno njegov obraz.

Ta obraz je bil bled, upadel in od strasti razoran; dolgi, zakrivljeni, kljunu sokola podobni nos je grdila globoka rdečkasta brazgotina; redke obrvi so obsenčale dvoje malih, bodečih lisičjih oči; bil je popolnoma golobrad; prisojal sem mu pet in trideset let.

Na kuštravih laseh je čepel star, pokvečen klobuk in obleka, dasi iz finega blaga, je bila tu in tam zelo oguljena.

Pogledavši nas le kratko, se je, pušeč svalčico, zatopil v grški časopis, kateri je visel nad njim na steni.

Natakar mu je prinesel piva.

Moja tovariša — Ilija je bil malo prej odšel nakupit za me nekaj malenkostij — se nista za prišleca mnogo menila, tem natančneje sem ga pa jaz — ne vem, zakaj — opazoval in kmalu zapazil, da je čital samo na videz, pač pa pazljivo vlekel na uho vsako besedo našega pogovora.

„Vi ste torej zadovoljni, da zapustimo mesto šele jutri popoldne?“ vprašal me je Jules.

„Meni je to jako prav, ker tedaj lahko porabim dopoldan, da pošetam po mestu in si ogledam njega znamenitosti.“

„Torej pojdiva skupno; mene tako tudi zanima. In vi, sennor Pedro?“

„Kaj hočem drugega? — Časa imam dovolj.“

„Bien. In sedaj sem se spomnil nečesa. Poslušajta!“

„Kakor vama je znano, prišel sem čez Pariz, Berlin, Dunaj in Budimpešto v Beligrad. V avstrijski prestolici sem se mudil dva dni in se pri tem seznanil z Angležem, ki je vedel mnogo zanimivega povedati o deželah, kamor sem namenjen; ob enem pa je omenil nekega, blizu Plovdiva bivajočega potovalca, kateri je več let živel v Arabiji in Afriki, med Beduvini in zamorci, ter mnogo doživel in poskusil; ako bom v Plovdivu, je dejal, naj nikari ne zamudim, obiskati tega človeka; v marsičem bi me poučil in mi marsikaj koristnega nasvetoval. Dal mi je tudi naslov njegovega bivališča. Če vama je ljubo, pojezdimo jutri rano k njemu; ne zamudimo ničesar.“ Ob tem je potegnil iz notranjega žepa suknje listnico in jo odprl.

Napolnjena je bila z listinami, papirji in zlati.

Skrivaj sem se ozrl na onega, v časopis zatopljenega gosta. Res! Škilil je semkaj.

„Tu imam napisan naslov“, je rekel sedaj Francoz in me s tem zamotil.

„Pir Haronis,
Irazmelik

Tretja hiša na severnem koncu sela“ je čital.

„Haronis?“ sem opomnil jaz; „to je grško ime.“

„Da, saj je Grk; sedaj se spominjam, da ga je oni Anglež imenoval Grka. Ali ga bomo posetili?“

„Zakaj ne!“

„In vi, sennor Pedro?“

„Grem tudi.“

„Tega vam ni potreba, ker sem že tukaj“, oglasil se je sedaj oni človek s preklanim nosom, odloživši časopis. Jaz sem Pir Haronis.“

Govoril je francoski.

„Vi ste tisti?“ vzkliknil je Francoz in hipoma sedel poleg njega.

Ni trajalo dolgo, in bila sta kakor stara znanca.

„Kako se vam zdi ta človek?“ sem vprašal Španjola.

„Podoben je lopovu.“

„To je tudi moje mnenje. Le poglejte njegove oči, kako potuhnjeno-laskavo zró v Julesa. Pošten človek tega nima.“

„Najinemu prijatelju je pa bržkone silno všeč. Lahkomišljen mladenič to! Seveda, svetá še ne pozna.“

Besede te je bolj vzdihnil nego govoril.

Prešla sva zatem na druge stvari. — —

„Izvrsten človek, ta gospod Haronis!“ dejal je Jules, ko smo se v spalnici razpravljali k počitku. „Kako zna pripovedovati! Celi dan bi ga poslušal! In kako je bil prijazen! Radi mene mora ostati čez noč tu v gostilni, ker se je bil preveč zakasnil, pripovedovaje mi o tujih krajih in narodih. Ne morem umeti, da sta se mogla tako hladno vesti proti njemu, ko sem vaju predstavil.“

„Zahteve omike, mislim, sva se že držala“, oponesel je Španjol; „več pa treba ni, vzlasti proti takemu ne, ki nima niti jednega odkrito-srčnega pogleda. In njegovo vedenje! Prej nas je popolnoma preziral, pri vstopu niti pozdravil ni, sedaj je pa najedenkrat hotel od same ljubeznivosti kar zlesti v vas. Ni li to sumljivo?“

„Kaj še! Ker sem bil jaz vljuden, bil je še on. To je ves razlog. Lahko noč!“ Obrnil se je v postelji in zaspal.

Istotako je storil Pedro; zadnji sem bil jaz.

Predno sem legel, sem pogledal, če so vrata dobro zapahnjena. Vse je bilo v redu.

Okno je ostalo odprto; drugače bi bilo prevroče med stenami.

Pogledal sem venkaj.

Pod manoj — naša spalnica je bila v prvem nastropju — je ležalo nekaj desk. Ne daleč proč je stal skedenj, kjer je spal Ilija, in zraven hlev. V tretjem oknu — na levo od mene — je še žarela luč; bilo je pri Grku.

Noč je bila temna, nebo oblačno. — —

III.

„Sacrebleu! kje je moja listnica?“ ta vzklik me je prebudil.

Solnce je sijalo v sobo.

Na pol oblečen je sedel Jules na postelji, neusmiljeno stresaje svojo suknjo.

Pedro je še spal.

„Kaj je —?“ sem vprašal.

„Moje listnice ni nikjer. Vedno jo nosim v tem-le žepu, a sedaj je prazen.“

„Morda ste jo založili.“

Pretaknil je vse žepe svoje obleke.

„Ni je, pa je ni!“

V hipu sem stal poleg njega in iskala sva skupno. Pogledala sva v vsak kot. Zaman!

Med tem se je vzbudil Pedro.

Pojasnila sva mu položaj.

Prestrašen je pomagal iskati. Brez uspeha.

„Kdaj ste jo imeli zadnjikrat v rokah?“ vprašal sem naposled.

„Predno sem se slekel.“

„Torej je ukradena! — Ali je bilo mnogo denarja notri?“

„Cela imovina! Tisoči!“ viknil je Jules.

„Toda, kdo je tat?“

„Haronis.“

„Diable! — ni mogoče!“

„Caramba! — nihče drug!“ dejal je Pedro.

„Le mirno!“ poprosil sem jaz. „Gotovo še ni. Treba se je preje prepričati. Idite, monsieur Jules, in potrkajte na vrata spalnice Grkove.“

„Čemu?“

„Le idite!“

Šel je, a takoj se zopet vrnil.

„Soba je prazna, postelja nedotaknjena.“

„Ali vam je bil sinoči povedal, o kateri uri meni odjezditi na svoj dom?“

„Rekel je, da se bova še videla pri zajutru.“

„Prosim, potrpite malo tukaj, grem vprašat gostilničarja.“

Zvedel sem, da je bil prenočišče plačal že sinoči, rekoč, da hoče rano odjezditi. Gostilničar ga ni poznal; bil je šele vprvič pri njem.

O tatvini mu nisem ničesar omenil. Na dvo-rišču sem srečal Ilijo.

„Znaš-li, kje je imel konja oni človek, ki je bil prijezdil med tem, ko si bil ti šel v prodajalnico?“

„Ali oni s hubavim nosom?“

„Da.“

„Poleg naših.“

„Kaka je bila žival?“

„Mnogo dobra, a srdita; moja kljuko¹⁾ je vedno brcala.“

„Ali si kaj čul, ko je v noči nekdo odjezdil?“

„Ne. — Oj pač!“

„Ali je že svitalo?“

„Se ne.“

„Moreš-li povedati, koliko je tega?“

„Da, saj imam časovnik²⁾.“

„Tako? — Tega pa še nisem videl.“

„Seveda ne, ker ga imam šele od včeraj.“

„Ali si ga kupil?“

„Da.“

„Koliko je stal?“

„Dva leva.³⁾ Dal mi ju je bil gospodin Jules za moje hubavo petje.“

„Pokaži ga.“

Segel je za pas in privlekel svoj časovnik na beli dan. Bil je dobro pest velik, nikljast, zelo ploščnat, na mnogih krajih silno pokvečen. Kazalcev vsled zamazane šipe ni bilo videti.

Odprl je gornji pokrov in dolgo časa gledal na nekaj črnega.

„No?“

„Bilo je jedna čez polnoč.“

„Kako veš to?“

„Moji kazalci kažejo to uro.“

„A!“

¹⁾ Star konj.

²⁾ Ura.

³⁾ 1 lev je 42 kr. av. velj.

„Veš, gospodine, to je bilo tako: Ravno sem prav lepo sanjal o moji pesmic i, o vojni blagajni³⁾, ko me je prebudil peket konjskih kopit. Čudno in neverjetno se mi je zdelo, da bi sedaj kdo odhajal — okrog mene je bila namreč črna noč —, in sem hotel pogledati, koliko imamo na času. A nisem imel žveplenke. Ob enem se mi je pa nakrat ustavil časovnik. Pustil sem torej celo stvar pri miru in šel samo v hlev pogledat po konjih. Konj onega čuždenca³⁾ s hubavim nosom je manjkal. Nato sem zopet prijetno zaspal. In ker svojega časovnika od tedaj še nisem navil, stojijo kazalci še vedno na enem in istem mestu.“

„Je že dobro. Idi sedaj v kuhinjo in zapovej, da se nam pripravi zajutrek.“ Vrnil sem se k onima.

„Ob jedni uri je odjezdil Haronis. Ilija pravi, da je imel dobrega konja.“

„To je dokaz, da je on tat“, dejal je Pedro.

„Sedaj verjamem“, rekel je Jules. „In zdi se mi tudi, kakor da sem slišal v spanju škripanje okna, a gotovo ne vem.“

„Da je prišel skozi okno, to je brezdvomno“, menil sem jaz. „In vidite, tam kraj hleva leži lestva; po njej je splezal v sobo. Predrzen je bil kakor nihče drugi.“

„Pa kako je vedel, da imam mnogo denarja pri sebi?“

„Takrat, ko ste iskali naslov njegovega domovja, je videl vaše zlate, ki so mu zapeljivo zažareli pred očmi; to sem sam opazil.“

„In od tedaj njegovo laskanje!“ pripomnil je Pedro.

„Morda pa niti Pir Haronis ni!“

³⁾ Tujec.

„Mogoče“, odvrnil sem jaz. „V Irazmelik pa moramo itak iti, da se prepričamo o tej zadevi.“

„A preje grem na policijo“, ovrigel je Jules, „da ukrene vse potrebno.“

„Pustite, ta ga že ne zasači.“

„Drugače ga pa ne dobimo.“

„Poiščemo si ga sami.“

„Kaj se vam zdi?“

„Sennor Joseph govori popolnoma prav“, je presekal govor Španjol. „Sami ga bomo iskali, ker ga dobro poznamo. Najprvo je treba vedeti, kam se je obrnil, drugo je potem lahko. Na železnico jo gotovo ni pobrisal, ker tu bi bil takoj naš; brzojav je hitrejši.“

„To je gotovo“ pritrdil sem jaz. „Naša najprva pot vodi sedaj v ono selo; vse drugo sledi.“

„A najbolje je, da se tatvina naznani sodišču“, oponesel je zopet Francoz.

„Nikakor. Le pomislite! Prvič ni policija tako dobro organizovana kakor pri nas; drugič bi morali mirno čakati tu v Plovdivu toliko časa, da bi ga dobili, in to zna trajati, kdo ve, kako dolgo. In nazadnje bi jim še ušel. Sedeti in dolgočasiti se tukaj, to mi pa nikakor ni po volji. Mi sami smo, kakor že rečeno, mnogo na boljem, ker ga dobro poznamo, in toliko prebrisani, kolikor je bolgarska policija, pa mislim, da smo tudi.“

„Saj res! In pri tem bomo tudi marsikaj doživeli, kar je moj glavni smoter. A denar moramo dobiti, naj velja, kar hoče; vidva ne slutita, koliko mi je ukradenega! Izguba bi bila velikanska.“

Malo pozneje smo že dirjali trije jezdec, Francoz, Španjol in jaz. — Ilija je moral ostati v gostilni —, proti Irazmeliku.

Črez pol ure smo bili tam.

(Dalje.)

Slika.

(Spisal Janko Barlè.)

I.

Mesto se sicer zove, vendar ni drugega kakor velika vas. Od lepe, velike cerkve se spušča dolga ulica. Hiše so se razvrstile ob obeh straneh ulice brez pravega reda. Jedna je jednonastropna, druga pritlična, jedna ima velika okna, druga majhna, ta je pokrita z opeko, druga z deščicami, prva ima visok zakajen dimnik, druga nizek, pri tretji ga pa niti ni. Druga ulica se spušča navpično na prvo in potem se še malo zavije, vendar podobna je prvi. Tu pa tam oznanja pisani napis prodaj-

jalnico, na vratih je pribito raznovrstno blago, dežniki, biči, metle, v oknu je razna posoda, milo, rute, sladkor, igrače, smodke in druge take stvari, vsega po malem in za silo. Smrekovi vršički, nekateri pravi, drugi ponarejeni, nam kažejo gostilne, katere so ob semanjih dnevih prav živahne, po večerih, razven jedne, dveh, pa prazne. Skoro pred vsako hišo najdeš klop, kjer posebno ob večerih, in ob nedeljah in praznikih posedajo naši meščani in meščanke in kjer se preresetavajo vsi najvažnejši dogodki v mestu in okolici. Evo, tako vam je naše mesto!

njen spremljevalec grajal in začutila je, kakor bi bil mladenič njen prijatelj. Njegovo odkritosrčno govorjenje in moško vedenje mu je pridobilo njeno srce. V mestu je imela dokaj častilcev, toda nihče se ji še ni upal kaj takega ziniti, temveč vsi so govorili nemški z njo in mamo, ki ni hotela drugega jezika govoriti, ne slišati.

Dospeli so do grada. Pred obokanim vhodom so se poslovili. Helena je podala Janku roko, zahvalila se mu za spremstvo in ga povabila, naj pride kaj obiskat Selo in njegove stanovance.

„Prav veselilo me bo in tudi mamo, ker smo čisto sami s sestro in vidimo radi družino“, dodala je hitro in stekla z Adelo po širokih stopnicah.

Janko je nekaj trenutkov zrl za njo. Nato pa sta odšla z Alfredom izpred grada. Nazaj gredé je molčal, dočim je učenec govoril o vsakovrstnih stvaréh. Zamislil se je in žal mu je bilo, da je bila pot tako kratka.

Domov prišedši je večerjal z gospôdo. Baron je pripovedoval o svoji vožnji k sosednjemu grajščaku, kamor je šel pogledat zaradi konj, katere je namerjal kupiti.

V svoji sobi je Janko še dolgo čital in mislil. Danes se je seznanil z novo osebo in bil je vesel. A glej, nakrat mu padejo v glavo besede prijateljeve: „Glej, da se ne zaljubiš!“ In danes se je sestal s hčerjo Premčevo. Čutil je, da bi ne bilo nemogoče kaj takega. „Lepo dekle je in nepokvarjeno“, govoril je sam pri sebi in čital jako raztreseno. (Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Pred tretjo hišo — jednonadstropnim lesenim poslopjem — smo razjahali in, privežavi konje za pol podrti plot, stopili v odprto vežo.

Ogromna krogla v podobi debele ženske se nam je privalila nasproti in nas z visokim, ne ravno vljudnim glasom povprašala, česa želimo.

„Ali stanuje tukaj neki gospod Pir Haronis?“ vprašal sem jaz z globokim poklonom.

Ta moja galantnost mi je priborila malo prijaznejši odgovor:

„Da, stanoval je tukaj, a sedaj ne stanuje več.“

„Odklej ne več?“

„Od danes zjutraj.“

„Kje biva sedaj?“

„Kaj meni to mari? Pustite me pri miru!“

Nevoljno se je obrnila, hoteč odjadrati nazaj v črno duplino, zevajočo v ozadju, iz katere se je bila prej privalila; a Jules in Pedro sta bila urnejša: skočivša ji za hrbet sta ji zaprla pot. Sedaj smo jo imeli med seboj.

Od jeze in osuplosti ni mogla govoriti, samo pihala je kakor gad.

Itak že rdeči obraz je postajal temnordeč in višnjeve, male in zalite oči so se širile, nosnici sta se burno gibali, roki krčili, debeli život se je tresel, skratka: bila je prava podoba nakopičene jeze, katera ima sedaj sedaj izbruhniti in se usuti s pogubno silo na vse, kar je v njenem obližju.

Sedaj je pa tudi izbruhnila in sicer — proti meni.

Liki parni stroj se je zagnala razdražena zastopnica nežnega spola v mene in mi položila debeli pesti — kakor dve kladivi — na rame. Vroča njena sapa me je žgala v obraz.

In sedaj? — Sedaj sem jih pa slišal!

Iz njenih odprtih ust — groza me spreletava, kadar se spomnim nanje — so letele psovke in grožnje v bolgarskem, turškem in kdo vé v kakšnem jeziku še, kakor ploha, pobijaje druga drugo... pa, kaj hočem popisati! Le to naj povem, da sem prešel od raztrganega cigana in nesramnega lopova do krvoločnega roparja in brezvestnega morilca, kateri sem hujši od pekla, grozovitejši od divje zveri, ostudnejši od ljudožrca.

Taka se je godila i mojima tovarišema. Najbolj jo je razkačilo, da smo se ji smejali, a ona je pričakovala, da bomo stali prav potrto in ponižno. Slednjič je vendar usahnil hudourni tok njenih besedij, utihnila je —, le oči so še žarele v strahovitem ognju.

„Molja¹⁾ milostiva i hubava gospoža“ — aha! sramežljivo je povesila pogled, — „ako bi nam proti bogati odškodnini“ — mastni obraz se ji je jel svetiti od veselja —, „blagovolili naznaniti sedanje bivališče gospoda Pira Haronisa“, prosil sem zopet jaz z najglobokejšim poklonom, katerega sem bil sploh zmožen.

Victoria! — ljubeznivo se je nasmehljala.

¹⁾ Prosim.

„Koliko bi mi pa dal, gospodine, ako ti to povem?“

„Kolikor želite.“

„Ali ne lažeš?“¹⁾

„Nikakor.“

„Tudi tri leva?“

„Še več.“

Zadrhtela je od same radosti.

„Gospodine, to pač ne more biti. Toliko — —.“

„Prav rad dam pet leva, ako zvem, kje naj iščem imenovanega.“

„O Bože! O sveta Bogorodnica!“ je jecljala.

„Bodi, povem ti: V Kalofer je šel, v Kalofer!“

„Samo do tje?“

„Še dalje.“

„Kam?“

„V Trojan.“

„In potem?“

„Nič več. V Trojanu mu biva brat.“

„Hvala. Tu pet leva.“

Podal sem ji srebrnjak.

Z obema rokama ga držeč je izginila v omenjeni duplini, kakor hitro ji je dopuščal obilni život.

Onadva sta se ji radovoljno umaknila; videla sta cel prizor, a razumela nič, zato sem hitel, razjasniti jima vse.

„Zastonj ste jo obdarili“, dejal je Jules, ko sem končal; „ta pot ni prava.“

„Zakaj ne?“ sem vprašal.

„Menite-li, da ji je tat povedal, kam je bežal? Njemu je vendar na tem, da ga ne dobimo; skrbeti mora, da izbriše kolikor mogoče vsako sled. Poučil je torej svojo gazdarico — ali kar je že — da naj vsakemu vpraševalcu imenuje ravno nasprotno smer. Bežal je — ne na sever — ampak na jug, gotovo v Makedonijo.“

„Ne verjamem. Zakaj se je potem tako branila odgovora? Sicer pa še vse natančneje pozvemo od nje same — denar ima, kakor vidite, do nje veliko moč; no, ravnokar zopet prihaja.“

„Sem že spravila denar; nihče, razven mene, ga ne more dobiti . . . srčna hvala ti, gospodine“, s temi besedami se je prismehljala k meni.

„Je že dobro; sedaj samo povej, koliko časa da je bil Haronis pri tebi v stanovanju in kdo in kaj da je.“

„Pa bi šli rajši v mojo stajo²⁾, kjer —.“

„Le pusti, nimamo časa.“

„Torej: Pol leta je že preteklo, odkar biva v moji hiši Pir Haronis; od kod je prišel in kaj je, ne vem; iskal je v vasi stanovanja

in jaz sem ga sprejela. Sedel je običajno celi dan doma sam — le tu in tam ga je kdo obiskal — v svoji sobi tu gori, za katero mi je plačeval po jeden lev na mesec; včasih je tudi, oprtavši puško, šel v bližnji gozd na lov, a redko kdaj kaj plena prinesel; vsake tri tedne pa — in sicer redno — je jezdil v mesto, od koder se je vrnil čez dva ali tri dni, tedaj je imel vedno dosti denarja, ker pil je mnogo; kaj je imel tam opraviti, to mi ni znano. Vprašala sem ga jedenkrat, a zavrnil me je ostro. Sploh je jako malo govoril, vedno temno gledal, ubogi človek! gotovo ga je trla kaka notranja bol! — le včasih, zlasti pri kosilu, — kosila sva skupno —, je bil zgovornejši, tedaj mi je pripovedoval o čudnih deželah, kjer rasto taka čudna drevesa in kjer hodijo ljudje nagí, — ali ni to grdo, gospodine? Oh, znal je tako lepo pripovedovati! . . . Meni, mladi (!) vdovi je silno ugajal . . . Včeraj dopoldne je odjezdil zopet v mesto, od koder se je danes kar nenadoma vrnil še pred svitom. Ko sem mu odprla, je hitel po stopnicah v svojo izbo in, ropotavši tu nekaj časa, kmalu zopet priletel v mojo spalnico s precejšnjim zavitkom pod pazduho, rekoč: „Odhajam. Tu imaš za stanovanje in hrano za pretekli mesec. Ako kdo povpraša po meni, reci, da sem odpotoval v Uesküb.“ Da je hotel odpotovati, se nisem čudila, ker je bil omenil pred par dnevi, da meni iti k svojemu bratu v Trojan; a neumevno mi je bilo, kako da odhaja sedaj sredi noči in celó v Uesküb, zato sem vprašala:

„V Uesküb? Ali ne k bratu?“

„Molči, prokleta baba!“ je zarohnel, „tu imaš še tri leva in reci vsakomur, kakor sem ti velel, če ne, gorje ti! kadar se vrnem. Ali boš rekla tako?“

Jokaje sem mu obljubila. Nato je odjezdil. Jaz pa sem vzela luč in šla pogledat v njegovo izbo; kar je bilo njegovega — in to je bilo malo — je bil vse vzel s seboj; na tleh so ležali koščeki papirja. Jeza in žalost ob enem me je obšla, da me je tako nehvaležno zapuščal . . . rada sem ga imela . . . od tuge niti zajutrkovala nisem.“

„In ta tvoj srd je bil gotovo tudi vzrok, da nas nisi sprejela ravno vljudno?“

„Oh — da! — Ali molči rajši o tem!“

„Pa zakaj nisi ravnala po njegovem povelju?“

„Ker sem jezna na njega, zato ga še slušati nečem. Naj me le bije, če zopet pride, ne bojim se ga! Pomisli, gospodine, „baba“¹⁾ mi je rekel, dočim sem še mlada.“

¹⁾ Bolgar imenuje ženo, staro nad petdeset let, „babo“.

²⁾ Soba.

Beseda pa pomeni tudi to, kakor pri nas „babica“ ali „stara mati“.

„To je res grdo. Ali dovoliš, da vidimo njegovo bivše stanovanje!“

„Oj, prosim, sama vam je pokažem. Le idite za menoj!“

Šli smo v temno duplino, katera je bila, kakor sem se prepričal po svitu užgane žveplenke, zakajena kuhinja, in dospeli po strmih in ozkih stopnicah v zgornji tečaj poslopja, obstoječe iz dveh sob; v jedno smo vstopili.

Bila je majhna in nizka z jednim samim oknom.

Na sredi je stala od črvov razjedena miza in dva stola, v kotu je bila postelj, na stenah ni visela nikaka podoba, le nekaj žebljev je bilo zabitih. Po tleh so bili raztreseni papirčki.

Pobral sem jednega; nekaj številc je bilo napisanih.

Španjol je pregledal miznico, Jules posteljo; našli nismo nič važnega.

„Zakaj preiskujete vse?“ vprašala me je debela vdova; „ali je kaj zlega učinil?“

„Ker nas mož zanima, zanima nas tudi vse, kar je imel v rokah.“

„Ali ste njegovi prijatelji?“

„Še več nego prijatelji. Le idimo zopet!“

Šli smo navzdol. Kraj stopnic sem pobral večkrat preganjen kos papirja in ga vtaknil v žep.

Nato smo se poslovili od zgovorne Haronisove gazdarice, podarivši ji še vsotico denarja.

Od samega veselja je bila iz sebe.

Dobra ženica je imela sicer hišo, a denarja malo ali nič. Manjkalo ga ji je tem bolj, ker je zelo skrbela, da dobi njen život že kmalu popolno obliko oble.

Z našim darom je lahko izhajala precejšen čas. —

„Sedaj torej vemo, kje imamo iskati tatú“, je dejal Jules, ko smo se bližali mestu.

„Kje je to, Kalofer?“

„Tostran Balkana; jaz sem bil že jedenkrat tam, predno sem namreč prišel v Plovdiv. Od ondi vodi pot preko prelaza Rozalito v Trojan, ob reki Ošmi ležeče mesteče.“

„Kdaj moremo biti tam?“

„V dveh, k večjemu treh dneh.“

„Upam, da bo takrat že naš. Toda, monsieur, vam bo to nadležno. Vaš cilj je vendar Carigrad?“

„Da.“

„Ne smem in ne morem torej zahtevati, da bi se radi mene kaj zamudili in prosim zaradi tega, da — —.“

„Le nič besedij!“ segel sem mu v govor. „Vi ste moj prijatelj in za svojega prijatelja storim še kaj drugega.“

Hvaležno mi je stisnil roko.

Vzel sem sedaj iz žepa oni listič in ga razganil.

Čital sem sledeče, v bolgarskem jeziku pisano:

„V slučaju, da trpiš pomanjkanje, pridi nemudoma k meni. Oskubili bomo nekoga. Natančnejše pojasnilo dobiš pri Nedu Pintevu v Kaloferu; saj ga še poznaš? Oglasi se pri njem!“

Med tem zdravstvuj!

Tvoj svak

Hristo.

To kratko pismo mi je dalo mnogo misliti. Kdo je oni, katerega menijo oskubiti? Kdo je Nedo Pintev? Podpisanec se je imenoval „svaka“. Morda ni žena dobro slišala, da mi je pripovedovala o nekem bratu Haronisovem?

Sklenil sem, da tudi jaz poiščem Neda in — če mogoče — dobim kaj podatkov. Tovarisha nisem o tem ničesar omenil.

Dospevši v svoje stanovanje v Plovdivu, smo se jeli takoj pripravljati za odhod.

Ilija doslej o tatvini še ni bil ničesar zvedel, tem bolj ga je torej iznenadila ta novica.

„Ko bi bil jaz znal, zakaj je odhajal po noči, tedaj bi mu bil že pokazal: vsa rebra bi mu bil polomil“, se je rotil.

„To še lahko storiš, kadar ga dobimo. — Ali si kaj bistrroumen, djado Ilija?“

„Bistrroumen? — Mislim, gospodine, da ga ne najdeš kmalu bistrrounejšega. Ko bi ne bil bistrroumen, ali bi mogel potem pesmi skladati, he?“

„Seveda ne.“

„Pa čemu si vprašal?“

„Ker bom morda kmalu rabil tvojo bistrrounost.“

„Kje? Kako? Le reci in videl boš, kako bom vse izvrstno opravil jaz, kateri sem nesel na — —.“

„Potrpi!“ sem ga prestregel. „Mogoče, da se to zgodi takoj danes. Sedaj idi v našo sobo, vzemi ondi sedla in opravi konje. Odrinemo takoj.“ — —

Raz mestni stolp je brnela ura deset, ko se je pomikala mala četa jezdecev med zadnjimi hišami severnega predmestja po široki cesti, držeči v Kalofer.

Vsakdo je izvestno uganil, kdo so bili ti jezdec: Pedro, Jules, Ilija in jaz.

Kakšna konja in kakšno opravo sva imela zadnja dva, je že znano, treba torej samo povedati, kakšna sta bila prva dva.

Pedro je sedel na visokem rjavcu ogerskega plemena, ki je s tankimi nogami kar plesal in

neprenehoma silil v dir — krasna žival! Sedlo je imel opremljeno z okraski, torbi na obeh straneh napolnjeni z rečmi, kakor so potovalcu neobhodno potrebne; zadaj je bila pritrjena v usnje zavita puška. Obleka njegova je bila sicer vkusno izdelana, a iz močnega blaga; široki klobuk ga je varoval solčnih žarkov.

Julesov konj je bil črn in še plemenitejša krvi nego Pedrov; sedlo je bilo slično Pedrovem; v torbah je tičalo polno raznovrstnih — po mojem mnenju popolno nepotrebnih — drobnjav: zrcalo, milo, mazilo, krtače in ščetke, ovratniki, zapestnice, bucike itd. Mnogo njegove prtljage je bil prevzel Ilija, zmašivši vse v svoje torbe, večinoma potrebne in koristne reči, med drugim malo lekarno.

Precejšen del svoje ropotije je pa bil Jules na moje prigovarjanje razdal onim voznikom in postreščekom, od katerih na vse zadnje le ni bil kupil konja.

Obleko je imel salonsko.

A z vsem tem ni rečeno, da je bil Jules nežen gospodič, zmehkužen in maziljen, ampak ravno nasprotno: utrjen je bil kakor malokdo. O tem mi je bil že podal dokaze. Kot pristni francoski kavalir je seveda preveč gledal in pazil na vnanjo lepoto, a imel je veselo dušo, dobro srce, zdravo pamet in prikupljivo vedenje.

Bila sva si že dobra prijatelja.

Kar se tiče Pedra, moram reči, da je bil jedrnatega in blagega značaja; tih in resen, rahločuten in dobrovoljen si je znal pridobiti naklonjenost slehernega.

Vjemali smo se vsi trije izvrstno, in če pridenemo še djado Ilijo, silovitega orjaka in bistroumnega pesnika in skladatelja, potem je bila složna četvorica skupaj.

Ako je kdo izmed nas sploh še kaj dvomil, da nismo na pravi sledi tatú, je prešel ta dvom, ko smo pri več hanih zvedeli, da je danes zgodaj istinito jezdil v naglem diru mimo tak in tak človek, čegar popis je natanko meril na Pira Haronisa. Njegov nos z veliko brazgotino ga je povsod izdal.

Izračunali smo, da je skoro za pol dneva pred nami.

Da ga prej ne dobimo, kakor k večjemu v Trojanu, o tem smo bili prepričani.

Dan je bil vroč, in solnce je neusmiljeno pripekalo, a navzlic temu smo jezdili, kolikor so le dopuščale konjem moči. Popoldne smo bili v malem selu tik pred Kaloferom, kjer smo se prvokrat odpočili. Tovariša sta sicer silila, da bi šli vsaj še do Kalofera, a pregovoril sem ju, povedavši jima o lističu, kate-rega sem bil našel ob stopnicah one hiše v Irazmeliku.

„Vi upate torej od Pinteva samega zvedeti, kaj namerja Haronisev svak?“ vprašal me je Pedro, ko smo sedeli v hladni senci kostanjevi pri svežem pivu.

„Da, in sicer bom Ilijo tje poslal.“

„Zakaj?“

„Mogoče, da je Haronis Pintevu, pri katerem je že izvestno bil, pravil o nas in nas bržkone tudi popisal. Tedaj bi jaz ničesar ne opravil. Ilijo pa, kakor veste, v Plovdivu ni videl in sploh ne vé, da je še četrti pri nas treh, potemtakem je ta najpripravnejša oseba za ta posel, da namreč izvabi od Pinteva na kak način načrte, ki jih ima Hristo in ž njim seveda Haronis; mogoče, da je tudi Pintev sam zraven.“

„Kaj pa, ako je Haronis še v Kaloferu?“

„Težko; gledati mora vendar, da jo hitro in ob enem daleč pobriše. Izvestno je že onkraj Balkana.“

„Tako je pač. V obče se mi pa zdi ta človek jako nepreviden. Kaj ne? Njegova gazdarica ga je, ko se je poslavljal od nje, vprašala, zakaj da hoče iti v Makedonijo in ne k bratu, kakor ji je bil prej jedenkrat rekel, in pri tem je zahrnel nad njo. Zakaj? Ker je videl, da mu ta žena postane lahko opasna in ga izdà za sledovalcem. Sedaj bi bil moral kreniti na drugo pot, a je hotel gazdarico samo podkupiti, misleč, da bode molčala, a ni pomislil, da je napram temu nevarnost zanj velika. In da se njegova nepremišljenost in neprevidnost že maščuje nad njim, to vidite.“

„Kdo zna, čemu je storil tako in ne drugače. Morda je veroval ženi, da bo zvrševala njegovo povelje, morda je — a, sedaj mi je jasno — on ne misli dolgo ostati v Trojanu, ampak takoj jo mahiniti naprej, zato se ne boji mnogo zasledovanja. Nemudoma moramo za njim.“

„Dios! saj res. Da nam to že prej ni prišlo na um, ko je vendar tako očitno!“

„Človek ne misli vsega na vse.“

„Kaj vama je, da sta nakrat tako razburjena?“ pozvedoval je sedaj Jules, ki najinega pogovora ni razumel, ker se je vršil v španskem jeziku.

Doznavši odgovor, je dejal:

„Ilija mora takoj k Pintevu in, ko se vrne, ne bomo se dalje mudili; le povejte mu, kako naj zvrši svojo nalogo.“

„Kako? Tega še sam ne vem. Ravnati se bo moral povsem po okoliščinah. Seveda, ako bi mi kaj natančnejšega vedeli o Pintovu in o njegovem razmerju s Hristom in Haronisem, potem bi se morda že dala izmisliti kaka zvi-jača, a v tem slučaju to ni mogoče. Jedino, kar morem Iliji zabičati, je, da skrbno zamolči,

da je naš ali da je znan z nami. Vse drugo je njemu prepuščeno.“

„A to zna trajati dolgo časa predno kaj opravi; nam se pa mudi. Ko bi mi za to ne bilo, da rešimo morebiti koga nevarnosti in nesreče, bi se sploh za vse ne briga.“

„Dalje nego do večera itak ne bomo čakali. Če tu ne dobimo pojasnil, dobimo jih pa drugod, ako že ne bo prepozno. Le pogumno naprej! Sedaj grem, da naročim Iliji, kaj ima storiti.“

Šel sem na dvorišče (bili smo doslej pred selskim hanom, pri katerem smo se bili ustavili); Ilija je ravno konja napajal.

Razložil sem mu vso stvar. Mož je bil neizrekljivo vesel, da je dobil baš on ta važni posel, in zatrjeval mi je na dolgo in široko, sklicuj se na svojo bistrournost, kako bo vse „hubavo“ zvršil. Na to je odjezdil.

Pretekla je jedva ura, ko se je že vračal. V naglem diru je pripodil po cesti in razjahavši pustil konja prostega, sam pa stopil k naši mizi, silno sopeč:

„Gospo-dine, — Pinteva — ni v Kaloferu.“

„Kaj? — Ná, tu pij preje in potem povej vse natančno.“

Izpil je ponujeni vrček v dušku do dna in pričel:

„Dospévši v trg, sem prvega, ki sem ga srečal, vprašal po stanovanju Pinteva. V odgovor sem dobil, da je Pintev, — neoženjen obuštár¹⁾, ki ni ravno na dobrem glasu —, dopoldne nenadoma zaprl svojo delalnico in odjezdil s tujim človekom, prišedšim iz Plovdiva. Kaj sem hotel še? Obrnil sem konja in — tukaj sem.“

„Ali ti je tudi opisal tega tujca?“

„Da, in na čuden način je oni, ki sem ga bil vprašal in ki je tudi dotičnika videl z last-

nimi očmi, trdil, da je imel sicer orlov nos, a nikake brazgotine na njem; bil je ta nos brez vsakršnega znaka.“

„Tako? Morda je pa imel kak obliž?“

„Ne; povprašal sem prav natančno.“

„Potem je v resnici čudno.“

Pretolmačil sem tovarišema Ilijino izpovedbo. Oba sta se čudila.

„Morda ni oni človek prav videl“, je rekel naposled Jules; „na vsak način moramo pa še sami pozvedeti. Le zajezdimo zopet!“

V Kaloferu so nam pokazali stanovanje Neda Pinteva. Bila je to skora podrtá, pol lesena, pol ilovnata bajtica; duri so bile zatvorjene. Razven njega ni nihče tu prebival.

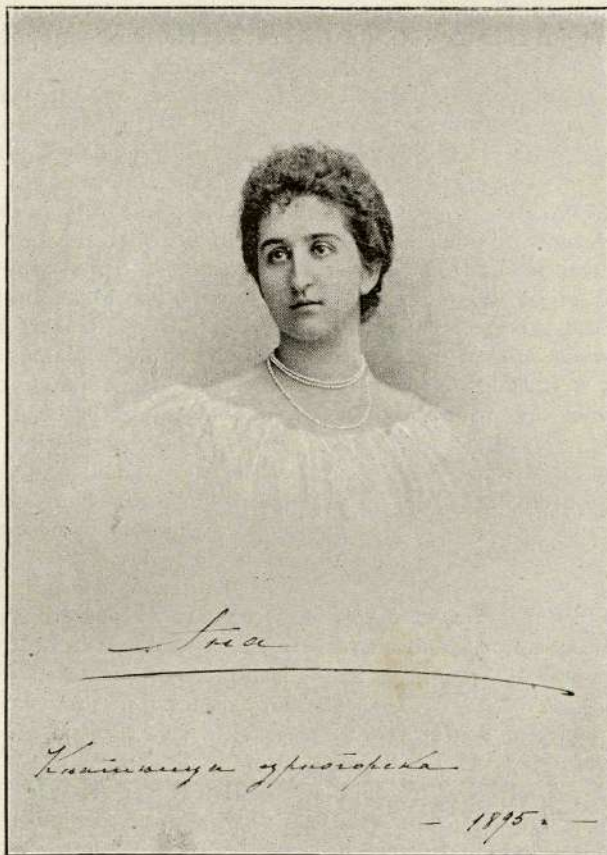
„In kar nam je bilo neumljivo: vsi, ki so bili priče obuštárjevega odhoda, so jednoglasno zatrjevali, da je bil plovdivski prišlec navađen človek z vsakdanjim obrazom. Nekaj jih je tudi ž njim govorilo in ti so vedeli, da je imel globok, poln glas, dočim je z nami v Plovdivu govoril z visokim, le malo moškim glasom. V obče so se pa njih izpovedbe popolnoma strinjale z Haronisevo osebo. Ali morda nismo bili na pravi sledi? Kako to, da bi se bil Pir Haronis nakrat premeneil? Kakor smo ugrabili in ugibali, nikjer nismo našli prave

poti, da bi razvozlati to težavo.

V razne misli zatopljeni smo se pomikali navkreber proti prelazu Rozaliti. Pot je postajala strmejša in strmejša, okolica divja in samotnejša; pred nami se je dvigal vrh Mara-Gedüka.

Zlato solnce je tonilo v zahodu, poslednji žarki so poljubljali vejevje dreves in robovje gozdov, tresoč se poigravali ob skalnih stenah in se zrcalili v biserni vodi padajočega potočiča.

Po dolu se je jel razgrinjati mrak. Večerna tihota je zavladala na okrog; ropoželjni sokol

Anna, kneginjica črnogorska.

¹⁾ Čevljar.

je splahutal raz višavo med skalovje, iščoč si prostora, kjer bi prenočil, dva goloba sta lahno letela nad našimi glavami in izginila v daljavi; sleherno živo bitje si je želelo počitka, le nam štirim zemljanom ni bilo mar pokoja; naše geslo se je glasilo: naprej, naprej!

Molčé smo jezdili. Jednako komerno je odmeval peket konjskih kopit. Na nebu je plaval srebrni ščip. Sedaj smo stali vrh prelaza, dva tisoč metrov nad morsko gladino. Pred nami v nižavi je žarela luč. Bilo je to v samotnem hanu.

Tje dospevši smo poskakali na tla. Med vratmi se je pokazala krepka postava Bolgarja.

„Dobré došli!“ oglasil se je njegov pozdrav.

„Blezte.“¹⁾

Iz hana so se čuli razni glasovi, priče obilnih gostov; zato smo rajši ostali zunaj, razpoloživši trudne ude po slamnatih odejah, katere nam je bil konakdžija²⁾ razprostrl po rosní trati.

„Kake goste pa imate?“ sem vprašal krčmarja, postavljajočega pred nas kupice.

„Kolibarje³⁾ iz sosednjih vasij, ki hočejo pri meni prenočiti, da idejo zarana v Selenickijski monastir⁴⁾, kjer je jutri velik shod.“

„V Selenicki? Torej morajo, kolikor mi je znano, v Trojan in tam po dolini črne Osme navzgor zopet nazaj v gorovje; saj je ni druge poti? Na ta način bodo šele proti večeru na cilju, torej prepozno.“

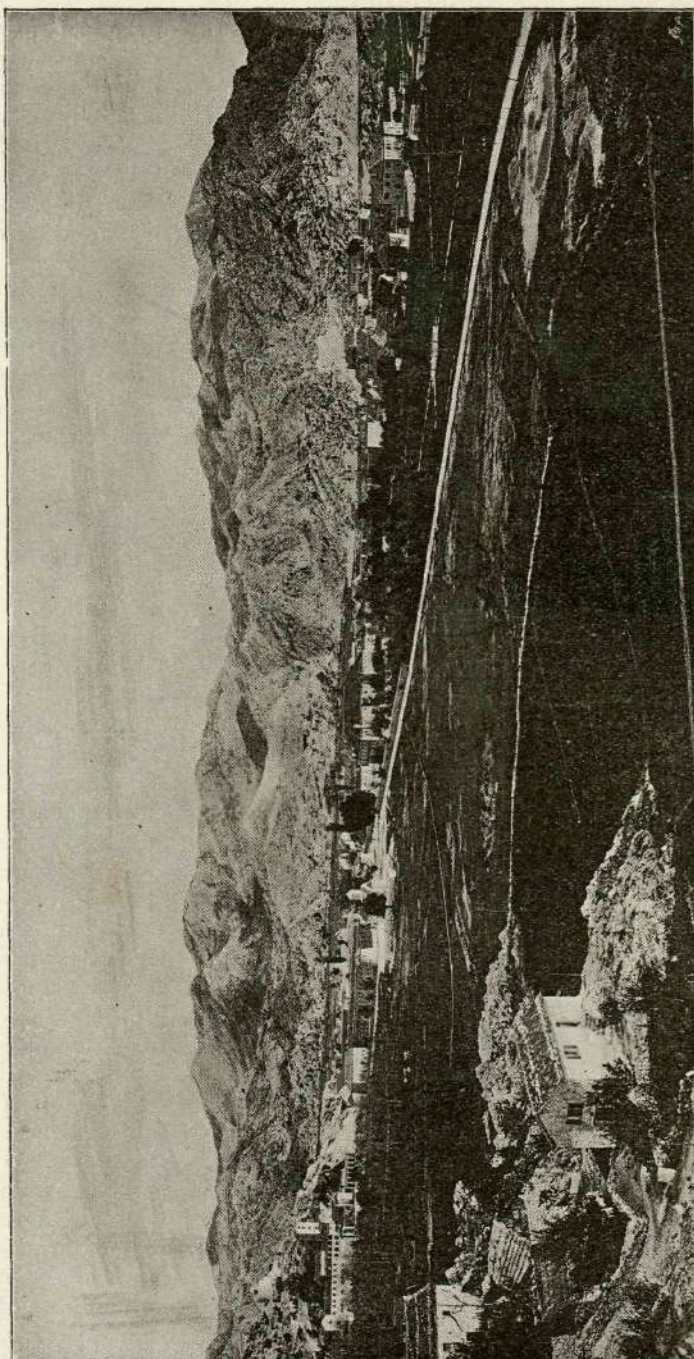
„Tu se motiš. Par sto korakov severno od mojega hana se odcepi od glavne poti steza, ki drži proti zahodu naravnost k monastiru; sicer je težavna in utrudljiva, a zato tudi za osem ur kračja od prve.“

„Ker na zemljevidu te steze ni zaznamovane, zato zanjo nisem vedel.“

¹⁾ Vstopite. — ²⁾ Lastnik večje krčme, kjer se dobi tudi prenočišče. — ³⁾ Kmetje. — ⁴⁾ Samostan.

„Saj je ta le malo znana in izhojena; le našim kolibarjem služi v zvezi med sosednjo dolino.“

„Ali je morda že danes šel kdo po nji?“

Cetinje, črnogorska prestolnica.

„Dopoldne sta bila dva moža tukaj, katera sta krenila v to stran.“

„Od kod sta bila prišla?“

„Čez prelaz.“

„Kakšna sta bila?“

Popisal je sedaj natančno osebi Pinteve in Haronisa, razven da pri poslednjem o brazgotini nič ni vedel. Prvega so nam bili v Kaloferu opisali kot majhnega in drobnega možiclja s šilastim nosom, in dolgo, do prsij segajočo, toda redko-dlakasto brado.

Kar sem tu zvedel, bilo je za nas štiri jako važno. Zakaj nista šla ona dva naravnost v Trojan? Kaj iščeta v monastirju? Kaj, če mislita tam „nekoga oskubiti“, kakor je bilo pisano v pismu? Morda so se bili dogovorili, da se spidejo na tem shodu? Tedaj bo tudi Hristo tam?

Povedal sem to tovarišema —. Ilija je moj pogovor s konakdžijo razumel in bil mojih mislij; oba sta mi pritrdila, in sklenili smo, da gremo za njima in sicer takoj, nemudoma. A tu treba vodnika.

No, gledé te točke nismo bili v velikih skrbih, za masten bakšiš nas že povede kdo izmed kolibarjev, sedečih v hanu.

Naznanil sem naš sklep in našo željo konakdžiji, in ta je kmalu privel dva kmetiška mladeniča, katera sta bila pripravljena služiti nam vodnikoma.

Dogovorivši se o vsem potrebnem, je prijel sleherni svojega konja za uzdo, in odrinili smo počasi proti dolini. Vodnika sta užgala velike bakle in stopajoča pred nami svetila. Korakali smo drug za drugim; ozka steza ni drugače dopuščala.

Sedaj sta zavila vodnika v stran. Bili smo na stezi. Teman gozd nam je zakril nebo, posuto z nebrojnimi zvezdami. Tla so postajala vlažna in polzka, da smo le s težavo rinili naprej; šlo je vkreber, više in više, mahoma pa navzdol po globokem jarku; potem zopet nekaj časa po ravnem. Bili smo vsi upehani. Te noči ne pozabim nikdar. Krog in krog tihi, neprodirni gozd, nad nami visoki vrhovi dreves s skrivnostno šumljajočim listovjem. Bakle so žarele v rdečkasti luči, metaje čarobne podobe na temne sence; kipeče skale in črna, obrastla debela so sevala v njihovem svitu liki stražeči orjaki, molče zaviti v svoj plašč; med gostim, valečim se dimom je splahutala velikanska sova, glasno skovikajoč. Vse tiho v okrožju. Le pok in prasket pod nogami lomečih se vejic in prhetanje konj je premotil tu in tam tajnostni mir. Skrivna, veličastna moč je obdajala mojega duha, ki je, izvivši se telesne ječe, plaval v nepopisljivih čarovih. Kam se je dvignil v teh trenutkih, kaj je sanjal, kaj srkal, kaj občutil? Ne vem več dobro.

Bili smo na planem. Pred nami se je dvigalo zidovje samostana, obdano od brezštevila ognjev in ognjičev, pri katerih so deloma se-

dele, deloma ležale človeške postave. Bil je šele predvečer shoda, a ljudstva se je bilo že obilo nabralo. Večina je bila že pospala po tleh, manjši del je še bedil, čakaje jutra. Bilo je okolo polnoči. Imajoči razne vzroke, da ostanejo sami, poiskali smo si pod gručo hrastov pripraven prostor, oddaljen dobrih deset minut od samostana in občnega vrvenja; imeli smo ob enem razgled na samostan in njega okolico. Vodnika seveda sta se, prejemša primerno plačilo, zamešala med sovrstnike. Razedlali smo konje in si napravili iz sedel in odej ležišče. Ilijo smo poslali k šotorom po živeža. Kmalu se je vrnil obložen z raznovrstnimi jedili in pijačami, kakor se jih je dobilo za mal denar obilo. Nasitili in pokrepčali smo se.

„V slučaju, da je Haronis in njegov pajdaš tukaj, kako ga bomo tedaj prijeli?“ dejal je Jules, zapalivši si svalčico.

„Tako, da nam ne bo več ušel“, je odgovoril Pedro.

„Bien. A to je malo. Jaz sem menil, če bomo na skrivnem, namreč sami, ali očitno, s pomočjo policije.“

„Že zopet ta policija! Izvestno imate neizmerno veselje, da bode te zaslišani kot tožnik in mi kot priče v kakem prav prijetnem mestu Bolgarije, kjer bomo za časa sodnih obravnav lahko obiskovali gledališča, promenade, veselice.“

„Le šalite se! Vzemimo mu rop, in on nas bo tožil.“

„Menite? No, bomo videli. Na primer: bogati francoski tovarnar tat in ropar, to je že obče znan fakt.“

„Vaš humor, sennor Pedro, je pa danes izborn; ne vem — —.“

„Prosim, gospôda, rajši važnejše stvari!“ posegel sem sedaj jaz med v nemajoči se prepir. „Dosti nam je treba še preudariti, predno se lotimo dela. Kaj, ko bi kdo izmed nas šel sedaj-le malo ogledovat tje okoli samostana, morda zazre kakega znanca.“

„Famozna ideja!“ vzkliknil je Francoz. „katero sem že sam imel, zatorej bom pa tudi jaz prevzel to ogledovanje. Klobuk si potisnem v obraz, ovratnik sukne zavihnem kvišku, sennor Pedro mi posodi svoj plašč — to in temna noč mi bo pospeševala in olajševala nalogo.“

„Dobro. A bodite previdni! Izogibljite se kolikor mogoče svita ognjev. Morebiti, da se vam posreči podjetje. Mi vas bomo čakali tu.“

Storil je, kakor je bil rekel. Vzel je s seboj tudi Ilijo. Jaz in Pedro pa sva se zavila v volnene odeje in zadremala. Na strani so mulili konji travo ali trgali listje raz grmovje.

Pretekla je bila menda jedna ura, ko so se nenadoma oglasili samostanski zvonovi, votlo

doneč v tiho noč. Skočil sem kvišku. Kaj je to pomenilo? Zvonenje ob tem času? Ali se je godilo kaj nenavadnega? Sedaj so zopet utihnili bronj. — Okrog ognjev je jelo postajati živo, na tleh ležeči so vstajali, letali semtertje; glasen šum se je slišal.

„Kaj se godi?“ vprašal je Pedro, sklonivši se po koncu.

„Ne vem. Ni — —.“

Prenehal sem; neka slutnja se me je polastila. Kaj, če ima Jules pri tem opraviti? Potem? Fanatični popje, razdraženo ljudstvo — dalje nisem mogel misliti, ker sedaj je prisopihal Ilija, kričeč:

„Gospodin Jules je ujet!“

„Ujet! Kaj govoriš?“

„Da, ravno so ga odpeljali zvezanega v samostan.“

„Za Boga! Ali je on zvonil?“

„Da, — on.“

Moja slutnja, moja slutnja! Lahko je misliti, kako me je prestrašila ta novica. Jules ujet! — Dasi je bil ta dogodjaj zanj brez posebno nevarnih nasledkov, mogel nam je vendar mnogo škoditi; utegnil je preprečiti in uničiti vse naše načrte in povrh nam nakopati dokaj neprijetnosti in neprilичnosti. Ko sem Pedru povedal Ilijino izpovedbo, je kar prebledel.

„Takoj morava tje, takoj!“

„Da, takoj. A Ilija naj preje pové, kako se je ondi godilo. — Pojasni kratko in hitro vse, Ilija!“

„Prišedši z gospodinom Julesem do prvih šotorov, sva se ločila; on je krenil na levo, jaz na desno; hotela sva oba svojo stran dobro preiskati in se potem na samostanskem dvoru zopet sniti. Pregledal sem bil baš natančno svojo plat, ne da bi bil zapazil grškega tatú s tistim hubavim nosom, ko sem zaslišal zvonenje. Takoj sem hitel na dvorišče — veš, gospodine, tam se nahaja lesen stolpič, kjer visé zvonovi, — in kaj sem tu videl? V svitu dveh ali treh bakel je stal na stopnicah, vodečih v stolp, gospodin Jules in ravno vrgel dolgopetega popa med množico ljudij, oblegajočih stolp. Kar se je sedaj vršilo, tega ne morem prav povedati — preveč je mrgolelo —, samo to rečem, da bi bil gospodin Jules skoro toliko močan kakor jaz, kateri sem nesel na svojem — —“

„Strela! ne klobasaj neumnostij, govôri kratko!“

„Ha, ha! gospodine, ko bi bil ti videl, kako se ga je lotilo nad dvajset popov, in kako jih je našgal! Od vseh stranij so plezali kvišku, a otresele se jih je, kakor se otrese lev jate pšov. In ko bi mu nekdo ne bil izpodnesel nog, vsi bi jo bili pocedili s polomljenimi udi! Sedaj so ga imeli na tleh. A v hipu je stal zopet po koncu in jih jel iz nova udrihati in pretepati.

Hej, kako so frčali oni visoki, črni lonci, ki jih nosijo na glavah, po zraku! Tako še bombe niso frčale okoli mene, ko sem nesel na — —“

„Duša! — Kratko, kratko!“

„Dočim so napadovalci vpili in kričali, je on tako lepo tiho delal, da je bilo kar veselje poslušati. Slednjič je pa le omagal; preveč jih je bilo. Zaptijé¹⁾, prihitevši popom na pomoč, ga je zvezal, in odpeljali so ga v notranje prostore samostanske. Kako rad bi mu bil pomagal! — A ljudstva je bilo toliko, da se nikakor nisem mogel preriniti do njega. Jaz bi — —“

„Dosti, dosti! Sennor Pedro, idiva!“

„Le ostanita!“ se je oglasil zdajci nekdo za najinim hrbtom.

Ozrla sva se; in kdo je stal pred nama? — Jules.

„Kaj — vi — tukaj? Ali so vas izpustili?“ deset vprašanj je letelo nadenj. Stiskali smo mu roke.

„Počakajte no, vse vam še povem! Sennor Pedro, vaš plašč je malo zavaljan, pa morate že oprostiti.“

„Kaj plašč! Da ste le vi nepoškodovani!“

„Popolnoma nepoškodovan. Izvrstni ljudje, ti popje! Vsak tako z občutkom udari, da človeku prav dobro dé —“

„Pričnite že vendar!“ silil sem jaz. „Kako to, da ste zvonili in tako dalje?“

„A, vi mislite, da sem jaz zvonil? Piramidalna zmota! Le čujte: Ko sva se ločila z Ilijem, splazil sem se najprvo k onim samotnim ognjem, ki jih vidite tam-le ob robu gozda; a videč kmalu, da tu ni nič, mahnil sem jo za samostansko zidovje, kjer stoji dolga vrsta šotorov, tu sem se slučajno jedenkrat ozrl in zapazil, da mi sledi od daleč moška postava. Postal sem, čakaje, da bi me došla, a tu je zavila v stran in izginila v noči. Nisem se več nanjo oziral. Pretaknil in prerogovil sem — seveda skrivno — vse šotore, toda brez uspeha. Šel sem torej na dvorišče, da bi tam počakal Ilijo, kakor sva se bila dogovorila. Po tleh je spalo polno ljudij in, ker je bilo tema, sem se vedno nad kom spotaknil. Sedaj sem zadel ob lesene stopnice, — pred mano se je dvigal stolpič. Radoveden, kaj pomeni ta stolpič sredi dvorišča, sem šel po stopnicah navzgor; sedaj sem videl, da to pravzaprav ni stolpič, ampak nekak na vse štiri strani odprt paviljon; stala je tu miza in dve klopi; stegnil sem se na jedno. Zdajci — čudo! — nakrat zapojó nad mano zvonovi, glasno doneč, — za katere poprej niti znal nisem. Strmé zrem in gledam kvišku, ugebajoč, kaj bi to zvonenje pomenilo, in kdo pač zvoni tu nevidno nad mano: kar se razsveti celo dvo-

¹⁾ Orožnik.

rišče, in zagledam gručo popov z baklami v roki, stopajoče proti paviljonu; kakor iz tal zrastle je stal pred mano dolga pop, kričeč mi nekaj na uho, česar seveda nisem razumel. Ko je vendar jedenkrat umolknil, sem ga vprašal prav vljudno, s kom da imam čast in kaka je njegova želja; ker na to nisem dobil odgovora, sem ponovil svoje vprašanje v laškem in naposled še v nemškem jeziku. A glejte si ga netotesanca! — tu se spusti v mene. „Étudiez la politesse — uči se olike!“ rekši sem ga treščil po stopnicah med spodaj stoječa zijala. Sedaj se je pričel pravcati boj. Od vseh strani so — —

„Ta pretep nam je že krasno popisal Ilija. Kako je bilo potem, ko so vas zvezali?“

„Da, zvezali so me ti lopovi! Ker se pa francoskega kavalirja ne zveže kar tako meni nič tebi nič, zato bodo še dolgo pomnili, kdaj so to storili; zdrave glave nima nihče izmed vseh! — Zvezavši me torej — ali z vrvjo ali z jermenom, to sem že pozabil — so me potisnili v majhno shrambo, kjer je že ječalo vse polno jetnikov v podobi ubitih črepinj in jednake ropotije, — jetniki, ki so pri mojem ne ravno nežnem vstopu jednoglasno zahreščali in zavpili pod mojimi nogami. Skozi okroglo, zamreženo okence sem videl zvezdnato nebo. „Tukaj pa že ne ostanem!“ sem si mislil, potrgal vezi, izruval omrežje in jo z elegantnim skokom ubral pod milo nebo. To je kratka povest o „ujetem Julesu.“

„Vi torej niste zvonili?“ vprašal sem ga jaz.

„Ne, nikakor! Saj niti slutil nisem, da visé nad menoj zvonovi; in tudi nikake vrvi nisem zazrl.“

„In tudi nikogar niste videli, ki bi bil zvonil?“

„Nikogar, ne prej ne slej.“

„Hm!“

„Da, hm! Meni se samemu čudno zdi; razven mene ni bilo žive duše v paviljonu.“

„V paviljonu, pač pa zunaj paviljona.“

„Oj, tam jih je bilo še več, polno dvorišče!“

„Ne mislim tako; zvoneči je stal zunaj paviljona.“

„A! — morda mislite prav. In zdi se mi celo, da sem videl pri svitu bakel vrv, visečo čez naslombo.“

„Če se ne motim, ste pravili tudi o neki osebi, sledeči vam za petami“, je prekinil govor Pedro.

„Da, da. A kaj ima to s tem opraviti?“

„No, ko bi bila na primer ona oseba zvonila?“

„Ona oseba? Sacre — —“

Skočil je kvišku.

„Sennor Pedro, veste-li, čemu smo prišli v ta monastir?“

„Seveda vem. Ker dobimo morda tu tata.“

„In ako je bila ona moška postava Haronis?“

„Mogoče“, dejal sem jaz. „Le vsedite se, da stvar dobro premislimo in pretehtamo. Mi sklepamo sicer, da je Grk tukaj, a gotovo ni.“

„Gotovo je“, oglasil se je Pedro.

„Kako to?“

„Ker sem ga videl.“

„Vi ste ga videli?“

„Da. Med tem ko vam je pravil Ilija o onem pretepu, sem jaz zroč z daljnogledom na ondi se gibajoče ljudstvo za nekaj hipov videl moža, stoječega pri onem velikem ognju, ki je nam najbližji, moža, na las podobnega Haronisu. Ker sem ugibal, zato sem vam o tem molčal. Sedaj pa, ko sem slišal od sennora Julesa, da mu je sledila neka moška postava, in da ni on zvonil, skoro bi prisegel, da ni bil nihče drugi nego Haronis.“

„To je druga. Sicer sem pa tudi jaz enakih mislij. Haronis je Julesa, plazočega se okolo ognjev in šotorov, zapazil, mu iz lahko umljivih razlogov takoj sledil, sledil mu je na dvorišče in videč, da se je nahajal ta v paviljonu, zagnal zvonove, dobro vedoč, da bodo popje planili na Julesa. Tedaj se vsaj za nekaj časa otrese zasledovalca in tako odnese pete.“

„Da, tako je bilo in nič drugače. Vprašanje je sedaj samo, ali biva Grk še tu pri monastiru, ali ne?“

„Ako meni, da mu je samo Jules za hrbtom, tedaj je bržkone prva točka prava; ako pa slutim, da smo i mi zraven, potem je druga. Prepričati se bo treba.“

„Grem pa zopet vohat“, menil je Jules.

„To prepustite meni, izvežbanemu v tej stroki“, dejal je Pedro.

„Ali razumete bolgarski?“ sem ga vprašal.

„Saj veste, da ne umem; čemu torej vprašanje?“

„Ako je Haronis in ž njim seveda tudi Pintev še tukaj, potem sedita bržkone pri kakem ognju, pogovarjate se o nocojšnjem dogodjaju; vi pa, zasledivši ju, bi ničesar ne razumeli, ker se onadva izvestno menita bolgarski. Pintev je Bolgar. In dala bi se morda kaka za nas važna beseda ujeti! Za ta posel sem sposoben samo jaz.“

„To je res. Idite torej! Mi bomo pa med tem preložili taborišče tje v dolino, ob črni Osmi. Išcite nas pol ure od tukaj kraj pota v gozdu; jeden izmed nas vas bo čakal kraj pota.“

„Dobro. Le storite tako! Na svidenje!“

Šel sem. Da je hotel Španjol preložiti taborišče v omenjeno dolino, južno od samostana, temu je imel tehtne vzroke: v slučaju, da Haronis še ni bil odjezdil proti Trojanu, tedaj bo to

gotovo storil kmalu; morda se nam tedaj posreči, prijeti ga. Poleg tega pa smo morali skrbeti, da ostane naša navzočnost prikrita. Kar se tiče Julesove afêre s popi, bilo je izvestno že pri obeh strankah pozabljeno; saj so se bili popje samo radi tega lotili Francoza, da bi sebi, — še bolj pa svetosti cerkve — pridobili pri ljudstvu več spoštovanja; orožnik je imel tu le nezatno ulogo. Sploh je bil pa ta človek,

kakor mi je pozneje pripovedoval Jules, kaj slaba podoba hudega in strogega orožnika. Majhen in zelo trebušnat je bil, grozno je ječal in stokal, ko ga je obdelaval krepki Francoz, in rajši prepustil popom, da so ga zvezali; šele potem, videč, da zanj ni več nevarnosti, je oblastno držal ujetega za noge in pomagal ga tirati v ječo. Sablje bajè niti imel ni.

(Dalje.)

Slika.

(Spisal Janko Barlè.)

III.

Semenj ga je prinesel. Na hišnih vogalih je obesil nekoliko okvirov, v katerih so bile razne fotografske slike. Kazale so te slike razne osebe, moške in ženske, stare in mlade; bile so tu poprsne slike, v celi veličini in v skupinah. Fotograf je bil v našem mestu redek gost.

„Hej to ni navaden fotograf, to je umetnik, vsakega dobro zadene in cenó dela slike“ govorili so meščanje. Hitelo je k njemu vse, mlado in staro. Taka prilika se redkokdaj ponudi.

Tudi Zoretičevo Pepico in Prosenovo Ivanko je popala želja, da se dasta naslikati. Odhiteli sta k Grzinovi Anici in jo povprašali:

„Nu, Anica, ali se daš tudi naslikati? Ne velja veliko, pa bomo imele vendar lep spominek.“

Anica je premišljevala, češ, kaj bi meni moja slika? Oče in mati me vidita vsak dan, a drugih znancev nimam, katerim bi mogla sliko poslati. Kar se spomni Tončka; morda bi njega vendar-le veselilo, ko bi mu dala svojo sliko!

„Kaj se res mislita vi dve slikati?“

„Zakaj pa ne? Fotograf pride malokdaj v naše mesto, a slika bo lep spomin naše mladosti. Tako mlade ne bomo nikdar več.“

„No, ako se vidve dasta, dam se še jaz“, dejala je Anica. — In tako je bilo.

Lepega nedeljskega popoldneva so odhitele vse tri prijateljice k umetniku. Bile so vse tri praznično oblečene in neko veselje, pa tudi neki strah jim je odseval z lica. Moj Bog, saj so se dale šele prvokrat slikati.

Umetnik jih je veselo sprejel: mlade in brdke so bile, in bil je uverjen, da bodo njihove slike delale čast njegovi izurjenosti, ko jih razstavi. Fotografiral je vsako posebej. Imel je mnogo opravila, dokler jih ni dobro namestil. Gledal je skozi oni svoj stroj, go-

voril jim je, kako naj se držé, skakal semtertje, nameščal jim roke in glavo, in ko je mislil, da je vse v redu, vskliknil je:

„Prosim pozor, gospodična, samo par trenutkov!“ obrnil je nekaj v svojem stroju in potem dejal kakor naučeno:

„Hvala lepa!“

Anici je bilo čudno pri srcu, ko je sedela na onem osodnem stolcu. Smejala bi se, a ni si upala; mislila je, da še celó dihati ne bi smela, njeni črni očesi sta gledali nekam v daljavo, in v srcu ji je dejalo, da vendar komu kdaj s to svojo sliko naredi veselje. Spominek je spominek.

Čez nekoliko dnij je dobila šest svojih slik. Prijateljice so ji govorile, da je dobro zadeta in njej je sami bilo ugodno pri srcu, ko je gledala one slike. Slike so bile lepe; ali je bila tudi ona lepa, o tem ni hotela razmišljati. Kaj je pač lepota! Tudi pisana cvetka je lepa, da je lepše ne bi mogel naslikati najslavnejši slikar, pa pride mráz, in cvetka je strta, zamorjena.

Tonček je dobil dobro službo v glavnem mestu. Pisal je kmalu materi, pozdravil je sosedove, posebej pa še Anico in povprašal, kaj dela. Materi je bilo to drago, hitela je k Grzinovim in jim prečitala list. Anica si je vsako besedico zapisala v svoje srce, a ko je zaslišala svoje ime, takrat jo je pogrelo. Ni si mogla kaj in rekla je Vrtinovki:

„Kadar mu bode pisali, teta, tedaj pozdravite tudi vi njega. Recite, da mu vse dobro želimo in kmalu naj se povrne.“

Od sedaj je skoro vsakikrat, ko je le utegnila, skočila k Vrtinovki. Pogovor je že tako nanesel, da se je razgovarjalo tudi o Tončku, in o kom bi se, če ne o njem? Takrat je bilo Anici tako ugodno in morala si je priznati, da ima Tončka rada tako, kakor ga je imela nekdanj, ko sta skupaj igrala.

Georgine, katere so dolgo cvetle na Aničinem vrtu, povešale so žalostno svoje cvetoče

magati svojemu bratu in ga tolažiti. Pa vest je bila natančna. To ni bil zadosten izgovor. In ko je premišljevala, da bi našla dozdeven vzrok, je s strahom spoznala, da ni nič drugega nego — besede si ni upala izreči, niti misliti. Srce pa ji je glasno utripalo... Hotela je pustiti misel nanj. Najbolje, da gre med družino. A ples se ima začeti šele za jedno uro. Torej gre še lahko ven v park. Da, ven, ven! — Ko je stopala sama po stezi in je bila že tema na okrog, vprašala se je zopet, kam prav za prav gre. Hitro se je obrnila, da bi se vrnila v grad, ko začuje v obližju vzdih. Zgrozila se je. Kdo je to? Hotela je urno odteči, ko vidi, da prihajajo vzdih iz lope. In glej! čuda, sedaj se ni več bala. Gotovo sedi Janko v lopi in vzdih. Saj ga ni nikjer v dvorani, gotovo je on.

Pogumno stopi k lopi in se potrudi prodreti temo, da bi opazila, če je Janko. Da, on je bil! Srce ji je veselja in sočutja vstrepetal. Hotela se je odtegniti, toda bila ni dovolj oprezna in v listju je zašumelo. Janko je pogledal kvišku, da bi zapazil, ali je kdo pri lopi. Dvignil se je in stopil na prosto.

Tu zapazi Heleno. Priklonil se je gospici. Helena pa je bila v zadregi, kako bi se izgovorila, da bi ne vedel, da ga je poslušala. Ko ga je pogledala, videla je solze v njegovih očeh. Svetile so se v zvezdni luči. In ni mislila več na izgovor.

„Gospod Stanič, vi ste žalostni, vi se jokate?“ je vprašala nedolžno in sočutno, ne misleč, da je spravila Janka s tem vprašanjem v zadrego. Da bi ga videla ženska plakati in poleg tega še taka, — to je sramotno!

„Ne, gospica, padlo mi je nekaj v oko.“

„O, kaj tajite! Nič vam ni padlo v oko. Oh, zakaj mi ne odkrijete, zakaj ste žalostni?“ Njen sočutni pogled mu je hotel odgovor povzeti iz oči.

To je bilo pa preveč za mehkosrčnega Janka. Ta kraj, ta polutema, to zvezdnato nebo in poleg njega ta sočutna deklica — to vse se

mu je zdelo, kakor v sanjah. A ne, niso sanje, resnica je. Začutil je v tem trenutku živo v srcu, da je resnica. Nehoté ji je podal roko, in živahno rekel: „Hvala, hvala vam, gospica, za to sočutje! Tega ne bi bil mogel pričakovati.“

„Pustite zahvalo! Le povejte mi, potem greva na ples!“

„Oprostite, gospica, ne bom plesal.“

„Tako? Kako to? — A to je vzrok vaše žalosti!“

„Da. Vedite, umrla mi je pred tednom mati.“

Helena je vzkliknila: „Mati!“ potem pa dejala mirno:

„Oprostite, da sem se čudila, da ste žalostni. To je hudo, strašno mora biti hudo, če mama umrje. Jaz še nisem izkusila, pa slutim. O ubožec!“ je vzdihnila čuteče.

Janko je obstal.

„Torej je tudi vam žal, da mi je umrla mati? O, hvala vam, tisočerna hvala! Da me vi pomilujete, mi je več vredno, nego če mi izraža cel svet svoje sočutje!“ — in sklonil se je ter ji poljubil roko.

„Res? Torej vam nisem ravnodušna?“ Heleni je ta beseda ušla iz ust. Ko je izpregovorila, je spoznala, kaj je rekla. Janko pa je porabil ta trenutek in dejal krepko in odločno:

„Vedite, gospica, odkar sem vas videl, bije moje srce za vas. Odpustite mi to predrznost, a ne morem drugače. Zlasti pa sedaj, ko sem izgubil mater in tudi vi čutite to strašno izgubo z menoj — — —“

„Oh, na gradu me bodo pogrešali“, vzkliknila je Helena, spomnivša se v prijetnem pogovoru, da jo morda že iščejo. In kaj poreče njena mati? „Potolažite se! Da, rada bi vas tolažila, ko bi mogla. Sedaj pa z Bogom!“ in stisnila mu je roko, potem pa lahko kakor vetrič odhitela na grad.

Stanič je obstal na istem mestu. V njegovi duši je bila utrjena zavest, da mu je sedaj previdnost podala namesto materinega drugo srce, ki ga ne bo nič manj ljubilo. (Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Sreča mi je bila danes mila. Bil sem baš v bližini slabo plapolajočega ognja, čegar žar je rmenkasto barval visoke bukve, ko sem čul ime „Jules d'Alby“. Previdno sem se splazil v grmovje in videl pred seboj tri može; dva sta bila z obrazom proti meni obrnjena, tretji s

hrbtom. Ker je, kakor že rečeno, ogenj skoro ugašal, razložil sem bolj težko poteze prvih dveh: jeden je bil navaden Bolgar, kakor sem jih vsak dan mnogo srečaval, drugi droben mošič s šilastim nosom in dolgo, plavolaso brado; — izvestno ni bil to nihče drugi nego čevljar Pintev. Kdo da je tretji, to sem si lahko mislil.

Vsi trije so molčali; šele po daljšem molku je dejal oni Bolgar:

„Ti misliš torej, da Francoz ni bil sam.“

„Težko, da nista tudi onadva ž njim; a videl ju nisem“, odgovoril je s hrbtno proti meni obrnjeni.

„Kakšen pa je bil tisti Avstrijec?“

„Momák¹⁾“, kateri me je še nezaupnejše gledal kakor Španjol.“

„Seveda tvoja brazgotina te ni ravno krasila.“

„Haha; tak sem bil, da bi me še ti, ki si moj svak, ne bil poznal.“

„Verjamem. Ali te pa tudi Asparuh ne bo poznal?“

„Ta še manj.“

„Skopuh ima bistre oči.“

„Če ni prestar. Sploh bomo pa videli. Koliko je že tega, odkar je bil njegov sluga tukaj?“

„I — pred tremi urami! Saj si ti kriv, da nam je ušel.“

„Vsled svoje nerodnosti.“

„Seveda! Ko bi — —.“

Tu ga je prestregel v mojo veliko nevoljo čevljarček:

„Nikar se ne prepirajta, kar je, to je. — Glejta, noč polagoma gine, odriniti moramo, v Eski-Džumaa je še daleč in Taraleža moramo dohiteti.“

„Prav govoriš, Nedo. Predolgo se že mudimo tu. Idi po konje!“

Naglo sem sedaj zapustil grmovje in hitel proti dolini, kjer sem imel dobiti tovariše. Kako sem se jezil nad Pintevom, ki je bil kriv, da nisem več slišal! Vendar je bilo to, kar sem bil zvedel, tudi mnogo vredno; zvezavši posamezne besede sem dobil sledeči sklep: Skopuh Asparuh (nenavadno ime! — tako se je zval car, ki je bil privel Bolgarje na balkanski polotok) biva v Eski-Džumai, in njegov sluga Taralež (še nenavadnejše in naravnost čudno ime! — „taralež“ se pravi po naše jež) je bil v monastirju; njega so Grk in njegova pajdaša bržkone napadli, a ušel jim je bil. Sedaj pojdejo za njim in se polotijo tudi njegovega gospoda, Asparuha. Da sem približno prav sklepal, to se bo videlo pozneje. Sedaj sem imel ta-le načrt: tovarišema naznanim prihod Haronisev; v dolini ga primemo, vzamemo mu ukradeno listnico in ga potem zopet izpustimo, da mu sledimo v Eski-Džumao in mu tam preprečimo njegove nakane. Meni ni bilo nič na tem, ako izgubim par dnij, in mojima tovarišema tudi ne; Ilija se je bil pa itak izrazil, da gre z menoj, kamor hočem. Nù, človek obrača, Bog pa obrne.

¹⁾ Mlad človek.

„Pol ure pod monastirjem nas iščite; jeden izmed nas vas bo čakal kraj pota“, tako je dejal pri mojem odhodu Pedro.

Ravnaje se po svoji uri sem bil že skoro dalje, kakor mi je bilo rečeno, a nikjer ni bilo nikogar. Hodil sem gori in doli, klical in žvižgal, — nič glasú! Pač — vendar! iz goščave onstran vode mi je odgovoril oddaljen pisk. Pot se je vila ob levem bregu rečice, katera je bila na mestu, kjer sem jaz stal, nenavadno široka in globoka. Zakaj so jo bili prebredli in se skrili na oni strani? Šel sem zopet nazaj in preskočil ozko strugo. V tem hipu sem čul peket konjskih kopit, in izza ovinka so se pokazali trije jezdec. Bilo je še premalo svetlo, da bi jih bil dobro videl, a vedel sem, kdo so.

„Sennor Pedro, kje vendar tičite?“ sem vpil.

„Tukaj!“ je donelo za mojimi hrbtni.

„Brzo, brzo semkaj! — Haronis prihaja!“

„Caramba!“

Glasi šum in lomast: na moji desni je stal Jules s puško v roki. Na nasprotnem bregu so dirjali mimo Hristo, Pintev in zadnji Haronis.

„Ha, tam-le je!“ je vzkliknil Francoz. „Lopov, sedaj je po tebi!“

Bliskoma je pomeril in sprožil. Stoterno je odmeval pok po dolu. Konj in jezdec sta se valjala na tleh.

„Le tje, tje!“ reki je vrgel Jules puško od sebe in tekel ob bregu navzdol, da bi prekorlačil reko, — ker tu, kjer sva stala, je bil široki tolmun; tudi jaz sem se spustil za njim. Izginil mi je bil že izpred očíj.

„Ne moreva čez! Skale stojijo tu! — Tedaj pa v vodo!“ sem ga slišal zdajci pred seboj — trčila sva vkup — in on je odletel v vodo.

Mahoma je bil zopet na površju, par krepkih sunkov, in že se je vspel na breg.

Ta hip se je dvignila pred njim konjska postava, jezdec je skočil nanjo in zdirjala je kakor blisek.

To se je vršilo tako naglo, da je pretekla od strele pa dotlej jedva dobra minuta. Bil sem še ves osupel.

Do kože moker je stal Francoz na bregu.

„Ušel mi je, ušel!“ je jezno in bolestno viknil.

„Monsieur, pridite sem!“

„Tako.“

Nekdo me je prijel za ramo; bil je Pedro.

„Kaj se godi? Kdo je strelil?“

„Jules.“

„Na Grka?“

„Da.“

„Ali ga ima?“

„Ne. In to je krivda vas vseh treh?“

„Vseh treh? Kako to?“

„Zakaj me ni nihče čakal ob potu, zakaj ste se skrili v goščavo tostran reke?“

„Ker je bilo tu pripravnejše, in — ali vas ni čakal za onim ovinkom Ilija?“

„Ilija? — Ne. Kje pa je prav za prav?“

„S pomočjo besednjaka mu je bil Jules dopovedal, da naj gre dvesto korakov nazaj in vas tam počaka. Če ste prišli po poti, ste ga morali vendar dobiti?“

„Ne sledú od njega.“

„Kam pa je šel potem ta človek?“

„Kdo vé? Toda, iz katerega tehtnega vzroka pa ste prekoračili reko in se skrili tako, da vas nisem mogel najti?“

„Takoj za tem širokim tolmunom stisnejo strme skale reko od obeh strani tako, da postane pot jako ozka in ne moreta iti dva vštiric. Ta ožina je komaj sto korakov dolga, potem se zopet razširi. Ker je pa tu, kjer se nahajamo sedaj, dolina prostornejša in za taborišče pripravnejša, zato smo razjahali navzgor tolmana in — ker je bilo pričakovati Grka — smo peljali konje na to stran, da bi nas z rezgetanjem ne izdali; sami pa bi se bili po vašem prihodu poskrili med skale — dva ob vhodu in dva ob izhodu ožine — in se na ta način najlože polastili tatú. Seveda, pripravili smo se samo za slučaj ako bi vi prinesli ugodno poročilo.“

„A tako! To moram pa samo hvaliti; naredili ste vse prav dobro in previdno. Kako je potem neki vrezal Ilija? Kaj pa vas je zamudilo, da ste se tako pozno prikazali na prizorišču?“

„Sama smola! Ko ste vi zakričali ‚Haronis prihaja!‘ tedaj je pograbil Jules v naglici mesto svoje puške mojo in tudi moj samokres. Predno sem našel njegovo, je bilo že vse proč. Idiva sedaj k Julesu. Glejte, tudi on preiskuje tla.“

Bilo je že popolnoma svetlo. Vrh Maragédüka je rdečila jutranja zarja; dol pa je zagrinjala siva megla. Ko sva stala s Pedrom poleg Julesa, dejal je ta:

„Kam sem neki zadel konja, da se je zopet pobral? Tu in tam je videti nekaj krvavih kapljic.“

„To ste ga že neznatno ranili“, sem odgovoril jaz; „padel je, mislim, le bolj od strahú nego od krogle.“

„Nečuveno srečo ima Haronis! Sedaj niti ne vemo, kje ga imamo iskati.“

„To jaz dobro vem; povem vam že pozneje. Prvo je, da dobimo han, kjer se posušite ali preoblečete, drugače se prehladite. A kje je ostal Ilija?“

„Saj ga res ni tu. Menda pač ne sedi več tam, kamor sem ga bil poslal?“

„Tam-le prihaja!“ je rekel Pedro.

Res, ondi je stopal počasi, počasi naš djado Ilija in sedaj celó postal, zroč na nas.

„Heda, djado Ilija, brzaj, brzaj!“ sem ga klical.

Jel se je malo hitreje gibati, a kmalu zopet postal in klaverno povetil glavo.

Stopil sem k njemu. „Kaj ti je? Ali si bolan? Kje si hodil?“

Nič odgovora.

„Ali si nem?“

„Ne-e-e“, je jecljal še vedno zroč v tla.

„Zakaj potem ne govoriš?“

„K-e-e-r s-s-s-em ža-lo-o-o-sten.“

„Pa poj in ne bodeš žalosten.“

Vzdignivši glavo, me je neverjetno pogledal.

„Ne — morem — peti.“

„Ne moreš? Zakaj ne?“

„Ker me je gospodin Jules zapodil.“

„Zapodil?“

„Da.“

„Zakaj?“

„Ne znam.“

Strmé sem povprašal Julesa, in ta je ves iznenajen odgovoril, da ničesar ne vé o tem.

„Dragi Ilija, tebi se blede.“

„Nič se mi ne blede. Saj je rekel: ‚Segà!‘ begaj!“

„Razloži mi to.“

„Ločivši se od nas, mi nisi, gospodine, nič povedal, kam greš in kaj mi je storiti.“

„Pozabil sem bil. Le dalje!“

„Gospoda Jules in Pedro sta na to osedlala vsak svojega konja, in jaz sem istotako storil; šli smo v to dolino in se ustavili ondi v šumi. Sedaj je vzel gospodin Jules majhno knjigo in stopivši pred me nekaj čital, od česar sem si pa samo sledeče besede zapomnil: ‚Dvè sto raskrač²⁾ — čakaj — Josif — ulica — razbiraš³⁾‘. Odmajal sem z glavo. ‚Segà begaj!‘ rekši, me je porinil k bregu reke; stala sva še namreč blizu nje. Šel sem, ne vedoč, kaj se godi z menoj, hoteč poiskati tebe, gospodine; da bi te pa preje našel, sem plezal naravnost po hribu navzgor, kjer je bliže do monastirja kakor po poti, vijoči se liki kača. Iskal sem te dolgo, dolgo — a zaman. Vrnil sem se torej, sklepač, da si bržkone tukaj. Sedaj mi pa povej, kaj sem zakrivil, da me je gospodin Jules zapodil.“

Prestavil sem Francozu Ilijino obtožbo, in lahko si je misliti, kako se je smejal. Imel je namreč v svojem besednjaku za naš ‚teci‘ besedico ‚begaj‘, katera je Iliji vsekala tako hudo rano. Mislil je Jules, da ga Ilija razumeva, ker je pokimal z glavo; ni se namreč spomnil, da jutrovec odmaje z glavo, kadar kaj pritrdi, in

¹⁾ Sedaj.

²⁾ Korak.

³⁾ Razbirati = razumeti.

pokima, kadar kaj zanika; ravno narobe, kakor po naši navadi.

Iliji, slišavšemu, kako se je bil zmotil, razvedril se je takoj zopet obraz, samo to mu je še nekoliko grenilo radost, da jaz nisem bil preprijaznega obraza. Saj sem bil pa tudi na samega sebe in na vse drugo nevoljen. Ta kakor drugi je bil kriv, da so se nam pokazili vsi naklepi in načrti; jaz naj bi bil Iliji povedal, za kaj se gre, Jules ali Pedro bi bila lahko čakala me, sama, ne pa da sta poslala Ilijo, no, Ilija pa tudi ni bil nedolžen. Zakaj ni še jedenkrat vprašal Julesa, ako ga ni bil razumel? Vrh tega se je tudi nekoliko otročje vedel danes; seveda to je pa zopet izviralo iz njegove rahločutnosti in privrženosti do Julesa, katerega je poleg mene najbolj ljubil. Misel, da ga je ta zapodil, ga je bila popolnoma zmešala in mu vzela vso bistrournost, katere v obče ni imel malo; — oprostiti smo mu morali torej njegove današnje napake.

Tako se je sleherni le sam nad seboj jezil, če se je sploh jezil; saj je bilo kmalu vse pretečeno pozabljeno, misliti nam je bilo sedaj le na bodočnost. Pot v Eski-Džumai je bila še pred nami.

IV.

Pet ur je minulo po omenjenem dogodku. Mi štirje nismo bili sedaj več v dolini Osme, ampak že daleč proč na severo-vshodu in sicer na poti, ki veže mesti Trojan in Sevljevo.

Ko se je bila namreč Julesu posušila obleka, pojezdili smo najprej v Trojan, nadejajoči se, da zvemo kaj o Hristu in njegovih zasebnih razmerah; a ta pot je bila, kakor sem že naprej slutil — udal sem se bil samo volji Francozovi — brezuspešna: saj o Hristu nismo drugega vedeli nego samo, kakšen da je. Pinteve in Haronisa ni med prebivalci nihče poznal. Seveda, ko bi bili na dolgo in široko pozvedovali in povpraševali, bili bi morda dosegli povoljen uspeh, a ker je bil čas dragocen, nismo utegnili dolgo muditi se; sploh nam je pa bilo jednako, kdo in kaj je Hristo. Iz odgovorov, ki smo jih dobili na raznih mestih, smo sklepali, da oni trije v Trojanu niti bili niso. Da smo pa na pravi sledi, to smo doznali od tolpe ciganov, srečavše nas blizu trojanskega monastirja. Tako smo bili torej na poti proti mestu Eski-Džumai, oddaljenem še dobrih sto in petdeset kilometrov.

Pokrajina, v kateri smo se nahajali, ni bila posebno lepa in divna: jednolično, deloma golo, deloma porastlo hribovje, razkopana in razorana tla, slaba pot. Baš sedaj smo jezdili po globokem in ozkem, navzdol vodečem jarku,

kateri je Julesa — danes že itak silno natak-njenega — še bolj razjaril.

„Nesramnost teh Bolgarjev!“ je robantil. „Niti poštene steze nimajo! Kdo se bo lomil po tem jarku!“

„Zakaj ste pa silili semkaj?“ sem dejal jaz; „saj smo hoteli mi trije mimo onih skal.“

„Kaj sem znal, da tako pride? — Hop! — hop! — Tristo medvedov! malo ne, da nistem telebnil tje med grmovje. Razjahajmo rajši, potem pojde lože!“

Skočil je na tla, in ostali smo istotako storili. Čez nekaj minut je bilo jarka konec. pot je držala po planem, in zajezdili smo zopet.

„Kako je že imenoval oni kosmati vodja ciganov selo, kamor moramo v kratkem dospeti?“ vprašal me je Jules.

„Debnovo.“

„Koliko je od tam do Sevljevega?“

„Tri ure.“

„In od Sevljevega do Trnove?“

„Šest ur.“

„Ondi bomo prenočili, ne?“

„Lahko.“

„In jutri zvečer smo v Eski-Džumai?“

„Da.“

„Bien. Haronis se bo silno čudil, da smo ga iztaknili. Saj ste dobro slišali, da meni iti v to mesto?“

„Seveda. Čevljar Pinteve se je tako izrazil.“

„Žal, da je bil njih pogovor tako kratek, in da niste mogli več zvedeti. Vi mislite torej, da so bili napadli Taraleža in da mu sedaj sledijo?“

„Skleпам to iz besed Hristovih in Grkovih.“

„Ali ste popolnoma prepričani, da je bil pred vami sedeči Grk?“

„Kdo naj tu še dvomi!“

„Hm, njegov glas?“

„Hm, izpremenil ga je! V Plovdivu je imel tenor, pri monastirju pa bas.“

„Izvrstno! Čemu neki ta izprememba na glasu?“

„Čemu pa izprememba na nosu? V Plovdivu je imel njegov nos brazgotino, pri monastirju pa ne.“

„Famozno! Saj ste pravili, da ste ga videli samo v hrbet?“

„Že res; a navzlic temu je stvar taka. Le pomislite na njegov pogovor s vsakom, katerega sem vam do besede prestavil.“

„A! to pa, to! — Ker je nemožno, da ima Haronis dva nosova, tedaj je samo možno, da ume narediti si brazgotino, kadar hoče.“

„Sedaj ste pravo zadeli!“

„On je torej kakor igralec na odru, ki je sedaj star, sedaj mlad, sedaj lep, sedaj grd?“

„Da, to zna dobro.“

„Lej ga lopova! In ta poskus bo porabljal tudi pri Asparuhu?“

„Gotovo.“

„Nekaj se mi pa vendar čudno zdi, monsieur Joseph?“

„Kaj?“

„Da je imel Haronis do Kalofera brazgotino in od tam naprej nič več.“

„Tega si sam ne morem prav tolmačiti. Kakor vem, sem v dveh hanih povprašal po njem, in obakrat je bila pri opisu zraven tudi njegova brazgotina.“

„No, nikar si ne belimo glav! Morda sta onadva krčmarja samo radi tega govorila o brazgotini, ker ste ju vprašali zanjo; posebno prebrisana nista bila videti! Toda še nekaj, monsieur!“

„Prosim.“

„Meni je sedaj prav umevno, da je bila ona debela dama v Iraz-meliku tako — tako — no, tako zaljubljena v Haronisa. V pričo nje si pač izvestno ni nikdar olupšaval nosú in tedaj še ni tako napačen v obrazu.“

„Tu ste jo zopet dobro pogodili! Sicer je nisem povpraševal po njegovi zunanosti, a uverjen sem, da bi ona po svoji zgovornosti sama omenila brazgotino, ko bi bila znala zanjo.“

„Kaj ne da? Vse se dá izborno razrešiti, samo mis — Saprelotte! Kaj se pa tam-le godi?“

Tekom pogovora smo bili prišli do strmega, z grmovjem porastlega holmca, ob čegar vznožju se je pot cepila v dve stezi, držeči na desno in levo. In po tem holmecu se je v bitrih skokih valila navzdol rjavkasta nerazločna obla in se naravnost mojemu konju zatrkljala pred noge. Ustavili smo se in strmo zrlili to čudno prikazen, čakaje, kaj se iz nje izcimi. No, dolgo ni bilo treba čakati. Raztrgana odeja — tako je bilo namreč površje oble — se je bliskoma razganila, kratko brcanje in motanje, glasno pihanje, in pred nami je stal — potomec Adamov. Bil je to starec, dolg, da bi bil lahko zvezde klatil z neba, in suh, da se je videla sleherna kost pod temno-rjavo kožo gornjega dela života, kateri je bil popolnoma gol; suha kraka sta tičala v razcapanih hlačah, segajočih do kolen, lopataste noge so bile bose; na tankem, gosjem vratu se je zibala velika, štirioglasta, plešasta glava. Zanimiv je bil obraz; tu je bilo vse nepravilno: majhna, otroku umerjena usta, še manjše mišje oči, toda velikanski, mesnat in obilen nos, v katerem je bilo meso celega telesa koncentrirano; pod njim je štrlelo deset do petnajst sivkastih ščetin. Ker je levega ušesa manjkalo, se je pa desnemu tem bolj godilo, kajti ponosno je stalo v stran, ponašaje se s svojo velikostjo.

Moleč jedno roko proti meni, drugo proti Julesu, je prosil sedaj ta nenavadni zemljan z visokim, skoro ženskim glasom:

„Jeden rubič¹⁾, jeden sam rubič, gospodje; usmilite se slepega, hromega, nemega prosjaka!“

Ali ni bil zdrav v možganih, ali se je šalil?

„Kaj, slep si?“ sem dejal.

„Da, slep, ker nečem videti, da mi vaša milost ne bo dala rubiča nego cel gologán.“²⁾

„In hrom si?“

„Da, hrom, ker so mi udje v vaši nebeški bližini popolnoma otrpneli.“

„In nem si?“

„Da, nem, ker to so poslednje besede, ki jih še govorim. Ko me obdari vaša dobrotljivost, tedaj bo jezik moral molčati, on ni zmožen, da bi dostojno hvalil vašo blagost; le srce more to storiti, ono vas bo slavilo.“

Kaj takega se mi pa še nikdar ni pripetilo! Tako umetno in pesniško pač noben drug prosjak ne prosjači. Moral sem se smejati.

„Pa kako to, da si se privaril po hribu navzdol?“

„Sedeč na vrhu sem vas bil od daleč zapazil in takoj sodil, da ste veliki gospodje; ker bi se pa vi, ako bi bil prikoral proti vam, za me izvestno ne bili zmenili, ampak jezdili dalje, zato sem se zavil v odejo in se zatrkjal nizdol, obračajoč s tem na-se vašo pozornost.“

„Jako prebrisano! Toda, kaj si počel vrhu hriba?“

„Spal. Včeraj sem se bil napotil iz Sevljevega v Trojan; ker me je prehitela noč, sem pa kar tu gori med grmovjem prenočil. — Prosim, visokorodni gospodje, prosim jeden sam gologán!“

„Čakaj, še več jih dobiš, ako mi boš na moja vprašanja dobro odgovarjal.“

„Oj, samo vprašaj, gospodine, samo vprašaj! Kolikor more moj topi um, moji zaprašeni možganje vaši bliščobi — —“

„Stoj, stoj! Kam drži leva steza tukaj?“

„V Debnovo, nevredno selo, da bi gledalo vaše veličanstvo, ki se sveti ka — —“

„Odgovarjaj samo na vprašanje! Desna steza?“

„V gorovje k dvema lesenima in zapuščenima kolibama.“³⁾

„Ali si videl vse ljudi, idoče od sinoči pa do sedaj tu mimo?“

„Vse.“

„Koliko jih je šlo in kdo so bili?“

„Pred polnočjo pet Bolgarjev, pešcev, pred jutranjim svitom samotni jezdec in pred šestimi urami trije jezdec; poslednji štirje od Trojana sem.“

¹⁾ 1 rubič = 2 kr. avstr. velj.

²⁾ 1 gologán = 4 kr. avstr. velj.

³⁾ Bajta.

„Kaki so bili ti trije jezdecí?“

„Dva sta bila Bolgarja, jeden majhen, drugi srednje postave, tretji pa je bil bržkone tujec, ker je imel frankovsko obleko, njegov obraz je bil grški.“

Njegovi odgovori so bili kratki, brez laskavih izrazov. Slušati je znal, da je bilo veselje.

„In ti so krenili tu na levo stezo?“

„Ne, na desno.“

„Kaj? na desno? Ali govoriš resnico?“

„Resnico. Kako naj se upam, jaz, bedni črv, zavrženo bitje, lagati se vašemu visočestvu, vaši mogočnosti!“

„Pa saj drži ta stezica samo do onih dveh kolib in ne dalje?“

„Da. Meni se je tudi neumevno zdelo, da so zavili v to stran, kamor nihče nikdar ne gre. In jezdec, ki je prišel do tega-le razpotja še pred solničnim dnevom, je storil ravno tako.“

„A! Kakšen je bil?“

„Tega ne vem, ker je bilo pretemno; mislim pa, da je bil majhen.“

„In razven omenjenih ljudij ni bilo celo noč nikogar mimo?“

„Nikogar, vsaj jezdec ne, katerega bi bil gotovo čul, ker moje spanje je lahno, in podkve glasno udarjajo ob tla. A za pešca ne jamčim.“

„Kako daleč je do kolib?“

„Dobri dve uri. Stojita sredi gozda in sicer na visoki strmini, ki pada na severni strani skoro navpik k Rušici, šumečemu potoku. Pred leti sem bil jedenkrat tam, tedaj so bivali tu drvarji, sekajoči hlode in bruna; a ti so tudi naredili to stezo. Sedaj sta pa kolibi prazni, nihče ne biva v njih.“

Kako dobro, da sem povprašal tega prosjaka! Brez njega bi bili mi jezdili dalje proti Eski-Džumai, misleči, da je Haronis pred nami, dočim je bil on povsem drugod. Oni jezdec, o katerem je pravil prosjak, ni bil izvestno nihče drugi nego Taralež, in Grk in njegova pajdaša so šli za njim. Kaj ima prvi pri samotnih kolibah iskati, kaj se bo ondi vršilo, ali se je morda že vršilo, vse to nam je bilo še nejasno; jasno pa, da moramo i mi tje.

Jules in Pedro, katerima sem seveda vse povedal, sta bila jako iznenajena; davša mi vsak po jeden lev za prosjaka, sta takoj odjezdila po ozki stezi, vijoči se med gostim grmovjem na desni strani hriba navzgor. Ilija jima je sledil; jaz pa sem se še nekoliko pri prosjaku pomudil.

Ko sem vedel vse, česar mi je bilo treba vedeti, sem mu stisnil v roko, katero mi je cel čas najinega pogovora molil nasproti, tri leve; s tem sem napravil nepopisljiv učinek. Zagledavšemu denar so se prej tako majhne oči silno razširile, nos je postal še jedenkrat večji in zažarel v sedmerih barvah, usta so bila

tolikšna, da bi bil lahko svojo pest porinil vanja, uho je še bolj odskočilo in se temno pordečilo, suho telo pa se je stresavalo kakor pod električnimi udarci; sedaj so se zašibila kolena in — sédel je na odejo, nemo zroč na srebro v odprti roki.

Jedva pa sem vspodbodel svojega konja in se jel pomikati v klanec, je skočil kvišku, razprostrl dolgi roki in držeč jih, kakor da bi me blagoslavljal, vpil z mogočnim glasom za menoj:

„Slava tebi, presvetli car, slava, slava! Tvoje oko je kakor toplo solnce, ki ogreva zemljo, tvoja roka kakor pšenično polje polno rmenih klasov, tvoja beseda kakor zreli grozd, okrepčujoč žejno grlo. Kjer se prikaže tvoja bliščeča oseba, ondi je veselje, radost, petje in godba; kamor stopi tvoja blažena noga, ondi vse klije, brsti in cvete; kamor dihne tvoja nebeška sapa, ondi je rajski vonj omamljajoče dišave. Ni ga jezika, ki bi te mogel dostojno slaviti, dostojno častiti, dostojno povelicevati! V prah se mora zagrebsti pred teboj sleherni bitje, nemožno prenesti bliščobo tvojega obraza, vročino tvoje milosti!“

Nadaljnega njegovega slavospesa nisem več slišal, ker sem bil že preveč oddaljen; predno me je zakril ovinek njegovim očem, sem se še jedenkrat nanj ozrl: stal je še vedno na istem mestu z razprostrtima rokama in povzdignjeno glavo.

Kraj gozda so me čakali tovariši.

„Poldne je, monsieur!“ je dejal Jules, ko sem došel do njih. „Mislim, da bi ne bilo napačno, ako bi se odpočili tu v senci in ob jednem tudi malo pojužinali.“

„Meni je prav.“

Privezavši konje k drevesom, legli smo v travo. Ilija je prinesel iz torb jedila, s katerimi smo se bili preskrbeli v Trojanu; pijača nam je bila mrzla voda iz studenca, ki ga je našel Pedro ne daleč od nas. Pogovor se je sukal zgolj o Haronisu, o Taraležu in onih dveh kolibah; ugibali smo in sklepali sedaj to, sedaj ono, a razrešiti zagate le nismo mogli.

„Pa kako je vendar vedela ona trojica, da je šel Taralež semkaj?“ rekel je med drugim Jules.

„To je njih skrivnost“, odgovoril sem jaz; „mogoče, da se je Asparuhov sluga kje izdal s kako besedo.“

„In česa išče tu? — Nič, prav nič nam ni znano.“

„Upam, da se še vse pojasni. Sedaj ne kaže drugega nego počakati tu, kjer smo, večera; tedaj se splazimo h kolibam.“

„Vi mislite torej, da so kolibe kakega pomena za našo stvar?“

„Brezdvomno. Drugod vendar nimajo ničesar opraviti? Je sicer — po izreku prosjaka

— jedno uro proti severo-vshodu selo, ki se zove Dušna, a tje od te strani niti ne morejo.“

„Ne verjamem, da bi se do večera nahajali pri kolibah.“

„Poskusiti se mora; če ne bo, pa ne bo. Sedaj pri belem dnevu ne moremo blizu; videli bi naš prihod že od daleč, zakaj za tem-le gozdom je pokrajina popolnoma prosta, le tik pred kolibama se zopet pričinja gozd, kateri je pa baš na naši strani zelo izsekan.“

„Saj se lahko od druge strani približamo.“

„To je že res, a za to bi porabili veliko časa, kolikor ga imamo, ako ostanemo mirno na tem-le mestu. Vrh tega smo vsi utrujeni, preteklo noč nismo skoro nič spali; prespimo tu popoldne, da bomo potem čili in čvrsti!“

„No, prav. Toda malo bliže h kolibama še vendar lahko pojezdimo, da nam ne bo treba v temi predaleč hoditi.“

Predlog se je odobril. Zajezdili smo konje in se ustavili malo pred koncem gozda, tako da smo bili še slabo uro od svojega cilja oddaljeni. Pospali smo po tleh; jeden je čul in sicer Pedro. Čez dve uri ga je imel nadomestiti Ilija, tega jaz in mene Jules. Ta naredba je bila potrebna, ker bi se bilo lahko pripetilo, da nas je videlo nepoklicano oko. Bil sem prepričan, da se trojica, kateri smo bili za petami, še nahaja pri kolibah; če sem količkaj mislil, mi je bilo jasno, da namerjajo ondi ujeti slugo Asparuha; tedaj se bodo dalje časa mudili. Seveda, priseči bi ne bil mogel na to.

Načrt naš je bil: zajeti v kolibah Grka, ali, ako ga ondi več ni, naprej v Eski Džumao. —

Ko nas je vzbudil Jules, je bilo že temno po gozdu. Na nebu so se podili črni oblaki, izza katerih je včasih posvetil mesec. Močan veter je upogibal veje dreves in drvil suho listje po zraku; bilo je pričakovati viharne noči.

Zaviti v gorke odeje smo jezdili čez travnato planjavo, vzdigajočo se proti gozdu, v katerem sta imeli stati kolibi. Dospevši do prvih dreves, visokih bukev, smo poskakali na tla in zavili od steze, katera je bila tu široko razhojena, v goščavo. Za dvesto korakov smo se ustavili in privezali konje ob grmovje, kjer so lahko žrli zeleno listje; pustili smo jih seveda osedlane, da so nam bili za vsak slučaj pri roki. A samih konj nismo smeli ostaviti; jeden jih je moral stražiti. Toda kdo? Nihče ni bil k temu pripravljen; sleherni je hotel biti zraven, kadar se polastimo tako dolgo iskanega tatú. Poskusil sem sicer pri Iliji, da bi ga pregovoril, a tu sem naletel na pravega. Naredil mi je tako pridigo, da sem moral takoj odjenjati. Junak, pesnik in skladatelj, kakor je bil on, pa stražnik, to se nikakor ni vjemalo.

Ni nam torej preostajalo nič drugega kakor vladjati. Utrgal sem štiri bilke, tri kratke in jedno dolgo; kdor bi potegnil dolgo, ta bi moral ostati pri konjih za čuvaja. Usoda je bila Iliji nemila; — z nepopisljivo kislim obrazom je zrl na bilko, katera mu je pokazila vse veselje, da bi pokazal nocoj svojo orjaško moč, katera mu je vzela vse upe, da bi popravil svoje napake od jutraj. Z jedino besedo 'kismet'¹⁾ se je zavil v odejo in legel h konjem, na tihem pač želeč, da bi mi ničesar ne dobili.

Omeniti moram, da se je vse to vršilo pri svitu malega ognja, katerega smo morali zapaliti, ker noč je bila temna, neprodarno temna, da se ni videlo ped pred nosom; od kolib sem ni bilo možno tega ognjiča zazreti, ker je bila vmes široka skala in gosto drevje.

Zabičavši Iliji, da se ne sme ganiti od svojega sedanjega mesta, sem odšel s Pedrom in Julesom. Sleherni je bil oborožen s samokresom in puško; to je bilo potrebno, ker nismo vedeli, kaj se utegne pripetiti, in ker nam je bilo vse na tem ležeče, da dobimo tatú, naj si bo že na ta ali na oni način. Francoz je imel v svoji listnici toliko važne in toliko dragocene listine, da je bila izguba le jedne izmed njih ogromna; za denar v gotovini mu ni bilo toliko.

Ker je bilo pretežavno priti po gozdu do kolib, smo poiskali stezo, katero smo bili prej zapustili; vodila je strmo, a naravnost na gozd-nato višino. Za malo časa pa je bilo tega gozda konec, in stali smo pred kolibama. Bili sta druga poleg druge postavljeni, nizki in podolgasti; njiju natančnega sestoja ni bilo mogoče določiti, ker sta stali popolnoma v temi.

„Nič ne bo!“ šepnil mi je Jules; „nikake luči ni videti.“

„Morda spijo, morda niso notri, morda so pa okna zadelana. Poglejmo!“

Previdno smo se približali kolibi, ki je bila bližja od druge, pomaknjena nekoliko na odzad.

Nebo je bilo sedaj do cela pokrito s črnimi oblaki, in veter je silneje in silneje pihal.

Ogledali smo kolibo od vseh strani; vrata in jedno okno so bila zapahnjena, a v vshodni steni je bilo okence odprto. Pedro je vtaknil glavo notri in slušal.

„Vse tiho!“ glasil se je njegov odgovor.

¹⁾ Kismet je turška beseda in pomeni toliko kakor naša 'usoda'. Mohamedanca uči namreč njegova vera, da je slehernemu že pri rojstvu določen gotov tek življenja, da mu je torej vse naprej usojeno in namenjeno, in da nikaka sila ne more te od Alaha določene usode odvrniti. On je torej fatalist v prvem in pravem pomenu besede; zato je v boju drzen in pogumen in se ne boji največje smrtni nevarnosti, češ, postavite me pred nabit top in sprožite ga, — in, ako ni moj kismet, ne bom poginil.

Da je rabil ta izraz tu Ilija, v tem se nam kaže turški upliv na Bolgarje.

Splazili smo se torej k drugi kolibi. Iz špranje pri tleh nam je zažarela nasproti slaba luč.

„Ha, bo!“ veselil se je Francoz. „Le pazno, da nas ne slišijo!“

Tega opomina ni bilo treba, ker vihar je tako tulil, da je zamoril sleherni glas. V daljavi se je bliskalo, in votlo gromenje nam je udarjalo na uho. Počeni sem k špranji in izkušal pogledati v notranjščino koče.

„Ali kaj vidite?“ me je tiho vprašal Španjol.

„Nič. Špranja je preozka. Znabiti je drugod kaka večja.“

Zavila sva s Pedrom okolo levega ogla, Jules okolo desnega. Za kočjo smo se sešli.

„Sta kaj našla?“

„Nič. Vi?“

„Oui — da. Tik pod ostrešjem nad zapah-njenim oknom je luknjica, katera je pa zame malo previsoka.“

„Nič ne dě. Vzdigneval vas s Pedrom“, odgovoril sem jaz.

„Bolje bi bilo, ako bi vi pogledali notri, ker poznate Pinteva in Hrista.“

„Tudi dobro.“

Dospevša pod omenjeno luknjico v steni sta me vzdignila tovariša. Oko moje je zrlo majhen, od štirih lesenih sten omejen prostor; na moji desni so bila vrata, zatvorjena z debelim hrastovim zapahom, in meni nasproti okno, zadelano z desko. Sredi te sicer popolnoma prazne sobe, ako sploh zasluži ime „soba“, je stala miza, in pri tej mizi ni sedel nihče drugi ko — Haronis. Pred njim je brlela lojeva sveča, in poleg nje je ležal dvoceven samokres. Mož je bil zatopljen v popisani list papirja, ki je bil razprostrt po mizi in ki je bil gotovo važne vsebine, ker čelo čita-jočega je bilo nagubančeno in prsti so se urno pomikali sem ter tje po papirju.

„No, kaj je?“ oglasil se je pod menojo Francoz.

„Spustita me na tla.“

„Kdo je znotraj?“ sta vpraševala oba, ko sem stal na nogah.

„Haronis.“

„Diab —“

„Car —“

„Kaj se čudita? Saj sta si vendar morala jednako misliti!“

„— le!“ skončal je sedaj Jules pričeto besedo. „Vendar ga jedenkrat imamo! Kaj pa dela?“

„Čita.“

„Čita? Kaj čita? Roman?“

„Morda. Samo toliko vem, da ni knjiga, kar ima pred saboj, ampak kos papirja.“

„Naj bo knjiga, ali pismo, ali kuhinjske bukve, to je vse jedno. Važno je, kako ga pri-

memo. Po mojem mnenju je najbolje, da ulo-mimo — seveda hipno — tole okno, in predno bo mož vedel, kaj in kako, mu bodo že moléle nasproti tri cevi. Sedaj mu zapovemo, da naj se ne gane, če ne izprožimo; dočim ostaneta potem dva pri oknu, vedno pazeča na onega, odrine tretji vrata in zveže lopova. Strah pred našimi krogli mu ne bo dopuščal, da bi se branil.“

„Na ta način bi že šlo“, menil sem jaz; „ako bi ne bilo nevarno.“

„Nevarno? Nikakor! Ali se bojite njegovega samokresa? Saj mu niti dovolili ne bomo, da bi se ga sploh dotaknil.“

„Tega se ne bojim, ampak Pinteva in Hrista? Kje sta pravzaprav ta dva? Haronis vendar ni sam? Kaj, če bi ta čas, ko bi se mi pečali z Grkom, prišla onadva in se nas zavrtno lotila? Recimo, da stojiva jaz in Pedro pri oknu, — najina pozornost je vsa obrnjena na kočjo —, vi pa vlomite vrata; dva udarca od zadaj po glavah, in sva na tleh, z vami bi pa tudi kratko naredili.“

„Ciel — na to nisem mislil!“

„Kaj ne? Zategadelj moramo drugo ukreniti in sicer moramo počakati, da zapusti ali Grk kočjo ali da prideta Pintev in Hristo semkaj —“

„A, razumem. V prvem slučaju bo Grk iz-vestno poiskal svoja pajdaša, in tedaj ga lahko primemo ali samega, predno še dospe k njima, ali vse tri vkup. Kaj pa menite o Taraležu, je-li ta tudi tu?“

„Brezdovmno, in mislim, da se ne motim mnogo, če rečem, da sta čevljar in svak Grka uprav ta čas pri slugi Asparuhovem, da imata namreč kaj ž njim opraviti.“

„Possible — možno. Prosim, vzdignita me sedaj s monsieurom Pedrom, da vidim, kaj počne Haronis.“

Dvignila sva ga. Jedva je imel oko pri duplji, že mu je ušel glasen vzklik, katerega je pa na srečo zamoril bučeči grom, drugače bi ga bil moral slišati v kolibi sedeči; — ondi je bilo vse mirno.

„Tiho!“ sem opominjal jaz.

„Sacrebleu! — z mojo listnico dela, kakor da bi bila njegova; tako oblastno preobrača liste, da bi ga najrajši počil za uho. Sedaj vtika list noter, ki je ležal na mizi . . . Kaj? . . . vstaja . . . vpihnili je svečo. Odhaja! — Proč od tu!“

Skrili smo se za kolibo med grmovje. Začulo se je škripanje vrat, hitri koraki, okolo ogla se je pokazala temna postava in izginila med drevjem, stoječim tu v gosti gruč.

„Hitro za njim!“ šepnil je Jules, „drugače ga zgrešimo.“

(Dalje.)

V tem trenutku stopi v sobo gospa. Bila je nekoliko mirnejša. Toda iz oči ji je zrlo hladno zaničevanje. Ponosno je pregledala cel prizor, potem pa dejala hladno in zbadljivo:

„Mene pa nihče ne vpraša? Ne spadam tudi jaz k družini? Seveda, mama mora privoliti! Toda jaz pravim, da ne“, vzkripela je. „Jaz ne bom trpela, da bi jemal mojo hčer sin pijančev in ničvrednežev! Nikdar ne!“

Kakor strela je udarilo Janka ob zadnjih besedah. Kaj je rekla? Sin pijančev in ničvrednežev? — Obraz mu je obledel. Ustna so se mu tresla, ko je po kratkem molku, mirno, toda s tresočim se glasom, ki je pričal o groznem stanju srca, izpregovoril, na lahko se naklonivši:

„Oprostite, milostljiva gospa, da sem se predrznil, jaz, sin pijančev in ničvrednežev, kakor ste blagovolili ravnokar izraziti se, prositi za roko vaše hčere. Odstopim od svoje prošnje in le prosim, da smatrate moj prihod, kakor bi se ne bil zgodil.“

Naklonivši se gospodu Premcu, ki je stal kakor od strele omamljen, in Heleni, ki je ob teh besedah Jankovih padla kakor brez življenja v naročje očetu, je odšel, počasi stopaje proti vratom, in izginil.

XI.

Minulo je deset let.

Dr. Janko Stanič je že nekaj časa okrajni sodnik. Sestra Ana mu gospodinji. Razvila se je v cvetoče dekle. Prav podobna je pokojni

materi. Toda dvomim, da bi bila dolgo pri bratu, ker njene čarobne oči in sveži, rdečebelni obrazek ne dadó mirú prijateljem Jankovim. In tako utegne priti kmalu dan poroke.

Potem bo pa Janko zopet sam.

Z moško značajnostjo je prenesel oni grozni udarec. Od začetka ni vedel, kaj naj stori. Toda železna volja, spomin na sramotilne besede in ljubezen do domovine so odločile.

Udal se je z vso vneto ljubečega srca delovanju za svoj narod. Dobro je čutil, da je pojemala za časa njegove ljubezni navdušenost do domovine. Sedaj je obrnil ves pozor na to stran.

Poprijel se je tudi pisateljavanja. S peresom v roki izkuša svoje skromne moči obrniti v prid slovenskemu narodu. Zadnji čas je popolnoma miren. Živi le svojemu poklicu in narodu.

Pred nedavnim časom mu je pripovedoval prijatelj, da je umrla Helena, ki je bila omožena na grajščino nemškega veleposestnika. Pripovedoval mu je celo povest o njenem zakonu. Kratka vsebina je ta, da je mnogo pretrpela in umrla od samega trpljenja. Z možem se nista razumela. Bil je lahkoživec, pijančeval, igral in zapravljajal je na vse načine. Poleg tega je pa tudi gledal za drugimi ženami. Uboga Helena je zapustila dvoje otročičev.

Janko je odslej častil Heleno kakor neko vzvišeno bitje. V tej idealni ljubezni se je navduševal za vse blago in lepo. Narod ima zahvaliti tej ljubezni marsikateri biser v svojem slovstvu.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Sklonjeni smo sledili Grku, a se skrbno varovali, da nas niso izdali švigajoči bliski, ki so v kratkih presledkih razsvetljevali temno noč. Vihar je baš sedaj divjal s podvojeno silo, drevje je ječalo in šumelo, treskalo je in grmel, da je bilo človeka kar groza, dež je jel liti v gostih curkih. Tako smo bili že prišli kakih sto korakov daleč; postave Grka, katero nam je bil še pred par trenutki pokazal žveplenomen blisek, ni bilo najedenkrat več videti.

„Na tla!“ velel je Pedro. „Morda se je vstopil za kakó deblo.“

Legli smo na zemljo.

„Jezil bi se nad nebesi, da so nam poslala to grdo vreme, ako bi ne bilo pregrešno“, godrnjal je Francoz. „Ves čas, odkar bivam v

Bolgariji, so bile tako lepe noči, da bi jih kar v pesmih opeval: a prav danes, ko najbolj potrebujemo mesečine in lepega vremena, je tako temno, kakor v največjem dimniku moje tovarne; kesam se že, da nisem prijel tatú, ko je stopil iz koč.“

„Potem bi pa ničesar ne zvedeli o Tara-ležu“, dejal sem jaz.

„Kukec vzemi tega človeka! Radi njega si nakladam polno skrbij; to je, žal, moja največja napaka, da imam prerahlo vest.“

„Saj ste že večkrat poudarili, da je glavni namen vašega potovanja mnogo doživeti.“

„Kaj ima to s Taraležem in z mojo vestjo opraviti?“

„No, Taralež je sredstvo in vaša rahla vest, katera ne pripušča, da bi se bližnjiku kaj žalega pripetilo, vzrok, ki vas žene v nevarnosti.“

„Da, to je res! Zato pa: en avant — na-prej!“

Hotel je vstati, a potisnil sem ga zopet na tla.

„Stop! Ali hočete strmoglaviti v prepad?“

„V prepad? Monsieur, ali ste malo —?“

„Da, v prepad. Tu pred nami je namreč skalna stena, o kateri mi je pravil prosjak.“

„Skalna stena, ki pada navpično k Rušici?“

„Da.“

„In vi se ne motite?“

„Ne. Prosjak mi je lego in okolico kolib natančno popisal. Haronis ni — —.“

„Dieu! Tega moža smo že skoro pozabili.“

„Le čakajte, mož nam je gotov, kajti on ni šel nikamor drugam, kakor ravno k Rušici.“

„Menite?“

„Drugače si ne morem tolmačiti, kako je mogel najedenkrat izginiti, liki da bi ga bila zemlja požrla.“

„Saj ne more iti po navpični steni kakor po stopnicah?“

„Seveda ne, zato se je pa najbrže poslužil vrvi ali druge jednake priprave.“

„Monsieur?“

„Prosim.“

„Vsa čast vaši bistrourni glavi.“

„Merci — hvala. Sicer je pa treba tu malo bistrournosti; vedel sem, da je pred nami skalna stena, Haronisa je nenadoma zmanjkalo, — ti dve točki združivši, sem dobil prej izrečeni sklep. Prepričan sem, da bi bili vi isto-tako sklepali, ako bi se bili spomnili, da sem vam pravil opoldne o tej steni.“

„Da, tako je; spomnil se nisem. A še nekaj! Kje pa imajo oni trije svoje konje? Tu gori izvestno ne, sicer bi jih bili morali zapaziti.“

„Najbrže so v dolini; peljali so jih tje po drugi poti, katere iskati nimamo časa. Le idimo sedaj k robu skalne stene!“

Vstali smo izza grmovja, kjer smo ves čas ležali, da nas ni dež, ki je še vedno lil, preveč premočil, in se počasi bližali svojemu namenu. Ker je bilo nevarno, da bi nam ne zmanjkalo nenadoma tal, smo se plazili po vseh štirih, z rokami pred-se tipaje. Prvi sem jaz začutil rob prepada in dal tovarišema znamenje, da naj se ustavita.

„Kje je stal Haronis, ko smo ga nazadnje videli?“ vprašal me je Jules.

„Malo na desno, kjer ste sedaj vi, torej med menoj in med vami.“

„Tu bo torej kaka priprava, ki omogoča zvezo z vznožjem stene. Ali je stena globoka?“

„Ne vem, o tem nisem povprašal prosjaka. Zeló, mislim, da ne, ker se sliši prav glasno šumenje reke.“

Poklicavši Pedra, ki je bil dva ali tri sežnje na moji desni oddaljen, sem se pomikal proti Francozu in ta proti meni; pri mogočnem drevesu sva se sešla.

„Otipajva deblo“, dejal je oni.

Storila sva tako in kmalu držala oba v roki debelo vrv, ovito dvakrat okoli debela.

„Ali jo hočem potegniti k sebi?“ vprašal me je tovariš.

„Le, se bo vsaj pokazalo, kako dolga je; upam, da ne stoji nihče spodaj, ki bi zapazil naše početje.“

Iz dolžine vrvi smo spoznali, da je morala biti stena dobrih dvajset metrov visoka.

„Gotovo so v skalo vsekane dupke, kamor se plezalec lahko uprè z nogami“, ménil je Pedro, ko je zdrčala vrv nazaj v globočino.

„Mislim, da ne“, odgovoril sem jaz. „Drvarji brezdvomno niso nikdar rabili tega nenavadnega prometnega sredstva, ampak omislil si je je Grk, da more priti hitro v dolino; za to ima že svoje tehtne vzroke. Sevéda drži še kaka druga steza, ali na desni ali na levi od nas, k reki, po kateri se vrača iz doline nazaj h kolibama; po vrvi plezati navzgor ni prav lahko. Sploh bomo pa že še videli, kak posebni namen ima ta vrv.“

„Sedaj ima ta posebni namen, da se bom po njej spustil navzdol“, dejal je Jules, prijemši se z obema rokama vrvi.

„Le počasi in tiho!“ opominjal sem jaz. „Stvar ni tako neopasna, kakor morda mislite. Kaj, če vas kdo vidi in vas na vam neljub način sprejme? Pustite mene ali Pedra prvega.“

„Kaj mislite? Ali me hočeta razžaliti? Menita, da bi našla vidva slovesen in ljubezniv sprejem? ‚S pogumnim je sreča!‘ smo se nekaj učili v šoli. En avant!“

„Kadar dospete na tla, naznanite to s tem, da potegnute trikrat krepko za vrv.“

„Bien.“

„In oprijemajte se vrvi sedaj s to, sedaj z drugo roko, da si kože ne odrinete!“

„To že sam znam! Sem prvi telovadec cele Francije. Adieu! Hop!“

Zagnal se je čez rob in izginil v globočini. Nekaj časa se je vrv napeta zibala in gugala, potem skrčila in slednjič trikrat stresla, znamenje, da je šlo plezalcu vse po sreči.

„Pustite sedaj mene!“ poprosil je Pedro in že visel na vrvi. Kmalu je dal povoljno znamenje.

Sedaj je bila vrsta na meni. Zapel sem si suknjo, pritrdil puško na hrbet in se spustil po vrvi; prej omenjeno drevo je bilo malo nagnjeno čez prepad, tako da se vrv ni popolnoma pritikala stene; ta ni bila niti vzbočena, niti izdolbljena, nego čisto ravna, kakor bi jo

bile otesale človeške roke. Ker je bila vrh precčej suha, mi ni polzelo. — Čez pol minute sem stal poleg tovarišev.

Nevihata je bila ponehala; izza oblakov je posvetil mesec in razlil svojo blede luč čez pokrajino. Nahajali smo se na ozki stezi, kraj zeló narastlega potoka, čegar valovi so včasih pljusknili do skalne stene in nam močili obutalo. Nasprotni breg je bil sicer visok, a ne posebno strm, in z drevjem obrasten. Ker je tvorila dolina in ž njo potok pred nami in za nami dva močna ovinka, ni bil naš razgled širen.

„Tu ni nikogar!“ dejal je Jules. „Iskati nam je torej za ovinkoma.“

„Da“, pritrtil sem. „Zato pojdita vidva navzdol in preiščita ondi doli, jaz pa krenem navzgor ob strugi; za pol ure se dobimo zopet tukaj na tem mestu. V slučaju, da se pripeti vama ali meni kaj posebnega, tedaj naj to naznani glasen žvižg.“

„Koliko kaže vaša ura? Moja se je ustavila.“

„Pol dvanajstih.“

„Bien. O polnoči se zopet vidimo.“

Ločili smo se.

Zavivši okrog ovinka sem bil v globokem kotlu. Skale so namreč tu odstopile od struge in jo po večjem loku zopet stisnile; tako je bila nastala večja raván. Mesec se je bil skril, in tema je zavila vse predmete; izkušal sem z očmi predreti noč. Živega bitja sicer nisem zapazil, toda nekaj drugega sem zasledil ali bolje začutil, kar je bilo itak važno. Po zraku mi je namreč prihajal v nos osmojen duh, duh gorečega lesa. Duhal sem in duhal — da! v bližini je moral goreti ogenj. Toda kje? Kakor sem gledal in se oziral, nikjer ni bilo videti nikakega žara ali plamena. Ker je pa duh prihajal od zahodnega dela kotla sem, torej od meni ravno nasprotne strani, sem šel še malo naprej, dokler nisem stal na koncu kotla, pri skalnati ožini, kjer ni bilo drugače možno dalje kakor samo po vodi; in prav tu je bil duh najmočnejši. Sedaj! — nehoté sem se prestrašil — se je zasvetilo na moji desni iz skalovja, kratko, hipno, in — tema je bilo kakor prej. Čudeč se in strmeč sem imel oko še uprto na jedno in isto točko, ko se je ponovila prikazen. Zmota ni bila več možna; — tu notri v skali, prav pri tleh je nekdo kuril. Vrgel sem se na tla in splazil proti točki, kjer se mi je bila pokazala luč; tako sem se seve oddaljil od vode. Dospel sem sedaj tik pod skalo, med dva košata grma, ko me je zapeklo v oči in sem imel polna pljuča dima; jedva sem se premagal, da nisem zakašljal. K sreči je razgnal vetrič oblak dima, in dihal sem zopet čisti zrak.

Pred mano se je v tretjič zasvetilo; sedaj sem videl, da sem se nahajal pred hodnikom, vodečim v notranjščino skale; iz njega se je kadilo, torej so bili notri ljudje. Poslušal sem in vlekel na uho; nikogar ni bilo čuti. Hodnik je držal izvestno globoko v zemljo in se potem razširil v večjo duplino. Otipavši ga od zunaj, sem spoznal, da je imel okroglo obliko in sicer dober meter v premeru; grmovje ga je tako zakrivalo, da bi ga človek pri belem dnevu ne bil zapazil. Ne pomišljajoč se mnogo, sem se pomaknil vanj, držeč v roki revolver; puško sem skril med grmovje. Priznati moram, da mi ni bilo nič prav lahko pri srcu, ko sem bil tako zarit v ozkem hodniku; kaj, ako pride kdo za menoj in mi zapre pot? Kaj, če me zapazijo? — Svinčena krogla — in po meni je. Ljudje, ki se skrivajo pod zemljo, ne marajo mnogo, ako upihnejo komu luč življenja. Kaj se pa vtika v njih razmere?! — No, izročil sem se Onemu, ki vedno čuje nad nami, in potem hladnokrvno rinil naprej.

Dim, ki je plal le po malem skozi hodnik, me ni več dušil. Tla pod menoj so bila vlažna in blatna, in od sten je kapalo; mokrota je bila torej prodrila že kamenje. Šlo je po vseh štirih kakih šest sežnjev popolnoma v ravni in vodoravni smeri v zemljo, nato pa se je hodnik na levi skoro pravokotno zavil in se vidno vzdigoval; nasproti mi je sevala rdečkasta luč, in oddaljeni, zamolkli človeški glasovi so mi udarjali na uho. Pazno sem poslušal, da bi kaj razločil, toda bilo je še predaleč. Že sem se hotel pomakniti še bliže, ko se spomnim, da je s tovarišema dogovorjeni obrok že pretekel, in da se moram vrniti, sicer bi bila ona dva v velikih skrbah, ako bi me iskala in ne našla; znala bi me tudi glasno klicati, kar bi mi bilo neljubo. Torej le nazaj! rad ali nerad, moraš! Saj nisem imel tu več mnogo iskati! Uverjen sem bil, da sem zasledil Grka, kateri nam ne more uiti, in to je bilo dovolj.

Ko sem stal zopet pod milim nebom, sem pobral puško in hitel k tovarišema, da bi jima brž vse naznanil. Prišla sta mi naproti.

„Že dve uri vas čakava!“ sprejel me je Francoz.

„Dve uri? Saj je šele deset minut čez polnoč.“

„I, nama se je baš toliko dozdevalo. Ste kaj videli?“

„Malo, in vidva?“

„Misère! — nič. Pa kaj je tisto ‚malo‘, kar ste videli?“

„Haronis.“

„Haronis? Ciel! — in to je malo? Monsieur, ako bi vas ne poznal, bi res mislil, da ste včasih malo déplacé!“

„To me veseli.“

„A mene ne veseli! Razumete? Toda sedaj ne klobasajte nepotrebnosti in mi rajši povejte, kje, kdaj in kako ste ga videli? Najprej kje?“

„V podzemski jami.“

„Prav lepo! Kdaj?“

„Ravnokar.“

„Še lepše! Kako?“

„Z očmi.“

„Najlepše! Monsieur, sedaj je brezdvomno, da ste *déplacé*. Ker pa še najpametnejše govorite, če vas nič ne vprašam, zato vas prosim, da mi sami vse razjasnite. Pričnite!“

Moral sem se smejati! Danes jih je pa razdiral! Zvedevši vse, me je imenoval najizvrstnejšega in najboljšega človeka cele zemlje in me malone poljubljal. Prijetnejšega sopotovalca od njega si pač misliti nisem mogel.

„Famozno! Imamo jih kakor miši v pasti.“

„Ktere nam pa uidejo, ako jim ne zapremo takoj izhoda“, dejal sem jaz. „Tu tratimo čas, požurimo se! Menim torej, da je najbolje, ako počakamo, da se pokaže kateri na dan, naj si bo že Haronis, Pintev ali Hristo; in tega se polastimo tako tiho, da ostala dva jednakega niti slutila ne bodeta. Ker dotičnika le ne bo nazaj, bo šel drugi pogledat, s katerim naredimo istotako; s tretjim potem ne bomo imeli težav.“

„Kaj pa, če pridejo vsi trije nakrat ven?“

„To ni možno radi ozkega hodnika; samo posameznik more lezti skozi njega. Ako bi se pa primerilo, da bi prišli drug za drugim, in da bi ne bil Haronis prvi, tedaj onadva pri miru pustimo in samo njega primemo, ker on je glavna oseba. Sevé pri tem se je nadejati, da bi ga onadva branila in nam pripravljala nadležnosti; zato bomo, ako le mogoče, vse tri zgrabili.“

„Da, to je najbolje. Vsi so lopovi, in kdo vé, če nam ne bodo morali odgovora dajati radi Taraleža. Meni se to jako sumljivo zdi; kaj imajo opraviti v votlini? Kam so neki skrili konje?“

„Ko bi jaz to znal! Ali nista vidva prej našla nikakega sledu o njih?“

„Prav nič, četudi sva dolino na dolgo in široko obhodila. Le idimo sedaj, da se postavimo ob ustju hodnika, kjer bomo lovili lopove. Jaz bom samo za vratove prijemal.“

„Pa tako, da nihče ne bo mogel vpiti in s tem drugega opozoriti na nevarnost.“

„Ne skrbite! Kogar imam jaz jedenkrat v pesteh, ta ne utegne toliko, da bi vpil. En avant!“

Da bi nas ne zapazilo nepoklicano oko, smo se držali tik ob skalah. Mesec so baš zakrili oblaki. Kako prav nam je bila sedaj temna noč!

Okrog hodnika je bilo vse tiho in mirno, dima skoro ni bilo več čutiti. Španjol in Francoz sta se stisnila na obeh straneh vhoda, jaz pa sem se skril predenj.

„Kako se naj vrši napad?“ vprašal me je Jules, čepeč na moji levi med grmom in skalo.

„Kadar je prišlec že ves zunaj in se ravno vzdiga, tedaj se sklonim jaz kvišku in ga z obema rokama stisnem za vrat, vidva pa se polastita ostalega života in mu zvežita roki in nogi. Saj imata jermene pripravljene?“

„Da, in pas dotičnika tudi porabimo.“

„Dobro. Nevarnosti ni za nas nobene, samo previdnosti in urnosti treba.“

Pogovarjala sva se seveda samo šepetaje. Kar se tiče jermenov, smo jih bili vzeli od svojih pušk. Bili smo na vse dobro pripravljeni.

Preteklo je že dobre četrt ure, odkar smo tako čakali, ko so zadoneli iz doslej popolnoma tihega hodnika glasovi, podobni glasovom, ki jih provzroči železo, udarjajoče ob trdi kamen. Vsi trije smo pazno poslušali. Glasovi so se v enakomernih presledkih ponavljali.

„Gotovo kopljejo“, šepetnil je Pedro.

„Meni se isto dozdeva“, odgovoril sem jaz.

„Ali vam je prosjak kaj pravil, da so imeli pri sebi orodje?“

Na to vprašanje mu nisem mogel odgovoriti, zakaj grozovit, nepopisno bolesten, zategnjen, nečlovešk glas, prihajajoč iz zemlje, mi je prešinil kosti in mozeg. Še sem bil ves omamljen, ko je sledil gromovit pok, votlo in molкло bučeč. In da je bil utisek teh dveh tako nasprotnih, toda tako demonsko strahovitih pojavov tem večji, zavlada je takoj za njima smrtna tišina.

„Dieu! — kaj je bilo to? — strel? — uboj?“ sopel je slednjič Jules.

„Tiho!“ prosil sem jaz. „Bog zna, kaj se je zgodilo! Najbrže sedaj kdo pride. Pozor tedaj!“

Nisem se motil. V hodniku se je čulo nekako praskanje in drgnjenje, in pokazala se je najprvo glava in za to cel život moža; — bil je to Haronis, držeč v roki majhno posodo. Sedaj se je vzravnal na kolenih hoteč vstati. — Kratek skok — in držal sem ga za grlo; v istem hipu sta bila tudi Pedro in Jules na njem. Mož je bil tako iznenajen in osupnjen, da niti z mazincem ni mignil; le iz prsij se mu je izvil bropeč glas, ki me je prisilil, da sem krepkeje stisnil vrat in ga ne prej izpustil, dokler ni porinil Španjol zvezanemu svojo žepno ruto v odprta usta. Sedaj je bil popolnoma ukročen; njegovi srditi pogledi nas niso boleli.

„Kam ž njim?“ vprašal je Francoz.

„Na kako mesto v bližini“, velel sem, „in ostanite pri njem!“

„To se ume! Se bova malo pomenila o moji listnici. Kaj pa z onima dvema, katera morata še biti v votlini? Ali bosta vidva zadostovala?“

„Ne skrbite!“

Vrgši si ujetega na rame, je odšel, in ostala sva s Pedrom sama.

„Izvestno je hotel iti po vodo“, menil je ta, v rokah motreč posodo, katero je bil Grk izpustil na tla, in ki je bila majhen bakren kotljič. „Znabiti je kdo ranjen in potrebuje hladila. Saj je oni pok pomenil strel?“

„Brezdvomno. Zato pa glejva, da se stvar kmalu razjasni.“

„Ali imate že kak načrt, kako se polastiti ostalih dveh, namreč čevljarja in Grkovega svaka!“

„Da in ne.“

„Kako mislite to?“

„Načrt, ki ga imam, ni dober, zato je toliko vreden, kakor če bi ga ne imel. Namerjam, ali bolje, namerjal sem namreč Hrista ali Pinteva poklicati.“

„Bien; razumem. Mislila naj bi, da ju kliče Grk. In to ni dobro?“

„Ne, in sicer iz sledečega razloga: V votlini se je moral vršiti pretep, in sicer s Taraležem. Da pa šele sedaj, ko so bili prej že celo uro mirno skupaj, tega si ne morem drugače tolmačiti, kakor da je bil ta zvezan, a da se je oprostil in se lotil svojih nasprotnikov, kateri so ga pa sevé takoj premagali. Pri tem je tudi nekdo strelil — najbrže Taralež — in mogoče koga drugega ranil ali celo usmrtil. Recimo, da je ranjen ali ubit ravno oni, ki ga hočem poklicati. Ali se ne bo drugemu takoj zdelo, da to ne more biti Grk, ki kliče ranjenega ali mrtvega tovariša? Ali ne bo takoj slutil, da so drugi ljudje zunaj, in se varoval slušati? — Sevé, kar sem tu sedaj govoril o pretepu, o navzočnosti Asparuhovega sluga itd., to sklepam samo iz podatka, ki ga imamo, da je bil Taralež že pri monastiru napaden, da mu torej trojica ni sledila semkaj iz dobrohotnega namena.“

„Hm, ako dobro premislim, potem ni vaše razmotrivanje in vaš razlog tako napačen; samo v tem vam ne morem pritrditi, da bi bil namreč kdo ubit; potrebuje li mrtvec hladilne vode, katere je šel Grk iskat?“

„Saj tega ne trdim; a možno je le, ker ne vemo, če se niso tudi klali z nožmi. In je li gotovo, da je menil Haronis iti po vode?“

„Nikakor. S klicanjem torej nič ni?“

„Ne, ker bi bilo brezvspešno.“

„Torej nama ne preostaja drugega, kakor čakati, kdaj se komu zljubi, da pokaže svojo cenjeno osebo. — A čakati in vedno le čakati in naposled še ničesar ne doseči, to mi ne ugaja,

zato se pa ne pomišljujva mnogo ter zleziva v jamo, kjer se polastiva lopovov!“

„Nevarno je sicer, a naj bo, da se stvar prej odloči; saj se sme tudi kdaj kaj tvegati. Jaz zlezem prvi v hodnik in za menoj vi —“

„Zakaj vedno vi prvi?“

„No, pa bodite vi, — saj je jednako. Kjer preide hodnik v votlino, ondi se izvestno razširi, tako da nama bo možno, skočiti v istem hipu na moža; sleherni zagradi bližnjega; ako ne gre drugače, naj ga kar s kopitom puške pobije. Upam, da ne dobiva več nasprotnikov kakor samo dva.“

„Bueno! Vaya! — naprej!“

Porinil se je v hodnik in za njim jaz.

„Le tiho in previdno!“ opominjal sem jaz.

Kmalu sva bila na točki, kjer se je hodnik pravokotno zapognil in jel vzdigati; bil je že tolikanj prostoren, da ga Pedro ni zamašil popolnoma, ter da sem mogel tudi jaz videti pred se.

Kakor prej meni, tako je sedaj obema sevala nasproti luč, le glasov ni bilo slišati. Preko najinih glav se je valil dim.

„Carajo! — sennor, ali vas kaj duši?“

„Nič.“

„Tembolj pa mene. Brzo!“

Hitreje se pomikaje dalje sva dospela v kratkem času v bližino izustja, kjer sva se malo oddahnila. No, pot po vlažnem, polzkem in z dimom napolnjenem hodniku ni baš prijetna. A vesela sva bila, da je šlo doslej vse po sreči, zakaj oba sva se — četudi sva drug drugemu prikrivala — bala, da bi nama ne prišel kdo naproti. Umeven strah!!

„Slišite govorjenje?“ dejal je tiho Pedro.

„Sedaj sva pri kraju. Držite se tik za menoj! Ni toliko prostora, da bi skočila vštric.“

„Li vidite v votlino?“

„Čakajte! Hočem previdno pogledati!“

Zleknil se je po tleh in mi s tem dal več razgleda. Zrl sem na slabo razsvetljeno, a od mokrote lesketajočo se kamneno steno. V globini je nekdo govoril.

Sedaj mi je šepetnil Pedro, skrčivši zopet svoj život: „Votlina je prostorna, a globoka; tu pred nama niso takoj tla, ampak šele dober meter globlje; zategadelj morava z nogami naprej, ne z glavo. — Na sredi gorí ogenj, pri katerem sedita dva možaka; jeden je sem, drugi proč obrnjen; sicer je videti vse prazno. — Pripraviva se!“

Pomaknila sva se malo nazaj in narazen, in bolj s težavo spravila život v takšno lego, da nisva sedaj več klečala, nego sedela; paziti sva morala zelo, da nisva povzročila ropota.

„Dobro je!“ dejal je Španjol. „Držite-li puško v roki?“

„Da.“

„Tedad — sus!“¹⁾

Zadnjo besedico je glasno zakričal in se pognal skozi odprtino. Počakavši par trenutkov, sem mu sledil. Ko sem stal na nogah, sem zrl visoko-plamteč ogenj, kjer je moj tovariš že nekoga tlačil pod seboj, in debelo me gledajočega možica šilastega nosu in dolge brade, v katerem sem takoj spoznal čevljarja Neda Pinteve. „Dobar večer!“ rekši sem se vrgel nanj in padel ž njim vred kraj ognja, a tako, da je ležal on pod menoj. Prestrašeno človeče je le zijalo in gledalo, in le gledalo in zijalo.

„Ali čem pomagati?“ oglasil se je sedaj za menoj Pedro. „S svojim sem že gotov.“

„Le; v desnem mojem žepu najdete vrstico.“

Dočim sem jaz vezal roki, je on odmotal premaganemu pas in ga mu ovil okolo nog.

„Bueno. Položiva ga k njegovemu prijatelju.“

Ta prijatelj je bil sevé Hristo. Zanimivo in mično je bilo gledati obraze, katere sta delala,

¹⁾ Nad nje!

ležeča drug poleg drugega. Vsa osupla in iznenajena sta se spogledavala in s prestrašenimi pogledi zrla na naju, stoječa pred njima; — govoril ni nihče.

Slednjič se je pa Hristu le omajal jezik, kajti zarohnel je:

„Kdo pa sta vidva, da se predrzneta z nama tako ravnati?“

„Jaz sem Avstrijec, in ta gospod tukaj Španjol!“ odgovoril sem jaz.

Vidno sta oba prebledela.

„Av--av--“ je jecljajal prejšnji. „In potem mislita, da vama je dovoljeno napasti miroljubne ljudi?“

„Miroljubne? Kaj pa ste imeli tu v jami tako miroljubnega, da ste morali streljati?“

„Streljati? — Meni se je puška sama od sebe sprožila.“

„Tako? Bomo pri ti priči videli!“

„Prosim, sennor, pomagajte mi malo svetiti!“ obrnil sem se na Pedra.

Vzemša iz ognja goreča polena, sva šla preiskavat votlino. (Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Pisma 64. konec.)

Malo pred sedmo uro so začele prihajati gospe z gopicami. Žarko nas je razpostavil po hodnikih, stopnicah in veži, da milostljive sprejemamo ter vodimo v dvorano. Najprej je prišla gospa Ostankova z dvema hčerkama, jedna bolj bleda ko druga; kmalu za temi je prisopihala gospa Lišajeva s tremi gospodičnami hčerkami, ki so vse tri pripravnice, jedna v četrtem, drugi dve v drugem letu. Vse štiri, gospa in hčerke visoke rasti, in čudno, vse so se tako ljubeznivo smehljale. Prišla je dalje gospa Küchnerjeva (Slovenka, čeprav ima nemško ime!) spremljajoč svojo hčerko Zofko, krasotico prve vrste.

Toda podobe so se menjavale hitro! Komaj je spremil tovariš Vseslav gospo in gopico Küchnerjevo, že smo zagledali od pošte sem prihajajočo gospo Šminkovičko z dvema divnim hčerkama, Angelino in Serafino. Vedel sem takoj: Angelina bo kraljica med plesalkami. Uganil sem tudi kar naprej, da bo z Angelino plesal prvi ples — naš aranžer Žarko! — In prišle so počasi vse, ki Ti jih pa ne naštevam, ker Te ne morejo zanimati. Prav zadnje so prišle Kukčeve, gospa in hčerki, in

ž njimi neznana gopica z daljnega Poljskega. Storil sem, kakor mi je bilo naročeno. Prijazno se smehljajoč sem se ji predstavil kot dijak slavne sedme šole c. kr. višje gimnazije, potem pa se ji vljudno priporočil za prvi ples, zajecjavši v kolikor mogoče elegantni poljščini: „Nie byłabyś Pani tak łaskawa tańcować najprzód ze mną?“ In ko mi je ona z zvonkim glasom in ljubkim nasmehom obljubila, tedaj sem zašepetal Žarku, naj reče najprej zaigrati najhitrejšo polko v čast moji Poljakinji, pa da skrijem svojo zadrego gledé na govorjenje. In res, stari organist je udaril po tipkah, zaigral polko, mi pa, štirinajst mladih parov, smo se zavrteli, da so skrbnim „garde-damam“, sedečim na zofah ob steni dvorane ter opazujočim svoje hčere, kar solze igrale v očeh. Morda so se spominjale svojih mladih let? Med odmorom je bila „promenada“, šetanje, in tedaj smo vodili vsak svojo plesalko po dvorani, delali ji hlad s pahljačem ter jo zabavali, kakor je kdo vedel in znal. Naš predragi Penko na primer je v petih minutah povedal svoji gospodični vse, kar je vedel o vremenu, in potem sta molčala, in Penku je bilo to tako mučno, da je prišel zopet Žarka na tihem vprašat, o čem naj govori sedaj, ker o vremenu je že vse

službo v kamenolomu, vzel je hčer starega kočarja, s katero se je bil seznanil nekoliko prej. Blizu kamenoloma si je zgradil na kupljenem zemljišču lastno leseno kočo, kjer se mu je začelo novo življenje.

Toda človek obrača, Bog obrne. Janez si je osnoval novi dom, da bi v njem cvetla sreča, izvirajoča iz blagodejne zakonske ljubezni, toda „zažgal se je na mrzlem kamenu“, kakor pravi pregovor. Žena Katra mu je prinesla v kočo malo dobrih, pa mnogo slabih lastnostij. To je pa kmalu porušilo ono vez, katera je pravemu zakonu podlaga, namreč medsobojno ljubezen. Poleg tega je domači nemir Janeza pahnul v strast pijančevanja, kjer je izkušal pozabljati svojo nadlogo.

Sreča je bila, da nista dobila več kakor jednega otroka — sinka. Še tega ni marala hudobna mati, baje zato ne, ker je bil „ves staremu podoben“. To so ji pa delavci še najbolj

zamerili ter jo nalašč dražili z znano narodno pesmico, katere kitica se glasi:

Zdaj že mati je,
Zmerom krega se,
Kamor hodi, koder gre.

Ta popevka se je čula skoro vsak večer, ko so se vračali poredni delavci mimo koč domov; a iz koč so jim letele v odgovor Katrine ostre besede. Janez je od začetka molčal na ženino klepetanje, pozneje pa mu je večkrat vzkipel žolč, da je jezikavo ženo udaril. Ko še tudi to ni pomagalo dosti, izogibal se je žene in koč, da je šele v pozni noči dohajal domov. Ljubil pa je sinka, in ko mu je oskrbel prve hlačke, bil je zopet vesel. Tudi dečko se je držal le očeta ter po cele dneve prezebal tik njega v delavnici. Če ga je oče opominjal, naj gre domov, odmajal je z drobno glavico, rekoč, da ga „mama tepejo“. (Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Povod poslednjim besedam, ki sem jih govoril Hristu, mi je dala majhna mlaka krvi, katero sem bil zapazil ne daleč od nas v ilovnatih tleh; ondi se je torej prelivala kri: toda čegava? Haronis ni bil ranjen, Hristo in Pintev tudi ne, torej le kdo drugi, ki se je moral še nahajati v votlini. In res, — jedva sva prišla s Pedrom v skrajni kot prostrane votline (merila je okoli 50 štirj. metrov), ko se je nama nutil grozovit pogled: pred nama poleg kupa kopalnega orodja je ležalo človeško telo.

„Dios! — mrtvec!“ vzkliknil je Pedro.

„Naj bi vaša beseda ne bila resnična!“ Rekši sem pokleknil poleg trupla, držeč nad njim svojo primitivno baklo. Njen zar je padal na vznav ležečega, pritlikavega moža, oblečenega v bolgarsko narodno nošo; iztegnjena kraka sta bila kratka in zelo kriva, itak iztegnjeni roki pa dolgi, mišičasti in s črno dlako porastli; nepokrita, jako majhna in konjičasta glava je nosila cel gozd na vse strani štrlečih, ščetinastih las, v nerednih klobkih padajočih preko čela. Če je bilo že vse na tem človeku nenavadno, tem nenavadnejši in naravnost čudovit je bil njegov obraz, kateri mi je takoj povedal, koga da imam pred seboj; ni bil to namreč obraz človeški, ampak obraz štirinožnega, v gozdu živečega bitja, obraz ježa. Je sicer napačno, da primerjam človeka, ustvarje-

nega po božji podobi, z živaljo, a dragi čitatelji naj mi to oprostijo, zakaj njim bi se bilo na mojem mestu ravno tako godilo: izvestno bi bili vsi trdili, da ima to bitje sicer človeško postavo, toda ježevo glavo. Vse, kosmata koža, majhne oči, rilcu podoben nos, usta, brke, ščetinasta glava, sploh celo telo se je zdelo na prvi pogled kakor ježevo, in ta utisek je tudi dal možu ime Taralež ali po naše Jež; da je bil Asparuhov sluga in tu pred mano ležeči mož jedna in ista oseba, o tem ni bilo dvoma. Rekel sem: na prvi pogled, da, samo na prvi pogled; pri natančnem opazovanju je ta utisek sčasoma izginil, in obraz se ni zdel več živalski, ampak pravcati človeški. In tako je bilo tudi z mano; ko me je minulo prvo presenečenje, tedaj sem videl pred seboj samo svojega bližnjika, upadlega, medlega, krčevito zategnjenih ustnic, zaprtih očij, zevajočo rano na razgaljenih prsih, iščočega mojega sožalja, potrebujočega moje pomoči. V dno srca se mi je zasmilil in boječe, nestrpnost sem ga tipal za žilo in mu pokladal svojo roko na srce, da bi začutil le najslabši udarec, naznanjajoč mi, da še ni zbežalo vse življenje. In kaka radost me je prešinila, ko se je jelo javljati slabotno sicer in počasno, počasno, a vendar vidno utripanje!

„Še živi!“ zaklical sem Pedru, ki je držal dozdevnega mrtveca za roko. „Morda je mogoče rešiti ga. Idite, prosim, takoj ven k Julesu, kateri naj pride sem in prinese s seboj v

Grkovi posodi vode, vi pa hitite k Iliji in vzemite iz torbe njegovega sedla Julesovo lekarno! A urno, urno, da ne bo prepozno! Jaz moram ostati tu, da nadzorujem jetnika.“

„Takoj grem. Ali naj Ilija tudi pride?“

„Če najde pot, po katerem bi mogel s konji navzdol, potem pač; sicer pa mora ostati pri konjih. Ali mu boste znali dopovedati?“

„Bom že na kak način; sicer se moram pa takoj vrniti.“

„Da, da; v lekarni so oživljajoče tekočine, katere nujno potrebujem. Ali boste mogli po vrvi plezati navzgor?“

„Ne bojte se!“

In že je bil v hodniku.

Jaz pak sem rahlo prijel ranjenca, nesel ga k ognju in ga položil kraj njega. Na to sem mu odvil pas, kateri je zaviral prosto dihanje, in pregledal rano. Bila je skoro sredi prsij, malo nad želodčno jamico, in povzročena od krogle iz puške; kri je le po malem prihajala na dan. Nad tilnikom je imel mož veliko oteklino, gotovo vsled kakega udarca. Ker nisem imel nikakih pripomočkov, niti kapljice vode, s katero bi bil poskusil, obuditi ga zopet k življenju, sem moral čakati Julesovega prihoda. Seveda sem bil ves nestrpen in sem željno pričakoval trenutka, ki bi ga privel.

Pregledal sem med tem do dobra votlino in našel, da je imela v stenah mnogo večjih ali manjših dupk, toda samo jeden izhod; ondi, kjer je prej ležal Taralež, so bila tla razrita in razkopana; poleg ognja sta ležali dve dvocevni turški puški, izmed katerih je bila jedna nabita, druga izstreljena; — sicer ni bilo v votlini ničesar najti.

Pintev in Hristo ves čas nista zinila besede, dobro vedoča, da bi bila sleherna nepotrebna, toda jela sta se na tihem pogovarjati, kar me je napotilo, da sem ju ločil, da bi se ne mogla zmeniti gledé kake laži ali druge za nas pomembne stvari.

„Streliš te udari!“ siknil je čevljar, ko sem ga položil proč od njegovega tovariša. „Kaj te brigajo najini pogovori?“

„Pravzaprav nič, a ker sem že jedenkrat tu, bi pa še rad zvedel, kaj se je danes tu godilo?“

„Od mene zaman pričakuješ pojasnila“, je rekel in obrnil obraz od mene.

„Če ga od tebe ne dobim, dobim ga drugod.“

„He, monsieur, kje tičite?“ razlegel se je zdajci znani mi glas Julesov po votlini. „Pridite vendar sem in pomagajte mi transportirati tega nesrečnega Haronisa!“ pri zadnjih besedah se je pokazala njegova glava iz hodnika.

„Kaj, ali ga imate s seboj?“

„Sevé, sévé, in to iz golega prijateljstva

do njega; reveža bi znalo zunaj v hladni noči zebsti, ker bi ga več ne grela moja listnica.“

„Ali ste prinesli vode?“

„To se umeva. Imel sem sicer težavno pot, držeč pred seboj napolnjeno posodo in porivajoč za seboj živega človeka, a šlo je napram temu hitro; ne-li?“

„Jako hitro, skoro neverjetno!“

„Kaj ne? In to vse vsled moje famozne ideje, katere stvor boste takoj videli. Tu imate najprej vodo!“

Sprejel sem kotljič.

„Tako! Sedaj se malo umaknite, da ne bom stopil na vas.“

Ko je stal poleg mene, sem videl, da je držal v roci tanko vrv, ki je vodila v hodnik do nekega, do sedaj še nerazločnega predmeta.

„Kaj naj pomeni ta vrv?“ vprašal sem ga.

„Hm, kaj! Haronis je zanj privezan. Da sem imel namreč lahko delo, sem potegnil zvezanemu vrv, ki sem jo našel v njegovem žepu, pod ramama čez hrbet in drugi konec si pritrdil za svoj pas; tako sem ga ležečega na hrbtu lepo za seboj vlekel, ker drugače ni bilo prav možno. — In tu ga imate!“ rekši je segel v hodnik in mi položil Grka pred noge.

„A tega niste prav storili! Saj ste ga mučili!“

„Mučil? — Monsieur, jaz nikdar nikogar ne mučim, temu imam prerahlo vest! Ali bi bilo morda zanj prijetnejše, ko bi se bil jaz z rokama trudil ž njim po hodniku, he? Ali se ni na ta način skoro peljal? Seveda, obleko ima sila zavaljano in onesnaženo, a tega je on popolnoma sam kriv: zakaj pa krade po svetu listnice, da ga morajo potem pošteni ljudje iskati pod zemljo? — Sicer pa mene poglejte, kakšen da sem! Ali smem v taki opravi sploh na dnevno luč? V obče je pa Haronis zaslužil malo kazni in to vsled svojih umazanih ust; da bi ga bili vi slišali, kako me je psoval in preklinjal! Od koga drugega bi se čutil razžaljenega in ga pozval na dvoboj, a ta človek ni vreden, da bi se ž njim bil francoski chevalier. — Vsekako morate torej priznati, da je bila moja ideja famozna in naravnost izborna!“

„To že rad priznavam. Toda po mojem mnenju bi bilo jednako, ako bi bili Grka pustili zunaj.“

„Ni bilo varno, ker bi jo bil lahko potegnil, kar bi nikakor ne bilo prav, zakaj odgovor nam bo moral še dajati gledé Taraleža, ki je, kakor mi je pravil sennor Pedro, smrtno ranjen. Kje ga imate pravzaprav? Hitiva vendar, da mu rešiva življenje!“

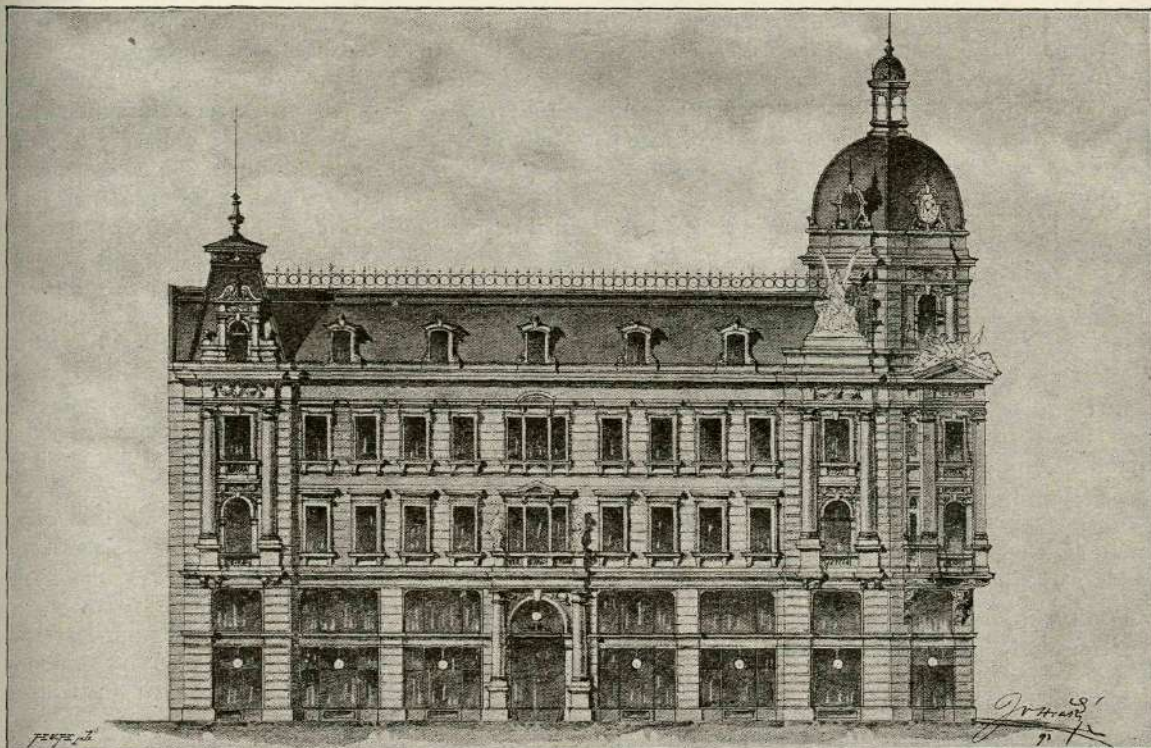
Pustila sva Grka na mestu, kjer je baš bil, in šla k ranjencu, ki je še vedno ležal v ne-

zavesti; izpirati sva jela njegovo rano, čakaje, da pride Španjol z neobhodno potrebno lekarno.

Kako je pač mogel Jules navzlic svoji „famosni ideji“ v tako kratkem času — od Španjolo-vega odhoda pa do sedaj je preteklo jedva četrto ure! — od spredaj in zadaj oviran in obložen, priti skozi petdeset korakov dolgi hodnik, to mi je še do današnjega dne neumljivo. Zaslužil je moje popolno priznanje, in s svojim ugovorom ga nikakor nisem namerjal grajati, nego samo malo podražiti, dotakniviši se najnežnejše strune v njegovem srcu.

Rad sem ga poslušal, kadar se je jedenkrat ogorčil in vzburl. — Bil je blaga duša, in prijateljska vez se je med nama od dné do dné bolj in bolj trdila.

Kmalu je prisopihal Pedro z lekarno. Po daljšem trudu in prizadevanju smo opazili pri ranjencu prve znake vračajočega se življenja: život njegov se je lahno stresel, zamolkel vzdih se mu je izvil iz prsij, in žila je začela hitreje in krepkeje bti; — slednjič je odprl oči in nas mrklo gledal. Z rokama se je prijel za rano, katero smo bili obvezali (krogla je seve še tičala znotraj), bolestno zastokal in se sklonil po koncu. S Julesom sva ga podpirala.

„Narodni dom“ v Celju. (Narisal inženir Iv. Hraský.)

„Kdo ste?“ vprašal je s slabotnim, počasnim glasom.

„Čúždenci,¹⁾ ki ti pa želijo dobro!“ odgovoril sem jaz.

„Dobro? — meni? ne! Mene sleherni le sovraži, zaničuje in zametava; samo moj gospod me ljubi, — ta me ljubi! Zanj rad umrjem, — o! tako rad!“

„Le miren bodi in ne vzbujaj se! Prenesli te bomo v bližnje selo, kjer boš našel zdravniške pomoči in zopet okreval.“

¹⁾ Tujci.

„Okreval? — ne! — z mano je pri kraju! Že čutim — tu globoko — tu me boli — umrl bom! In svojega gospoda več ne bom videl, — nič več! In jezen, srdit bo name, ker ne bo dobil pisma! — Da, pismo, pismo moram imeti — moram! Kje je Pir? — kje? On je ima! — vzel je je — Nazaj je daj! — nazaj!“

Zadnje besede je divje zakričal, da je odmevalo po votlini, z rokama odrinil naju dva, ki sva ga držala, in skočil kvišku: a noge so mu takoj zopet odpovedale, in padel je nazaj na tla. milo ječé. Iz ust se mu je udrla kri in ležal je mirno, nepremično; na pol odprte

oči pa so bile obrnjene v mene, ki sem mu brisal kri z ustnic.

„Ne trudi se, gospodine!“ rekel mi je po daljšem presledku. „Saj ne bom več čakal jutra! — Kje je Pir?“

„Tam-le leži zvezan in pajdaša ž njim.“

„Zvezan? ha! sedaj ne uide kazni, in moj gospod bo dobil pismo. Gospodine, ti imaš pošten obraz, ti ne moreš biti hudoben, tebi zaupam; prosim te, obljubi mi, da boš mojemu gospodu — staremu Asparuhu v Eski-Džumai — vse sporočil in izročil, kar ti bom sedaj tu povedal in dal.“

„Obljubujem!“

„Hvala ti, hvala! Najprvo stopi tje h Grku, ker jaz ne morem, in išči v njegovih žepih, dokler ne najdeš kos papirja napisanega s skrivnostnimi črkami; — tega mi prinesi!“

Ustrezaje njegovi želji sem iskal pri Grku, a nisem ničesar našel; razven nekaterih malenkostij, ki so se nahajale v žepih, so bili ti popolnoma prazni.

„Vi ste že vzeli svojo listnico?“ vprašal sem Julesa.

„Sevé! Izvzemši majhno vsoto denarja — dvesto goldinarjev — katere več ni, je ondi vse v redu; listine ne manjka nobene. Izvrsten človek, ta Haronis! — jako malo potrosi.“

„Da, dvesto goldinarjev v dveh dneh, to je res jako malo. Toda, ali je bilo morda v listnici kaj tujih papirjev?“

„A! mogoče od Haronisa? Da, da; nekaj listin tiči v jednem predalu, katerih nisem hotel proč vreči, ker jih menim onemu dati nazaj, da ne bo mislil, da jih hočem pridržati.“

„Prosim, pokažite mi jih!“

Dal mi je tri zganjene liste, izmed katerih je bil jeden v meni popolnoma neznani pisavi pisan in bil prav podoben onemu, katerega je imel Haronis v kolibi pred seboj na mizi. Tega sem vzел, ostala dva pa vtaknil v žep.

„Ali je ta pravi?“ vprašal sem Taraleža, izročivši mu list.

Radost mu je šinila po obrazu.

„Oj, pravi, pravi! Sedaj pa poslušaj, gospodine!“

Ker je težko govoril, nagnil sem svoje uho k njegovim ustom, da se ni preveč napenjal, in da sem ga lože razumel. Revežu se je že videla bližnja smrt na obrazu, izvestno je bil smrtno ranjen; smilil se mi je, a nisem mu mogel pomagati. Srd do Grka in njegovih dveh pajdašev me je navdajal in sklenil sem, na vsak način jih izročiti pravični oblasti. Radoveden sem bil sedaj, kaj mi pové Taralež, in pazno sem si zapominal sleherno besedo njegove dolge in čudne povesti, katero je moral radi

slabosti večkrat pretrgati. V naslednjem podam nje malo skrajšano vsebino:

„Kje je moja domovina in kdo in kaj so moji stariši, to mi ni znano. Dveletno dete me je našel Asparuh, lastnik male trgovine z mešanim blagom v Burgasu, kraj morskega obrežja, vzel me na svoj dom in izročil stari služkinji, dobri Peni, v vzgojo; ta mi je dala ime Denko, a drugi ljudje me niso drugače klicali nego Taralež, kateri priimek se me je slednjič tudi popolnoma prijel. Petnajstletnemu dečku mi umre moja druga mati Pena, katera me je vedno skrbno varovala in iskreno ljubila, in bil sem sam. Moj gospod, strog in trd mož, mi je tedaj velel, naj se poberem, da me ne potrebuje, in da naj si poiščem službo na kaki ladiji ali kje drugod; toda na priprošnjo njegove hčerke, trinajstletne Slavice, sem ostal še dalje pri njegovi hiši, kjer sem opravljal različna dela. Razven že omenjene hčerke ni imel Asparuh nič otrok, žena mu je bila že v drugem letu zakona umrla. Tako je minulo pet let; pri Asparuhu se med tem ni mnogo ali celo nič izpremenilo; trgovina je stala na starih nogah, ni bila ne dobra ne slaba, jaz sem oskrboval hišo, in Slavica se je bila razvila v lepo in pridno dekle. Tedaj je vstopil v našo trgovino mlad človek dvajsetih let in grškega rodú, po imenu Pir Saranos; ker je bil v trgovstvu jako izurjen in nad vse pripraven, se je svojemu gospodu od dné do dné bolj priljubil, in čez jedno leto mu je izročil ta vodstvo vseh kupčijskih podjetij. Od tega časa je šlo vse po sreči; trgovina se je jela razcvitati, dohodki so se množili, in v kratkem je bil Asparuh bogat mož in prvi trgovec v Burgasu; razume se, da je ljubil Pira, osnivalca svoje sreče, kakor sina in mu tudi namenil Slavico za ženo. Ta je bila zalemu mladeniču tudi jako naklonjena, in tako bi se imela čez tri mesece že vršiti poroka. Vsestransko se je pripravljalo za to svečanost, Asparuh od samega veselja ni vedel, kam, nevesta je bila vsa v nebesih, in tudi ženinu je bilo videti, kako je srečen in kako se raduje. In zakaj bi se tudi ne radoval? — Na strani lepe in blage žene, sredi bogastva in brezskrbnosti se mu je odpirala le zlata bodočnost, kakoršne ni kmalu deležen zemlján. Še jeden teden, in mlada dvojica bo mož in žena: — tu pa nenadoma zmanjka Pira, čez noč je bil izginil. Prejšnji večer se je še vozil z nevesto in njenim očetom v domačem čolnu po morju — veslal sem jaz —, a drugo jutro ga ni bilo nikjer; povsod smo ga klicali in iskali, a zaman. V njegovi sobi je bila obleka razmetana, in postelj je kazala, da se je ni bil dotaknil. Nihče nam ni vedel povedati, kam je šel. Pri vsem tem smo se še vedno nade-

jali, da je naša bojazen, da bi se bil oni odstranil, neosnovana; a te naše upe je mahoma razdrla druga, skoro neverjetna istinitost: blagajna v prodajalniški pisarni je bila do zadnjega novca oropana. Tu ni bilo dvoma več, da je Pir zapustil nevesto, zavrgel razcvitajočo se mu srečo, osramotil sebe in oropal svojega dobrotnika. Žalost v hiši je bila neizmerna; nevesta je jokala, oče je proklinjal, se rotil in malone zdiviljal, jaz pak sem trepetal in se bal bodočnosti. — Nekaj tednov po onem osodepolnem dnevu smo nesli Slavico k večnemu počitku; prevelika srčna bol in obup sta ji uničila mlado življenje. Asparuhu se odslej niti živeti več ni ljubilo; trgovina, vsled one tatvine itak že popolnoma pretresena, je jela propadati, brezbriznost lastnikova in hudi vojni časi, ki so takrat napočili, so provzročili, da je postal v kratki dobi berač, posestvo se je prodalo, in le majhno vsoto denarja je rešil. Mene je sevé sedaj takoj odslovil, a nisem se hotel ločiti od njega. „Kjer sem bil v sreči, ondi bom tudi v nesreči“, sem mu rekel, in pustil me je, saj je bil moj veliki dobrotnik in potreboval je v svoji tugi tolažbe in v starosti postrežbe. Ker ni maral več živeti v kraju svojih nesreč, preselila sva se v Eski-Džumao, kjer je kupil majhno hišo zunaj mesta. Nesreča ter nehvaležnost in varljivost sveta ga je vsega predrugčila; jel je ljudi sovražiti in zaničevati ter živel popolnoma sam zase. Ker ga je pa sedaj po prejšnjem bogastvu trla revščina, postal je lakomen, na vse strani je skoparil in si ni privoščil najmanjšega priboljška, dasiravno bi si ga bil češče lahko. Živela sva le o tem, kar nama je donášal vrtič, katerega sva skupno obdelavala. — Prigodilo se je pa, da je pozne jesenske noči potrkal nekdo na obločnico zaprtega okna najine hišice; jaz, ki sem šel gledat, sem našel na pragu sedečega moža, Čerkesa. Čelo je imel obvezano in na kolenih je držal culico; prosil je, da naj ga sprejememo pod streho, da od onemoglosti ne more več dalje, da je bil posestnik v bližnjem balkanskem selu, katero je napadla razbojniška druhal, kakor se jih je takrat mnogo klatilo po deželi, je opustošila in upepelila; vsa njegova rod-bina, žena in otroci, so bili pomorjeni, le on jedini je ubežal smrti. Moj gospod, kateremu sem to naznanil, od početka nič ni hotel o tem slišati, da bi odprl tujcu svoja vrata, a naposled mu je vendar prišlo neko hipno rahločutje in celó sam je stregel beguncu, ki je bil na glavi ranjen in skoro na pol mrtev. Čez dva dni pa je umrl, zapustivši pisano oporoko, v kateri je imenoval Asparuha dediča vsega, kar je bilo v omenjeni culici. Silno radovedna sva jo razvezala z mojim gospodom — doslej

se je ni bil nihče dotaknil — in kolikšno je bilo najino čudenje, ko sva našla poleg slabe obleke v usnjati mošnji razno gotovino in tisoč turških zlatov! Asparuh je bil nenadoma zopet bogat; — a ne, da bi bil sedaj na stara leta živel razkošneje, jel je denar še bolj štediti; posojal ga je na visoke obresti, tako, da je danes najbogatejši mož v Eski-Džumai. V oni usnjati mošnji pa je bilo med zlatom tudi tole pismo s skrivnostno pisavo, kateremu je moj gospod prisojal važno vsebino; trudil se je že na vse načine, noč in dan, da bi je raztolmačil, a ni mu šlo; poslal je zategadelj mene k svojemu bratu, učenemu popu v selenickijskem samostanu, da bi on izkusil razmotriti skrivnostne črke in znamenja. In ta je pismo po dvamesečnem trudu v resnici razmotril in me naučil, čitati je.

„Dolžnost do mojega gospoda pa“, nadaljeval je Taralež, „me veže, da ti moram zamolčati, o čem govori to pismo. Samo to vedi, da je v zvezi s to votlino. Predvčeranjem torej na večer sem zapustil monastir, kjer sem bival dva meseca, namenjen h kolibama tu gori nad nami. Jedva pa sem bil od monastira četrte ure oddaljen in baš jezdil skozi skalnato ožino, ko se na moji levi izza skal nenadoma zabliška in počí strel; kmalu zatem skoči pred mojega konja moška postava, hoteč zgrabiti ga za uzdo. Jaz pa ga vspodbodem, da podre napadalca, in oddirjam. Mudivši se v Trojanu nekaj ur pri svojem znancu, sem dospel danes zarana semkaj v dolino in pred to votlino. Svojega konja sem skril v bližini v goščavo, sam pa sem zlezal tu notri, kjer je bil prav za prav moj cilj, zapalil ogenj in se spravil na delo. Okoli najste ure pred poldnevom — nahajal sem se takrat ravno v onem skrajnem kotu, kopaje zemljo — sem začul v hodniku neko praskanje in šepetanje; prestrašen sem pograbil svojo puško in zrl proti odprtini; tu se pokaže iz nje puške cev — blisek — pok — kratek sunek v moji desnici — in puška mi odleti razbita na tla. Stal sem še kakor okamenel, ko se že spusti v votlino moška oseba, dvigne puške kopito in me hoče loputniti po črepinji; tedaj se pa popolnoma zavem nevarnosti, skočim v stran in se vržem na tujca. Že sem ga imel pod saboj, tu me pa od zadaj zgrabijo štiri pesti; in, dasi so bili sedaj trije proti meni, bi jim bil skoro ušel skozi hodnik, da nisem dobil silnega udarca v tilnik, ki mi je vzel zavest. — Ko sem se prebudil, ležal sem na rokah in nogah zvezan poleg ognja med onimi tremi možmi, katere ste vi sedaj zajeli, in kako se začudim, ko spoznam v jednom ženino Slavice — Pira Saranosa, držečega v roki moje pismo. Seveda sem ga takoj poklical po imenu, a zarohnel je nad manoj, preteč mi, da mi zaveže

jezik, ako ne bom tiho. Kmalu nato sta zapustila s Hristom — katerega tudi poznam, ker je bil jedenkrat v Eski-Džumai — votlino, tretji, oni mali človek, pa je ostal tu, stražec me. Vprašal sem ga, kaj mi hočejo in kaj namerjajo z mano, a ni mi dal odgovora. Kmalu sta se ona dva vrnila; nekaj časa so med saboj šepetali, potem so pa jeli preiskovati votlino; našli so v kotu orodje, videli razkopano zemljo ter me jeli vpraševati, kaj sem tu počel in kaj pomenja ono pismo. Da sem molčal, to se razumeva, Pir pa se mi je zakrohotal v obraz, češ, da tudi brez mene opravijo; po tistem pomenku s svojima tovarišema je zopet ostavil votlino, ta dva pa sta se lotila kopanja na onem mestu, kjer sem že jaz preje kopal.

Dolgo ni bilo Pira nazaj. Ko je pa prišel, so sedli vsi trije k ognju in večerjali; meni so tudi pomolili kos mesa, a odklonil sem ga. Po večerji je vzel Grk zopet moje pismo iz listnice, preobračal je in izkušal čitati in se pri tem na tistem pogovarjal s tovarišema; slednjič mi je kratko in ostro velel, da naj takoj povem vsebino pisma, drugače je vrže v ogenj; in ker ga sevé nisem slušal, je v resnici pustil, da ga je začel lizati plamen. V strašnem strahu, da bo pismo pokončano, in me tedaj moj gospod razljučen izžene iz svoje hiše, sem se z vsemi svojimi močmi uprl vezem, jih potrgal in se vrgel na Pira, izkušaje izviniti mu list iz roke. Boj je bil ljut, a kratek. Sam borec se proti trem besno in srdito, sem kmalu omagal; že je klečal na meni oni mali človek, ki mu je menda Pintev ime in ki je skoro najkrepkejši izmed vseh, in me dušil, tedaj sem mu v zadnjem obupu iztrgal nož izza pasa in mu ga zasadi v ramo; zagnal je divji krik in me izpustil; skočil sem kvišku, a v istem hipu mi je pognal Hristo kroglo v prsi. Obležal sem, in drugo ti je znano.

Ranjenec je končal in utrujen zaprl oči. Dolga povest ga je popolnoma izmučila. Videl sem mu, da ne bo več dolgo dihal, in zato sem moral gledati, da sem zvedel od njega najvažnejše reči, katere mi je bilo še treba vedeti. Po njegovi izpovedbi je bil torej Pintev ranjen, a izvestno ne hudo, zakaj jaz pri njem niti krvave obleke nisem zapazil, ko sem ga zvezaval; da je pa šel Grk zanj po vodo, to mi je bilo jasno. Kar se tiče pisma, ki je imelo tu v votlini tolikanj veliko ulogo, sem sklepal, da mora biti v zvezi s kakim zakladom, zakopan na tem kraju; v tem me je potrdila okolnost, da je Taralež kopal zemljo; nikakor pa mi ni šlo v glavo, kako je mogel Hristo svojemu svaku pisati: „oskubili bomo nekoga“, ako je namerjal napasti Taraleža in mu vzeti list; saj bi se bil v tem slučaju drugače izrazil. Naj-

brže so zadevale njegove nakane Asparuha samega, katere so se pa na nekak način odvrnile na njega slugo in v prvi vrsti seveda na ono pismo. Toda, kako je prišlo Hristu do ušes, da ima Taralež list važne vsebine? — Ta je vendar proti slehernemu skrbno molčal o tem? Stoj! ali ni bil omenil nekoga svojih znancev, bivajočega v Trojanu? Kaj, če je temu pravil, a ta drugemu? Vse mogoče. Vprašal sem ga torej:

„Kaj je tisti tvoj znanec v Trojanu?“

„Mehandžija.“

„In kje in kako si se seznanil z njim?“

„V Eski-Džumai in sicer pred pol letom; bilo je pa to tako-le: V neki noči so napadli hišo mojega gospoda tatje; bili so trije lopovi, kateri so, polastivši se preje mene, ulomili v spalnico starega Asparuha in z bodalom v roki zahtevali od njega denarja. To ni bilo nič čudnega in nenavadnega, zakaj znano je daleč na okolo, kako bogat da je Asparuh. Boječ se smrti jim je že hotel izročiti ključe in jih vesti do skrivne skrinje, ko se je zdajci začul zunaj peket konjskih kopit in glasno vpitje. Prestrašeni so poskakali tatje skozi okno, med vrati pa se je pokazala širokopleča moška oseba, držéča debelo gorjačo; pravil je, da je jezde tod mimo zaslišal v hiši ropot in gibajoče se luči ter šel pogledat, kaj pomenjajo. Videvši skozi špranjo pri oknu celi prizor med tatovi in Asparuhom, je zopet zasedel svojo žival, jo vspodbodel in zagnal glasen krik, da bi oni menili, da je več ljudij zunaj; povedal je tudi, da je krčmar iz Trojana in da je prišel obiskat nekega sorodnika. Asparuh se mu je toplo zahvalil in ga pozneje, za časa njegovega bivanja v Eski-Džumai tudi večkrat pogostil. Ko sem jaz imel sedaj opraviti v selenickijskem monastiru, sem ga tje in nazaj gredé posetil.“

„Ali kaj vé o tem pismu?“

„Da; ker je pošten in izkušen mož, in ker mi je moj gospod tako velel, sem mu je pokazal; a on ni znal čitati.“

„Zakaj mu pa Asparuh že prej ni pravil o pismu, kadar je bil pri njem?“

„Tega ne vem; morda mu še ni zaupal ali je pa pozabil.“

„Ali sta bila tedaj sama, ko sta se menila o tej zadevi?“

„Sama; sedela sva v drugi sobi hana, v prvi je bilo nekaj pivcev.“

„Kakšni so bili ti?“

„Nisem pogledal.“

„Ali sta se tiho pogovarjala?“

„Polglasno; vendar tako, da naju nihče ni mogel slišati.“

Se-li še spominjaš besedij, katere si pri tem govoril?“

„Da. Rekel sem med drugim, da se je onemu Čerkesu — kar sem preje pozabil tebi povedati —, v smrtnem deliriju vedno nekaj bledlo o papirju, o zlatem lišpu in zagrebenih denarjih, iz česar je pozneje moj gospod — dobivši ta-le list — povzemal, da je rajni imel ono v mislih.“

„In nazaj gredé?“

„Sem mehandžiji samo naznanil, da je pismo razmotreno.“

„In da si bil napaden?“

„Tudi. On je menil, da so bili to navadni rogovileži in da je cela stvar brez pomena.“

Rad bi ga bil še več vprašal, toda zadnje odgovore je dajal jedva razumljivo in s tolikim naporom, da sem moral odjenjati, ker bi ga preveč mučil. Vedel sem za silo. Stvar se ni dala drugače tolmačiti, nego da je Hristo — njega sem namreč smatral za pravega činitelja — na kak način čul pogovor Taraležev z mehandžijo, in da ga je potem pohlepnost gnala celó do umora. Vsa pojasnila gledé onega lističa, katerega sem bil našel v bivšem Haronisovem stanovanju v Irazmeliku in tako dalje, sem pa upal dobiti pri Asparuhu samem. Sploh so bile vse okolnosti tako zamotane, da jih nisem mogel kar tako hitro razrešiti; pri daljšem pre-mišljevanju bi bil že morda dospel do pravega sklepa, toda v hipu mi je bilo to nemogoče, vso svojo pozornost sem moral darovati Taraležu, kateri mi je sedaj izrekel svojo poslednjo

voljo. Prosil me je, da naj list na vsak način izročim Asparuhu, kateri se naj potem sam obrne do svojega brata v selenickijskem monastiru, da mu je prečita; nadalje je želel, da bi se njegovo truplo pokopalo na bližnjem selskem pokopališču.

„Mojemu gospodu pa“, dejal je s slabotnim glasom, „sporoči moj zadnji pozdrav in prosi ga, da naj se nikar ne srdi nad menoj, ako vsled preganjanja zlih ljudi nisem dosegel povoljnega uspeha; kar je bilo v moji moči, sem storil. Reci mu, da sem ga vedno iskreno ljubil in da mu bom tudi po smrti hvaležen za vse od njega prejete dobrote.“

Tok krvi, ki se mu je ulil iz ust, ga je prisilil, da je umolknil. Globoko hropeč in držeč mojo desnico v svoji, je imel oči, črne kakor oglje, uprte v mene, kakor da bi hotel čitati z mojega obraza, ali bom izpolnil dano mu obljubo.

Sedaj se je ves život krčevito zvil, hropenje je postajalo slabeje in slabeje, dokler ni slednjič zamrlo popolnoma; desnica je omahnila iz moje, oko se je zasteklilo, in — — Taralež je preminul.

Stvarnik mu ni bil podelil lepega telesa, podelil pa mu je bil — kar je mnogo več vredno — lepo dušo in blago srce, srce polno ljubezni, hvaležnosti in požrtvovalnosti do onega, ki se ga je bil usmilil revne sirote. Da ustreže njega pohlepnosti, je šel rajši v smrt, nego da bi bil izdal skrivnost. (Dalje.)

Iveri.¹⁾

(Piše P. Bohinjec.)

XI. Kje se brije, češe in striže?

Mož je bil ves muhast, poštenjak pa od nog do glave.

Nekega dné je šel po opravkih v mesto. Opoldne si naroči kosilo v hotelu. Markêr mu spiše račun. Mož plača, a pozabil ni računa.

Po kosilu gre k brivcu, da ga obrije. Povpraša ga tudi, koliko stane taka tabla, katera visi na vratih in na kateri je zapisano: „Tukaj se brije, češe in striže.“ Brivec mu pové.

„Ali jo prodaste?“

„Čemu vam bo?“

„To je moja skrb. Koliko hočete zanjo?“

Brivec je že tako namerjal napraviti novo tablo, ker je bila stara že obrabljena, zato pové ceno.

„Tu imate denar zanjo.“

Brivec se je čudil neznanemu možu, ki je snel tablo raz vrata, stisnil jo pod pazduho in odšel. Drugi dan pa so zapazili na vratih v hotelu, kjer je mož kosil prejšnji dan, tablico z napisom: „Tukaj se brije, češe in striže.“

Seveda se je to hitro zvedelo po mestu, tudi brivec je slišal, a povedati vendar ni mogel, kdo je bil oni muhasti mož. Hotelir ga tudi ni prišel vprašat.

Jaz ga poznam, povem ga pa tudi ne. Ni treba.

XII. „Nisem vaje!“

Osoren sodni pristav gre po službenih opravilih v neko oddaljeno vas. Pride pa do raz-

¹⁾ Glej „Dom in svet“ 1889.

polena začno pokati in dim napolni ves strop. Martin se vzbudi in povpraša: „Koliko je že ura?“ „Ravno je doli v vasi „juternico“ odzvonil“, odvrne Lenka, držeč roki k molitvi. „No, še lahko jedno zadremljem“, reče, pokriža se in zopet zaspi. Čez dobro uro pa so žganci že kuhani. Lenka je prigrela tudi lonček mleka, in zajutrek je gotov. Martin se naglo

obleče, pojé zajutrek, govoreč z zamolklim glasom kako besedo, da bi drobnih otročajeve ne vzbudil. Ko je še obesil zadaj za pas rokavice in mehur s tobakom, poslovi se kratko: „Srečno, in pridni bodite!“ Nato odide brzih korakov pri svitu lune doli po ravni stezi v kamenolom.

(Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Reči moram, da mi je njegova smrt globoko segla v srce, in v mislih zatopljen sem klečal poleg trupla. V votlini je vladala tišina; jetniki so ležali mirno, in tovariša moja, ki sta bila ves čas na moji strani, zrla sta s povešeno glavo nemo na mrliča. Rdečkasti plamen ognja je temno in skrivnostno seval.

„Monsieur, obilo imamo še posla!“ s temi besedami me je vzdramil Jules iz moje zatopljenosti, položivši mi rahlo roko na ramo.

Vstal sem.

„Da, prav pravite, obilo imamo še posla. Najprej zavijemo mrtveca v ono odejo, ki leži tam-le, in ga položimo proč od tu, tje v kot, kjer je bil prej; k ognju pa pridejo oni trije.“

Storili smo tako. Odeja je bila najbrže Taraleževa. Na ogenj smo vrgli nekaj suhega robidovja, katero smo našli v votlini; treba je bilo več luči.

„Kaj je z Ilijo?“ vprašal sem Pedra.

„Kakor sklepam po njegovem obrazu in mrmrajočih ustih, je jako slabe volje. Dež mu je ogenj popolnoma pogasil in njega samega do kože premočil. Z znamenji sem mu dopovedal, da naj spravi konje v kolibo in se tam posuši.“

„Prav. Tukaj ga itak ne potrebujemo.“

„Kam neki je Taralež skril svojo žival?“

„Po mojem mnenju navzgor ob reki v goščavi; poiščemo jo pozneje. Tam ima svoje konje tudi ta trojica.“

„Kaj, ali menite, da je našla njegovega konja?“

„Brezdvomno. Konja prej nego Taraleža. Slediti jim je bilo le treba sledu, ki ga je vtisnilo kopito v mehka tla.“

„Potem je verjetno. — Sedaj?“

„Pomenim se malo z jetniki; a prej moram pogledati, kako rano ima Pintev.“

Rekši sem se sklonil k Pintevu in mu — ne brigajoč se za njegove srdite poglede — odpel srajco.

Nož Taraležev ga je bil zadell sredi desne ključnice, torej ravno na kost; posledica tega je bila, da mu je prebodel samo kožo. Grozovitega krika, katerega smo poprej čuli, in ki je po izreku umrlega prihajal iz Pintevovih ust, nisem si mogel razlagati drugače, kakor da je moža, ko je dobil ubodljaj, silno zbolelo. Rana ni več krvavela.

„Ali dobim že jedenkrat pojasnila, he?“ zarohnel je zdajci nad mano Haronis. „S kako pravico ravnate tako z nami? Takoj nas razvežite, drugače gorje vam!“

„Nikar se ne smešite!“ sem dejal; „saj vidite, da vam nobena grožnja nič ne pomaga. S kako pravico?“ pravite? Prosim, odgovorite najprej vi, s kako pravico da ste pograbili Julesu listnico?“

„Diabol! Kdo vas je postavil sodnikom?“

„Nihče, to je res!“

„Kaj ste me potem zasledovali?“

„Kaj? Že preje sem vam rekel, da se nikar ne smešite! Ako je komu kaj ukradeno, tedaj si pač sme dotičnik zopet poiskati svojo last, ali ne?“

„No, saj jo imate zopet! Potem me pustite pri miru!“

„Ne še tako naglo! — Slučaj ali božja roka nas je privela semkaj, kjer se je vršilo zločinstvo, uboj! Tam vidite Taraleža mrtvega. Njega smrti ste vsi trije krivi, najbolj pa Hristo. Jutri vas izročimo sodišču.“

„Še jedenkrat: s katero pravico?“

„S pravico, katero nam podaja višja zapoved, ki velevala, da se mora sleherna hudobija naznaniti v to postavljenim oblastim, in ki vsakega, kdor jo prikriva, imenuje sokrivega.“

„Strele vas ubij!“

„Varujte se je sami! Sicer pa imate vi še nekaj na vesti. Taralež mi je namreč tudi nekoliko odkril vašo minuloost in — no, saj to sami najbolje veste; le to naj vam povem, da bom dal poklicati starega Asparuha. — Ž njim obravnavajta!“

Mož se je ob zadnjih svojih besedah od strahu stresel, oči so se mu izbulile, sklonil se je kvišku in me je na pol odprtih ust strašno gledal.

„Kaj?“ siknil je naposled. „Ali je ta pes še tolikanj govoril? — Naj gor! na dnu pekla!“

Legel je vznak in obrnil glavo, v znamenje, da neče ničesar več slišati.

Ker sem imel sedaj priliko, nagledati se do dobra njegovega obraza, videl sem, da res ni imel na nosu brazgotine, torej si jo je znal s posebnimi sredstvi sam „naslikati“.

Pustil sem ga v miru in sedel k tovarišema, ki sta držala razne papirje v rokah.

„Vidite, to so oni listi, katere je namašil Grk v mojo listnico“; dejal mi je Jules.

„Ali jih pregledavate?“

„Da, iz dolgega časa, brati tako in tako ne znam nobenega. Dal mu jih bom vse lepo nazaj, da mi ne bo oporekal, češ, vzel sem mu kaj. Zato jih pa moram do dobra pregledati, da ne bo kateri izmed svojih vmes ostal. He, monsieur Pedro, kaj ste pa vi prijetnega našli, da tako hlastno čitate?“

Španjol je bil nenavadno izpremenjen. Obraz mu je bil blede, oči plamteče in roki sta se mu tresli. Pred saboj je držal zaguljen, starikav list papirja, katerega je hlastno prebiral.

„Sèm liste!“ zavpil je sedaj Grk. „Vraga, kdo vam je dovolil čitati jih?“

„Oh!“ zaječal je Pedro, in si z rokama zakril obraz. „Cuérpo de Diós!“ — Oh desdichádo de mí!“¹⁾

Mož je jokal. A mahoma je skočil h Grku, ga s krepko roko postavil na noge, da so se ondi potrgale vezi, in ga tresel, kričeč v španskem jeziku:

„Človek! — ti znaš španski!“

„Ne-e-e“, jecljal je oni.

„Carájo! — Kako si me potem razumel? Lažeš! Kje si dobil ta list? Govori!“

„Kje? — tukaj!“ Rekši je hotel Pedru iztrgati list iz roke, kar sem mu pa jaz ubranil. Videl sem namreč, kako si je izkušal na hrbtu zvezani roki oprostiti, in sem baš v tistem hipu priskočil, ko ju je že imel prosti in je izrekel besedico „tukaj“ —; mahnil sem ga po rami, a pri tem se izpodteknil, padel na Pedra in se ž njim vred prevrnil po tleh.

Jedva sva se pobrala, sva že videla Francoza na tleh, Haronisa pa bežečega v hodniku.

„Diántre!“ kričal je Španjol. „Za njim! Ne sme uiti!“ In bil je v odprtini.

„Imate samokres?“ vpil sem za njim.

„Si!“ donelo je iz hodnika.

„Sacrebleu!“ oglasil se je za manoj Francoz in me s tem opozoril na svojo navzočnost. „Monsieur, ali ne greste za Pedrom?“

Vstal je s kislim obrazom in si neprenehoma drgnil boleči del telesa.

„Sicer sem mislil, a bal sem se, da bi jo potem še vi za manoj ubrali, in bi tedaj v votlini nihče ne ostal; sedaj je prepozno. Upam, da je sam Grku popolnoma kos.“

„Ta strah, da bi jo jaz za vami ubral, je bil popolnoma prazen. Jaz sploh nikamor več ne grem. Odkar sem bil v tako neusmiljeni dotiki z materjo zemljo, se mi sploh več ne ljubi; vse veselje je splavalo iz mene.“

„Ali ste sami od sebe padli?“

„Sam od sebe? — Monsieur, jaz nikdar sam od sebe ne padem! To k večjemu nerodneži.“

„Ahá!“

„Da, ahá, to gre na vas. Vi ste nerodnež, toda galanten nerodnež!“

„Galanten?“

„Oui; zakaj vi takoj tudi svojemu bližnjiku privoščite sad svoje nerodnosti.“

„Pedru?“

„Pedru in meni.“

„Tako?“

„Da; vi ste padli in ste prevrnili Pedra, to je prvi fakt; vsled tega sem jaz debelo zijal — drugi fakt; kar je pa bilo Haronisu jako ugodno, zakaj pobrisal jo je mimo mene v hodnik — tretji fakt. Tedaj sem se šele zavedel in ga prijel za nogo — četrti fakt; a dobil tako brco, da sem takoj videl polno zvezd nebá, namreč na zemlji — peti fakt. Ako teh pet faktov seštejete, dobite neoporečno logični sklep, da je vaša nerodnost prešla tudi name.“

„Res je.“

„A to vas ne sme žaliti. Voljo ste imeli dobro. List ste menda rešili?“

„Da. Pedro si ga je vtaknil v žep.“

„Kaj je neki notri?“

„Izvestno nekaj za njega posebno važnega, drugače bi ne bil tako razburjen.“

„Bien. Bo že povedal. Da bi le dobil Grka.“

„Upajva.“

„Greste li gledat?“

„Če ostanete vi tu.“

„Da, da. Veste, me res boli.“

„Verjamem. Preiščite, ako so pri onih dveh vezi dosti trdne, da nam še ta dva ne uideta.“

„Bien.“

Šel sem. Kmalu sem bil zunaj. Zvezde so ugašale, in hladna sapa je pihljala; jutro se je bližalo. V okrogu nisem nikogar zazrl. Že sem hotel zabrlizgati na piščalko, katero sem vedno nosil pri sebi, in kakoršni sta imela tudi Pedro in Jules, ko sem se v pravem trenutku premislil. Kajti lahko je bil Grk kje v bližini

¹⁾ Za Boga! — Jaz nesrečnež!

skrit in bi, čuvši pisk, bil še opreznejši. Treba je bilo previdnosti. Toda, kje je Pedro? to vprašanje sem si zdajci stavil.

Rekel sem mu bil, da imajo Taralež in oni trije svoje konje navzgor ob reki in sicer v goščavi; ako se je ravnal po mojih besedah, tedaj je krenil v to smer, ako ga že Grk sam ni napeljal na to.

Kakor že omenjeno, si je bila voda ondi ustvarila svojo pot skozi skalnato ožino, ne pustivši pedi prostora ne na levi, ne na desni; kdor je na tej strani hotel iz kotla, moral je naravnost bresti potok. In to sem namerjal tudi jaz.

Vsled dežja silno narastli potok je sedaj že toliko upadel, da mi je segala voda jedva čez kolena. Šel sem torej brez obotavljanja vanj.

Seve, na vse zgodaj v mrzli vodi, to ni bilo baš prijetno, in vrh tega sem bil še prej od dežja popolnoma premočen; toda, kdor je kakor jaz potoval po svetu, ta se je izvestno še kaj drugega privadil nego samo malo mōče. Komur je na tem, da prepotuje kako deželo na vse strani in se temeljito seznani z njenimi razmerami in nje ljudstva običaji in odnošaji, ta se ne sme bati nikake vremenske nezgode, ne sme se ustrašiti nikake težave in nevarnosti; krepka volja premaga vse. Kajpak, meni je le slučaj nanesel, da sem prišel tu v tak položaj, a pretpel sem pozneje še marsikaj hujšega in neprijetnejšega.

Prišedšemu skozi ožino, odprla se mi je široka dolina, gosto porastla z drevjem. Zapustil sem potok in stopil na levi breg; pred mano je raztezal gozd. Izza pasa sem potegnil revolver in se prepričal, da je v dobrem stanu, potem sem slušal v poltemo; — nikakega glasú, le listje dreves je šumelo. Sklonil sem se k tlam in jih preiskoval; razločno sem videl v mehkih tleh utiske človeških nog in sicer utiske stopinj dveh moških; njim sledeč sem prišel v gozd, kjer so bile po grmovju polomljene veje, jasne priče, da je tu nekdo hitro prodiral.

Nakrat sem stal na mali trati. Dva konja sta se tu pasla. Bila sta šarca bolgarskega plemena, ki sta bila privezana na dveh dolgih vrvéh, tako sicer, da sta lahko prosto mulila travo, a ubežati nista mogla. Sleherni je nosil sedlo.

Jasno mi je bilo, da je Grk takoj poiskal to mesto in zasedel svojega konja, Pedro pa mu je sledil na drugem; pot, katero sta bila izbrala, označalo je tu in tam polomljeno vejevje in pomandrana tla.

Kaj čem sedaj storiti? Jezditi za njima? Za Pedra se nisem bal, zakaj on je bil oborožen, Haronis ne; pobrali smo mu bili orožje, in

pri svojem begu ni bil utegnil prisvojiti si drugo.

Še sem premišljal, za kaj bi se odločil, ko je po gozdu pripodil Španjol.

Pridirjal je s tako silo, da bi me bil izvestno podrl, ko bi se jaz ne bil v pravem času umaknil. Sedaj me je menda zapazil, zakaj pobrzdal je konja, kateri je tresoč se po celem životu obstal mirno, in razjahal. Bil je v strašnem stanu. Gologlav, razkuštranih las, odpete srajce, krvavečega obraza, divje plamtečih očíj in s samokresom v roki bil je preje podoben roparju nego miroljubnemu Pedru.

„A, tu ste!“ je sopol. „Kje je Jules?“

„V votlini. Toda vi ste krvavi?“

„Par neznatnih prask, drugega nič!“

„Grk je ušel?“

„Da, ušel, ušel! Toda le za malo časa! Kmalu bo zopet moj! Prej ne odjenjam, da ga dobim.“

„Kako se je vse godilo?“

„V hodniku sem mu dva-, trikrat velel, da naj stoji, drugače strelim; bil sem menda dva seznaja za njim in sem slišal njegovo sopenje. A ni se zmenil za moje povelje; saj je dobro znal, da v resnici ne bom strelil, da ga hočem živega. Pač pa se je še bolj pobrinil, tako, da ga že ni bilo nikjer, ko sem stal zunaj. Spominivši se vaših besedij, da so konji tu nekje, sem skočil v potok in po njem dospel v to dolino. V ilovnatih tleh sem zapazil človeške stopinje, ki so peljale na to trato. Ravno, ko sem prihitel semkaj, sem videl, da je izginil Grk na konju tam v goščavi.“

V naglici sem zasedel prvega konja, ki mi je prišel pod roko, in zdirjal za begunom. A to je bila velika neumnost. Zasledovanje je moralo biti v tem slučaju vsekako brezuspešno; jaz bi bil boljše počakal jutra, ki bi mi brez težave pokazalo smer, v katero je šel Grk. Toda slepo in gluho sem drvil po temnem, gosto zarastlem gozdu, kjer sva s konjem vsak trenutek zadela ob drevesno deblo, ali zagazila v jarek. Ko me je minula prva besnost, postal sem in slušal, kje bi čul kak šum ali prasket suhljadi; a gozd okrog mene je ležal tih. Spoznal sem, da sem zgrešil Grka in to vsled svoje nepremišljenosti. Kdo zna, kam je sedaj krenil!“

„Poiščemo sledove, katere so utisnila kopita njegovega konja mehkim tlem, in drugo se pokaže samo od sebe.“

„Kako jih pa najdemo, ko sem jaz vse zamotal!“

„Ne skrbite. Vi niste daleč jezdili, torej se vaša sled kmalu konča. Držali se bomo le tiste, ki gre v daljavo.“

„Dobro vsaj, da sem jahal vedno naravnost.“

„No, vidite; se nam bo že posrečilo, dobiti pravo pot!“

„Upajmo. A sedaj nekaj drugega, sennor!“

„Prosim.“

Vzel je svojo desnico v svojo in mi zrl v oči.

„Vi ste moj prijatelj?“

„Da.“

„In mi ne bodete odrekli velike prošnje?“

„Kar je v moji moči, storim!“

„Hvala. Prosim, poslušajte: Vi ste mladi, mnogo mlajši od mene, in vendar imate trezno razsodnost in previdno, preudarjeno ravnanje; zato vam tudi zaupam, da mi bodete z besedo in dejanjem krepko stali na strani in me podpirali v vseh okoliščinah, koder bom potreboval vašega sveta in vaše pomoči. Haronis beži; beži, ker je sokriv smrti Taraleževe, ker ima na vesti zločestvo iz davnih dni, učinjeno nad Asparuhovo družino in ker se boji — mene. Vi strmite? Ni čuda, saj sem vedno molčal o svoji preteklosti. Hvaležen sem vam, da me niste nikdar povpraševali po njej, po njej, katere spomin je toli grenak. List, ki sem ga našel pri Haronisu, je v zvezi z mojim minulim življenjem, z mojo nesrečo: torej tudi Haronis. — Prosim, ne vprašujte, kako in zakaj, povedal vam bom vse pozneje, sedaj ne morem; onega pa moram dobiti, naj velja, kar hoče, in ako ga imam poditi po vesoljnem svetu, iztrgati celó peklenskimi oblastmi. Moj mora biti! On me lahko osreči ali mi uniči življenje. Ne strahujte se! pri zdravi pameti sem, popolnoma zaveden, — gorjé, katero sem okusil, trpljenje osemnajstih let, — nista me potlačila, izkušal sem se zatajevati in bol, ki je dan na dan hotela izbruhniti, zagrebat in zaklepati na dnu srcá; težko je bilo, hudo, — moralo je! Prehodil sem tretjino zemlje, išoč svojo izgubljeno srečo, išoč moža, moža, čegar srce je mrzlo kakor trda skala, ki je neizprosnejši od krvoločne roparice, — nisem ga našel. A slučaj, ali kaj že, pripeljal mi je nasproti drugega moža, — Haronisa, ki je bil onega pomočnik, za katerega prej nisem znal. In sedaj, ko sem bil že tako blizu zaželenega namena, pahnila me je neusmiljena usoda zopet nazaj, — na istem stališču sem kakor prej. In da ga dobim, tedaj mi mora povedati, kje se nahaja oni brezvestnik, kaj je z mojo srečo, in če mi ga je z najhujšimi mučili prisiliti k temu! Vi pa, sennor amigo, vi ste mi pri tem potrebnejši nego vse drugo, dokler imam namreč Grka iskati na balkanskem polotoku, oziroma v Bolgariji. Vi ste večji tukajšnjega domačega jezika, večji bolgarščine; jaz je ne umem, zato bi sam imel velike težave in zapreke, ki bi mi izvestno ne dopustile doseči namena. — Ali hočete z menoj za Grkom?“

„Rad.“

„Toda vam nedostaje časa?“

„Jeden mesec imam na razpolago.“

„In Carigrad?“

„Pride pozneje na vrsto.“

„Drugega nisem od vas pričakoval.“

In burno me je pritisnil na prsi.

„Kaj pa Jules?“ Povzel sem jaz besedo.

„Ta? Ta bi šel z menoj med ljudožrce, ko bi bilo treba. A vrniva se zopet v votlino, da dokončamo ondi, kar nam je zvršiti. Te konje pustiva sedaj tukaj?“

„Seveda. Pozneje pridemo itak semkaj.“

Zapustila sva gozd.

Pedrove besede so mi rojile po glavi, in zamišljen sem korakal poleg njega. Njegova minulosť je bila torej burna, viharina, a to se ni dalo čitati z njegovega obraza, ne spoznati iz njegovega kretanja in govorjenja. Opazil sem bil sicer nekaterikrat pri njem — sosebnost, kadar se je zamislil — neko mračnost in otožnost, katera pa običajno nikdar ni trajala dolgo; drugače je bil vedno dobre volje, prijazen in ljubezniv. Človek pa, ki se zna toliko zatajevati, kakor se zna baš on, in tako zakrivati svoja srčna čustva, more se imenovati trdno-značajnega, značajnega tem bolj, čim bolj ga prevlada velika razburjenost, ko se porajajo v njem bridki spomini, katere pa vedno duši v sebi. Da je Pedro užil dokaj bridkostij, to je bilo očitno. Nejasno mi je bilo, kar je bil izrekel zastran Grka: „Tedaj mi mora povedati, kaj je z mojo srečo!“ — Kaj je mislil s tem? Nisem si mogel tega raztolmačiti. Sicer mi je pa zagotovil, da mi pojasni vse pozneje. Zato nisem mnogo o tem premišljal.

Kar se mene tiče, bilo mi je popolnoma prav, če sem se še dalje mudil ob Balkanu, zakaj moj prvotni namen je bil tako in tako, posetiti najprej Carigrad in zatem vse zahodno obrežje Črnega morja, torej uprav Bolgarijo; sedaj se je to tudi lahko zgodilo, čeprav od druge strani sem. Seve, ako je Haronis v kratkem ostavil balkanski polotok, potem ni bilo iz tega nič, in lahko sem se zopet prijel starih načrtov. A to mi ni bilo všeč. Julesova in Pedrova družba se mi je bila že tolikanj priljubila, da sem se kaj nerad ločil od njiju; saj ž njima vred se je mnogo več doživelo, nego bi doživel sam, zlasti pa v tem slučaju, ko se je imel vršiti „lov na človeka“. Zato sem na tihem želel, naj bi oni pač še nekaj časa ostal na tem ozemlju.

Dospela sva v votlino. Pedro se je lotil Francoza, ki je ob najinem vstopu mirno in udano sedel na tleh, in bila sta kmalu v živahnem pogovoru, jaz pa sem stopil k jetnikoma ter ji manaznanil, da menimo v kratkem

zapustiti kraj, ki ni bil zanju posebno srečen, in da ju bomo izročili občinskemu predstojniku v bližnjem selu Dušvi.

„Ali je to vaša resna volja?“ vprašal me je Hristo z malo negotovim glasom.

„Da.“

„In naju na nobeden način ne izpustite?“

„Ne gledé na to, da nam vest ne pripušča, podpirati hudobijo, moramo vendar poleg mrtveca pripeljati v selo tudi njega morilce, drugače bi nas sumničili, da smo ga mi usmrtili. Prostosti vama torej nikakor ne moremo dati.“

„Kdo vam velevala, peljati Taraleža v selo? Pokopajte ga tu v samoti, in dobro bo!“

„Njegova poslednja volja je bila, da bo zagreben v posvečeni zemlji, in ona mi je sveta.“

Mrklo je zrl predse, dočim me je njegov tovariš motril s srditimi pogledi; za nekaj časa pa mu je radosten blisek švignil preko obraza in dejal je hlastno, toda na videz mirno:

„In če vam dam veliko vsoto denarja?“

Že sem imel na jeziku jezen in strog odgovor, ko mi je šinila v glavo dobra misel. Ponuja mi denarja! Ali ga sploh ima? Ali se nadeja dobiti ga kje? Morda bi ne bilo napačno, ko bi se jaz hlinil dovzetnega njegovi ponudbi in s tem dosegel, da bi se mož izdal v čem? — Poskusiti treba! Odvrnil sem torej:

„Denarja? Hm! jaz bi ga že potreboval. Toda, ali ga sploh imaš?“

Moje vprašanje mu je izvestno prišlo nepričakovano in neprilичno, zakaj jecljal je:

„Da-a, imam.“

„Kje?“

„Doma, v Trojanu.“

„Ali ti biva ondi rodbina?“

„Samo žena.“

„In koliko bi dal?“

„Pet sto leva.“

„Mnogo premalo.“

„Več ne morem.“

„Pa nič!“ Rekši sem hotel oditi.

„Čakaj, sedemsto!“

Nisem se zmenil.

„Osem sto!“

„Nič. Tisoč!“

„Naj bo!“

Stopil sem zopet k njemu in dejal:

„Dobro, ti napišeš sedaj na list, katerega ponese kdo izmed nas do tvoje žene, to vsoto.“

„To ne more biti, gospodine!“

„Zakaj ne?“

„Ne znam pisati.“

Mož je debelo lagal. Kdo pa je pisal ono pismo, katero sem našel v Haronisovem stanovanju v Irazmeliku, če ne on?

„Tako? Bo pa Pintev pisal.“

„On tudi ne umeje.“

„No, bom torej jaz, in ti pristaviš zraven svojega imena križec.“

„Toda moja žena ne bo hotela verjeti, da je list od mene. In vrh tega nimam tisoč leva doma: samo petsto.“

„Kje hočeš potem ostalo dobiti?“

„Tega sedaj še ne vem. Stvar je jako kočljiva in težavna, a mora iti; prostost mi je ljubša. Potrebujem pa temu mnogo, mnogo premisleka in šest ur popolnega miru; ako v tem času ne najdem rešilnega pota, po katerem bi prišel do one velike vsote, potem sploh nič ni. — Zato vas prosim, idite za šest ur iz te votline in pustite me v njej samega, da bom premišljal. Mojega tovariša lahko vzamete s saboj, ali tudi ne, kakor vam je drago; mene pa morate prej razvezati. Čez šest ur se vrnite, in če se dotlej nisem domislil, izročite me sodniji!“

Malone, da se mu nisem v obraz smejal. Kaj je sploh ta človek mislil? Da ima pred seboj velikega tepca? Uganil sem takoj, kaj namerja, a nisem hotel, da bi on to zapazil, nego rajši sem se še malo pozabaval:

„Kar tu zahtevaš, je pač mnogo. V votlini hočeš ostati, sam in prost? Čemu? Premišljaš tudi lahko, ako si zvezan in smo mi zraven ali pa zunaj pod milim nebom. Zakaj ravno pod zemljo?“

„Drugače vam ne morem dati denarja. Ustrezite mojim zahtevam, in dobro bo. Da hočem ostati tu v votlini sam in prost, to je moja tajnost in zato imam vzroke, na katerih vam nič ni. Jaz vam denar, vi meni prostost, pa smo poravnali; vse drugo je stranska reč. — Uiti vam ne morem, ker me stražite pred vhom!“

„Le potolaži se, iz te moke ne bo kruha! Jaz hočem razkriti tvojo tajnost in tvoje gotove vzroke, ki so po tvojem mnenju le stranska reč. — V Trojanu si čul iz ust Taraleža, kako je pravil mehandžiji o nekem ranjenem Čerkesu, o njegovi poslednji uri in njegovi zapuščini; to-le pismo“ — ob tem sem potegnil iz nedrij od Asparuhovega sluga prejeti list — „ki bajè govori o zakopanem zakladu, mikalo te je toliko, da si je lastniku vzel, želeč dvigniti zaklad. Odlog šestih ur, ki si ga od mene izprosil, naj bi bil zato, da najdeš denar, in z denarjem, ki se ga nadejaš tu v zemlji, plačal bi nas!“

Kakor da bi treščilo vanj, tak je bil dobri mož, čuvši moje besede. Napol odprtih ust in razširjenih punčic me je strmé gledal, dokler se mu ni slednjič privilo iz tesnega grla:

„Jaz — — v Trojanu od Taraleža — — zaklad? — — ga dvignil — vas ž njim plačal — — Ali prav čujem?“

„Popolnoma prav.“

„Gospodine, ne vem, ali si — —.“

„Le tiho. Misliš-li, da sem tako zabit, da nisem mogel iz tvojih besedij uganiti tvojih namenov? Kaj pa bi delal šest ur s prostimi rokami tu v votlini? Premišljal? Haha! Da moreš biti tako slaboumen in meniti, da bom verjel toli neumni laži! No, kaj molčiš?“

Mož me vidno ni poslušal, nego — rekel bi — s strahom zrl na pismo, katero sem še vedno držal v roki. Sedaj je hlastno dejal:

„Kaj vidim? — Od kod imaš to pismo?“

„Od tvojega svaka.“

„Od Pira? — Ali ni zgorelo?“

„Kakor vidiš, ne.“

„Tedad — tedaj je Pir lagal, ko je rekel, da mu je je Taralež izbil iz roke, in da je padlo v ogenj?“

„Tako je rekel.“

„Da. Ko je Taralež skočil proti njemu, je on to pismo uprav držal nad plamenom, in ker sva s Pintevom takoj planila na onega, nisem mogel paziti, kaj se je godilo s papirjem. — Oj, Pir!“

Ime svojega sorodnika je zaklical grenkim, skoro bolestnim glasom. Izvestno je Pira gnala pohlepnost, da je prikril svaku rešitev lista, nedvomno iz tega vzroka, da bi je pozneje sam pretolmačil in tudi sam izkoristil. Ta človek se mi je bolj in bolj gnusil.

„Haronis ima tvojo sestro za ženo?“ prekinil sem molk, ki je bil nehoté nastal.

„Ne. Jaz njegovo sestro.“

„In kam je sedaj bežal?“

„Tega ne vem, in ako bi tudi vedel, bi ti ne povedal.“

„Pa on te je nalagal!“

„Res je, a napram temu ga ljubim, ker je brat moje žene.“

„Kaj si ti v zasebnem življenju?“

„Trgovca; v Trojanu imam majhno prodajalnico.“

„In kaj ste namerjali z Asparuhom?“ To vprašanje ga je popolnoma iznenadilo.

„Z Asparuhom? — Kaj hočeš s tem? Kdo je to?“

„Taraležev gospod.“

„In?“

„In ti si pisal Piru v Irazmelik, da naj pride nemudoma k tebi, ker bodete onega oskubili —“

Prestrašen se je sklonil po konci.

„Strela! ali si moje pisanje čital? — — To ni res!“

„Vidiš, ravnokar si se izdal, ko si dejal, če sem čital tvoje pisanje! Le priznaj!“

„Proketo!“ je siknil. „Nič ne priznam, nič! Ti si hudič! Proč od mene, da te ne vidim, proč!“

Divje je kričal. Bil je jako nagle in kipeče jeze, ki ga je sleherni trenutek mogla razburiti in mu vzeti vse premisleke. Prej miren, je sedaj kar besnel. Srdilo ga je, ker sem po njegovem mnenju vse vedel, dasi nisem ničesar vedel; jaz sem le ugibal. — Pustil sem ga pri miru, ker sem uvidel, da bi bilo sleherni pozvedovanje brezuspešno.

„He, monsieur, ali že veste, da s Haronisem še nismo gotovi?“ Tako me je nagovoril Jules, ki se je do sedaj pomenkoval s Pedrom. „Gremo za njim! S sennorom Pedrom imata še neki račun poravnati.“

„To mi je že znano.“

„Da bi je le iz Bolgarije ne pobrisal! Meni se je ta dežela v tej kratki dobi silno priljubila. Doživi se tu že toliko, kakor nikjer drugod ne. Zatorej bi rad videl, da bi moral še dalje časa ostati v teh tako prijetnih krajih. In vi?“

„Tudi. A želja, da bi sennor Pedro pač dolgo lovil Grka, je tu izvzeta.“

„Seveda, seveda! Dobiti ga moramo kmalu, ako le možno, še tu na polotoku. Toda, jaz tudi potem, če se lov kmalu in dobro obnese, ne mislim takoj odjadrati proti Arabiji. — Šel bom z vami k Črnemu morju in potem šele, ko se vrnete vi v domovino, jo mahnem jaz naprej. Ste-li razumeli?“

„Da, in hvala za družbo.“

„Le pustite to. Vi mi ugajate in — basta. Sedaj pak imamo še jeden važen popravek, potem moramo hitro odriniti; jutro je tu!“

„A! vi mislite, da poiščemo sled Grka?“

„Oj ne! To pride pozneje! Nekaj drugega.“

„Kaj?“

„Ali vam ne pade samemu v glavo?“

„Ne.“

„No, zaklad moramo preje dvigniti!“

„A!“

„Famozna ideja, kaj ne? Zaklad, o katerem bajè govori tisto pismo, katero vam je dal Taralež, in ki mora ležati tu v votlini, bomo izkopali in ga ponesli Asparuhu, da ne bo ježa k njemu preveč zastonj.“

„A čemu to?“

„Ciel! Monsieur, ne vprašujte vendar tako čudno! Čemu! Ker je stvar romantična, grozno romantična, razumete? Zakladov še nikdar v svojem življenju nisem kopal, zato jih moram sedaj, ko mi jih je slučaj tako lepo privel nasproti. Saj vendar nič nimate proti temu?“

„Oj nič!“

„No, jaz tudi mislim, da ne. Vzeli ne bomo ničesar, prav ničesar; jaz ne potrebujem, sennor Pedro tudi ne, in vi?“

„Potrebujem, a nečem.“

„Na delo torej!“ Prijel me je pod pazduho in me vlekel proč od ognja, kraj katerega sva do sedaj stala.

„Kam?“

„Tje v kot vendar, kjer je že Taralež kopal in Hristo in Pintev!“

„Počasi! Kdo vam je porok, da se zaklad nahaja tam?“

„Kdo? Fakt, da je tam kopal Taralež!“

„No, in ne vidite, kako sta že onadva zemljo na dolgo in široko razruvala, pa ničesar našla? Treba preje pismo brati!“

„Pa, zakaj je Taralež baš tam kopal?“

„Ali ni še iskal zaklada ali ni zadel pravega mesta.“

„Ne verjamem!“

„Idimo gledat!“

Vsi trije smo svetili v omenjeni kot. Ilovata zemlja je bila tu v obsegu štirih metrov čevljev globoko izkopana, tako da so se videla spodaj skalnata tla, katera je prej pokrivala sedaj odmetana plast. Da ni bilo v trdem kamenju ničesar iskati, to je bilo jasno, in to je tudi Francoz izprevidel, ki je natančno vse pregledaval in pretipaval.

Grk, posebno pa njegov svak in kaloferski čevljar sta se očitno celi popoldan trudila, da bi dosegla povoljen uspeh, kar se jima pa ni posrečilo. Sploh pa tudi mi nismo vedeli, se-li gre pravzaprav tu za zaklad ali za kaj drugega; za prvo se je dalo le iz Čerkesovih nerazločnih domišljij o zagrebenih denarjih sklepati; sevé, kraj — skrita podzemeljska jama — je že meril na to. — Tu so bile večinoma le hipoteze, faktov nič.

„Saprelotte! — nič ni!“ hudoval se je Francoz, obrisavši si raz čelo pot ki se mu je bil nabral vsled marljivega iskanja po „romantičnem“ zakladu. „Monsieur, pokažite tisto pismo!“

Ustrežaje njegovi želji sem privlekel list na dan. Bil je skoro tolikšen kakor navadna pola, iz močnega, toda od starosti zarumenelega papirja. Pisava je bila, kakor že rečeno, tajna, nam trem popolnoma neznana. Da jo je mogel sele-nickijski pop razrešiti, to ni bilo drugače ver-jetno, kakor da je istinito kdaj služila jednaka pisava — vzlasti v nevarnih turških časih — Bolgarjem ali Čerkesom v medsebojno sporaz-umljevanje in bila nekaterim še sedaj znana. Pisava je bila sestavljena iz kolobarjev s pikami in brez pik, s križi in vogali različno postav-ljenimi.

„To bo znal čitati k večjemu bistrourni djado Ilija!“ menil je Jules, izročivši mi zopet list.

„Vprašajmo ga!“ odgovoril sem zadovoljno jaz.

„Bien. Dam mu takoj napoleond'or, če mi pomore do veselja, da bom dvigal zaklad.“

„Vi ste menda trdno prepričani, da se gre tu za zaklad?“

„Kaj pa! Za staro kuhinjsko posodo gotovo ne!“

„Saj je lahko le majhna vsota denarja. Po-mislite le, da ima denar tukaj na vshodu dvakrat večjo veljavo nego pri nas; sto leva je tu že veliko imetje!“

„Seveda! Tisti Čerkes je zapustil tisoč zlatov, torej je bil bogat in za sto leva bi ne bil na zadnjo uro tako navdušen, da jih je imel vedno v mislih. — Zaklad, bogat zaklad, katerega moram najti, leži tu, pa je! Sedaj grem po Ilijo, da mi bo pismo prečital, potem bova sama zaklad dvignila; vas prav nič ne silim! Adieu! Na svidenje!“

Nevoljen je odšel. Vtepel si je bil v glavo, da mora najti zaklad, in v tem svojem prepri-čanju se ni dal omajati.

„Midva ne utegneva muditi se še dalje tu“, rekel je Pedro. „Jules naj iztika z Ilijo za svojim zakladom, midva pa bova sedaj preiskala Grkovo sled.“

„Dobro!“ odgovoril sem. „Jetnika pa osta-neta za ta čas, dokler se ne vrneva, še v votlini; saj bodeta onadva kmalu tu.“

„Škoda, da sva pozabila Julesu reči, da pri-pelje naše konje v dolino, ker so mnogo hitrejši kakor oni, ki stojijo v gozdu; tedaj bi preje opravila.“

„On jih že sam privêde; preveč se boji za svojega črnca, da bi ga ostavil samega. Jetnika ločiva sedaj, da se ne bodeta mogla drug drugega razvezati. Da se pa ne bodeta mogla drug k dru-gemu privaliti, pritrdiva ju k tlem.“

Dela sva Hrista v vhodu nasprotni kot in privezala njegovi na hrbtu sklenjeni roki k lopati, katero sva zataknila globoko v jedno mnogo-terih dubk. Pintevu pa sva odkazala mesto poleg vhoda. Sprejela sva sicer pri tem mnogo jeznih pogledov in slišala marsikako kletev, kar naju pa nikakor ni motilo.

Prišedšima iz votline je posijalo nama zlato solnce, in nad najinima glavama je zažvrgolela ptičica. Na listih grmovja so lesketale rosne kaplje. Bilo je krasno poletno jutro.

„Poglejte jedenkrat najino obleko!“ smejal se je Pedro, ko sva stala na nogah. „Podobna sva klatežema, ki sta prespala noč v cestnem jarku. Pridno se bo treba snažiti. Ali imate vi še kako obleko?“

„To jedino.“

„Jaz tudi; na svojem potovanju še nikdar nisem imel dveh. Ko ta razpade, potem se kupi nova. Jediní Jules je srečni posestnik še jedne, katero ima spravljeno v torbah Ilijinega sedla.“

Drugače bi ga morali tri dni čakati, predno bi se toliko očedil, da bi si zopet upal med svet.“

„No, tam-le prihaja z Ilijo!“

Po kotlu, od strani sem, kjer je visela vrh, sta se pripodila na konjih naša znanca v hitrem diru. Francoz je držal za uzdo Pedrovega, Ilija mojega konja.

„Bon jour!“ kričal je prvi, vihteč v desnici klobuk.

Poskakala sta na tla.

S povešeno glavo se je Ilija nekako skrival za svojim konjem. Zato sem dejal, stopivši k njemu:

„No, Ilija, kako ti je? Se nič ne raduješ hubavega jutra?“

„Nič!“ je bil kratek odgovor. Pogleda mi še ni privoščil.

„Zakaj ne?“

„Ker sem jezen!“

„Tako?“

„Da. Veš, gospodine, prav za malo se mi zdi od tebe, da tako počenjaš z menoj!“

Hudo je gledal in srdito vihal dolge brke.

„Kako?“

„Kako! Haha! kako! Veš-li, kdo sem jaz?“

„Djado Ilija.“

Besedica „djado“ iz mojih ust je provzročila, da je malo manj hudo gledal in manj srdito vihal brke.

„Djado Ilija! In to je vse, vse?“

„Mislim, da vse. Ne vem, da bi bil ti kdo drugi, kakor djado Ilija.“

„Da, da, nihče drugi! Toda kaj sem jaz?“

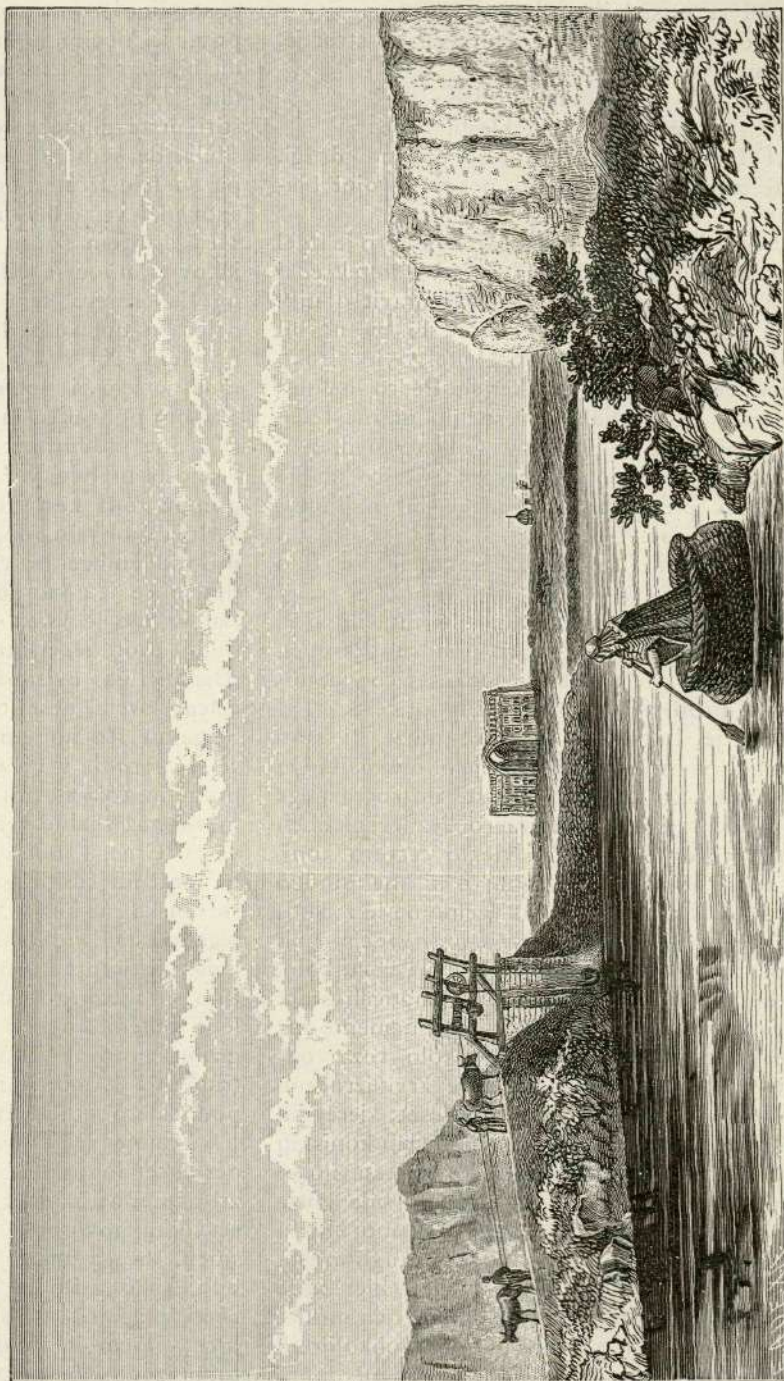
„Bolgar, vodnik čez Balkan, kupčevalec s postermo in moj prijatelj.“

„In?“

„Kaj še? Ali imaš morebiti še drugo službo, za katero doslej niti vedel nisem?“

„Dom in svet“ 1897, št. 13.

Znal sem dobro, kam da je meril, a nalašč sem ga dražil, hoteč ga prisiliti, da pové sam, kar je zahteval od mene.

Prekop ob Tigru z zajemalnico in s pletenim čolnom.

Moje vprašanje ga je silno dirnilo. Pomaknil se mi je prav pred nos in mi plamtečih očí kričal v obraz:

„Gospodine! ti si — — ti si — — ne najdem izraza! ti si — — ti si — — ne dá

se povedati! Še kako službo! Jaz, še kako službo! Sevé, če se mi odtegne še to, kar mi pristoja, potem sem res ničla, prava ničla. Ali nisem bil nekaj vojak, he?"

"Bil si, a sedaj vendar ne več."

"To nima ničesar na sebi. Glavna stvar je, kaj sem zvršil kot vojak."

Aha, bila sva čimdalje bliže.

"A, ti meniš, kako si klestil Srbe?"

"Fi! to ni nič. Klestili so jih tudi drugi. Ali ti nisem nekoč pravil nekaj o vojni blagajni?"

Presneti Ilija! Vojno blagajno, katero je imel pri vsaki priložnosti v ustih, o tej je hotel sedaj vedeti, da mi je nek o č nekaj pravil o nji. Bil je res pravi original. Sicer bi ga ne bil pustil, da bi bil zopet prišel dolgo in široko povest o vojni blagajni, a ker sta Pedro in Jules baš nekaj popravljala pri sedlih, in me tedaj prvi ni silil, da bi šla iskat Grkovo sled, sem Iliji privoščil, hoteč mu pregnati jezico, da je govoril o predmetu, ki mu je bil najljubši. Zato sem dejal:

"Spominjam se malo. Kako je že bilo takrat?"

V hipu se mu je razvedrilo mračno lice. Stopil je dva koraka nazaj, ponosno zasopel, oprl desnico ob nož za pasom, levico pa povzdignil proti nebu in patetično pričel:

"Bil je ljut boj. Petdeset mož, ki smo spremljali vojno blagajno, nas je bilo v majhnem gozdu napadlo trikrat večje število sovražnega pešpolka. Branili smo se hrabro. Jezdeči na obeh straneh voza, katerega je vleklo četvero konj, smo sekali sovražnika, ki gotovo ni imel mnogo streljiva, zakaj silil je v nas večinoma le z bajonetami. Prodrli smo skoraj onkraj gozda in že menili, da jo unesemo srečno: tu se stré pri vozu kolo, dva konja padeta zadeta, in — obtičali smo. Jaderno poskačemo sedaj na tla, snamemo raz hrbte puške in se postavimo okolo voza, odločni, braniti do zadnje kapljice krvi izročeno nam blago. Bilo nas je še štirideset; deset jih je bilo že padlo. Izza voza in mrtvih konjskih trupel smo pokali napadalce, katerih število se je bolj in bolj krčilo; za nami je bila gosta šuma. Navzlic svoji hrabrosti pa smo kmalu uvideli, da se dolgo več ne bomo mogli držati. Sovražnik je huje in huje pritiskal; kjer se je zgrudil jeden, stopila sta dva na njegovo mesto, in že se je bližal trenutek, ko nas obkolijo in potolčejo do zadnjega. Tu pade meni dobra misel v glavo. 'Poginimo!' zavpil sem tovarišem, 'a blagajno moramo rešiti!' Hitro smo se zjediniili, da se tretjina nas vrže na sovražnika, ostali del pa da potegne voz v goščavo, kjer si naložim jaz blagajno na hrbet in jo — zavarovan od gostega grmovja — izkusim oteti. Re-

čeno, storjeno. Z glasnim krikom in vihteč kopita pušk planejo naši na osuplega vraga, drugi pa porinemo voz v šumo. Kakor bi trenil, sem imel ogromno težo — tristo in petdeset kil, gospodine! — na svojem hrbtu ter jo sam brisal po gošči, dočim so drugi tovariši ostali pri vozu, da bi sovražnik menil, da se nahaja blagajna še tam. Težko je bilo, težko; vrv se mi je vrezala štiri prste globoko v meso, in kolena so se mi šibila, da sem se malone zgrudil, okrog mene pa so jele frčati bombe. Zunaj gozda se je bil spopadel večji del naših čet s sovražno baterijo. Med drevjem so se svetile uniforme naših vojakov. Pomoč je bila tu. Spustil sem blagajno na tla, katero sem bil prenesel sto korakov daleč, in upehan sédel nanjo. Tako so me naši prijatelji. Za svojo požrtvovalnost in orjaško moč pa sem bil potem od poveljnika pred celim polkom pohvaljen in dobil v darilo deset zlatov. Blagajne pravzaprav nisem jaz otel, zakaj nevarnosti ni bilo več, ker so že prihiteli naši na pomoč, toda nesti tolikšno težo tako daleč, to zasluži pohvalo, občudovanje in slavo, katere mi tudi nihče ni kratil. Povsodi in še dolgo potem se je govorilo le o moji strašanski moči. Bal se me je vsak. Toda kaj je ta slava iz ust ljudij proti slavi, ki jo opeva junaška pesem: 'Djado Ilija, najsilovitejši pesnik in skladatelj celega sveta nese tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč!' Junaški spev, ki se je porodil v vihar ni noči, med bučečim gromom in rožljajočim bliskom, ki bo kmalu odmeval raz skalne pečine balkanske in iz penečih valov Črnega morja tje do gozdnatega Kavkaza in mračnih ruskih step; povsodi, kjer kraljuje slovenska majka, — tudi med belimi zidovi tvojega mesta Ljubljane — donel bo i v bliščeči palači i v preprosti koči slavospev na djada Ilijo in njega gorostasno moč. Stoletja in stoletja potem, ko bodo že trohnele moje kosti v grobu, potovali bodo hadžije in bogomolci¹⁾ trumoma k mojemu grobu ter poljubljali prst, pod katero bo počivalo moje hrabro telo . . ."

V moje veliko veselje mu je usahnil vrelec pesniške domišljije, — prenehal je in ponosno zrl náme, da bi videl učinek, katerega je napravil s svojim govorom. No, siloma sem zadržaval smeh, da ga nisem zopet razjaril. Vredno je bilo, kako zvito je mož s pomočjo povesti o svoji blagajni prešel na to, kar mu je težilo srce; pesem in skladba o vojni blagajni je bila torej izgotovljena, in sedaj ni imel ne minute več mirú, da bi mi ne naznanil te pretresljive novice; ker je pa mož dobro vedel, da ga sam nikdar ne bi povprašal, — odkar sem mu bil pred Kaloferom nasvetoval, da naj zloži to

¹⁾ Hadžija, arab., bogomolec, bolg. = romar.

pesem, sem se skrbno varoval, dotakniti se še kdaj tega predmeta — in ker je bil morda preošaben, da bi mi bil naravnost to povedal, tedaj je pa moralo po ovinkih: od povesti je lokavo in umetno prešel na svoj umotvor. Sicer me njegova izpoved ni zadela nepričakovano. Že zadnje dni sem namreč opazal pri njem čudno izpremembo: proti svoji navadi je malo govoril, a bil nekako razburjen; vedno je mrmral nerazločne besede, divje gledal in včasih mahal z rokama po zraku, da me je nehoté obhajala zona, da bi mu ne odleteli, in kadar je sedel na svojem kljusetu, tedaj je tudi kazalo izredno hudomušnost in iskrost; sililo je vedno kvišku, stresavalo glavo, mežikalo z očmi, premetavalo dolge in suhe noge sem ter tje in vidno zaničevalo naše konje. Ali je bil morda to Pegaz?

Ilija je že nestrpno pričakoval mojega odgovora. Prav laskavo sem torej izrazil svoje čudenje, da je v tako kratki dobi zvršil to, za kar bi drug rabil leta, in potuhnjeno obžaloval, da ne utegnem sedaj slišati njegovega izvestno krasnega in izbornega speva, pojasnivši mu vse, kar se je bilo dogodilo nocojšnjo noč. S svojo hlimbo sem ga tako navdušil, da je ves radosten vzkliknil:

„Oj, znal sem, gospodine, da me ti prvi počastiš, in se mi prvi pokloniš! Saj ti bo pa

tudi ponos polnil prsi, ko boš jezdil poleg mene, v bliščečem svitu moje slave! Ko prvokrat za pojem, tedaj se mora to zgoditi pred nebrojno množico ljudstva, ne tu v samotni, kjer bi bil sleherni glas izgubljen. Sedaj pa na delo! Grk mora biti zopet naš, do tega bom že jaz pripomogel. — Pokaži mi sedaj ono pismo; mogoče, da je umem čitati.“

Dal sem mu zahtevani list. No, danes je bil pa Ilija prevzet, kakor še nikdar. Akoravno sem se bal njegovega petja, sem bil vendar sila radoveden, kako pesem da je skoval, da si je toliko o njej domišljjal.

„Vivo — brzo, sennor!“ klical me je sedaj Pedro, pripravljajoč se, zajezditi svojega konja. „Pol ure imava že zamude!“

„Le idita!“ dejal je Jules. „Predno se vrneta, bova z Ilijo že dvignila zaklad. A, saj ste mu že dali list! Vprašajte ga no, če ga zna čitati!“

Ilija je zanikal.

„Bien. Nič ne dé. Pretaknil bom celo votlino, in čudno bi bilo, da bi ne imel uspeha. Le smejajte se! Bomo videli, kdo se bo naposled smejal! — Elá tuk, djado Ilija!“

Rekši je izginil v hodniku, in Ilija mu je jaderno sledil, doznávši prej od mene, kaj da zahteva Francoz od njega; stvar je tudi njega zelo mikala.

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

65. Načrt za počitnice: v življenje, v „višje kroge“! — Pipčarsko društvo. — Veselica celo noč. — Mladenič, vstani! — Tihe vodé . . .

. . . vel. travna . . .

Mili prijatelj! Očitaš mi, da ti zanikarno pišem svoja pisma, da je zlog vodén in — gostobeseden. Najbrže si se začel pečati v zadnjem času z nauki o lepem zlogu, ali pa morda čitaš celó krasna Ciceronova pisma na prijatelja Atika, ki so vzor lepega pripovedovanja? Ne oporekam, da se je tudi v pismu treba potruditi za lep, zanimiv zlog, in da so si nekateri pisatelji prav s klasiškimi pismi pridobili nesmrtno slavo: toda — kar se mene tiče, povem Ti odkritosrčno: meni se v takem zlogu pisma pisati — ne ljubi. Še kadar pismo pišeš, naj bi mislil! Ta bi bila lepa! Pismo se prebere, raztrga, pa sežgè. In za kupček pepela naj bi se trudil ter premišljeval,

katero besedo zapišem? — Da Te pa vsaj moja gostobesednost ne bo več bodla v oči, ná za danes suho poročilo o mojem životarjenju! Z naprej pa bom iz tvojih pisem študiral lepoto slovenskega zloga. Pa ne zameri!

Prva novica je ta, da pojdem letos o velikih počitnicah za „hofmajstra“ gori na Gorenjsko k nekemu baronu. „Hofmajstrija“ bo trajala od 15. mal. srpana do 15. kimovca, točno dva meseca. Poučeval mu bom tri dečke, stričnike, ka-li, ki jih pa še ne poznam. Komaj čakam 15. malega srpana. Brate, saj pojdemo v življenje! Seznanim se z višjimi krogi. Divno! Podrobnih pogojev še ne vem. Prihodnji mesec pride baron sam v Ljubljano, pa se dogovoriva. Priporočil me je moj ožji rojak Tomé, ki je bil že par počitnic gori, letos pa je jednoletni prostovoljec. Še to naj Ti povem, da črno obleko sem si dal že delati v ta namen; za jedenkrat „na puf“, toda baron bo gotovo plačal baronovski! Sram me je sicer dolga, in krojača se

In zopet je bil naš gospod župnik, ki se je ustavil nevarnosti. Poznal je dobro omahljivost nekaterih seljanov, katerim bi bila prijala baronova ponudba, zato se je uprl temu daru. Z vnetimi besedami je razlagal ljudem, da bi se pregrešili nad svojimi koristmi, ko bi vsprejeli ponudbo oblastnega barona. S tem bi popačili slovenske otroke, naučili bi se v taki šoli jako malo, pač pa bi ti otroci pozneje zaničevali svoje stariše, kakor uči žalostna izkušnja. S solznimi očmi je prosil župljane, naj se ne dadó preslepiti, ampak trdni ostanejo v svoji govorici in v svoji veri, naj povedó za vselej gospodu baronu, da ne marajo takih darov. Sneg in led se otajata, rodoljubna beseda je segla vsem globoko v srce. Izvolili so dva odbornika v odposlanstvo: gospoda župnika in župana, naj nazonanita baronu, da ga občina dostojno zahvaljuje za njegovo namero. Baron se je togotil, divjal, rekoč: „Vem, odkodi veje ta veter — toda o tej stvari nismo govorili še zadnje besede.“

Ni še minulo od te dōbe štirinajst dnij, ko je župnik prejel uradni dopis, v katerem se mu je priporočalo in naročalo, naj zaradi starosti prosi za pokoj. Mož je to tudi storil. S tresočim glasom je oznanil nekaj nedelj pozneje s propovednice, da se bo sedaj po petdesetih letih ločil od občine, katera je bila njegovemu srcu takó draga in mila. Pozval je s prijateljskimi besedami, naj prihodnjo nedeljo pridejo vsi, stari in mladi, v cerkev, da se posloví od njih.

Prišla je sobota, predvečer onemu dnevu, ko nas je imel za vselej ostaviti naš gospod župnik. Povsodi so se pripravljali, da izkažejo častitljivemu starčku dostojnim načinom svoje spoštovanje in ljubezen, da mu javno osvedočijo, kako malo marajo za barona Alfreda in njegove nakane. Misel na to težko ločitev, na usodno trenutje, izvabila je marsikomu solze — vsi so vedeli že naprej, da še nikoli, ni prej ni slej, ni videla cerkev naša toli odkritosrčnih solz, ne čula toli bolestnih vzdihov, — kakor bo jutri. Koprnili smo čuti zopet prirsčne besede na

svetem kraju, — a žalovali smo, da izgubimo dobrega pastirja. Kdo vé, ali se je razven barona Alfreda v naši vasi vlegel kak človek mirno in zadovoljno k počitku!

IV.

Bilo je lepo jutro. Žarno solnce je sijalo na božjo prirodo, zeleneče travnike in temne gozde. Zadel je zvon v pozdrav Mariji.

V hipu je bilo vse živo po vasi. Po kočah so se napravljali praznično; danes je moral vsak v cerkev, da vidi še jedenkrat duhovnega očeta.

Kar se začuje jék malega zvona; v prenehlejših je pozvanjal zvon umirajočih, da se je vsakomur krčilo srcé. Mnogi so hiteli na vas. V tem trenutku je vsakogar prešinila misel, — katere si ni upal izgovoriti. Bali smo se reči to, kar smo slutili, in skoro odveč je bilo, ko nam je pošepetal cerkvenik: „Naš gospod župnik!“

Starček ni mogel zatreti boli, katera je pretresla njegovo srce, — da se mora posloviti od nas. Videzno zdrav je legel zadnjikrat v soboto k počitku — zjutraj so ga našli mrtvega.

Kakor sence so se plazili seljani drug za drugim, da se sami poslové od onega, komur ni bilo več moči v življenju, da se posloví od njih. Poljubljali so njegovo darežljivo desnico, pa jo tudi neprestano rosili s solzami odkritosrčnega žalja.

Ko se je pogrebni sprevod iz župnišča pomikal proti cerkvi, pridrvila je z gradú kočija barona Alfreda in dirjala dalje preko vasi. Kam, — ni vedel nihče. Morda je baron bežal pred svojo lastno vestjo.

* * *

Minulo je od te dōbe deset let. Župnija naša je dobila novega duhovnika, toda dobrega, starega pokojnega župnika se vedno spominjamo. In baš ta blag spomin je vzrok, da se doslej pri nas ni vgnedila tuja šola in da nam baron Alfred ni izbil iz glave slovenščine, dragega nam materinega jezika.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Dospevša s Pedrom na trato v gozdu, sva privezala ondi najprvo Julesovega in Ilijinega konja, katera sva bila vzela s seboj, ker tu je bilo zanja varnejše in tudi obilo paše, potem pa krenila po sledi, katero je bil zapustil Pedro,

drveč za Grkom. Po gozdu je bilo sedaj svetlo, in mogla sva vse natančno videti.

Kakih petsto korakov daleč sva dobro razločevala utiske kopit Grkovega konja od utiskov Španjlovega, kateri so bili drobnejši; zatem je pa prvih nakrat zmanjkalo. Bilo je to na tratici, krog in krog obdani od mogočnih hra-

stov; od sedaj naprej je držala samo Španjola sled in sicer preko trate naravnost proti severu. Grkove ni bilo nikjer. Ako je jezdil v drugo stran, tedaj se je morala odcepiti na tem mestu. A nič takega ni bilo zazreti. Na točki, kjer sva se bila ustavila, so bila sicer tla na široko poteptana, dokaz, da se je tu begunec obračal s svojim konjem, in se je ta vspenjal, zakaj travnato površje je bilo tu in tam razkopano; toda kam da se je obrnil, tega zapaziti ni bilo mōči. Razjahala sva torej in sklonjena preiskavala tla.

„Očitno je, da sem ga tu zgrešil!“ dejal je moj spremljevalec. „Glejte, moja sled se križa v ravni črti s temi utiski!“

„Tem čudnejše je, kam je potem izginil“, sem odgovoril.

„Kakor da ga je zemlja požrla ali da se je dvignil v zrak.“

„V mehkih tleh bi — — —.“

Pretrgal sem pričeti stavek. Oko moje je padlo na visok leskov grm, stoječ štiri sežnje na najini levici; ondi je bila prav pri vrhu vejica odlomljena in sedaj visela na drugi, večji. Skočil sem tje in pogledal. Še sveže listje in beli les koncem vejice je svedočil, da je bila odtrgana šele pred kratkim. Nekdo je torej bil pri tem grmu, ki pa ni prišel semkaj po zemlji, ampak — kakor je prej rekel Pedro — po zraku. Šel sem okoli grma, in res! — videli so se globoki utiski podkev.

„Heda, sennor!“ klical sem Pedra, ki ni videl mojega početja, ker je bil od mene proč obrnjen, klečeč na tleh. „Sled je najdena!“

„Ka-aj!“ v hipu je stal poleg mene.

„Caspita! V istini! Stopinje vodijo proti zahodu. Sedaj je jasno: začuvši mene za saboj, je mož nagloma zaobrnil konja, ga vspodbodel, in napravila sta velikanski skok čez ta grm in izbrisala s tem svojo sled. Jako premeten človek je; vidi se, da je že mnogo izkusil! In žival ima izvrstno! A, kako ste iztaknili sled?“

Dal sem mu vejico.

„A! konj je zadel pri tem z nogo ob grm. To ga nam je izdalo. Sicer ne vem, če bi ga bila našla!“

„Težko. Grm zakriva to plat. Jezdila bi bila najbrže po prejšnji sledi nazaj, meneča, da jo je ostavil kje drugod.“

„Tako je. In to je preprečilo vaše bistro oko. V Ameriki, v krajih, kjer sem hodil jaz, bi vam jako dobro služilo. Vidi se vam, da ste dober lovec. — Sedaj pa le zopet brzo v to smer! Radoveden sem, kam naju privēde!“

„Malo slutim, a gotovega ne vem.“

„No, kam?“

„Bom že potem povedal. Saj se bo kmalu pokazalo.“

Zasedla sva konja. Šlo je sedaj po povsem drugačnem zemljišču nego prej. Gozd se je jel svetliti in tla so postajala kamenita. Večkrat je sled popolnoma izginila, in le Pedrovi izkušnosti sva se imela zahvaliti, da sva jo zopet našla. Moral sem se mu čuditi, kako je iz najmanjše stvarce, kateri bi jaz nikdar ne prisojal takega pomena, dobival celo vsoto sklepov. Noben okrušen kamenček, nobena upognjena bilka mu ni ušla. Bil je prav v svojem elementu. Razločna je bila zopet sled, ko je bilo gozda konec in sva se nahajala na goli ravnini. Ker so bila od obilega dežja tla razmočena, bila je vsaka stopinja globoko udolbljena. Pustivša pokrajino, kjer sta se nahajali kolibi, na desni, sva se čez pol ure približala poti, po kateri smo bili včeraj prišli, predno smo naleteli na prosjaka. Pred nama se je potezal jarek; sled je vodila vanj in po njem dalje do gruče skal. Obhodivša te, sva stala na potu in sicer baš na točki, kjer smo bili prejšnji dan zaradi Julesove krivde zagazili v jarek. Tu se je sled končala.

Mimo naju se je na sestradanih kljusetih pomikala tropa Turkov, prišedših najbrže iz Sevlijevega, ki so naju gledali čudeč se, izvestno radi najine čedne zunanosti.

„Grk je torej poiskal to pot“, dejal je Pedro.

„A kam je sedaj zavil? V Trojan ali v Sevlijevo? Povprašajte one radovedneže, če so srečali tega in tega človeka!“

„Bilo bi brezuspešno.“

„Zakaj?“

„Ker je oni šel v Trojan in ga tedaj niso mogli srečati.“

„Hm! Kdo vam to jamči?“

„Njegov prazni žep.“

„Jasneje!“

„Haronis vé, da ste mu vi za petami in da prej ne bodele odjenjali, dokler ga ne dobite. Njegovo geslo je torej le: bežati in sicer hitro in ob jednom daleč bežati. A kako, ko smo mu do zadnjega novčiča vse pobrali? Brez denarja ne more nikamor, zato je bila njegova prva pot v Trojan k sestri, ženi Hristovi. Ta mu mora pomagati iz zadrege. Vrh tega ji mora vendar naznaniti, kaj da je z njenim možem.“

„A, sestra mu biva v Trojanu? To je druga; tega mi niste bili povedali! Sévé, denarja potrebuje. — Toda, ali ni imel neke nakane gledé Asparuha? Kaj, če jo sedaj izpolni?“

„Nikakor. Vé, da smo mi tje namenjeni in da bomo onega posvarili. Poleg tega bi utegnil ondi z nami vkup trčiti.“

„Torej je šel v Trojan. In potem? Na katero stran sveta? — Tu je kočljiva točka. Kje zvemo, kje nam je iskati ubeglega?“

„Pri sestri njegovi.“

„Vi se šalite!“

„Ne. Kaj pak, naravnost bi ničesar ne opravili, tem več pa z zvijačo.“

„S kakšno?“

„To je prav za prav še vprašanje časa. Dobra misel pride sama. Da bom jaz prevzel ta posel, to se razume, ker sem tudi sam sposoben zanj; Iliji ne prisojam potrebne bistrumnosti.“

„Vi namerjate preobleči se v Bolgarja in na ta način — —.“

„A, ste uganili moje misli! Da, to poskušiva; samo tega še ne vem, kako bom zvabil ženo, da mi bo izdala brata. Tu igrajo ulogo zgolj okolnosti.“

„Bien, da bi se le posrečilo! In tu bi ne bilo napačno, ako se obrnemo v Trojanu na kakega moža.“

„Na koga?“

„Na mehandžijo, Taraleževega znanca.“

„Ko bi znal zanj! A rajnki mi je zamolčal njegovo ime. Sicer pa ne vem, da bi mi ta v čem koristil.“

„Nas poučil o Hristovih razmerah.“

„To bi že bilo. Če ga kmalu iztaknem, ga bom posetil; dolgo muditi se pa ne utegnem. Nazaj sedaj!“

„Čakajte! Vi ste govorili v jednini? Kaj pomeni to?“

„Ker bom sam pojezdil v Trojan, tedaj —.“

„Kaj? Jaz vas spremim!“

„Čemu? Jezika ne umejete, in vaša obleka bi mi delala neprilichnosti.“

„Prelevim se v Bolgarja.“

„In?“

„In — —. Saj sem res nepotreben! Toda od vas tudi ne smem zahtevati, da bi se tako zame žrtvovali.“

„Prosim, nič ceremonij! Ne tvegam prav ničesar, in ako bi tudi! — za vas rad.“

„Hvala vam! In vi se smete vsegdar name zanašati!“

Stisnila sva si desnici.

„Vi ostanete torej“, nadaljeval sem jaz, „s Julesom in Ilijem v selu Dušvi, kamor bomo peljali mrtveca in oba zločinca, ter počakate ond, dokler se ne povrnem. Drugo sledi.“

„In če se bo glasilo: Haronis je bežal na sever, na jug, proti zahodu in ne proti vshodu, kjer leži Eski-Džumaa, kaj potem?“

„Potem ponese Ilija sam staremu Asparuhu pismo, dočim jo mi trije udarimo za Grkom.“

„Bravo! — Naprej!“

Zaobrnili sva konja in ju vspodbodla. Za polovico časa, kolikor sva ga porabila sem gredé,

sva bila že pred votlino. S trate sva pripeljala s seboj tudi vseh pet konj, da so nam bili pri rokah, ker z odhodom nismo več smeli odlašati. Dočim je ostal Španjol zunaj pri konjih, sem se jaz napotil v votlino, da uredim vse potrebno. Ko sem bil v rovu, so mi doneli nasproti votli glasovi, pričujoči, da sta bila zakladokopa še vedno marljivo pri delu. Predno sem se spustil iz rova, sem pogledal v votlino.

Ogenj je visoko plapolal in z rdečim žarom obseval gornji del Francozovega života, ki je, stoječ najbrže v jami, zavihanih rokavov metal z železno lopato prst na kup, ki se je vedno večal. Pot mu je v gostih curkih lil po obrazu, in, ker si ga je z umazanima rokama večkrat otrl, tedaj je bil lisast in pegast, da je bilo veselje. Na desno njega — pred steno — je pohlevno ležal na trebuhu djado Ilija in z glavo ril nekam v steno. Mojega prihoda nista zapazila. Nisem ju hotel motiti, zato sem tiho čakal, kdaj da ponehata. Ne daleč od njiju sta sedela jetnika, nemo zroča predsé.

Sedaj je zagnal Francoz glasen krik, vrgel lopato od sebe in izginil za kupom, katerega je bil nametal. Ilija je počasi privzdignil s prstjo posuto glavo in zalitih očij pogledal okolo sebe; potem se je pa zopet spravil v prejšnjo lego, pomaknivši glavo še globlje v steno. Kaj da je tu počel, to mi je bilo neumljivo. Izza kupa sem slišal Francoza najprvo nekako zadovoljno govoriti, nakrat je pa utihnil.

Skočil sem iz rova, in, prestopivši telo dušičnega se Ilije, se sklonil čez okop. Pod menoj je zevala globoka in široka jama, in v njej je sedel mežé Jules, držeč v naročju — velik prazen lonec. Usta je imel na pol odprta, in glava se mu je bila nagnila na stran. Prsi so se počasi dvigale.

„He, monsieur, ali ste zaspali?“ sem ga klical.

Stresel se je kakor v strahu in odprl oči. Zagledavši me, je otožno pokazal s prstom na lonec.

„Ahá, razumem! kuhinjska posoda mesto zaklada, kakor ste bili sami rekli!“ sem ga dražil.

Kakor da ga je pičil gad, se je vrgel kvišku in, vihteč lonec nad mojo glavo, divje vpil:

„Monsieur, na dvoboj, na dvoboj vas pozivljem! Kje je Pedro? On in Ilija bodeta sekundanta! Kaj izvolite? Samokres ali meč?“

„Pa v čem sem vas vendar razžalil?“

„V čem! Dve uri sem tu neumorno delal in se trudil, nazadnje pa — ta lonec!“

„Tega vendar jaz nisem kriv!“

„Kriv ali nekriv! Rekli ste, da sem se mučil za kuhinjsko posodo, in to je dovolj! Le pripravite se!“

Treščil je lonec ob tla, da se je razsul na sto kosov, in me vlekel proti rovu.

„Ali se niste bili izrazili proti meni, da mora biti zakopan tu zaklad, ne pa morda kuhinjska posoda!“ sem se branil.

„Da, to so bile moje besede.“

„In napram temu ste izkopali kuhinjsko posodo!“

„Da, sacrebleu, ta prokleti lonec! A nevedé, monsieur, nevedé!“

„Seveda. Radi nje ga gotovo niste prekopali cele votline. Jaz sem prej le menil, da se je to, kar ste bili v šali izrekli, vresničilo.“

„Da, in lahko si mislite mojo jezo! Vidite, tam poleg vhoda sva z Ilijo vsa tla razkopala, ondi v steni pretaknila slehernonajmanjšo dupljo, tu sem kopal celo uro, in uspeh vsega je — prazen lonec! Od jeze bi se udrl v zemljo! Pa, kaj mislite, ali je bilo v tem loncu kdaj kaj denarja ali dragocenosti in ali ga je kdo že izpraznil pred menoj?“

„Mogoče. Kje ste ga našli?“

Pokazal mi je mesto, kjer je prej stal lonec. Bilo je to meter globoko in prav v kamenati steni, v precejšnji duplji. Očitno je bilo, da ta lonec, skrit tako skrbno, ni bil brez pomena. Začel sem misliti.

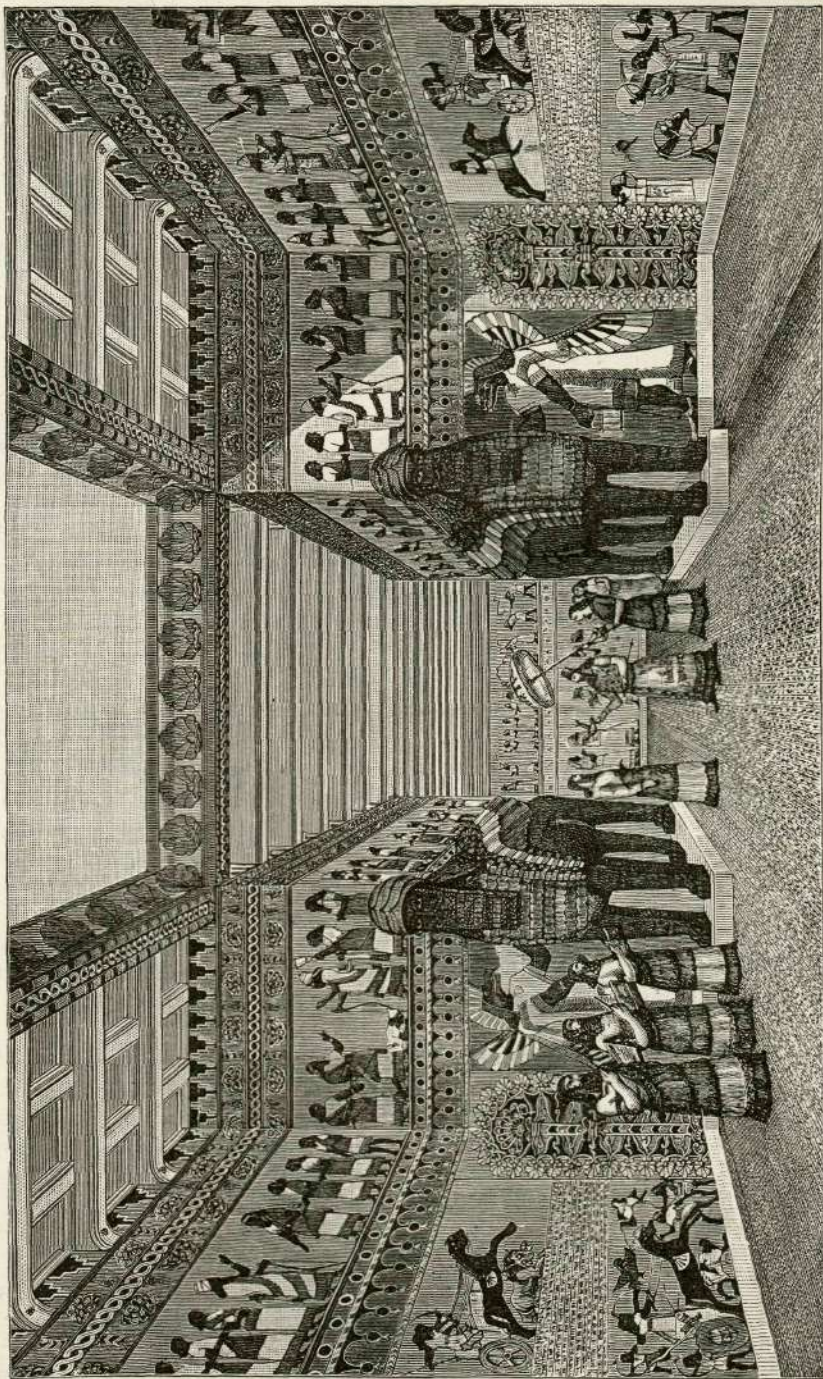
„No, kaj pravite?“ silil je Jules.

„V tem loncu so bili denarji ali druge dragocenosti.“

„In nekdo jih je gotovo pobral že pred menoj?“

„Da. Tu ni dvoma.“

„Oho! Je dvoma in še mnogo! Če je res kdo bil pri tem loncu, ali mu ga je bilo treba zopet tako globoko nazaj zagrebsti?“

Sprejemna dvorana v asirski palači. (Po Lavardu.)

„Da, treba je bilo.“

„Prosim, dokažite to, monsieur!“

„Čerkes, ki je umrl v Asparuhovi hiši, je zapustil tisoč zlatov in več druge gotovine.“

Kje je dobil to bogastvo? Zeló dvomim, da po pravični poti. Saj veste, kako razvpiti roparji so Čerkesi. Lahko rečem, da nihče drug ni dvignil tega zaklada, kakor ravno oni Čerkes. Na neki način mu je pač prišel tisti list s tajno pisavo v roko, katerega je potem izkoristil. Ker je pa pravi lastnik lista bil ali pa je še živ in je znal priti prepričat se, ali je tu v votlini še vse v starem redu, zato je moral skrbno izbrisati sleherno sled, ki bi ga lahko izdala. Izpraznivši torej lonec, ga je postavil na staro mesto in zopet nametal nanj prst. Na zadnjo uro pa je potem vedno govoril o tem, ker ga je najbrže pekla huda vest —

„Hm! Ne gre mi prav v glavo, da je bilo v tem velikem loncu samo tisoč zlatov.“

„Lahko jih je bilo še jedenkrat več, to je res, in Čerkes jih je izvestno tudi več našel nego samo tisoč. Večji del je zapravil ali potrosil, in toliko mu jih je še ostalo, ko je bilo napadeno selo in je dobil smrtno rano.“

„Pa, saj ne veste, če je bil Čerkes tu!“

„Sklepam tako.“

„Hm! Vaši sklepi so sicer vedno polni bujne domišljije, a običajno so resnični — Stvar je zeló temna in kočljiva. Toda potem-takem sem nazadnje le iztaknil pravo mesto, kjer se je imel nahajati zaklad?“

„Da.“

„Glorijozno! — Jezi me pa le, da je bil lonec prazen.“

„Kaj to? Denarja bi vi itak ne bili obdržali, in potem je jednako. Glavno je, da bi bili vi zaklad na vsak način našli.“

„A! Sedaj odobravate moje početje?“

„Da, in celó hvaležen sem vam, da ste s tem razjasnili celo stvar. Ako bi vi ne bili spravili na dan tega lonca, tedaj bi jaz vedno mislil, da res leži v tej votlini zaklad; a sedaj sem uverjen, da temu ni tako; in prav zadovoljen sem, da je tem ljudem — Grku, Pintevu in Hristu — onemogočeno obogatiti se krivičnim putem, ker, ako bi se že Asparuh prej ne bil pobrinil za stvar, tedaj bi oni prej ne mirovali, dokler bi ne dosegli, po čemur hlepijo.“

„Moja ideja je bila torej izvrstna?“

„Da.“

„In ste prepričani, da bi bil našel zaklad?“

„Da. Prav za prav ste ga našli.“

„Bien. Sedaj sem zadovoljen. Na dvoboj pozabite!“

„Sem že davno.“

„Stop! Kaj pomenja ta ironični smeh okrog vaših usten? Ménite morda, da sem se šalil? Monsieur, to si izbijte iz glave! Če mene kdo razžali, zahtevam tudi satisfakcije! Ste li dobro razumeli?“

„Bien.“

„Tedaj zahvalite Boga, da ste me utešili! Drugače bi bila tekla kri . . . Vraga! Kaj pa počenja vaš Ilija?“

Na Ilijo sem bil popolnoma pozabil. S Francozom sva stala med pogovorom v jami, in zato nisem videl, kaj se je godilo ž njim. Kakor že rečeno, je mož ril z glavo v steno ali, kakor sem sedaj razložil, v jedno onih dupelj, katerih je bilo mnogo v steni. In v to sicer jako ozko dupljo se je bil mož navzlic svojih širokih pleč zaril skoro za polovico života! Roki je imel menda tudi notri, z nogama pa je krčevito in konvulzivno brcal in otepaval. Izvestno mu je tu notri pohajal zrak, in mož se je dušil.

Brž sva ga zgrabila z Julesom vsak za jedno nogo in vlekla, da bi ga oprostila nenavadnih klešč. A trajalo je precejšen čas, predno sva ga imela zunaj, zakaj nesrečnež se je bil tako krepko zaril, da je šlo le z največjim naporom.

Obrnivša ga na hrbet, sva videla, da je z obema rokama iskreno pritiskal na prsi precejšno culico temnordeče barve. Sicer je ležal povsem nepremično, zaprtih očíj in višnjev v obraz, ter dihal in pihal kakor počen kovaški meh.

„Siromak!“ ménil je sočutno Francoz. „Jedva, da se ni zadušil.“

„Kaj pa je tiščal v to ozko dupljo?“

„Ne vem; morda, ker sem mu bil prej ukazal, da naj še jedenkrat pretakne vse luknjice, podarivši mu mal bakšiš. A nisem zahteval, da naj se samega sebe zmaši v steno. Zdi se mi, da je ta človek včasih malo slaboumen, kaj menite?“

„Slaboumen? Hm! Razven one ‚neumne‘ pri selenickijskem monastiru je ravnal doslej vedno pametno. Tu ga je nekaj posebnega spravilo iz ravnotežja.“

„Kaj neki?“

„Poglejte to culico!“

„A! Tu bo — —“

„Gospodine . . . zaklad . . . sem našel“, spravil je sedaj Ilija z velikim trudom iz sebe in sédel

„Kje je?“

„V tej-le culici.“ In motril jo je z zaljubljenimi pogledi.

„Ali je bila tako globoko skrita, da si skoro tvegat življenje?“

„Da.“

„Pa iz česa si sklepal, da je morala biti v tej duplji culica?“

„Zadišalo je.“

„Po čem?“

„Po rakiji“, in raztegnil je obraz v zadovoljen nasmehljaj.

Iz domovine. VIII. (Slička Barage.)

skrbno in marljivo vse pretaknil in tako tudi dospel pred to dupljo. Iz nje mi je nakrat udaril v nos duh rakije. Segel sem hitro z roko noter, a ničesar ne otipal. „Bre!“ sem si mislil. „Prazno ni, drugače bi ne merišilo po rakiji!“ ter se z obema rokama in z glavo porinil v ožino; a kakor sem tipal in tipal, vse zastonj. „Ne, odjenjam pa ne!“ — in potisnil sem se še dalje. Sedaj sem držal v roki mehko tkanino, a v njej začutil nekaj trdega. Vesel sem se hotel pomakniti nazaj, a nikakor ni šlo; v svojem navdušenju nisem pazil, in sedaj me je tesno oklepalo trdo kamenje. Rinil sem torej za žive in mrtve, zraka je bilo čimdalje manj, — slednjič sta mi vendar vidva prišla na pomoč.“

„Pa česa se nadejaš v culici?“

„Zaklada!“

„Toda, če diši po rakiji?“

„Hm!“

„Razveži vendar.“

Slušal je. Iz rute je najprvo zažarel lepo rmen kos ovčjega sira, katerega je položil zakladokop Ilija ne baš z duhovitim obrazom poleg sebe, zatem kos črnega kruha, — zamolkla kletvica iz Ilijinih ust, — zatem kos bivolske klobase — Ilija močno zijă, — zatem v zavitku turški leščniki, zvani festék, — Ilija je videti ves zmešan, — zatem nekaj svežih sliv. — Ilija obupno gleda, — in nazadnje velika ploščnata čutara, imenovana butilka ali buklja, čez polovico napolnjena z rmenkasto tekočino: — Ilija glasno zavriska in vihti steklenico v desnici:

„Gospodine!“

„No?“

„Rakija!“

„Mesto zaklada?“

„Da, da.“

„Si silno vesel?“

„Silno.“ In smejal se je po celem životu.

„In zraven cel zajutrek?“

„Tudi.“

„A!“

„Veš, gospodine, to se je tako le dogajalo: Gospodine Jules mi je velel, da naj preiščem še jedenkrat sleherniprostorček v votlini. Ravna se po njegovem povelju sem

„Zapuščina Taraleževa.“

„O!“

„Kaj pa! Ta jedila je bil naložil Taraležu trojanski mehandžija za odhodnico.“

„In ta jih je tu tako skrbno skrili?“

„Skrbno? Slučajno jih je potisnil malo globlje nego je morda namerjal.“

„In sedaj?“

„So tvoja.“

„Res?“

„Seveda. Saj si jih t i našel.“

„Gospodine, silno sem žejen in lačen.“

„Verjamem; jaz tudi.“

„Ali hočemo zajutrkovati?“

„Sedaj ni prilike in tudi ne časa: odriniti nam je.“

„Samo požirek rakije!“

„To smeš.“

„Gospodine, moj nos!“

„Kaj je ž njim?“

„Je izvrsten!“

Mežé je odmašil steklenico in požrl jedenkrat, dvakrat, trikrat globoko, prav globoko.

Dobri mož je pri svoji rakiji pozabil na vse; rakija mu je bila — sosebnost sedaj, ko od sinoči ni imel ničesar v ustih, — ljubša kot vsi zakladi celega sveta. Da jo je uduhal iz zamašene čutare in povrh v precejšnji daljavi, je bilo občudovanja vredno. Francoz, videč, kako dobro se počuti Ilija, je takoj privlekel iz notranjega žepa steklenico pristnega francoskega cognaca, in vsi trije smo si sedaj „vezali dušo“.

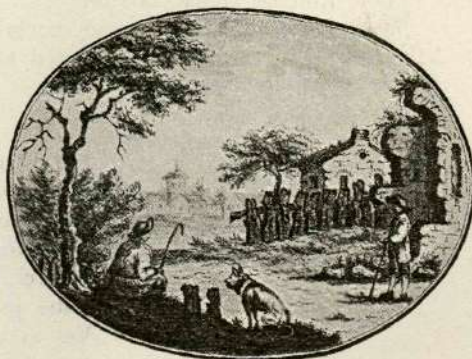
Na uho nam je zdajci zagrmel strel, prihajajoč od površja zemlje.

„Kaj pa je to?“ vprašal je Jules, zamašivši zopet steklenico. „Strel iz samokresa?“

„Pedro nas opominja, da se požurimo“, sem odgovoril. „Nevoljen je, ker mora čakati.“

„Bien. Bomo nakrat opravili. Ravnali se bomo po moji metodi; že veste, kaj mislim s tem.“

Pospravili in pobrali smo po votlini vse, kar je bilo kake vrednosti (izvzemši kopalno

Iz domovine. IX. (Slička Barage.)

orodje) ter se pripravili za odhod. Prvi je zlezel v hodnik Jules, peljajoč za seboj Hrista, kakor je preje peljal Grka, za njim Ilija z mrličem, in zadnji sem zapustil jaz s Pintevom kraj, ki je bil preteklo noč tako osoden.

* * *

To je bil tih in nekam otožen sprevod, kateri se je v krasnem poletnem jutru pomikal skozi gozdove proti selu Dušvi. Naprej je jezdil Ilija, jedini zroč veselega obraza v probujeno naravo, za njim pa povešene glave in mračnih pogledov morilca Taraleževa, imajoča v sredi svojo mrtvo žrtev, zavito v odejo; roke sta

imela na hrbtu trdno zvezane, noge pa pod konjskim trebuhom. Zadnji smo bili Pedro, Jules in jaz. Prvi je zamišljen gledal pred-se, želeč si pač perutij, da bi tem preje mogel poleteti za Grkom, a moško zakrivajoč svojo nestrpnost; Francoz je nevoljno in neprenehoma motril svojo zavaljano in blatno obleko, sedaj od spredaj, sedaj od strani, godrnjaje nekaj nerazločnega o ciganih, pijancih, o rogajočem se ljudstvu, o zlobno posmehujočih se damah... jaz no jaz sem pa razmišljeval razne stvari. Po glavi mi je vse navprek rojilo, dogodki zadnjih dnij so bili res nenavadni, v mojem spominu neizbrisno zabeleženi. In bodočnost! Kam me zanese? Kaj me še čaka?

(Dalje.)

Slovenski kolesar.

Nebó je jasno, veder dan,
Hoj, bratje na koló!
Zdrčimo v daljno, tujo stran
Po bliskovo, brhkó;
Le on naj čuva dom in hram,
Ki se ne zna voziti sam;
Le on ostane naj domá,
Ki zlesti na kolo ne zná.
Hoj, bratje, na koló!

Naj urno združi moč stopal
In čilost naših nog
Z močjo kolesnih se vijal,
Zasuknimo jih v krog;
Po ravni smeri belih cest
Pojadrajmo do daljnih mest,
Drčimo skozi trg in vas,
Če tudi teče znoj od las!
Hoj, bratje, na koló!

Kedo prijetno bolj imá
Kot jaz, kolesar čvrst?
Gorica, Zagreb sta domá,
Doma sta Beč in Trst;
Kolesce komaj zavrtim,
Že z ljudstvom drugim govorim,
In ko pozdravljam ljudstvo tó,
Zanese v drugo me koló.
Hoj, bratje, na koló!

In ogledujem božji svet,
Ravnate, dol in breg,
V podnebjú južnem večni cvet,
Planinski večni sneg;
Dežele vidim in morjé,
Šumeče reke in vodé,
Vinogradov krasotni čar;
In vidim več, kot zre mornar.
Hoj, bratje, na koló!

Saj me ne nosi brzovlak,
Ne vozi parobrod,
Jaz prosto dišem božji zrak,
Kjer vozim se, povsod;
In če mi všečno v desni ní,
Na levo mi kolo zdrčí,
In nič ne vklanjam se ljudem,
Jaz kjer čem, kadar hočem, grem
Hoj, bratje, na koló!

In če zavidajo ljudjé,
In če pretí mi kdó,
V zasmeh pokažem jim zobé
In skočim na koló;
In hladen vetrič me hladi,
In pljuča sveži zrak bistrí,
In rádostno imam srcé,
Da vriskam, pojem čez poljé.
Hoj, bratje, na koló!

Kočije nimam, nimam konj,
In voznih listkov nê;
S kolesom vozim se zastonj,
In vozim s sabo vsê;
Zatorej, bratje, na koló!
Nebo je jasno in vedró;
Ves svet, prezali božji vrt
Je naša last in nam odprt!
Hoj, bratje, na koló!

Korinjski.

naj se ponovi. Ustrežejo jim. Plesalci so čim dalje bolj navdušeni. Natakara prinaša draga vina na krov in ja toči v lične kozarce, da bi gasil žejo razvneti mladini. Polka, valček, mazurka in gracijozna četvorka se vrsté. Bilo je že čez polnoč, ko kapitan godcem ukaže, naj zaigrajo k sklepu še hitro polko. — Gotovo so vsi dobro spali po tolikem trudu.

V četrtek, dné 1. vinotoka, je bil na večer koncert v salonu. Nastopali so solo-pevci in duetisti. Neki Nemec je pel v baritonu dve Heine-jevi pesmi; na glasovir ga je spremljala gospodična, imajoča veliko rudečo rožo zatak-njeno za nedrijem. Govori in deklamacije so bili deloma nemški, deloma angleški. Nekemu je celó na misel prišlo, da nas je s svojim umetnim žvižganjem dolgočasil; njegovo napako je hotel popraviti drug s svojimi „čarov-nijami“, katere se mu pa niso hotele vse po-srečiti: z naravno nerodnostjo je vzbujal več smeha, kakor s prisiljeno spretnostjo.

Kaj hočete; bil je koncert na morju. Pri-pomogel je, da se je tem bolj spoznala resnica besedij: ladija je mal svet.

Po koncertu smo opazovali lepo svetlika-joče se morje. Vse valovje, ki je je delala plujoča ladija, se je svetilo v višnjevo-beli svet-lobi: bilo je, kakor bi se vozili po ognjenem morju. Tu in tam se je zasvetilo tudi v da-ljavi in se raztezalo po površini, kakor vijoča se kača.

VII.

V soboto, dné 3. vinotoka, zvečer smo se nadejali, da pridemo v Novi Jork.

Zjutraj zagledamo na severni strani belo piko. „Novi Fundland je“, trdili so nekateri. Motiti se je človeško, pravi pregovor; čez nekaj

časa smo bili že gotovi, da nam sapa nasproti žene jadrnico.

Okoli ladije so plavale raznovrstne ribe. Najbolj nas je zanimal mičen prizor na prednjem delu ladije. Kakih dvanajst delfinov je plavalo ravno spredaj tako, da so se z repom ladije dotikali. Menda so se izkušali, kdo hitreje plava.

„Delfini vlečejo ladijo“, pošali se nekdo.

„Glej jih one na strani, kako so lepo beli ob stranéh!“

„In oni tam-le! Kako se vije v polkrogih prav na vrhu in se izgublja v globino.“

„Kaj je to? Kdo jih je splasil?“

Delfini so se naveličali tekmovalja; lepo zakrivljene črte rezajoč po površini so se raz-kropili na vse strani.

Zvečer že zapazimo luči z otoka Long Islanda. Pluli smo počasneje. Vedno je bilo treba paziti na postavljena znamenja, da se ladija ogne plitvin in skalin. Z raketi in bengalskim ognjem se je pogovarjala s srečajo-čimi nas ladijami. Proti najstari uri se usta-vimo v Sandy Hook in počakamo drugega jutra, da je prišel zdravnik in se osebno pre-pričal o zdravstvenem stanju medkrovnikov.

Na naših jarbolih zavihrajo zastave Zdru-ženih držav in severno-nemškega Lloyda. Godba nas navduši z glasnimi marši in z amerikansko himno. Zavijemo jo v novojorško luko. Ne-brojno čolničev, jadrnic, malih parnikov in težkih kupčijskih ladij iz vseh delov sveta je švigalo semtertje ali usidrano mirovalo. Veli-kanski kip in svetilnik ob jednom, „Svoboda“, nas vabi k sebi —: v Ameriki smo!

Pozdravljena dežela Svobode! Ti mi bodeš druga domovina. Dal Bog, da bi se mi tako priljubila, kakor se mi je mila zemlja slo-venska!

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

V.

„Monsieur!“

„No?“

„Kdaj bomo v selu?“

„Tako. Ali ne vidite, da se blišči skozi drevje belo zidovje?“

„To je selo? Bien. Torej na tla!“

„Zakaj?“

„Ostanemo tu, da se preoblečem.“

„Oho!“

„Nič oho! tu ostanemo, pa je dobro. Za nobeden denar ne grem tak med ljudi.“

„Bežite, saj nismo v Parizu! Kdo se zmeni za vašo obleko?“

„Monsieur, jaz se ne bom z vami prepiral. Le jezdit naprej, a jaz ne!“

In skočil je s konja.

„Ali mene tudi odganjate?“ oglasil se je Pedro.

„Kakor vam je drago. Ne silim nikogar!“

„Ni me treba siliti.“

„Sennor“, obrnil se je k meni. „Na tej točki vas počakamo?“

„Da.“

„Ukažite Iliji vse potrebno.“

Francoz, videč, da jaz mirno sedim na sedlu med tem, ko sta razjezdila Pedro in Ilija ter privezala konje k deblom dreves, motril me je nezaupno po strani, dokler mu ni slednjič zadovoljen nasmehljaj legel na obraz.

„Kaj stojite, monsieur!“ izkušal me je dražiti. „En avant! Saj se vam je preje silno mudilo! Sami bodeite mnogo hitreje v selu.“

„Seveda, in še hitreje nazaj.“

„Nazaj? Čemu? Za četrto ure smo že za vami; jaz se urno preoblečem.“

„A! vi res ne umejete španski.“

„Kaj? španski! kaj?“

„In niste prej čuli najinega pogovora s Pedrom.“

„Kakega pogovora?“

„Da pojezdim najprej jaz sam v selo do župana, ki nas na tistem povêde v svojo hišo, da nas nihče izmed vaščanov ne vidi, ker v tem slučaju bi vse vkup vrelo, kar bi nam bilo neprijetno in nam tudi nakopalo sitnosti ali morda celo izgrede pri prebivalcih, kateri gotovo ne bodo gledali ravnodušno, kako se godi njihovim rojakom — in še od tujcev.“

„Tako, tako! To sta torej ukrenila! In vi, monsieur, mi tega niste povedali in ste se prej hoteli celo z menoj prepirati, ker sem silil, da se pomudimo malo na tem kraju? Ali je to odkrito, he?“

„Povedati vam nisem mogel, ker ste celo pot v jednomer godrnjali, ne pripuščajoč, da bi kdo govoril z vami, a prepiral sem se z vami le zastran obleke, dalje niti prišla nisva. — Saj vas sleherna malenkost précej raztogi!“

„Diable, monsieur, ta je pa debela! Sleherna malenkost! Veste, kaj se pravi to? Da sem jaz silno nervozen ali slično bolan. In sem-li zaslužil tako očitane?“

„Hm.“

„Hm? Tedaj hm-ajte za moj del do večera, a stvari s tem ne zboljšate. Zamerili ste se mi piramidalno, in to je dovolj! — Adieu!“

Naglih korakov je stopal v šumo in legel nekam med grmovje. Vedel sem, da bo najin prepir brez resnih posledic, in zato sem ga pustil pri miru, ne rekši mu besedice. Danes je bil v resnici nervozen, če tudi je menil, da ni; najbrže je bilo tu nekoliko krivo ponesrečeno kopanje zaklada in zavaljana obleka, glavni vzrok pa je bila prečuta noč. V tem oziru sva mu bila midva s Pedrom jednaka. Že prejšnjo noč smo morali nadomestiti z dveurnim popoldanskim spanjem, in pretekla noč nam je

zopet minula brez spanca; če pridenemo še dolge in utrudljive ježe ter obilni napor v zadnjem času, potem ni čuda, da smo bili vsi dobro zdelani razven Ilije — ta je noč navzlic viharju in dežju in skladanju pesmi o vojni blagajni izvestno dobro prespal —, vsi trije bolj ali manj „nataktnjeni“. Nujno je bilo potrebno, da se kmalu do dobra odpočijemo.

„Kdaj se vas smemo nadejati?“ klical je za menoj Pedro, ko sem odhajal.

„Čez pol ure.“

Duša je srednja vas, ležeča med zelenim hribovjem na jugo-zapadu od glavnega pota, ki veže mesti Trojan in Sevljevo. Ubožni prebivalci, stanujoči v lesenih, z ilovko ometanih kolibah, so večinoma poljedelci in pastirji. Pridelujejo dober ovčji sir (kaškavál), ki se sme primerjati s švicarskim sirom; sicer pa ni selo nikakega pomena: nesnaga in nered gospodarita kakor povsodi v jutrovnih krajih tako tudi tukaj.

Name je vas napravila jako slab utisek, ko sem prišel mimo prvih, nekoliko čednejših poslopij med dve dolgi vrsti hiš, kjer so se po umazanih lužah podile jate glasno gagajočih gosij in krdela krulečih prašičev s kričečimi, na pol nagimi otroki; cela tolpa sestranih psov pa je obkolila mojega konja, izkušaje vspeti se do mojih hlač, iščoč tu tešila praznim želodcem. Šele tri debela polena, ki so iz nevidne roke prifrčala jim med rebra so jih nekoliko razgnala, da sem mogel zopet prosto jezdit in se ozreti po svojem neznanem dobrotniku.

Tam na levi je stal med vrati večjega hana, migajoč mi z rokama pozdrav. Bil je majhen možiček s trebuščkom, ki bi bil brez truda držal dve vedri katerekoli si bodi tekočine, in z lici, svetlikajočimi se v jutranjem solncu liki dva sveže-pečena hleba, pomazana vrhu rujave skorje z jajčjim beljakom; nos je med tako „maso“ sevé popolnoma izginil, le velika črna in okrogla odprtina je označala, da je tu oni del človeškega telesa, katerega pri navadnih zemljanih imenujemo „usta“. Zgornji del života in trebušek je obdajala nekaka halja sivkaste boje, kratka kraka pa — mogočna stebra — sta ječala v nenavadno ozkih, običaju Bolgarjev ravno nasprotujočih hlačah, ki so že na več krajih — v podobi zijočih razpok — svedočile o krutih bolečinah.

In ta „gibajoči se sodček“ je zdajci povzdignil svoj glas in mi v gromečem basu voščil: „Saba la erosum!“ Dobrè došel! Vljazi!“ Svoj pozdrav je spremljal z groznimi gestikulacijami.

¹⁾ Saba la erosum! (tršk.) = Dobro jutro!

²⁾ Vljazi, (blg.) = Vstopi.

„La erosum!“ sem odzdravil, pognavši svojega vranca bliže.

„Prijatelj, kje mi je iskati kmeta?“

„Župana-ve? župana? Česa želiš pri njem-ve?“

Bas je sedaj poskočil na tenor, zlasti ,ve‘ je čudovito visoko donel.

„Imam nekaj zasebnih opravkov.“

„Zasebnih-ve?“ In lokavo je mežikal z malimi očesi. „Ti si tujec-ve?“

„Da.“

„Tako, tako! To sem takoj sodil po obleki, takoj-ve. Si jako hubav.“

„Vraga, povej vendar, kje biva župan!“

„Hop, hop! Že srdit-ve? Le počasi! Prej boš odgovoril na nekoliko vprašanj. Od kod si-ve?“ Možiček je meni nič tebi nič sklenil roki nad svojim trebuškom ter mi dobrovoljno gledal v obraz kakor učitelj, ki izprašuje paglavega učenčka. V meni je zavrelo, a delal sem se ravno-dušnega. Lahko bi bil sicer jezdit dalje in pozvedel kje drugod po županu, toda kar tako se nisem hotel ločiti od domišljavega debeluha; prisiliti sem ga hotel, da mi pove, kar sem želel. Skrivaj sem ségel z desnico v žep in dejal:

„Če misliš na ta način postopati z menoj, tedaj ti odkrito povem, da s tem pri meni ničesar ne opraviš. Prav za prav dolguješ ti meni odgovor, a ne jaz tebi. In sploh, kako vedenje je to nasproti gostu? Ravno kar si klical ‚Dobro došel!‘ sedaj pa se kretaš, kakor da si moj gospodar in jaz tvoj sluga. Če je tvoja navada, tako ravnati s tujimi gosti, potem res zaslužiš pohvalo. Radoveden sem, zakaj mi ne odgovoriš, če te vprašam!“

„Lopovom nikdar ne odgovarjam, nikdar-ve!“ Pri tem je raztegnil mastni obraz v zaničljiv posmeh.

„Kaj si rekel? Lopovom? Za koga me imaš?“

„Za klateža, ki hoče z nesramnim vedenjem doseči, česar drugače ne more.“

To je bilo pa že preveč. Lopova in klateža me je nazval. Taka nesramnost! Ali sem jo smel trpeti? Ne! Dolžan sem bil ne le sebi, temveč tudi národu, čegar ponosni sin sem, da pokažem smelemu jutrovcu, kaka kri se pretaka po naših žilah. V hipu sem skočil na tla in stal pred njim, dočim je šel moj vranec prostovoljno za menoj.

„Prekliči psovko!“

„Ne. — Haha!“

„Tu imaš!“ — In treščil sem mu levo pest v obraz, z desnico pa mu nastavil revolver na prsi. Divje je zarjul in zamahnil z rokama, da bi me prijel za ramena.

„Stoj!“ sem zagrmel. „Gani se, in sprožim! Vedi, da sem Avstrijec in ne trpim nikake raz-

žalitve! Ko bi bil jaz kak kesedžija¹⁾, tedaj bi ti bil ob tej priči pognal kroglo skozi možgane, a sem pošten človek: to lahko vsak razvidi iz mojega fermána.²⁾ — Ti mi na moje vprašanje nisi odgovoril, temveč me jel izpraševati kakor daskal³⁾ svojega učenca in me naposled celó psoval; zato sem te pa udaril, kakor si tudi zaslužil.“

Mož je izprva plašno zrl na samokres, a videč, da so se okrog naju jeli zbirati vaščani, rastel mu je pogum in rohnel je besno, dasi ni upal dotakniti se me:

„Pomnil boš, kdaj si udaril župana sela Dušve. Za sedaj te bom dal pretepsti in vreči v temnico, dokler ne pridejo pote orožniki iz Trojana ali Sevljevega. Možje. zgrabite ga!“

Res se mi je približalo nekaj krepkih mož, ki so stegali roke proti meni. Videl sem tudi, kako je nekdo hotel mojega vranca, ki se mi je vedno držal za hrbtom, prijeti za uzdo, a ga je ta krepko brcnil, da je takoj odjenjal.

Debeluh, katerega sem bil udaril, je bil torej župan sam; sedaj mi je bilo njegovo oblastno postopanje umljivo in tudi, zakaj da me je smatral lopovom in klatežem: pogled na mojo res „fanozno“ obleko povedal je vse. Ta je bila kriva, da sva zapraskala; on me je, sodeč po moji obleki, psoval, jaz pa sem ga, sodeč, da dela to iz gole ošabnosti in prezirljivosti, lopnil; popolnoma prav pa ni ravnal nobeden izmed naju.

Sicer nisem bil v posebni nevarnosti, zakaj, da bi me pretepli in vrgli v ječo, tega se mi ni bilo bati, ker sem se lahko izkazal, kdo in kaj sem, in osvete radi udarca me tudi ni bilo strah, in vrh tega bi jo jim bil lahko unesel, če sem se hitro vrgel na konja: toda vsekako bi bilo sramotno zame, ko bi bežal ali se pustil zvezati kakor zločin in se udal brez upora.

Obrnil sem se proti možem in zakričal:

„Ne dotakni se me nihče! V tem hipu ustrelim župana! Šest korakov nazaj, ali sprožim! Pobotati se hočemo z lepa!“

Moje odločne besede niso bile brezuspešne. Pomaknili so se nazaj, in imel sem sedaj pred seboj le še debelega župana, ki je sicer že jedenkrat poskušal izginiti mi v han, a pomenljiv gibljaj z revolverjem ga je napotil, da je kakor priklenjen obstal na mestu. Seveda nisem mislil resno, da bi ga usmrtil, a moji stisnjeni ustni in moj jezni pogled ga je prisilil, da je, boječ se za svoje življenje, celó sam dal svojim občanom znamenje, da naj mirujejo.

„Ti si torej župan“, dejal sem mu. „Zakaj mi nisi tega takoj povedal? Kar se je zgodilo,

¹⁾ Tolovaj.

²⁾ Ukaz; potni list (passeport).

³⁾ Učitelj.

je tvoja lastna krivda. Tebi pokažem svoj fer-man, da boš videl, od kod in kaj sem; tu imam tudi od vlade ukaz, da se mi na mojem potovanju od nikogar ne smejo delati zapreke, pač pa mora sleherni občinski predstojnik skrbeti, da se mi potovanje kolikor možno olajša. Tu čitaj!“

Vzel sem iz notranjega žepa svoje listine in mu jih izročil.

Ne da bi jih pogledal, zmašil si jih je za nedrije.

„Kaj delaš?“ sem se čudil. „Ali jih ne misliš prečitati?“

„Ne“, glasil se je kratki odgovor.

„In zakaj ne?“

„Ozri se malo!“

Vraga! Kaj je bilo to? Na levi mene, deset korakov daleč, je stalo šest Turkov s puškami, namerjenimi naravnost na moje prsi, in istotako na desni pet Bolgarjev. Na tihem so se bili oborožili in me, ne da bi bil to zapazil, obstopili. Slučajno sem pogledal kvišku, izpod podstrešja je molela proti moji glavi puške cev. Kaj je to pomenilo? Med kakšne ljudi sem bil zašel? Ali so se me res hoteli siloma polastiti? Očividno je bilo, da so me imeli popolnoma v pasti. Kamor sem se obrnil, imel sem jih nekaj za hrbtom; in s sovražnikom za hrbtom se ne dá šaliti. In povrh še smrt nad glavo! Sevé, ti dobri možički pa tudi niso pomislili, da bi bili v slučaju streljanja poleg mene prevrtali drug drugega! Če sem jim mogel ravnokar še pretiti s smrtjo župana, mi ni bilo sedaj to več možno: v naglici namreč, ko sem se ozrl, in v prvem presenečenju, mi je bila omahnila roka, ki je držala samokres, in župan je bil varen pred menoj. Hotel sem sicer takoj popraviti to napako in možu nastaviti orožje na prsa, toda že je zarohnel, zlobno se režé:

„Spri! ¹⁾ Če le migneš z mazincem, imel boš trinajst krogel v svojem hudobnem telesu!“

Mož je na čuden način — najbrže iz hana — dobil dvoceven samokres, katerega mi je sedaj važnim izrazom molel nasproti.

„Si se prestrašil-ve?“ rogal se mi je. „Nisi mislil, da se nakrat tako zaobrne, da bo konec tvojim zločinom-ve? Se čudiš-ve? Vidiš, hedži Denko, župan sela Dušve je premeten, sila premeten mož, kateremu niti tak razbojnik, kakor si ti, ni kos. Imam te, haha! kakor miško v pasti-ve, sedaj mi ne uideš... tisoč leva pa bo mojih-ve!“

Kaj je hotel s temi besedami? — Grozna misel me je objela: Zamenjavajo te z nekim hudodelcem, in tvoje življenje ni več vredno piškavega oreha!

¹⁾ Stoj!

„Vrzi orožje od sebe!“ nadaljeval je oni. „Nečeš-ve? Kaj se pomišljaš? Treniti mi je le treba z očesom, in zvrneš se v prah! Ni je zate več rešitve! Udaj se! Kaj se obotavljaš-ve?“

„Udam se!“ In vrgel sem revolver na tla. Priznam, da sem se bil v prvem hipu prestrašil, uvidevši, da sem popolnoma zajet; toda takoj se mi je povrnilo ravnodušje, in kakor bliski so se vrstile v mojih možganih misli, kako bi se rešil iz teh klešč. Bežati nisem hotel, — četudi bi se mi bilo to morda posrečilo, če sem jaderno skočil v sedlo, — da bi se pa bojazljivo udal, to bi bilo presramotno; tedaj sem moral najti drugo pot, katera bi bila zame častna. Da sem rekel: „Udam se!“ — to je bila le zvijača. V hipu, ko so se na mojo besedo jeli gibati okrog stoječi, in sem se prepričal, da strelci niso več tako skrbno pripravljeni, sunil sem z vso močjo debelega župana v trebuh, da je vznak zletel v notranjščino hana, in skočil za njim; za manoj pa se je pognal vranec in glasno rezgetajoč dirjal sementertje po prostornem hanu. V istem trenutku sem že zaloputnil in zapahnil vrata, vzel na tleh v omedlevici ležečemu samokres, snel s hrbta svojo puško in se postavil tik odprtega okna. V ozadju mračne gostilniške sobe sem čul prestrašeno žensko vpitje in škripanje vrat. Moj vranec je bil pregnal par ženskih bitij, najbrže rodbino županovo, katero sem že prej videl kukajočo iz hana, in te so zatvorile za seboj vrata, držeče na dvorišče. Brž sem še te zapahnil z železnim zapahom in bil tako varen.

V mračnem hanu, katerega je razsvetljevalo jedino majhno okno ali bolje lina, smo bili sedaj samo jaz, župan in moj konj. Omeniti moram, da je baš takrat, ko sem se spustil v župana, počil nad menoj strel, iz množice pa je zadonel bolesten vsklik: strelil je bil nevidni strelec izza podstrešja in ranil nekoga; seveda je bila krogla namenjena meni.

Izpred hana se je razlegal glasen šum, divji kriki in grožnje, in k lini so se gnetli ljudje obojega spola; vrata pa so se stresavala pod močnimi udarci. Nevarnost je bila zame velika. Ako ulomi razjarjena množica v han, tedaj poginem pod njihovimi nogami kakor črv.

Dobro je bilo zame, da me ni mogel nihče videti, ker v hanu je bilo temno, in vrh tega sem stal poleg okna; drugače bi bili name streljali. Stisnil sem se k steni in kričal s polnimi pljučami:

„Mirujte! Drugače sem prisiljen usmrtiti vašega župana! Popolnoma je v moji oblasti! Predno dobite mene, bo on že mrtev! Če ga hočete rešiti, tedaj mirujte!“

„Ubij ga, če ga hočeš! Radi njega te ne izpustimo! Tem grozovitejša bo tvoja smrt!“ donelo mi je hripavo na ušesa.

„Nadenj! Strímo psa!“

Hrum in šum je naraščal, vrata so pokala od neštevilnih udarcev, krogle so mi žvižgale mimo glave. Kaj početi? Sleherni trenutek je bil dragocen. Ni kazalo drugega kakor bežati. Duri na dvorišče so bile še proste; ondi ni bilo nikogar čuti. Toda, ali bom mogel čez visoki plot, ki izvestno obdaja dvorišče:¹⁾ Mora iti! Drugače sem izgubljen. Konj moj je dober.

Ne pomišljajoč se niti za hip več, zakril sem lino z desko, da nihče ni mogel videti mojega početja, iztrgal še vedno nezavestnemu županu izza nedrij svoje papirje, prijel konja za uzdo, — sesti nisem smel nanj, ker so bile duri prenizke, — in odrinil zapah.

Nisem mogel odpreti. Nekdo jih je bil od zunaj zapahnil. Bil sem zaprt . . . Porogljiv krohot . . . mráz me je pretresel . . .

Pred hanom je bolj in bolj divjala množica, puške so pokale, in razbijanje je prispelo do vrhunca. Sedaj so glasno zahreščala vrata, — strašen pok in lomast —, in v svetlobi, ki se je vsula notri, sem gledal odurne, zagorele obraze Turkov, vihtečih kopita pušk in plamtečih očij išočih mene (tema me jim je še zakrivala); za njimi pa je tiščala glava za glavo. Krčevito sem prijel svojo puško.

Tu! Strel za strelom, bolestni kliki, peket konjskih kopit, znani mi glasovi . . . „Monsieur Pedro! En avant! Sacrebleu! Begaj Turek, begaj!“

„Carajo! sus!“

Videl sem, kako se je nakrat razpršilo ljudstvo, pred vhodom se je vzdigal oblak prahu, — tu je skočil proti meni orjaški Turčin in penečih usten zavihtél puško nad mojo glavo; vrgel sem se na stran — mož je omahnil naprej, — dvignil z obema rokama risanico, — in z razbito črepinjo mi je telebnil pred noge.

„Vivo, bravo, sennor! Caramba! Turek, — proč vendar!“

„Diable! Turek begaj! Jaz sem nervozen!“

„Allah! Giaur!“ — in han je bil prazen.

„Dieu! Monsieur, vi ste pa famozen človek! Gre in napové celi vasi vojsko in se utabori v hanu. Pa kako to, da so vam prodrli v trdnjavo? Ste imeli premalo čet, ali vam je streljivo pošlo?“ Žvižgajoč veselo pesmico, porinil je v cevi svoje puške nove nabóje.

Pedro pa je z ironičnim nasmehom okrog usten pomagal na noge županu, ki se je ravnokar zavedel in se ječé držal za trebušček.

¹⁾ Sleherni bolgarsko dvorišče je radi volkov zavarovano z visokim plotom.

„Če ste imeli take mastne vojščake v svoji armadi“, šalil se je Jules, „potem seveda niste mogli mnogo opraviti; ta vam je menda še smodnik pojedel!“

„To je bila pomoč v pravem času!“ dejal sem jaz in mu segel v roko.

„A kaj se je vendar zgodilo, da se je pričela bitka?“

„Smatrali so me za hudodelca, ali kaj že, in me hoteli zgrabiti; jaz pa se jim nisem pustil!“

„Za hudodelca? — Izvrstno! Haha!“

„A kateri dobri duh vas je poslal semkaj?“

„Dobri duh? Hm! Moja nervoznost . . . no, čuli smo strel, takoj za njim še več drugih, goditi se je moralo nekaj nenavadnega; pol ure je po vašem odhodu tudi že preteklo, a vas še ni bilo nazaj, — tedaj sva s Pedrom ob enem zasedla konja in prepodila razgrajajočo druhal izpred tega lesenega zaboja, smatrajoča, da tičite vi notri. Veste, to je bil zá-me zopet pošten dan! Malo glavé ljudem prerahljati, to je moje največje veselje.“

„Trenutek pozneje, in bi me morda več ne bili našli živega.“

„Oho!“

„No, dokaz vam je ta Turčin, ki me je že namerjal spraviti na oni svet, in ostali, ki so pridrli v han kakor besne zveri. Da mi nista s Pedrom prihitela na pomoč, jaz sam bi tem divjakom ne bil kos.“

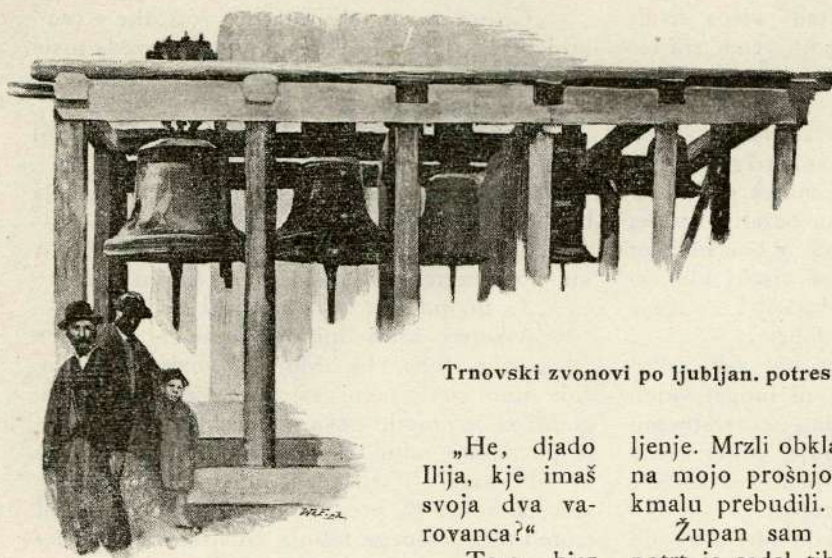
„Saj so bežali, kakor hitro so jih le nesle noge! Ste videli, kako plašno me je pogledal tisti suhi dolgin, ko sem ga sunil med rebra, in jo s puško pod ramo pocedil kakor polit pes na prosto. — In verjemite, zunaj sva imela s Pedrom nesramno malo dela: parkrat sva zarobantila, parkrat ustrelila v zrak, jednega capinčka, ki je najbolj tiščal k vratom in ni hotel slišati, ko sva mu velela „begaj“, naravnost pohodila, dvema s kopiti pretresla možgane, — pa je bila zmaga najina. Bila pa je to takorekoč črna vojska: možje in žené, Bolgarji in Turki, otroci in celó psi in prašiči, — vse vprek. Strašno ste jih morali razljutiti!“

„Meni je ta besnost vsekako neumljiva. Vprašati moram žu — —“

Oko moje je obstalo na širokopleči postavi, ki se je zdajci porinila v han, z nekako silno zadovoljnim obrazom motrila polomljena vrata in na tleh ležečega Turka, katerega sem bil jaz pobil.

„Gospodine! Tako je bilo takrat, ko sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč!“

Djado Ilija! Kako je ta prišel semkaj, brez izročenih mu jetnikov? Ali mu nisem bil ukazal, da ju ne sme ni trenutek samih pustiti?

Trnovski zvonovi po ljubljani. potresu.

„He, djado Ilija, kje imaš svoja dva varovanca?“

„Tam, kjer si nas ti ostavil.“

Da ne bodeta mogla nikogar privabiti k sebi, sem jima zamašil usta, privezana sta pa tudi tako trdno, da ju ne odtrga nobena sila. Tega pak ne moreš od mene zahtevati, da bi jaz mirno ostal v gozdu, dobro vedoč, da si ti v nevarnosti. Ko sem odpravil svoja nadležna jetnika, sem jo takoj ubral semkaj. Prišel sem sicer, kakor vidim, že prepozno, toda le povej, gospodine, in imenuj mi onega, ki ti je storil kaj žalega: rebra mu tudi sedaj še lahko polomim. Gotovo ni ta-le debelak¹⁾ brez krivde, ker te tako sovražno gleda po strani . . . He, tolsti prašič, kaj se hočeš tu jezno držati? Daj sem svoja rebra!“

Na daleč je razprostrl roki in počasi, kakor medved, stopal proti županu, ki je plaho odskočil.

„Pusti ga, djado Ilija!“ miril sem jaz korenjaka. „S tem poravnam že jaz. A stôri mi drugo uslugo! Glej, zunaj se že zopet zbira množica, ki me je prej napadla, imajoč me za razbojnika; prosim te, stopi venkaj in dopovej jim, kdo in kaj sem —“

„Kaj? Gospodine? Ali prav čujem? Za razbojnika te imajo in radi tega so se te lotili? — Prokleti osli! Jaz jim pokažem, jaz! Taka budala!“

Dobri mož se je od jeze tresel, ko je slišal, kaka krivica se mi je godila, in pesti stiskaje je korakal pred han, kjer sem kmalu zaslišal njegov krepki glas. Vedel sem, da bo svojo stvar opravil dobro, bolje kakor vsak drugi. Množica se še sedaj, ko sta jo bila razpršila moja tovariša, ni utešila, in njih glasno medsebojno besedičenje ter dvomljivi pogledi, s katerimi so zrl v han na nas, so pričali, da še niso bili ugnani. Zlasti

¹⁾ Debeluh.

turško prebivalstvo se je kazalo jako sovražno. Treba je bilo torej, da se je cela zadeva kmalu razjasnila.

Najprej sem tovarišema na kratko vse razložil, kako je bilo, — oba bi bila debelega župana najrajša pretepla, — potem smo vsi trije pregledali nezavestna Turka (jednega je bil podrl Pedro, ko je ravno hotel sprožiti náme); glavi sta imela zeló otekli, sicer pa se ni bilo bati za njiju živ-

ljenje. Mrzli obkladki, katere sta jima navezavali na mojo prošnjo žena in hči županova, so ju kmalu prebudili.

Župan sam ves čas ni govoril besedice; potrj je sedel tiho v kotu in si s komolcema podpiral glavo: brezdvomno ga je bolela. Vendar nismo utegnili čakati, kdaj se mu zopet zljubi odpreti usta, zato sem ga jaz predramil, stopivši k njemu:

„No, kako ti je?“

„Slabo!“ odgovoril je kislo. „Po glavi mi brenči liki roj čebel, in hrbta več ne čutim. Ti si krut momák.“

„Nisem mogel drugače; sicer bi me bili zvezali in vrgli v ječo, ni-li tako?“

„Da.“

„In zakaj?“

„Ker sem mislil, da si — — da si — —“ beseda mu je obtičala v grlu.

„Kaj?“

„Ali me ne boš treščil, če ti povem?“

„Ne. Prej sem storil to v sili!“

„Kesedžija Marko.“

„Tolovaj Marko! Kdo je to?“

„Ali nisi še ničesar čul o njem?“

„Nič! Ime mi je popolnoma neznano.“

„Že več mesecev se klati v naši okolici razbojnik, kateremu ne mine dan, da bi ne napravil kakega zločina. Pravijo, da je doma iz Kavkaza, sin neke kneginjice in preprostega Čerkesa. Mlad je še, jako mlad, kakor ti . . . in le radi nesrečnih rodbinskih razmer tak hudodelec. Oj, to je grozovit človek! Nam Bolgarjem ne stori mnogo žalega, razven da oskrunja naše hčere, toda Turkom je zaprisežen sovražnik. Pobija jih, oropa, onečašča jim haréme, sploh se ne straši nobenega grozodejstva, če se gre za Turka. Lahko si misliš, kako želijo dobiti ga v svojo pest. Neki turški bogataš, kateremu je ubil sina in zapalil jedno hišo, je tudi razpisal tisoč levov na njegovo glavo. A ni ga moči zasačiti. On je kakor duh. Jedva se pokaže, že izgine. Kje prebiva, ne vé nihče. Čudno, da pa

obiskava samo naše selo; drugod ničesar ne znajo o njem. Mi res mnogo trpimo; nihče si ni svest svojega življenja. — Kaka radost nas je tedaj prešinila, ko si prijezdil ti v vas in s svojim drznim vedenjem vzbudil sumnjo, da si ti oni tolovaj —.“

„Vraga, ali sem mu tako podoben?“

„Ne vem. I njega nihče ne pozná. Pravijo pa, da je mlad, da nosi tujo obleko, siv klubuk s širokimi kraji in jezdi vranca . . . vse, kakor ti!“

„Pa zakaj se nisi hotel prepričati iz mojega ferma?“

„Pravijo, da hoče s tem le varati, a mu ni verjeti.“

„Tako. Glej, kako bi bil jaz lahko postal žrtva te nevednosti. Malo, da me niste raztrgali.“

„Tako hudo je bilo?“

„Poglej polomljena vrata svojega hana in ta dva ranjenca. Da mi niso prišli tovariši na pomoč, bilo bi po meni.“

„A mnogo si sam kriv, gospodine!“

„Kako to?“

„Udaril si me, kar si upa samo brezbožen razbojnik.“

„Zakaj si me psoval?“

„Ker sem mislil, da si kesedžija Marko!“

„To je bilo ravno najbolj neumno od tebe. Recimo, da bi bil prijezdil pravi kesedžija

Marko, tedaj bi bil ti s svojimi besedami naravnost provzročil, da bi oni zabrnili konja in zbežal, videč, da si ga spoznal. Če si hotel tolovaja ujeti, tedaj bi ga bil moral prijazno zvabiti v han in se ga ondi polastiti. Vsekako ni bilo tvoje ravnanje prebrisano. Da ste me pa zajeli, to izvira iz tega, ker jaz nisem bojazljivec in ker nisem vedel, kom me smatrate. A sedaj si uverjen, da jaz nisem kesedžija Marko?“

„Da. Oni nima nič tovarišev, je vedno sam, in tudi sem prepričan, da bi bil on na moje besede zbežal, a me ne udaril.“

„In nisi razžaljen radi udarca?“

„Ne. Sam sem vsega kriv . . . A ne bodi srdit, da sem te tako krivo obsodil; glej, cela vas je menila, da si kesedžija Marko.“

„Je že dobro. Da se je le vse tako srečno izšlo. Sedaj imamo pa pri tebi nekaj drugih opravkov in želj.“

„Oj, le zapovej, vse ti bo streglo, cela vas te bo nosila na rokah; a jaz prvi.“

Možiček je bil pravzaprav dobra, krotka duša in le v svoji zmoti je bil tako hud in brezobziren. Videti je bilo, da se bova ločila najboljša prijatelja. Kar se tiče kesedžije Marka, hotel sem o priliki o njem pozvedeti kaj več.

(Dalje.)

Večer.

Vedno tiše in tiše
Zvonci s planin se glasé,
Somrak ovija hiše,
Mesec spē nad goré.

Mànj in mànj se čimdalje
Loči stvar od stvari,
Zemlja od nočne halje
Črna jednako se zdi.

Kadar se bliža človeku,
Srečnemu tukaj nikjer,
Konec nemirnemu teku,
Hladni življenja večer:

Svoje premišlja izkustvo,
Truden od pota in star;
Časih se loti ga čustvo,
Kot bi ne živel nikdar.

Trnje minulega časa,
Cvetje presnivanih sanj
Zdaj brez bodíc in brez krasa:
Ktere razlike sta zanj —?

Anton Medved.

Klinopisni spominiki in sv. pismo.

(Spisal dr. Fr. Sedej)

(Dalje.)

Že iz navedenih vzgledov čitatelj lahko razvidi, kakšna je bila pisava s klini. Treba pa je zaradi celote in pregleda nekatere stvari povzeti in dodati novih, da se spoznata značaj in sestava klinopisa. Tudi Babilonci so kakor sploh vsi prastari narodi n. pr. Egipčani, Kitajci, stari

Američani, izražali pojme najprej s takoimenovanimi idejogrami, ki z debelimi obrisi predstavljajo podobo kake konkretne stvari ali pa značijo kako abstraktno idejo. Da bi število idejogramov preveč ne narastlo, rabili so Babilonci in Asirci jeden in isti idejogram za značilo več besedij, oziroma pojmov, kateri so si bili

prihiti v sobo cerkvenik Janez ter naglo pokliče nekaj pijače. „Morava z gospodom hitro na izpoved doli h Kebru. Kremžarjev Janez se je baje zopet pobil.“

„A — a!“ začudi se jeden pivcev. „Ko sem ga pa še davi videl doli pri cerkvi.“

„V cerkvi je res bil, potem sta pa šla z dečkom po stezi tje proti Kebru. Nakrat pa se mu je spolznilo tam v bregu, da je kotal doli v jarek. Pobil se je baje tako, da se ne zaveda. Dajte mi hitro kozarček ‚zelenega‘, da me bo manj mrazilo!“

Cerkvenik je govoril resnico. Ko dojdeta z gospodom župnikom h Kebru, najdeta v družinski sobi na slamnati postelji siromaka Janeza v nezavesti. Potolkel si je ob padcu zopet glavo in dobil mnogo ran. Potem se je navrh še prehladil, ker ni bilo kmalu ljudi, da bi ga spravili na gorko. Dečko je vpil in javkal okoli njega tam v mokrem jarku, dokler ni naposled prišel gledat Kebrov hlapec, kaj se je zgodilo. Ta šele je priklical ljudi, da so ga nesli domov h Kebru, kamor je bilo najbližje.

Ker se mu zavest ni vrnila, podelil mu je duhovnik samo poslednje svetstvo, molil nekaj časa in potem odšel.

Kmalu na to prihiti zdravnik Kremen, kateri ga je izkušal zdramiti z zdravili, a bilo je brez uspeha.

„Prepozno je, preveč je dobil“, govoril je zdravnik, ko ga je bil preiskal. „Možgani so so se mu pri padcu pretresli in tudi stare rane so se mu odprle. Skrbite zanj, kakor se mu spodobi za — smrt!“

Drugo jutro je zazvonilo v Brigovi in nannjalo, da je preminul kamenar Janez. Ljudje so se čudili rekoč: „Prej je toliko prestal, pa še ni umrl; sedaj ga je pa na kratkem vzelo!“

Čez par dnij so ga pokopali. Vsled slabega vremena se je pogreba udeležilo le malo ljudi in še ti so se kmalu razšli. Najbolj je ob grobu jokali mali deček, kateri je bil že toliko pameten, da je spoznal, koga je izgubil.

Kakor da veter raznese listje v jeseni, razpršila se je ta družina. Moža so pokopali, žena Katra se je kmalu potem preselila preko Pohorja v trg M., kjer je imela mater; dečka pa je vzel za rejenca oče župan, ker se mu je sirota smilila. „Tega hočemo vzgojiti, kakor je potrebno kristijanu, da bo kdaj kaj prida človek. Bog vé, kakšen bi bil, ako gre z materjo in pride v tuje roke!“

Govorilo se je o Janezu še mnogo po Brigovi. Zlasti stari Homec je imel mogočno besedo. Kadar je imel tam pri Mraku dovolj pijače, rad je pripovedoval celo zgodbo nesrečnega kamenarja.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

O stvari, katera je nas ali prav za prav mene pripeljala v selo, mu sedaj še nisem nič omenil, ker se ni posebno mudilo in ker ni bil pravi čas za to: duhovi še niso bili do dobra pomirjeni, in množica se je morala prej popolnoma raziti in razgubiti, da ostane naša stvar tajna in da nas nihče ne bo nadlegoval; vedel sem, da se bo župan — po domači šegi — sedaj najprvo pobrinil, da se nam, njegovim gostom, pripravi dostojen zajutrek, zatem pa se razrešijo druga vprašanja. Razven tega sem namerjal Ilijo, akoprav sem mu verjel, da si je jetnika dobro zavaroval, takoj zopet poslati k njima, ker je bil vsak slučaj mogoč, a hotel sem biti brez skrbi.

Najprvo je bilo treba oskrbeti konje. Vsi trije razven Ilijinega — ki se je ošabno izprehajal pred hanom. — so bili v hanu in delali napotje, stikaje med posodami po ognjišču in policah. Španjol in Francoz sta bila namreč v diru in v skoku pridrvila skozi polomljena

vrata, ko so se me baš lotili napadalci; kar nista takrat podrla konja, razpršila sta jaka jezdeca, kričé in suvaje na desno in levo gosto natlačene „vojščake“; sploh menda ni nikdar nihče tako hitro zmagal, kakor sta onadva; jedva ju je zagledal posameznik, — že je bežal. Celi boj ali bolje pretep ni trajal niti jedno minuto. Nikdar ne pozabim dolgega in suhega Turčina z velikanskim turbanom na glavi, ki je bil baš v tretje sprožil petelina, a se mu nikakor ni hotel užgati stari pihalni, obsojen, da prevrta meni prsi, in zopet napel nevarno strelno orožje, da v četrtič poskusi svojo srečo, a v istem hipu je dobil od Julesa sunek v hrbet; — kako se je siromak plašno ozrl in zroč za seboj nenadoma jezdeca, tako se prestrašil, da mu je turban kakor blisek zletel z glave, a se kmalu osrčil in stisnivši nepokorno poleno pod pazduho, jo ubral z zakrivljenim hrbtom pod milo nebo.

Naprosil sem župana, da spravi konje v hlev in jih nakrmi, kar je tudi z veseljem storil;

mož je bil sedaj krotek kakor ovčica in čez mero vljuden. Hudo mu je bilo menda, da se je dal zastran mene tako premotiti, in izkušal je to svojo napako kolikor možno popraviti in poravnati; to je že v značaju Bolgarja, da je miroljuben mnogo bolj nego bojevit in da si išče prijatelja v vsakem človeku, bodisi iz sebičnosti ali zaradi sile.

Šel sem za njim na dvorišče, da si ogledam njega kakovost in lego; bilo je res obdano z visokim plotom in mejilo z južno stranico ob log, ki pa ni bil drugega, kakor skrajni konec gozda, kjer smo ostavili jetnika; in to je bilo zame važno, ker je kakor nalašč služilo mojim namenom. Iztaknil sem v plotu tudi vratca.

Vrtnivši se v han, sem našel tovariša sloko zleknjena po slamnatih odejah, razprostrtih po širokih klopéh, ki so stale v kotu nasproti ognjišča.

„He, monsieur!“ klical me je Jules in se še bolj raztegnil. „Le sèm, da se odpočijete od vročega boja; dobra nimfa ali vila nam je napravila izvrstno ležišče, mehko in prijetno. — Da sva s Pedrom tako blatna in zavaljana, je nikakor ni ženiralo; sploh so dame tu mnogo nežnočutnejše nego pri nas v Franciji!“

Z zadnjimi besedami me je opozoril na svojo zunanjost. Ali sem se motil? Bil je v isti obleki kakor pri kolibah! Čudeč se sem zrl nanj, kar mu tudi ni ostalo prikrito, zakaj dejal je smeje se:

„Ste iznenajeni, da sem še v stari koži, kaj ne? Saj sem se moral pa tudi dosti premagovati! Vraga! tak, pa med človeško družbo, to ni kar tako. No, prišel sem bil do zaključka, da je morda romantično, ako sem v lopovski obleki, in to je vzrok, da se nisem prelevil; — veste, malo romantike tiči v meni. Poleg tega se mi ni ljubilo preoblačiti se, in slednjič nisem več utegnil, ker ste jeli tu v vasi streljati in sem moral na boj. Sedaj vidim, da je jednako, kakoršen sem, da, ljudje me še nekako bolj rešpektirajo. Čudna dežela to! Kar bi pri nas provzročalo hrum in šum, krik in vik, — je tu vsakdanje. Med preprostim ljudstvom je vse prijetnejše kakor po salonih! — No, ali ne bodete sedli?“

„Moram preje Iliji nekaj naročiti.“

„Ga slišite, kako pridiguje? Stavim, kolikor hočete: on vam še naredi, da vas pride cela vas na kolenih prosit odpuščanja!“

Deset korakov od hana je stal vzravn na velikem kamenu Ilija, obdan menda od vseh vaščanov, ki so radovedno strmeli vanj, in glasno, a počasi govoril, — kakor je bila njegova navada, da je bila beseda večje moči — imajoč desnico oprto ob nož za pasom, levico pa povzdignjeno patetično proti nebu.

Baš sedaj, ko sem stopil iz hana, obsipal je svoje poslušalce z malo laskavimi izrazi: „Ne-vihtta pretekle noči vam je zanesla v prazno lobanjo blato in gnoj in vam udušila zadnji pametni premislek, da ste bili kakor ovce, ki druga za drugo poskačejo za ovnom-vodnikom, če ta strmoglavi v prepad. Vaš oven-vodnik, tolsti župan, zažene se s svojo debelo bučo v lužo bedastega mnenja, da je moj gospodin kesedžija, in vi tepci seveda tudi takoj pomočite svoje puhle glave tje, kamor bi le za pičico pameten človek nikdar ne hotel. Glupci! Sedaj, ko ste jih dobili po plečih, vam je žal, a prej niste utegnili preudariti, je-li misel, ki se je najprvo porodila v maščobi tópe glave tolstega župana, prava misel. Pravite, da se vam je moj gospodin zdel podoben kesedžiji Marku; — pri vseh vragovih pekla, taka nezmisel! Moj gospodin — in podoben tolovaju! Prej je možno, da je solnce mesec, ali Balkan morje, kakor pa to! Razumete? Semkaj, pred-me naj pride tisti, ki se le trenutek upa dvomiti, da je moj gospodin najboljši človek na svetu! Vse kosti mu polomim, da bo pomnil na veke, kdaj sem ga držal v pesteh, jaz, djado Ilija, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristoinpetdeset kil težko blagajno sto korakov daleč!“

Zamahnil je z rokama, kakor da že res koga objema, in divje gledal po okrog sebe stoječih. Tu je bilo vse tiho in nemo, le tu in tam je kdo svojemu sosedu kaj pošepetal na uho. Ilija pa je nadaljeval:

„In ne gledé na to, da je to smatranje naravnost blazno, je-li sploh misliti, da prijezdi tak grozovit hudodelec, kakor je bajé kesedžija Marko, ob belem dnevu mirno v vaše selo ter celó povprašuje po županu, o katerem vé, da ima oblast in ukaz takoj prijeti ga? He, ali je to misliti? In, ali je na svetu jeden sam momák, ki ima siv klobuk s širokimi okraji in jezdi vranca? Na tisoče jih je, sosebeno tujcev, prihajajočih v naše kraje, ki nosijo jednake klobuke, da jih varujejo pekočih solnčnih žarkov. Vrancev pa je pri vas dovolj. — To bi bili morali premisliti in ne bi bili zakrivili, da je jeden izmed vas mrtev, dva ranjena in nekaj drugih več ali manj pobitih; sicer pa to popolnoma zaslužite, zakaj strašno ste razžalili mojega gospodina, kateri bo celo zadevo preiskal in najhujše razgrajalce dal kaznovati; vaš tolsti župan pa bo toliko časa sedel v temnici, da shujša do kostij in se odvadi smatrati mojega gospodina tolovajem. Glejte! moj nedolžni gospodin bi bil sedaj mrtev, v prah poteptan pod vašimi grešnimi nogami, s krvjo oblit in razmesarjen, da mu nismo pravočasno prihiteli na pomoč. Toda povem vam: da se je imelo to zgoditi, tedaj bi vam zapalili selo na vseh

koncéh, vas same pa zgnali v plamen, da bi poginili ondi liki strupena golazen; le kup pepela in ožgano tramovje naj bi še pričalo, da je stalo tu nekdanj slavno selo Dušva, kjer so pa živeli ljudje brez možgan . . . Sram me je, da moram to reči o svojih rojakih, na katere sem bil doslej vedno ponosen; sram me je, da bo nekdanj moj gospodin, vrnivši se v domovino, svojcem moral dejati: „Obiskal sem brata Bolgarja, a ni me sprejel gostoljubno pod streho, pač pa je planil na me ko ljuta zver, da omoči svoj hlepeči jezik v bratski krvi!“ Sram me je, da bo ta klic vaše sramote odmeval po vseh mestih in selih, koder prebivajo bratje naši Slovani! Kaj porekó o vas? Da je Bolgar divjak, surove nravi, krvoločni in grozovit kakor azijski barbar! In vi! Ali se ne bodete prevelikega srama zarili v zemljo kakor miši? Ali ne bodete bežali v šumo, kakor zavrženi Kajn, ki je ubil svojega brata . . .? Ne, ne smete pripustiti, ako je le količkaj čuta časti in ponosa v vaših srcih, marveč skrbeti morate, da ostane vaše ime častno in neomadeževano pred svetom! Zato vas pozivljem, da izvolite iz svoje srede tri moše, ki bodo v imenu vseh mojega gospodina prosili odpuščenja, da pozabi, kar je doživel tu; jaz pa, djado Ilija, najsilovitejši pesnik in skladatelj, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč in ki sem njega prijatelj, hočem darovati par besedij za vas, da vas usliši. Govoril sem!“

Ozrl se je še enkrat kakor sokol po množici in stopil raz kamen. Učinek njegovega govora je bil različen: jedni so se živahno pomenkovali, drugi so se držali kisle, da se ni dalo razložiti, ali so potrti ali jezni; večina pa se je jela razgubljeti v hiše. Stavim, da jih je bilo mnogo, ki Ilije niti razumeli niso —, a Iliji se nisem mogel dovolj načuditi; kaj pomeni čut časti, Slovanstvo itd., to jim ni bilo znano, — kultura se jih še ni bila dotaknila. Da bi radi jednega samega človeka toliko ljudij slabo mislilo o njih, to se jim je najbrže zdelo neverjetno. Kar se jim je pretilo o kazni, — no, to jim je bila deveta briga; poznali so razmere v svoji deželi dobro. Zato se nekateri niso zmenili ni za-me, ni za Ilijo več, ampak jo kar pobrali domov. (Sevé so bili to večinoma Turki; — kaj pa je Turku človekoljubje, kaj Slovan?!) Nekaj pak jih je ostalo in ti so bili izvestno voljni, spraviti se z menoj. No, meni je bilo jednako, kaj so ukrepali, da so me le pustili pri miru. Sploh se jim ni bilo bati, da bi se kdaj obistinilo, kar jim je našteval Ilija; — tak Bolgarstvu opasen človek pač nisem! Nasproti: ljubim in ljubil bom Bolgarja izmed vseh Slovanov naj-

bolj, uprav, ker je jednat in značajan, a tako malo poznan. Sicer pa: kaj je imel značaj Bolgarja pri tem opraviti, če me je zamenjaval s hudodelcem? Nič; toda Ilija je baš tu, trkaje na čut časti in ponos svojih poslušalcev, razmetal svoje mreže, da doseže svoj namen: pokazati svojo ljubezen do mene s tem, da poniža one, mene pa povzdigne k slavi. Danes sem šele dobro spoznal, kako sem mu bil pri srcu. — Vsled te svoje ljubezni je tudi v govoru tako vsestransko pretiraval.

„Gospodine, ozmerjal sem jih pošteno“, dejal je Ilija, stopivši k meni, in mi podal desnico. „Upam, da sem slehernemu napačno mnenje o tebi izbil iz glave.“

„Hvala ti! Konec tvojega govora sem sam čul; — govornik si izvrsten!“ Dobro mu je délo, da sem ga pohvalil. „A omenil si bil nekoga, da je mrtev?“

„Da; pozvedovavšemu najprej, kako se je vse dogajalo, so mi povedali, da je sin županov izpod podstrešja hana ustrelil starega prosjaka, a da je krogla veljala tebi! — onega so odnesli v bližnjo kolibo.“

„Siromak; plačal bom pogreb jaz. Sicer ni nihče poškodovan?“

„Razven obeh Turkov, ki sta ju podrta ti in gospodin Pedro, nihče znatno. Brez kake oteklina ali kakega utiska pa je malokdo; gospodin Jules je bajé strašno udrihal, večinoma s pestjo in to le po glavah, a stresel je tudi kar za lase; njega črnc pa je neki prav umetnik v brcanju: pohodil je med drugimi dva psa in jednega prašiča. Pridirjala pa sta oba s tako silo, da je vsakdo ménil, da je cela četa jezdecov; zato je vse bežalo. Kako sta pa tudi šla po gozdu, — kar zemlja je bobnela. Veš, gospodine, jaz bi bil tudi takoj ž njima prijezdil, a moral sem preje nadležnima jetnikoma zamašiti usta, če ne bi bila celi svet priklicala; to me je tolikanj zamudilo, da sem prišel prepozno. — Strašno me jezi!“

„No, imel si i potem dovolj opravka. Bodimo zadovoljni, da je šlo vse po sreči. Idi sedaj z menoj na dvorišče!“

Šla sva k plotu, kjer sem mu pokazal najdena vratca.

„Tu skozi“, sem dejal, „ju bova spravila v hlev. Ko prispeš semkaj, zabrlizgaj na mojo piščalko, da ti pridem pomagat. A pazi, da te nihče ne vidi; gozd te bo že zadosti varoval. Županu ne razkrijem dogodkov minule noči, predno bodeta zločinca v njegovi hiši.“

Zajezdil je in oddirjal, jaz pak sem krenil nazaj v han. Tu so se pridno vršile priprave k zajutru. Pri ognjišču je vrtela na ražnju domača hči — brhko črnolaso dekle — kokoš, poleg nje pa je oče župan rezal in pokladal

na lesene krožnike lepo rumene kose sira; tovariša sta se polglasno pogovarjala, pušča svalčice. Na pragu sta sedela ranjena Turka z obvezanimi glavama, srkaje črno kavo; gledala me nista baš prijazno.

Stegnil sem utrujene ude po širokem ležišču in si zapalil smodčico.

„Carajo!“ zdehal je Pedro. „Strašno sem zaspan; malo počitka bi se mi sila prileglo. Vam ne?“

„Vprašate!“

„Po zajutrk moramo malo leči v travo, da se popravimo.“

„In Trojan?“

„Ravno radi Trojana morate malo spati; midva z Julesom prespiva lahko celi popoldan, dok se vi ne vrnete. Mene ni skrb, da bi nam jo Grk unesel; v Trojan je na vsak način šel, in ondi zveste, kam ga je dalje povédla pot —“

„Prej se ne vrnem, da imam dovoljno poročilo.“

„Saj se tudi popolnoma na vas zanašam! — In če nam je ta jedenkrat znana, potem je naš, in če je že sto milj oddaljen. Ali se nam torej mudi? — Lahko si predstavljate, kako sem nestrpen, da dobim, kar iščem osemnajst let! A sedaj sem miren, ker vem dobro, da zmagam z vašo pomočjo.“

„Jako laskavo!“

„Prav nič; vi mi poveste, kje je Haronis, in to je toliko, kakor da mi izročite njega samega. — Glejte, obiskovalci prihajajo!“

Troje mož je vstopilo in se mi bližalo. Jeden, lepo vzrastel mladenič prikupljivega obraza, stopil je za korak naprej, dočim sta njegova spremljevalca obstala na mestu, in dejal s prijaznim, polnim glasom:

„Gospodine tujec! Žal nam je, da si bil žrtva velike pomote. V imenu vseh, ki smo prej besneli proti tebi, te prosim, oprosti nam prenapeto ravnanje! Tu ti izročam samokres!“

Privlekel je izza pasa moj revolver in ga položil pred-me. Lahno se nato poklonivši so molčé odkorakali. Rad bi se bil nekoliko ž njimi pomenil, a njihovo ponosno vedenje me je napotilo, da sem jih pustil iti brez odgovora. Sploh so mi pa dovolj jasno pokazali, da jim ni za pogovor. Bral sem jim raz obraz, koliko notranjega boja jih je stalo, predno so se uklonili glasu svoje vesti in se ponižali pred menoj. Sicer mi je njihov nastop jako ugajal: Ponosen bodi Slovan! „Ošabni kot purani!“ zagodrnjal je Francoz, nevoljno zroč za njimi. „Razumel sicer nisem nič, a vem, kaj je bilo. Kakor da se je njim godila krivica! Jaz bi jih bil oštel, da bi se jim lasje ježili! Jaz jim nikdar ne odpustim! Škoda, da nisem izdatneje udrihal...“

Zajutrek je bil gotov. S podkrižanimi nogami smo posedli v krogu, z nami po ondodni šegi tudi župan in županja, sin in hči, in segli po raznovrstnih jedilih in pijačah; zajutrkovali smo bogato: kuretino, jagnjeta, meso, sir, sočivje, ovočje, vino in kavo. — Župan se je hotel izkazati! Bili smo vsi najboljše volje; hišni oče se je polastil mene, Pedro se je s svojimi kosi bolgarščine boril z materjo in sinom, Francoz — galantni chevalier — se je sevé zabaval z mladenko; vsak hip sem mu moral povedati drugo bolgarsko besedo, da jo je potem porabil pri svojih dovtipih, krasno sestavljenih iz štirih jezikov; šel mu pa je tisto urico težki slovanski jezik v glavo, da še nikdar tako!

Z dvorišča sém je zazvenel pritajen pisk.

Hitel sem venkaj in k plotu; dvorišče je bilo prazno, — prebivalci vsi v hanu. Med drevjem je stal Ilija s svojo „prtljago“. Naglo sva imela konje v hlevu, jetnika in mrliča pa v mrvi nad hlevom. Ilija je ostal pri njih in se lotil Taraleževe zapuščine; na mojo ponudbo, da mu prinesem od našega zajutrkja, je izjavil, da ne potrebuje ničesar, rakija in malo sira mu zadošča popolnoma.

Čas je bil sedaj, da sem povedal županu o naši zadevi. Omenivši tatvino v Plovdivu in dogodek pri monastiru le kratko, sem risal in opisal dogodke v votlini natančno in obširno; kar sevé ni spadalo semkaj ali ni bilo važnosti gledé Pintevega in Hristovega čina, sem skrbno zamolčal: tako Pedrovo postopanje nasproti Haronisu in naš namen, slediti temu. Moj debeli sosed me je ves čas pripovedovanja pazljivo poslušal; tu in tam, kjer je bilo zanj posebno zanimivo, je tudi zadovoljno zakrulil ali spravil drug „nečloveški“ glas iz sebe, naznanjajoč mi s tem, da je z dušo in telesom pri stvari, vedno, brez presledka pa je mašil v zevajoča usta ogromne kose, da sem se ob pogledu slehernega nehoté stresel, in grizel in cmokal in zvečil, da so mu stale debele solze v smehljajočih se očescih; vmes pa se je pridno zalival z vinom. Očividno je bilo, da je moja povest jako dobrodejno vplivala na njegov želodec.

Pravil sem baš o Grkovem begu, ko me je nenadoma prekinil:

„In pobegnil je samo on?“

„Da.“

„Njegova pajdaša ne?“

„Ne.“

Nakremžil je obraz, a nadaljeval: „Sta torej v vaši oblasti?“

„Seveda.“

„In kaj bodeta ž njima-ve?“

Aha! „ve“ je bil že zopet tukaj; rabil ga je menda le pri posebnih okoliščinah, kadar se je ogrel ali vznemiril. Čakal je nestrpnost odgovora.

„Privedemo ju k tebi, da ju potem izročiš okrajnemu sodišču“, dejal sem malomarno.

Strahú je kar okamenel. Pol funta težki založaj mu je padel iz ust in se zatrkjal preko

trebuščka v kupico vina. A hitro se je jel drgniti sem ter tje po sedežu in se praskati za ušesi.

Vprašal je tedaj leno:

„A zakaj vi sami tega ne storite-ve?“

Pred nevihto. (Fotograf. S. Magolič.)

„Ker nikakor ne utegnemo, in ker moramo itak mrtveca pokopati v vašem selu, smo vzeli seboj še ubijalca.“

„Hm, pa pokopajte tu mrtveca-ve, a z onima jezdite dalje v Sevlijevo!“

„Dom in svet“ 1897, št. 16.

„Sem ti že rekel, da ne utegnemo! — To je tvoja skrb in dolžnost.“

„Pa bodeste morali biti zaslišani kot pričevalci!“

„Dobiš našo izpoved pismeno.“

„Sitno, jako sitno ... A kje imate sedaj jetnika-ve?“

„Nad tvojim hlevom v senu.“

Radost ga je prešinila, in hlastno je ponavljal:

„Hlevom ... v senu ... Res?“

„Ali se ti hočem lagati?“

„O Bože! to je izvrstno, izvrstno! In kdaj ste ju spravili tje, da nisem ni videl, ni vedel?“

„Ravnokar, ko sem se odstranil za nekaj minut; in sicer jaz in moj sluga, ki je prišel ž njima po gozdu.“

„In mrlič?“

„Je tudi ondi.“

„Pa ste ravnali kar na tihem in brez mene, ki bi bil tako rad pomagal“, tožil je očitaje.

„Nismo te hoteli motiti in nadlegovati. Skrivaj pa, da nismo provzročili vrvenja pri ljudeh.“

„Da, to je ravno izvrstno, izvrstno! Moji občani so vroče krvi in bi se znali vzdigniti, da delajo tako tujci z domačinoma ... Sedaj nihče nič ne slutí o tem! — Pa, kdaj bo pogreb?“

„Kadar ti hočeš.“

„Po noči v temi?“

„Zakaj ne! Samo pop mora biti zraven.“

„Leži bolan.“

„V istini?“

„Da, da, gospodine! Lahko vsakogar povprašam!“

„Tedad brez popa. Kdo bo pogrebec?“

„Moj sin.“

„Sam?“

„Sam, čisto sam, da ostane stvar tajna. Bi bilo takoj nepotrebno govorjenje in besedičenje po selu ... V temi ga zagrébe!“

„Žalostno, a mora biti. In jetnika?“

„Jutri pokličem orožnike iz Sevljevega in ž njimi pojdeti. Ta čas pa ju zaprem v svojo varno klet, iz katere je beg nemogoč. Zločestvo se mora kaznovati! Lopova!“ Krčil je pesti in se delal strašno ostrega in jeznega. Možiček se je na vse mogoče načine trudil in hlinil, da bi zakril pred menoj svoja prava čustva, a ni me prevaral, izpregledal sem ga bil že skoz in skoz. Ni mi ušlo, kako zelo se je prestrašil, ko sem se izrekel, da izročam jetnika njemu in kako se je vzradostil, zvedevši, da sta že pod njegovo streho. Zakaj ono in zakaj to, uvidel bo cenjeni čitatelj pozneje. Dovolj za jedenkrat, če vé, da župan ni bil odkrit. — Ker mu nisem zaupal, mu tudi v naslednjem nisem povedal resnice. In to je bilo dobro: ko bi mu bil takrat izdal, da grem v Trojan in ne v Sevljevo, tedaj bi bil Pedro težko kdaj še videl Grka.

„Še jedno prošnjo imam do tebe“, povzel sem zopet jaz besedo.

„Oj le zapovej! Če je v moji moči, ti srčno rad ustrezem.“ V dokaz svoje naklonjenosti porinil mi je kurje bedro, katero je baš hotel sam použiti, med zobé.

„Popoldne imam opravke v Sevljevem; ker pa ne maram, da bi vsakdo vedel, da sem tujec, zato se hočem preobleči v vašo narodno nošo, da bom veljal za domačina. Glej, tvoj sin je iste postave in istega života kakor jaz; bi mi li posodil jedno njegovih oblek?“

„Prav rad; in kakor navlaš ima v skrinji pred nekaj dnevi narejeno novo obleko, katere še ni nosil. To ti dam, ker je čedna.“

„Hvala. Moji tovariši ostanejo ta čas pri tebi; ko se povrnem, pa odrinem.“

„Že? ... Škoda! A vem, da ne utegnate dalje gostovati pri meni. Sedaj idete nazaj na Plovdiv!“

„In od tam proti Carigradu.“

„Dolga pot, a da jo dovršite srečno, hočemo ga še malo piti. — He, Vaba, (tako je bilo ime njegovi ženi) natoči ga še jedno oko na zdravje naših gostov!“

Zabava je postajala živahnejša; napitnicam so sledile razne popevke v bolgarskem, slovenskem, francoskem in španskem jeziku; a do vrhunca je prikipelo veselje, ko je prišel Ilija in nas kratkočasil s svojimi skladbami. O pesmi, o vojni blagajni pak je molčal trdovratno; — premalo je bilo občinstva. — — — — —

Kazalci mojega časomera so zaznamovali tretjo popoldansko uro, ko sem jezdil mimo prvih hiš v vshodnem delu mesteca Trojana. Kdor je videl včeraj ravno tu evropski opravljenega tujca in pa danes bolgarskega jezdeca, ta gotovo ni slutil, da sta ti dve osebi jedna in ista. Ne le da me je obleka vsega izpremenila, nalepil sem si bil na čelo še velik črni obliž, ognivši se s tem popolnoma nevarnosti, da me kdo spozna; tudi konja in sedlo sem imel drugo. Če koga zanima moja zunanost, evo je: Na glavi mi je po strani čepela okrogla čepica iz kožuha črnega ovna in me — nevajenega takega pokrivala — grela, da mi je znoj kapal od las; zgornji život je nosil belo platneno srajco nagubanih rokavov, umetno pretkano in opremljeno z raznobojnimi nitkami, vrhu nje kratek zelenkast telovnik s svetlimi gumbi in zaponkami; ostalo telo je tičalo v širokih, rujavih hlačah, ki so imele dovolj prostora še za dva taka, kakor sem jaz, in ki so bile nad členki nog tesno zapete; obutalo so bile bele, spredaj zakrivljene opanke. Žival moja je bila majhen, a vstrajen sirec bolgarske pasme, ki je prav lepo drobno stopal, a imel to grdo razvado, da je neprenehoma molil jezik iz gobca; nó, naj že bo, da ga le jaz nisem kazal! —

Sedlo je bilo leseno, a pripravno. — Prva moja naloga je bila sedaj, da zvem, kje stoji prodajalnica Hristova; znano mi je bilo le ime „Hristo“ in drugega nič. No, navzlic temu me ni bilo skrb, da bi je ne našel, zakaj v tako majhnem kraju poznajo ljudje drug drugega dobro in povprašati mi je le treba: „Kje biva trgovec, katerega žena je Grkinja?“, pa sem tam. A tega nisem smel, zakaj bal sem se, da bi sprogi Hristovi sami ali celó njenemu bratu ne prišlo kdaj do ušes, da je nekdo pozvedoval po njih; kaj, če je bil brat še v Trojanu? Tedaj bi s tem zakrivil, da bi sam moral pobrati kopita z dolgim nosom, onega pa lepo opozoril na nevarnost, ki mu preti od naše strani. Moral sem torej drugo ukreniti. A kako? Kočljiva točka! Ugibal sem in ugibal... Stoj! Mehandžija, znanec Taraležev, mi pomore iz zadrege; po izreku umrlega Taraleža je ta pošten in kreposten človek, nanj se smem zanesti. A kako ga dobim? Kar: „Kje biva mehandžija, ki ima v Eski-Džumai sorodnika?“

Pognal sem konja pred bližnji han (v bolgarskih mestih je vsaka druga ali tretja hiša gostilnica) in zaklical v pivnico:

„He, mehandži, za jeden rubič rakije!“

Brž sem imel zahtevano pijačo v roki.

„Od kod prihajaš?“ vpraševal je krčmar, mož slokega obraza.

„Iz Dobrodana¹⁾“, sem lagal, Bog mi greh odpusti!

„Kakvá rábota ti je?“²⁾ Nadležno vprašanje!

„Moj oče me je poslal s pismom do svojega prijatelja, ki je tu nekje krčmar, a pozabil za-znamovati mi ulico in hišo, kjer stanuje; ime njegovo mi je pa med potjo odpadlo. Sedaj utegnem iztkati po njem.“

„Ej, bogme, si pa béden! Ni na pismu nikakega naslova?“

„Nič.“

„Be! slabo. In nimaš nikakega podatka o tem očetovem prijatelju?“

„Hm, hm...“ premišljal sem. „Če se ne motim, živé mu v Eski-Džumai sorodniki.“

„A, v Eski-Džumai! To je potem Stojan Tončev, monastirska ulica, broj 15.“

„Da, da Stojan Tončev, sedaj se spominjam. — Blagodarja! Z Bogom!“ Vspodbodel sem sirca in mahala sva jo proti „monastirski ulici“, ki je ležala ob Osmi, torej tam, kjer se je šlo proti selenickijskemu samostanu.

„Številka 15!“ dejal je bil oni. Kmalu sva bila na cilju. Zunaj lepo očejena in pobeljena velika hiša je pričala, da je njen lastnik imovit. Zavil sem okolo vogla na dvorišče in postavil

svojega „dolgojezikega“ v prostorni blev, sam pa stopil v krčmo. Prva soba je bila skoro napolnjena s pivci, druga prazna; tje sem sedel.

Gostilničar, Stojan Tončev, je bil mož v najboljših letih, krepak in polnoživoten; z okroglega obraza mu je sevala odkritosrčnost, a ob enem neka trda odločnost, ki se je tudi izražala v njegovih besedah. Postregel mi je sam in na moj poziv prisedel k meni. Napeljal sem govor na Asparuha in Taraleža ter se takoj prepričal, da je pred menoj sedeči pravi; poslušal me je mirno, ko sem mu razkladal, kdo in kaj sem pravzaprav, kako sem prišel v dotiko s Taraležem, o njega smrti — tu se mu je zmračilo čelo —, o dozdevnem zakladu, sploh o vsem, kar je bilo zanj vrednosti, le včasih me je prestrigel s kakim vprašanjem.

Ko sem mu vse povedal, je nekaj časa nemo zrl v tla, slednjič pa dejal, majaje z glavo:

„Nikdar ne bi verjel, da je Hristo tak zločinec, ko bi ne bil prepričan, da si govoril popolno resnico. On je zabredel...“

„Kakšne so njegove razmere?“

„Bil je nekoč bogat, a razne nezgode v kupčiji so ga spravile na beraško palico. Prodali so mu vse. (Bil je jedini sin pridnega Petra Slavčeva, ki mu je zapustil tolikšno imetje.) Tedaj je izginil za nekaj mesecev iz našega mesta; nihče ni znal, kam se je obrnil. Nena-doma pa se je zopet pokazal, kupil si malo hišo in iz nova pričel trgovati; dva ali tri tedne po svojem prihodu pa je privél na svoj dom lepo in mlado ženo, po rodu Grkinjo. Kje in kako se je seznanil z njo, mi ni znano; dasi sva bila prijatelja in me je večkrat obiskal, ni nikdar nič zinil o tem. Vidi se mu pa, da jo ljubi; a ona je vedno nekako otožna. — Imata triletnega sinka.“

„Kako je z njiju kupčijo?“

„Srednje; ne dobro, ne slabo. Pred letom sem mu posodil par tisočakov, in od tedaj mu vspeva malo bolje.“

„Kje je njegovo domovanje?“

„Pred glavno cerkvijo; našel boš napisano „Hristo Slavčev“. Posel tvoj je težaven, a z malo zvižaje in premetenosti moreš doseči povoljen uspeh. Kako misliš začeti?“

„Kupoval bom nekaj malenkostij, med tem pa izkušal izvabiti iz nje, kar želim.“

„A kaj, če njen brat še ni odšel?“

„Ne verjamem, da je še tukaj; tla so mu prevroč.“

„Upaj! — Da se boš pa lahko dalje mudil, nakupi še za-me nekaj rečij, ki jih potrebujem; napišem ti jih na listič.“

„Dobro; jako mi ustrežš.“

¹⁾ Selišče, severno od Trojana.

²⁾ Kake opravke imaš?

„Nocoj si moj gost —.“

„Obžalujem; jako se mi mudi. Veš, da bo Pedro ves nestrpen.“

„Teda! dobro opravi! Smili se mi uboga žena, če bo nevedé morala izdati brata, a pomagati ji ne smem in ne morem. Pravo za pravo! Kdo zna, koliko žalega je moral po-

skusiti Pedro. — Radi konja ne skrbi; nakrmim ti ga dobro.“

Dal mi je listič in me spremil do vrat, kjer sem se poslovil od njega.

Bil je človek blag in mil, ki je malo govoril, a tem pridneje mislil. Žal, da mi je bilo nemogoče, dalje občevati z njim. (Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

68. Gosposko kosilo. — Zanimivi gostje: Konzul s Krfa; stara baronica. — Hrepenenje po orijentalški akademiji in po vshodu. — Dnevni red. — „Sedaj šele vem, koliko so vredne počitnice!“ — Mohamedanska „vera“. — Manzoni: Promessi sposi. — Francosko slovstvo. — Zola. — Nemško slovstvo. — Popoldanski izprehodi.

... malega srpana ...

Dragi oče! Moja „hofmajsterska“ služba se je pričela. Prvo čustvo, ki mi sedaj napolnjuje srce, je hvaležnost. Hvaležen sem Vam, dragi oče, da ste me v minulih letih mojega gimnazijskega življenja — zlasti o počitnicah — privajali finemu, olikanemu vedenju. Kaj bi sedaj počel, da me niste Vi vsega tega naučili! V kakšni zadregi bi bil pri vsakem kosilu, kjer gospôda je vse drugače, kakor mi navadni ljudje! Juho nam deli lepo oblečen služabnik, mesa si ne razrežemo najprej na drobne kosce ter potem šele pojemo, temveč nož v jedni, vilice v drugi roki držé vsak košček sproti odrežemo, pomočimo v omako ali prikuhe nanj denemo ter zaužijemo. Najmlajši deček se je bil enkrat spozabil, pa si je meso razrezal na drobne kosce. A takoj ga je guvernant zavrnila in posvarila z zbadljivim vprašanjem: „Ali boš dal to kokošim?“ Oh, kaj bi si bila gospôda pa o meni mislila, ako bi bil jedel kar tako po navadi! Zato se pri vsakem kosilu spomnim Vas, ki ste mi večkrat pravili, da gospôda je „po francosko“. Čisto nič nisem bil v zadregi, ko sem začel tudi jaz „po francosko“ jesti; v par dnevih se mi je celó tako prikupil ta francoski način obedovanja, da se mi naš navadni zdi neroden in neolikan. — A kako bi se bil šele vrezal, dragi oče, prvokrat po kosilu, ko je postavil služabnik pred vsakega čašico mlačne vode! Vi ste mi pripovedovali, da si gospôda najvišjih krogov

po kosilu z mlačno vodo izplakuje usta. Da mi niste tega povedali, storil bi bil gotovo tudi jaz kakor že marsikateri nerodnež: izpil bi bil mlačno vodo gospôdi v smeh, sebi v telesne težave. Tako pa sem lepo čakal, kdaj si pričnó izplakovati usta drugi, in za njimi sem si jih izplaknil jaz. Sploh mi je čisto vse prav prišlo, karkoli ste mi pripovedovali o višjih krogih: pri jedi govore res prav malo, in jaz največ molčim, zlasti če me nihče nič ne vpraša; jedi se vzame čisto malo na krožnik itd. Prav zanimivo je to, da imamo skoro vsak dan kakšnega gosta pri mizi, se vé, ker ima gospôda povsod znanje. Tako biva sedaj pri baronu kot gost neki véliki konzul z otoka Krfa, ka-li; prepotoval je vse nekdanje grške dežele, Atiko, Peloponez, Tesalijo, Macedonijo; stal je tudi na tleh, kjer se je vršila trojanska vojska. Vse te znamenitosti je videl in opisuje nam jih tako živo, tako slikovito, da bi ga poslušal po cele ure. Kako mož vse drugače razume Homerja, Sofokleja, Herodota idr., nego li jaz! Pač res je:

Willst den Dichter du versteh'n,
Musst in Dichters Lande geh'n.

Za konzula biti tam kje v Carigradu ali Atenah ali Solunu, Sredcu, Aleksandriji, Kajiri, Jeruzalemu . . ., oj, to bi bilo pač še lepše nego biti za gimnazijskega profesorja leta in leta vedno na istem mestu! Oj, kako bi bil srečen, ako bi mogel priti po zrelostnem izpitu v orijentalško akademijo na Dunaj, kjer se pripravljajo mladeniči za poslaniško službo! Tudi nepozabni mi junak iz Šenoine povesti „Prijan Lovro“ je hrepenel po tem cilju, toda ni ga dosegel. V orijentalško akademijo se sprejemajo le knezi, grofje in baroni, ne pa navadni plebejci . . . Zato so tudi prazne moje želje. — Tudi neka postarna baronica biva tukaj v gostéh. Mislim, da mora biti nekoliko prismojena, zakaj pri kosilu ima vedno rokavice nataknjene in prva

imajo v Aleksandriji in Kahiri dve osemletni gimnaziji, ki sta urejeni popolnoma po vzoru gimnazij (*colléges*) na Francoskem. Učni jezik je arabščina in francoščina. Gimnazije si še niso mogle zagotoviti obstanka v kljub vsem vladnim odredbam. Po celem Egiptu je komaj sedemdeset dijakov, ki prestanejo vsako leto zrelostni izpit, med temi je več nego polovica Evropejci kristijanov. Po dovršenem zrelostnem izpitu je maturantom odprto novo vseučilišče v Kahiri, ki je urejeno tudi po francoskem vzoru. To vseučilišče ima sedaj tri fakultete, namreč juridično (*école de droit*) — tri leta, medicinsko (*école de médecine*) — pet let in tehnično (*école polytechnique*) — pet let. Vseučilišče ima komaj tristo slušateljev, kar je za Egipt, ki ima po letošnjem ljudskem štetju okoli deset milijonov prebivalcev, bore malo.¹⁾ Vzrok temu pojavu je El-azhar. Moslim neče nič čuti ne o gimnaziji, ne o novem vseučilišču: on je zvest pristaš do skrajnosti starega vseučilišča azharskega, četudi vidi, da mu ostanejo vsa višja mesta zaprta. Po teh novodobnih odredbah, veljavnih že od začetka tega stoletja, je delokrog vseučilišču El-azharu, četudi le za Egipt, dosti

¹⁾ Da se dobro razumemo: Egipt ima dve popolnoma različni vseučilišči: staro arabsko El-azhar in novodobno (evropsko), obe v Kahiri. Kdor hoče postati v Egiptu višji uradnik, odvetnik, zdravnik, inženir, mora zvršiti v deželi ali pa v Evropi osemletno gimnazijo in zatem tri do petletni tečaj na novodobnem vseučilišču. Toliko gledé razločka.

skrčen. El-azhar vzgaja dandanes le še mohamedanske duhovnike, ki se učijo jedino le korana, arabske sodnike (*kadije*), ki se vadijo v pravoslovju natančno po koranu, skoro istih predmetov učijo se i kandidati učiteljstva za arabske šole in bodoči nižji uradniki (*efendi*); po navadi proučavajo vsi še koransko modroslovje in arabsko slovnico. Dijaki na vseučilišču El-azharu morajo najmanj šest let uku posvetiti, ako hočejo doseči neko vrsto absolutorija. Zabite glave brez vsakega predpouka ostajajo celó do dvajset let, posebno tuji moslimi iz daljnih dežel; neokretne roke in poldivje možgane je s koranom težko sprijazniti, tem huje, ker sanjasti Mohamed sam ni poznaval ne logike ne reda v svojih surah. Slednjič, po dolgih letih in po desetkratnem ponavljanju iste izkušnje navadno i najbolj trknjene glave srečno dovršijo El-azhar. Usoda je tem absolventom jako nejednaka: v Egiptu ostanejo za vedno duhovniki, učitelji, vaški sodniki in nižji uradniki; na Turškem jim je sreča nerazmerno milejša, tam so jim odprta vsa najvišja državna mesta do ministra in velikega vezirja; in slednjič v osrednji Afriki in na malajskih otokih jih čaka še lepša karijera: bivši El-azharčani, ki so rojeni pod „srečno zvezdo“, so tam neredkokrat „črna veličanstva“, emirji, kalifi, sultani itd. Nj. črno veličanstvo Mahdi v Sudanu je bil nekda tudi El-azharčan — in pri vsem tem še hujši siromak kakor najubožnejši slovenski visokošolec na Dunaju.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Škripaje so se zavrtle stare težke duri v zarjavelih tečajih, in stopil sem v nizek, mračen prostor, ki je dobival svetlobo skozi dve gosto zamreženi okni, katerih jedno je gledalo na ulico, drugo pa na majhno dvorišče.

Krog in krog ob stenah, med policami in omarami, so bile naložene vreče in zavoji, raz lesen strop so viseli in mahali raznolični predmeti, in po smetnih tleh so bili neredno razpostavljeni zaboji, sodi in jednaka ropotija, kakoršna je videti v majhnih trgovinah, kjer je vsake reči nekaj, a nobene mnogo. Zaduhel tēr vsled mnogih dišav in nedišav neprijeten vzduh je udaril prišlecu v nos, čutno dokazujoč, da pride le redkokdaj s svežim sosedom zunaj v dotiko. Bil sem v prodajalnici Hristovi.

Izza mizice kraj okna se je dvignila ženska postava, katere na prvi mah niti zapazil nisem, in vpraševaje zrla name, da povem svojo željo.

Solnčni žarek se je prikradel skozi omrežje in posijal na obraz divne lepote v polno razvitem cvétju; bujno so senčili kostanjevi svileni lasje visoko belo čelo in se kopicili v tilniku labudovega vratú v dolgi kiti, ki sta po ondodni šegi prosto padali preko hrbta; turbo sta žareli temni očesi v mokrem pogledu, a v njiju se je iskril tajni plamen, v ljubezni čarovit in omamljiv, v gnevu divje strašan. Gledé na lepi, lahno zapognjeni nos in mala, fina usta bi bil tudi najostrejši ocenjevalec brez graje, k večjemu bi bil zahteval, da je močno začrtana brada malo bolj okrogla, lici manj blede. — Zares čudovita glava, ki se je izborno podajala vitki in visoki rasti života

polnih oblik. — In ta mlada, krasna žena, oblečena v sinjo, valovito poletno obleko, obsipajočo v brezštevila gubah nje vzravnani stas, tu na tem siromašnem kraju, a v toli veličastni podobi, oblita od zatega solnčnega soja, zdela se mi je liki prikazen z drugega sveta, in nehoté se je divilo moje oko, dokler ni preseščeno obstalo na njenem obličju. Kaj? Nisem li gledal tu ono živo trpljenje, ono morečo tugo, za katero ga baje ni leka, ne tolažbe, tugo, trgajočo in kljuvajočo srcé, dokler ga ne stré, — tugo, ki jo je nosila gospa v Kazanliku? Da, ta mlada žena je bila žalostna, a žalostna tako, da je nje žalost morala presuniti vsakogar in mu vzbuditi sožalje, če je imel le iskrico čutja v sebi; — pero je nezmožno, da jednako riše; kdor je videl, vé, da mu je bilo v takem položaju nepopisljivo hudo v prsih, da mu je trepetalo srce, in da ni iskal besede utehi, nego je rahlo pustil, da se rana sama celi ali da se razširi in usmrti jadrnega.

I mene je prevzel nje tužni izraz, da sem nem stal na mestu, pozabivši svoj namen, baveč se z drugimi mislimi.

Tončev se je bil izrekel, da je soproga Hristova vedno otožna; — tu sem jo imel pred saboj vso drugačno, kakor sem si jo predstavljaj: tako cvetoča, a s tako globoko tugo v potezah! Po kom je baš žalovala, ko je sedela sama, da še niso izginili sledovi minulih trenutkov? Za bratom, katerega preganjamo? — Ne, temu ni bilo sile! — Za možem? — Lahko. A bila je baje vedno taka. — In zakaj? Je nosila sliko drugega v srcu? — A čemu je sledila onemu soprogu, ako ni srečna in vesela v zakonu? Kaj je ž njeno minulostjo? — Zopet sem se nahajal pred uganko.

No, sedaj ni bil čas, da sem razmišljeval te stvari, ampak skrbeti mi je bilo, da zvršim svojo nalogo; jel sem torej kupovati razno blago zase, sosebno pa za svojega novega znanca, in med tem izkušal razvneti pogovor.

Prodajalka ni bila baš posebno zgovorna, a bila je vljudna in prijazna in se vidno zanimala zame; polagoma se ji je razvozljaj jezik in izpraševala me je po mojih razmerah, rodu itd. Prikril sem ji resnico in se delal za Bolgarja iz Debnovega (selo, severo-zapadno od Dušve). Ker je bilo treba marsikaj nakupiti, sem se lahko mudil in se tudi lahko pomenkoval; vendar ne vem, da bi bil še tako hitro kaj opravil, da mi ni ona sama prišla na pomoč. Vprašala me je namreč, ko sem ravno izbiral žeblje:

„Kaj vam je, da nosite obliž?“ Pri tem mi je z mehko roko pogladila lase s čela.

„Imam rano, za katero se mi je zahvaliti smelemu tujcu, Avstrijcu.“ Lagal sem se.

„Avstrijcu?“ je hitela. „Saj ste iz Debnovega?“

„Da, gospa.“

„Prav on je bil, in nihče drugi... Kak slučaj!“ mrmrala je sama zase. „Pa iz katerega vzroka vas je ranil?“ menila je sočutno a zajedno zvedavo.

„Nu, ni dolga povest. Včeraj zjutraj sem se napotil iz doma v naš vrt, ki leži dobre četrte ure zunaj sela kraj pota, čedit in obrezavat mlada sadna drevesa, ki sem ja bil zasadil ondi pred letom dnij. Proti poldnevu so se pripodili od vašega mesta sem štirje možje, jeden Bolgar, drugi tujci, in se ustavili pri meni, pozvedujoč, niso-li prišli danes tudi mimo trije taki in taki jezdec. Odgovoril sem jim, da ne, kar je tudi res bilo. Nato so oddirjali. Kmalu pa se je vrnil jeden, ki je bil moje starosti in se zval Avstrijca, in pognavši konja tik pred-me, me psoval nesramnega lažnika, češ, da je malo naprej dobil obratno poročilo od mojega. Jaz sem se zagovarjal, da v istini nisem videl nikogar, in se oponesel radi psovke, tedaj me je lopnil po glavi, da se mi je križem zabliškalo in se mi je ulila kri po licu ter zbežal. Kaj sem mogel? Za njim peš? — Obvezal sem si k sreči ne globoko rano, na tihem se srdeč in prisegujoč, da se maščujem. Gorje mu, če se kje zopet snideva! — Udaril je prostega Bolgarja!“

Kakor v jezi sem krčil pesti in z nogo po-teptal ob tla; potuhnjen sem bil na vse pretege.

Mladi ženi so ob mojih besedah zaplamtele oči, in lahna rdečica ji je oblila blede lica, sicer je ostala mirna; pred menoj je bila sovražnica Avstrijca, sovražnica moja. Nagnila se mi je k ušesu in šepnila hlastno:

„Vi ga sovražite?“

„Smrtno!“

„In to sovraštvo jenja?“

„Le z njegovo smrtjo!“ hlinil sem se zamolklo.

„Tako se maščuje surovi barbar, a ne plemeniti Bolgar!“ dela je rezko, mahnivša nevoljno z roko, okrog usten pa ji je legel neizrekljivo zaničljiv nasmehljaj.

„Gospa!“ vzkliknil sem, kakor bi se začudil.

„Jaz sem Grkinja. In Grk je plemenitejši od Bolgarja.“

„Gospa, jaz vas ne razumem! Sklicujete se na mojo čast. Kaj naj pa storim?“

„Ste-li voljni sprejeti predlog?“

„Rad, ako se strinja z mojim srcem.“

„Mora se strinjati, če se prava kri pretaka po vaših žilah. Vprašam preje: Hočete biti morilec?“

„Nihče me ne bo imenoval tako, ako izbrišem razžaljenje s krvjo razžaljivca.“

„Načela dedov in očetov...“

„So načela sinov!“

Držal sem se kot trd, neizprosni Bolgar.

„Ba! Ali naj vas osramoti ženska? I nas so tako učili, a sedaj smo razsvetljeni, in ono se nam zdi — blazno.“

„Strela!“ zarobantil sem osupnjen.

„In ne le blazno, nego tudi podlo!“; nadaljevala je ona z donečim glasom. „Blazno, ker je blazno, in podlo, ker nasprotnika zavratno ubijete.“

„Pozovem ga na dvoboj!“

„In padete vi! Sicer ste v tej točki jedini; drugi ne ravnajo tako. Sploh je pa tudi dvoboj umor. Čast se reši drugim potem: s tem, da se osramoti nasprotnik. Živi naj, a živi naj osramočen!“

„Čudni nazori!“

„Čudni nazori? — Pravi nazori! Kdor je teh, ne preliha krvi bližnjikove, ker se ž njo oskruni; on se polasti nasprotnika, in ko ta spoznava in pripozna, da zanj ni več rešitve, tedaj ga izpusti, potegnivši mu preje bič preko čeljustij.“

„Haha! Potemtakem je bolje, da ga popolnoma pusti pri miru, se mu vsaj ni treba truditi in potiti noč in dan za njim, da mu jo na vse zadnje še unese. Kdor ne misli kaznovati, naj tudi ne lovi!“

„Kaznovan je dosti s tem, da ga je zmagovalc bičal liki psa.“

„To ni plemenito!“

„Plemenitejšje kakor pa umoriti ga. — Pokazati mu mora le, da mu lahko vzame življenje, a ga mu neče, ker ga zaničuje: zapoditi ga mora kakor gnusno žival!“

„A če ga nikdar ne najde?“

„Prej ne sme mirovati, dokler ž njim ne poravna. Če ga pa smrt prej zaloti, — tedaj je usoda hotela tako.“

„Kje ste se nasrkali teh nazorov?“

„V življenju svojem“ odgovorila je kratko. „Sedaj še jedenkrat: hočete biti morilec?“

„Ne morilec: pravičen dvoboj naj odloči med nama!“

„Ba! To je jednako. — Lahko padete vi sami.“

„Naj!“

„In kaj imate od tega?“

„Izpolnil sem svojo dolžnost.“

„S tem, da je on živ, vi pa mrtvi?“

„Saj se lahko zgodi narobe.“

„Lahko zgodi, toda ne gotovo. — Imate kaj ponosa?“

„Gospa!“ vzkliknil sem ježno.

„No, tedaj bodite ponosni in ne bijte se ž njim, ki vas ni vreden. Zgrabite ga tako, da je popolnoma v vaših rokah, a prizanesite mu veledušno, kakor prizanese silni lev slabotni miški: a z bičem ga zaznamujete v obrazu, da

bo vse svoje žive dni nosil pečat svoje sramote.“

„In kaznen ne sme izostati?“

„Ne; kaznen, sramotilna kaznen mora biti; vidi pa naj jo tisoč očíj, vaš čin naj vidi ves svet.“

„Gospa, jaz sem vaš!“

Prsi so se ji burno dvigale, roke pa je tesno privila nad njimi, kakor da jih hoče siloma pomiriti. Kakšna nenavadna žena! Kakšni nazori o sovraštvu, o maščevanju! Ta žena ni bila brez viharne preteklosti. Saj se je bila izrazila: „Navzela sem se tega v življenju svojem . . .“ Morda mi je odkrije. Bil sem na najboljši poti, samo zvest sem moral ostati svoji ulogi. Priznam pa, da mi je bilo to strašno neprijetno, da sem varal njo, katero sem tako občudoval in kateri sem v mnogih ozirih popolnoma pritrdil; pripravljen sem bil, če treba, tudi vreči krinko raz sebe, izdati se ji in jo prositi odpuščenja. V začetku sem že namerjal to zvršiti; tu pa mi je stopil v duhu pred oči Pedro v podobi trpina, tak kakor ono jutro v gozdu, — in vstrajal sem dalje. On je bil moj prijatelj! Sedaj mi je bilo le čakati, kaj se vse izcimi tekom časa.

Ko sem izrekel zadnjo besedo, tedaj je zalesketala radost v njenem pogledu, prejšnji grozoviti odsev je izginil, in zenici sta milo in ljubo zrli izpod dolgih trepalnic; podala mi je ročico, katero sem poljubil.

„Ali sem se vam kaj čudna dozdevala?“ vprašala me je, smehljaje se.

„Nekoliko že. A ko sem se spomnil tuge, ki sem jo bil pri vstopu zapazil na vašem obrazu, tedaj sem si rekel, da to, kar govorite, izvestno tudi sami čutite. — Vi pač koga smrtno sovražite?“

„Da, uganili ste; in ne jednega, nego celo dva, s tem razločkom pa, da prvemu niti nebo ne odpusti, drugemu samo jaz ne.“

„Smem-li vedeti njiju imeni?“

„Zveste še več, pozneje! Zveste vse, ker naju ne združuje samo jeden smoter, nego tudi jedna oseba.“

„Kaj, Avstrijec je i vaš sovražnik?“

„Da!“

„Kaj čujem! Kje, kako, kdaj — — —?“

„Tiho, tu ni pravi kraj za to! Idiva v gornje moje sobe, sem v prodajalnico pošljem služkinjo. — Prosim!“

Odprla je v ozadju majhna vrata in me po strmih stopnicah vèdla v prvo nadstropje, kjer me je, prekoračivšega dolg in svetel hodnik, sprejela prijazna sobica, bogato opravljena z izbranim jutrovskim komfortom; po tleh so bile razganjene široke in težke preproge, ki so udušile sleherno stopinjo, stene so bile pre-

vlečene z raznobojnimi, pisanimi tapetami, raz slikani strop je visela velika pozlačena svetilka, okrašena z lesketajočimi se stekli; mehke in prožne blazine so vabile sesti, sredi njih je stala mizica, obložena s sladkarijami, ovočjem, grozdjem in mrzlimi jedili; pod mizo so se bladile v ledu steklenice, napolnjene z raznimi pijačami. Vse je bilo videti jako vkusno, celó razkošno.

Ljubezniva hišna gospodinja mi je postregla kakor najboljšemu znancu in prijatelju; pomagala mi je odložiti ovirljive predmete, posadila me na najlepšo blazino in porinila pred-me mizico, rekoč:

„Izvolite se malo pokrepčati; za malo hipov vas zapustim, ker imam nekaj ukazov in naročil za služkinjo, a bom précej zopet tu.“

Odhitela je ven, jaz pak sem se lotil krožnikov in steklenic in jih pričel prazniti; briniti se bi bilo neolikano in za gospodinjjo razžaljivo. Ogledal sem si med tem sobo do dobra in sklepal, da je ali Hristo prav imovit, a da neče tega pokazati, ali da zeló ljubi svojo soprogo, ker ji privošči vsako razkošje.

„To je pa moj mali!“ S tem je vstopila gospa, vodeč za roko čvrstega dečka, otroka prelepega obrazka, bistrh očesc in gostih kodrov.

„No, Rajko“, velela je sinku, „daj gospodu ročico in poljub!“

Deček se me ni prav nič bal, nego se mi je jel takoj laskati in žlobudrati vame, da sem imel svoje veselje ž njim.

„Koliko je star?“ vprašal sem mater.

„Dve leti in osem mesecev. Jako živ in umen otrok, v dolgočasnih urah moja jedina zabava.“

„Kje je njegov oče?“

„To je dolga povest, polna žalostnih dogodkov in hudih udarcev zame in moje dete. No, jo bodele takoj čuli.“ Spravila je sinka v spalnico, da se ondi igra, dokler ne zadremlje, in sedla zopet meni nasproti.

Dan se je nagibal in sonce je vsipalo zadnje žarke skozi dragocene zavese. V rdeče-rumenem soju je sedela mlada gospa, podpiraje lepo glavo z rokama, in se zatopila v žalno-turobne misli, ki so se ji druga za drugo porajale na obličju; nikak vzdih pa se ji ni privil iz prsij. Tajen molk je vladal po sobi, katerega je motil le tihotni, enakomerni tik-tak stenske ure v stekleni skrinji.

„Najprvo“, pričela je ona, „v kaki zvezi je Avstrijec z usodo naše hiše, zakaj da ga sovražim, in zakaj ga morava kaznovati? Spoznali boste, da je moj gnev opravičen, moja osveta sveta! Ne dvomim, da i vam ob tem vskipi kri, da bodele s slastjo iskali in podili tega mladega volka, dokler se vam upehan ne zgrudi

pred noge, proseč milosti in usmiljenja; — tedaj pa mu zvežite in zdrgnite ude, da ne stori več ni gibljaja ni migljaja, in prinesite ga meni, da prejme sramotno plačilo iz rok slabotne ženske . . .“ Zopet so ji zaplamtele oči v strahovitem ognju.

Pripovedovala mi je nato zgodbo, kakor jo je slišala od svojega brata, navihanega lopova; ta se ji je seveda debelo nalagal, pritajivši ji resnico, dobro vedoč, da je ona vrlega in blagega srca, ki ljubi poštenost in črti krivico. Brat in mož sta ji torej bila krepostna človeka, ker sta zvrševala vse svoje „umetniže“ skrivaj, ne da bi ona vedela za to; ubožica se mi je smilila, da se je tako varala, in da je ginila njena nepokvarjena mladost in izredna lepota pri možu, ki je bil najmanj vreden. Sedaj mi je bilo tudi umevno njeno veliko sovraštvo do Avstrijca, do mene: à la Haronis sem bil res gođen za vislice! Poznajoč strastni značaj svoje sestre, zanetil je v njenih prsih dvojni žgoči ogenj: srd do nas, svojih preganjalcev, a tem večjo ljubezen do samega sebe in tudi do Hrista; in to ne brez vzroka: pozneje sem izprevidel zlo igro njegovo in Hristovo z nič slutečo sestro in soprogo. — A da povem, kaj si je izmislil dobri Pir Haronis o meni, Pedru in Julesu: Pred letom dnij seznanil se je on — Pir — v Mehiki z dražestno hčerko bogatega seljaka, katerega je bil nekoč otel iz zob medveda, in se smrtno vanjo zaljubil; ta deklca pa je imela že drugega ženina, — španskega grajščaka Pedra, kateremu jo je oče namenil. A ona ni nikakor marala zanj, nego hotela le Grka in nikogar drugega za soproga; oče sicer ne rad, a srčno ljubeč svojega otroka (vrhu tega ga je vezala še hvaležnost do njenega izvoljenca), moral je naposled privoliti. Španjol seveda je bil ves besen in se zagrozil, da bo ali njegova ali nikogar. Potem ni bilo nič več čuti o njem. A glej, v noči pred poroko je ugrabil nevesto s pomočjo mladega Avstrijca — (o Mehiki se mi niti sanjalo ni nikdar in sedaj naj sem bil ondi otmičar!) —, ki je bil prejšnji večer gostoljubno sprejet, proseč prenočišča in ki mu je odprl spalnico deklice, ter pobegnil ž njo na ladjo in na morje. Razjarjeni ženin in oče udarita, ko zvesta pretresljivo nesrečo, takoj za njim, najameta parobrod in dohitita zločince blizu afriškega obrežja — (kam človek vse ne zaide!) —; vname se boj med obema ladjama, tedaj pa skoči nevesta v morje, hoteča se sama rešiti na parobrod k ljubljenu Grku, a Španjol in Avstrijec sta streljala za njo ter jo usmrtila, da je pred očmi nesrečnega ženina izginila v valovih; očeta njenega je zadela ob tem pogledu srčna kap. — Morilca sta dospela nepoškodovana na obrežje.

Pred štirinajstimi dnevi je dobil Pir, tedaj mudeč se na balkanskem polotoku in sicer v Plovdivu, iščoč tu morilca svoje neveste, od svojega svaka, katerega je že preje bil obvestil o svojem bivanju v tem mestu, povabilo, naj pride k njemu, da dvignejo v bližini Trojana zaklad, o katerem govori tajni list, last Hristova; sestanek je pri selenickijskem monastirju in sicer ta in ta dan. (Pir je brez denarja; — imetje nevestino je padlo na njenega brata.) Hristo svoji soprogi ničesar ne omeni o tem, da se, ako je list morda goljufiv, pri njej ne onečasti. Pir pa izgubi pismo, in najde je najbrže — Avstrijec, ki je vešč bolgarščine, ter je takoj pokaže Španjolu in nekemu Francozu, ki je ž njima vred v mestu. — Ob Rušici pa, ko stikajo ti trije, Pir, Hristo in njega prijatelj, ki jima je razmotril tajno pisavo, baš za zakladom, napadejo jih Španjol, Avstrijec, Francoz in še dva Bolgarja; v boju je ranjen Hristo na nogi, zmagajo nasprotniki; kopljejo sedaj za zakladom, a ne najdejo nič: — mesto ni pravo. Pir obljubi mnogo denarja, če ga izpustijo; oni so zadovoljni. Nevedé pa podpiše pobotnico za dvatisoč levov, ki jih je prejel od nekoga za umor deklice. To je hudobna nakana Španjola: ugonobiti hoče Pira, svojega nekdanjega tekmeca, kateremu ni odpustil. S to neovržno pričo v roki hoče stopiti s Piro pred sodišče. Ta je nedolžen, a njegov lastni podpis bo tožnik. — Tu se mu je posrečilo uiti.

To je vsebina „duhovite“ Grkove laži, katero je lahko natvezel sestri, ker ga ni poznala. Poleg tega ji je jemala vzbujena strast premislek in trezno razsodbo. Kdo drugi bi mu nikdar ne verjel; marsikatera je bila „debela“, da se je dala tipati. — Pribežal je torej ž njo k sestri, pomiril jo zastran njenega soproga, češ, da ni v nikaki nevarnosti in da se gotovo céli v bližnjem selu, in da bo tekom dveh dnij že doma. „Vendar sem v skrbeh radi soproga“, tožila je mlada gospa, nadaljujoča povest. „Jutri na vse zgodaj se mora odpraviti hlapec proti Rušici, da se vrne ali ž njim ali vsaj z ugodnim poročilom.“

„In kje je sedaj vaš brat?“ povzel sem mirno besedo, a žile so mi hitreje in močnejše bifele. Sedaj ali nikoli!

„Njegovo geslo je: osveta! Osveta, ki jo nosi s seboj že leto in dan, katere sila je na vrhuncu. Španjol se bo pokoril v sramoti: moj brat je m o j e g a prepričanja!“

Vraga! Ali mi bo izpodletelo?

„In kje se nadeja, prijeti ga?“

„Na poti v Carigrad, na Kazanu¹⁾; ondu ga pričaka ko ris brzo srno in plane nanj.“

¹⁾ Kazan, tršk. = Kotel, prelaz v vshodnem Balkanu.

„Je-li Španjol namenjen tje?“

„Pozneje pač; sedaj v Eski-Džumao. — Pir je bolan na duši in na telesu ter potrebuje počitka; — usoda ga mu nudi: nasprotnik mu je za dva tedna gotov, lahko miruje! V svežem vzduhu gorskega sela Madsere¹⁾, v naročju ljubeče sestre se med tem pozdravi.“

Victoria! Drugje ne, a v tej točki je govoril Pir resnico: v daljnji, zakotni vasi, kjer bi ga nobeden pes ne zavohal, skrije se Pedru! Ondi ga poiščemo. Vesel sem bil, ker sedaj sem bil takorekoč gotov in mogel sem oditi; a priklepala me je radovednost, kaj mi pové nova znanka iz življenja svojega, za katero sem se živo zanimal. Saj sem se bil tudi ogrel zanjo. Nje heroiški nastop, nje samozavestna govorica, nje naravno izražanje notranjih čustev! — kdo bi je ne občudoval? Srečen, kogar je ljubila, a gorjé onemu, kogar je črtila! Odpustila ni nikdar. In nje osveta? — Bila je žgoča, a vzvišena.

„Pa je vaš brat uverjen, da hoče iti Španjol v Eski-Džumao?“ rekel sem dalje.

„Da, čul je slučajno pogovor med njim in Avstrijem. — Ha, ta pes mi je zopet na mar!... Gospod, vaše imé?“

„Ljúben Sišmanov.“

„Jaz sem Jelena. — Ljúben! Se še spominjate, kaj ste rekli prej v prodajalnici?“

„Dobro.“

„Maščujte sebe in mene! Priklopite se onemu na pete in drvíte ga, dokler se ne zvrne v prah pred vas...“

„Pir!“ govorila je bolj tiho sama za-se, „obljubila sem, da te i j a z maščujem! — Od rojstvene ure si bil nesrečen, bédén... potikati si se moral po svetu, brezdomec, sam, brez jasne zvezde na temnem obzorju svojega žitja... Seštri nisva znali za-te, nisva te mogli utešiti v gorkem objemu, ne te negovati v svoji sredi; a ko si prišel, tedaj je bila tebi — samemu jadnemu — jedina želja in skrb, da vidiš mene srečno; blagi! saj nisi mogel zreti v moje srce! — In zopet si se oddaljil; tedaj ti je zasijala svetla zarja. Našel si bitje, katero si ljubil, in ki ti je udano vračalo ljubezen... Ljubezen! Le kdor te je okusil, pozna tebe in tvoja blaženstva!... A ni ti bilo usojeno, da uživaš njena nebesa. Kleti vrage so ti jo iztrgali v noči sladkega snivanja o zlatih nadah radostne bodočnosti in jo strli na krut način, trgajoč ti živo srce iz prsij... Kaj si takrat pretrpel! Vse bogastvo zemlje ne poplača teh muk in nikaka moč — razven smrti — ne zaceli krvaveče rane. Vse veselje uničeno, življenja slast strta. — In takega zločina, take krivice naj ne vidiš in

¹⁾ Madsere, gorsko selo blizu Črnega morja.

ne kaznujejo nebeške sile? Ha, če ne bruhnejo polne svoje jeze nad grešnikom, tedaj jih ni! Kaj dam, da vidim pred seboj njega, ki je povzročil nesrečo mojega brata! Pljunila bi mu v obraz in mu stokrat ponavljala, kako zelo ga zaničujem . . . S Španjolom poračuni brat sam, a s pomočnikom jaz.“

„Ljubén!“ obrnila se je zopet k meni. „Bodete-li sedaj-le slušali, česar vas bom prosila?“ Vstala je bila in se mi približala.

„Rad, gospa, če — —“

„Nič, če! Moja prošnja je brezpogojna. Bodete slušali?“

„Nú — da.“

„Pogleknite!“

„Ne vem, ka — — —“

„Pogleknite!“

Oči je imela proseče, a ob jednom grozeče uprte vame. Čudna ženska! Poglekam naj v pričo nje? — No, saj me nihče ne vidi, in hudega ne more biti nič. Spustil sem se torej na jedno koleno.

„Sedaj prisežite pri vsem, kar vam je sveto in drago, da mi danes deset dnij izročite Avstrijca živega in sicer v Madseri, kjer se bom takrat nahajala; nasprotno, da vas lahko nazovem nesramneža in breznačajneža, razven če se veljavno opravičite.“

Cenjeni čitatelj ume, da sem z mirno vestjo prisegel: samega sebe se ji izročim, kjer in kadar ji je ljubo. Prav mi je bilo, da je zaznamovala Madsero kraj „rendezvous“-a; tam moram biti in bom itak v tem času. Tedaj ji moram vse razjasniti in se opravičiti. Da pa prekliče njen brat laž o meni, to hočem tudi poskrbeti.

„In kako bo plačilo za ta težavni posel?“ vprašal sem jaz.

„Moje prijateljstvo in zavest, da vas čisla in spoštuje Grkinja!“

Kolika samozavest in kolik ponos! — Ugaljala mi je v resnici in sklenil sem, da ji ustrežem.

„Zadovoljen sem.“

Podala mi je roko in me dvignila:

„Prisego izpolniš, ker nasprotnik ti je blizu, in le nadnaravne sile ti morejo podreti načrte, drug nihče: zato sem zahtevala tako prisego! — Sedaj sva si brat in sestra, ne po rodu, a po srcih; zanašaj se na-me vsegdar, v vseh okoliščinah in položajih; v nesreči priteci k meni, pri meni najdeš pomoč in tolažbo, v dvomih dober svet. Na mojo zvestobo smeš zidati trdno! — Brat in sestra pa nimata nikakih tajnostij drug pred drugim, zato čuj, kaka je moja minulost, kako hipno mi je prisvetila zvezda sreče, a kako hipno se je zopet utrnila — žareč blisek v nočni temi. Čuj nesrečo o zagrebenih nadah,

katerih tužna pesem bo odmevala v mojem srcu do groba!“

Telo ji je vstrepetaló in solza ji je zaigrala v očesu; dalje časa me je molče gledala, kakor da hoče čitati na meni: jo bom-li tudi razumel? Naposled je pričela:

„Ob vznožju divjega Parnasa sem se rodila najmlajša hči preprostega Grka, ki ni drugega imenoval svoje kakor hišico in kos zemljišča, katero je obdeloval z žulji pridnih rok, a ki je bil bogat v ljubezni in zvestobi do miljene domovine, kateri sveti čutstvi mi je zajedno s ponosom, da sem Grkinja, zgodaj vcepil v mlado srce. Bila sem takrat sama na domu pri roditeljih; sestra Mara je bila omožena daleč v Bolgariji na sina imovitega selskega župana; o najstarejšem bratu pa, Piru, ki je od mladih nog bival pri stricu, véletrgovcu v Atenah, a iz neznanega vzroka, (vsaj jaz ne vem, zakaj,) dvajsetletni mladenič pobegnil v svet, ni bilo ne duha ne sluha; — pred štirimi leti naju je s sestro nepričakovano poiskal, in od tedaj ga poznam. — Ljubim ga pa, kakor le more ljubiti sestra brata . . . Dvanajstletno deklico me je zadel prvi hudi udarec: v jedni noči sem izgubila stariše; ubila jih je strela, ki je tudi vpepelila hišo in njih trupli; baš ono noč sem se nahajala v bližnji koči pri bolni prijateljici in tako otela golo življenje. Použila nisem tiste dni nič, le plakala in plakala . . . Dober sosed me je imel pod streho. Čez jeden mesec pa je prišla sestra in me vzela k sebi v novo domovino. Jednolično so mi sedaj potekali dnevi v tihem selu; dasi mi ni nedostajalo ničesar in me je sestra takorekoč nosila na rokah, vendar nisem mogla biti zadovoljna, v srcu sem vedno čutila neko praznoto, neko puščobo, ki se je vsako leto bolj in bolj večala in širila; ne vedoč, kaj mi je, sem šetala po samotnih potih, najraje po šumečem gozdu ali sedevala ob žuborečem studencu in se zatapljala v žalne misli brez kake domišljije ali podobe; bilo je to votlo snivanje, — moja tedanja narav. Ljudje so povsod rekali, da sem lepa, dražestna, krasna, — izrazi, ki jih nisem umela; približevati so se mi jeli mladeniči in mi govorili o rečeh, katerih nisem ni poznala ni čutila. Odvrnila sem slehernega, in zopet so dejali, da sem — brezsrčna sanjarka . . . Tako je premenil Balkan že štirikrat svoje lice, odkar sem bivala v Madseri, in stopila sem v sedemnajsto leto svoje starosti. Tedaj se pričinja nova doba v mojem življenju. — Ne bom ti razkladala, kdaj in kako se je razvilo med nama razmerje, ki mu pravimó ljubezen. Dosti, če ti povem, da mi je polno srce ukalo v brezmejni sreči, nisem mogla biti ni trenutek mirna, ampak zopet sem hitela v log in ondi šepetala cvetkam in pticam

o njem in vedno le o njem . . . Bil je zal mladenič jedenindvajsetih let in se nastanil v našem selu, prišedši iz daljnega kraja; na strmem holmcu si je dal zgraditi hišico, sredi košatih hrastov, tik skalnate stene in samotaril tam, hodeč dan za dnevom na lov; gospodinjala mu je stara Bolgarka iz naše vasi. — Bil je oni krasni dan rožnika, ko sva se srečala v gozdu . . . od tedaj je sleherni dan zahajal v hišo moje sestre, kjer sva si prisegla večno zvestobo. Po njegovem rojstvenem kraju in rodbini ga nisem nikdar povpraševala; bogat ali ubožen, Vlah ali Rus, bilo mi je jednako. Nekega večera — povrnil se je bil po osem dnevi odsotnosti baš od nekod, — je prihitel k meni nenavadno razburjen in vshičen; in tedaj se mi je razodel. Njegova mati je bila kneginjica iz Moskve, oče pa preprost Čerkes v Kavkazu, kjer je preživela vsako poletje v vili ujca, svojega varuha. Ljubezni jo je gnala, da se je tajno z njim poročila. Dobila je sinka, a tedaj je nanjo udarila jeza sorodnikov. Zato je dala sinka daleč od sebe, blizu izliva Donave, v vzgojo, a mož se je moral skrivati. Ko je namreč zvedel o ukrepu hčerinem oče, na svoje plemstvo ponosni velikaš na ruskem dvoru, hitel je v strašnem srdi iskat dete in očeta, da ju ugonobi; vohuni in seli njegovi so lazili na vse strani po Kavkazu, da zasčijo in ubijejo Čerkesa; ta se je skrival pred njimi med pečine in prepade . . . Čez teden dni prinese Turek plemenitašu njegovo glavo. Ta, v svoji besnosti neizprosni, dá nesrečno kneginjico, poleg bogatega plačila — Turku v harem, da se na tem kraju barbarske pohotnosti kesa in spokori za svoje samovoljno delo. Tam kmalu za tem umrje.“

„Grozno!“ stresel sem se jaz.

„Da, grozno!“ ponavljala je ona z votlim glasom. „In ubogi Marko je do onega dne menil, da je sin bogate zakonske dvojice ob Donavi, pri kateri je bil vzrastel in katero je šel obiskat, da ji naznani svojo nevesto. (Naselil se je bil v Balkanu samo do zime in to radi lova, ki ga je posebno veselil.) A doma ga je čakalo pismo prave matere, v katerem ga obvešča, da leži v zadnjih dihljejih v haremu Turka Alana v mestu Ueskübu in da mu skrivaj pošilja list s pomočjo čuvaja; pove mu vse, kdo je ona, kaj je bil njegov oče ter ga prosi in roti, naj osveti njo in svojega očeta nad Turkom.

Pri svojih rednikih ima dobiti 40.000 rubljev, dedščino, ki mu jo je zapisala že po rojstvu in jo poslala onima. A prej mora usmrtili Turka, morilca očetovega in mučitelja njenega, dasi ni pravi vzrok njene bede. — To mi je pripovedoval Marko oni večer in dostavil: „Ljuba! poslednja volja matere mi je sveta; idem, da zasadam turškemu psu nož v zlobno srce. In ko to izvršim, tedaj pohitim k tebi, da se združiva na veke. A ti mi obljubi, da ne daš roke drugemu in če te ves svet sili k temu, da ostaneš zvesta meni; in če me moreš čakati leta in leta, če se tudi nikdar več ne povrnem: snideva se tedaj nad zvezdami! Ne vem, kdaj skončam svoje delo; morda kmalu, morda nikdar; naj bo, kakor hoče, — ti me čakaj!“ Sam pa je pokleknil, vzdignil roki proti nebu in molil: „Mogočni Bog, ki poznaš mojo čisto ljubezen, ščiti in varuj mojo nevesto, brani jo zlega in ohrani ji neomadeževano nedolžnost! Zdrôbi in strî onega, ki bi se smel dotakniti se je! — Ve svetle zvezde pa, ki ste čule že tolikanj mojih priseg o ljubezni in zvestobi do te deklice, čujte sedaj mojo zadnjo prošnjo: Zgnije in odpade naj mi jezik, mene pa naj živega zglojejo črvi, če kdaj le za korak omahnem v svoji ljubezni in zvestobi do nje! — Tebi, ljubljena Jelena, pa prisezam, da ti preje porinem bodalce v srce, ko pa pripustim, da postaneš žena drugega; jednako se ti zgodi, če grešiš!“ — Tako sva se ločila; spremljale so ga moje vroče molitve. Ni za trenutek nisem dvomila o njegovi kreposti, kakor on o moji ne. Neprehoma in goreče sem prosila Vsemogočnega, naj ga varuje hudega in mi ga srečno pripelje nazaj. Udano sem čakala in čakala . . . Kmalu po odhodu Markovem sta prišla brat Pir in Hristo, moj sedanji soprog. — — Prosim te, Ljuben, potrpi malo, takoj nadaljujem, samo malo se naj pripravim; srce mi hoče počiti, ko se spominjam . . .“

V skrbi, da ji postane slabo, sem jo miril, češ, da mi drugikrat pové, a pogledala me je tako pretéče, da sem takoj obmolnil. Ves život se ji je tresel, in blede je bila liki smrt; nalil sem ji kupico močnega vina, katero je hlastno izpraznila. Nato je vstala, odprla okno in zrla v večerno nebo. Jaz pak sem premišljeval njeno čudno povest in čudno svoje stanje.

(Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

„Ljuben!“ zaklicala je, sloneč ob oknu. „Kakšno je tvoje mnenje o ženskem značaju?“

„Hm . . . hm . . .“, trudil sem se izreči sodbo o predmetu, s katerim se doslej še nikdar nisem bavil, in zadovoljiti vprašanju, katero me je presenetilo. Kaj sem pa tudi mogel o tem vedeti — lajik?! No, da bi se z molčanjem ne osramotil, jel sem tedaj klobasati: „O tem različni različno sodijo . . . Kar morem v obče trditi, je to, da je žena ožjega obzorja od moža, torej za razne nauke dovzetnejša kakor on, ki je v svojem prepričanju trdnjši, v svojih težnjah doslednejši —.“

Prekinila me je, zateptavša z nožico ob tla:

„Ne želim, da navajaš tu nevažne točke, nego želim, da govoriš samo o sili, igrajoči najvažnejšo ulogo v življenju človeškem, oziroma v življenju žene. Saj me razumeš?“

„To pa, to!“ kimal sem malo nevoljen, da ji niti „ženijalni“ začetek moje filozofije ni bil všeč. „V ljubezni je žena stanovitnejša od moža, toda —.“

Zopet me ni pustila govoriti dalje, nego hitela je, dočim je radost oživila nje lepe poteze:

„Dovolj; to sem hotela vedeti! Drag si mi, ker tako vrlo sodiš o nas: da ženskina ljubezen je liki močna skala, katere ne omajajo besneči viharji, je liki ognjenik, ki s hladno skorjo oklepa pekoče jedro, — zakaj žena ne ljubi kmalu, a ko jedenkrat ljubi, tedaj ljubi z žgočim plamenom, žarno objemajočim ljubljene, in uničujočim vse, kar se mu protivi. Žena je v ljubezni dober angel, troseč iz svetlega naročja srečo, blaženost, — v gnevu strahovit demon, bruhajoč iz temnih prsij nesrečo, pogubo . . . V tem in onem je neomahljiva! — Ha, v ljubezni je žena stanovitna, toda stanovitna, da, neizprosna pa tudi v gnevu!“

„Jednako sem namerjal prej reči.“

„Gorje mu, ki si je nakopal njeno sovraštvo: gotova osveta mu preti sedaj. Da se nikdar ni igral z njenimi čustvi! Nikdar, pravim, nikdar! Hujši udarec žene ne more zadeti, kakor če se ji izneveri on, komur je prvokrat darovala svojo popolno ljubezen, se mu prvokrat udala z vsemi močmi: v drugič ljubiti ne zna! Naj se tudi združi z drugim, združila se ni vsled ljubezni: slika njene ljubezni, oziroma njenega gneva ji je v spominu večno . . . A kaki ste v

tem oziru moški? Ha, kako pač sramotite priimek „moški spol“, na katerega ste tako zelo ponosni! Res, telesno ste jačji od nas, a duševno, — duševno vas nadkriljuje žena. Kakšna je vaša „ljubezen“? Slaboten trst, ki trepeti v najmanjšem pišu . . . Prisega, dana beseda — vse vam ni nič! Laskati se, šepetati puhle izraze, hliniti in zatrjevati zvestobo, prisezati na vse mogoče načine, in po zmagi podlo in zlobno ostaviti prevarjeno žrtev, to je vaša čast, vaš ponos!“

„Ti proslavljaš svoj spol, a niso vsi moški jednaki“, oponesel sem se ji.

„Kar se tiče ljubezni — vsi. Če pa žena greši, če žena pade, tedaj ste temu krivi vi: vsled svojega vzgleda. Vsa pregreha, nesreča, obup samo zaradi vas in po vas . . . Saj se pa tudi sleherni nad vami maščuje. Moški, bodite trdni, in žena vstraja: s sveta izgine gorje. A tako? Sedaj vas mora zaničevati plemenita žena, ne, črtiti vas mora. Sleherni tako, kakor vas črtim jaz.“

Stop! Kaj je dejala? Pri vseh —, potem-takem niti več varen nisem pred njo! No, znal sem, da so jo zopet prevladovala skrita čustva, ki so danes — dolgo zatajevana — tem silneje kipela na dan, čustva bridke minulosti, katero povse poznati sem želel. Napeljal sem torej zopet vodo na svoj mlin, meneč:

„Iz tvojih besedij sklepam, da sovražiš i mene?“

„Ne, oprosti; ti si izvzet, ti si moj zaveznik, ti osvetiš žensko bitje in ž njim vred vse žensstvo, ki trpi vsled brezznačajnosti moških, sosebno pa mene . . . Kdaj se prištevaj drugim; to sem ti že povedala; sedaj si moj prijatelj.“

V znak svoje naklonjenosti podala mi je roko v poljub.

„In nadalje“, povzel sem besedo, „kak je tvoj zakon? Ne ljubiš svojega soproga? Ne umejem — —.“

„Ljuben, ne muči me!“ poprosila je milo. „Poznaš pravo mojo ljubezen; kaj zahtevaš potem? Če bi tudi hotela ljubiti, ne bi mogla več tako iskreno, tako globoko, kakor sem ljubila prvokrat! Spoštujem Hrista in — — in — — ljubim ga, ker je oče mojega sinka! A da umeješ, zakaj sem se poročila ž njim: čuj mojo nadaljno zgodovino!“

Prvo pismo od Marka mi je došlo malo tednov po njegovem odhodu in sicer iz Carigrada: naznanjal mi je tedaj, da ni, prišedši v

Uesküb, našel ondi Alana, ker službuje ta na sultanovem dvoru; sledil mu je torej tje in sedaj čaka prilike, ki mu ga dá v roke... Naposled me je opominjal dane mu prisege, sam mi iznova zatrjujoč neomahljivo svojo zvestobo... No, prvo je bilo odveč, zakaj od dné do dné sem ga ljubila iskreneje, v njegovi odsotnosti so rastle zanj moja čustva. Niti v sanjah bi mi ne bilo prišlo na mar, da se zavežem kdaj s kom drugim: rajša smrt! — In lahko si slikaš, kako odločno sem odvrnila Hrista, ko mi je nekega večera nepričakovano odkril svoje srce, proseč me roke. Vedela sem sicer že preje, da plamti za-me, in bila sem vsekdar ž njim prijazna, že iz ozira na Pira, čegar najboljši prijatelj je bil; a da se osmeli tako daleč, tega se nisem nikdar nadejala, zlasti, ker mu je bilo dobro znano najino razmerje z Markom. In glej! brat, svak in sestra, ki doslej niso črhnila zle besedice o mojem zaročencu in povse odobravalu naju bodoči zakon, so sedaj neprenehoma silili vame, očitajoč mi, kako nespametna sem, ko slepo verujem neznanemu tujcu in — v najlepši dobi — čakam brezdomca, katerega maščevanje goni po svetu, in katerega bom pač težko še kdaj videla... Stavili so mi pred oči srečo in mir, ki se mi obljublja na strani imovitega trgovca in iskreno mi udanega mladeniča Hrista... Videla sem njih blage namene, a bila sem nevoljna, da govorijo tako, ko me vendar poznajo! — Hristo je velik dobrotnik tvojega brata! dobila sem vselej v odgovor, kadar sem jim očitala njihovo brezobzirnost...

— In Pir je bil poln njegove hvale in tožil je, kako hudo mu je, ko zre prijatelja tužnega radi mene... Srčno rada bi mu bila ustregla, a nisem mogla, nisem smela! Pomilovala sem Hrista radi brezupne njegove ljubezni; hvaležnost me je vlekla k njemu (radi brata, vzrok tega te pa ne bo zanimal), bila sem mu prijateljica, — a ljubezni ni bilo, ni moglo biti. Temu so se protivili vsi moji živci, srce moje je bilo le za Marka in za nikogar drugega, za nikogar. — Morala sem biti taka!

„Dom in svet“ 1897, št. 20.

To so bili za-me mučni časi... Srečna sem bila zopet, ko me niso več nadlegovali sorodniki; molčali so, uvidevši, da je vse prigovarjanje zaman. Hristo je odpotoval nazaj v rojstveni kraj. Pir je ostal v Madseri, a naju s sestro kmalu zopet ostavil, in bilo je vse kakor poprej. Od Marka nisem dobila nobenega poročila, bala sem se, da se mu ni pripetilo kaj zlega, a vroča molitev me je potolažila...!

Tu, tu me je zadel strašni udarec, ki me je malone uničil... groza! — Bog, da si Ti

Romarska cerkev na Brezjah. (Narisal M. Jama.)

to dopustil? Oh, zakaj si to dopustil, zakaj...? Ali ga nisi takoj strl? — Ne! Ti hočeš, da se še valja in krivi v prahu pred menoj, da se kesa in pokori v sramoti radi v nebo vpijoče krivice, učinjene na meni. — Oh!!“

Siloma, z velikim naporom — toliko sem spoznal, — se je zatajevala, brzdajoč prepolno srce. Sedela je s sklenjenimi rokami in povešeno glavo na blazini, ... mirno, le včasih ji je vstrepetalo telo... In njene oči! Sedaj so sevale turobno-milo, da so me kar zazibale v

neko mi popolnoma tuje stanje, rekel bi, v nekako blaženo me objemajoče snivanje, sedaj so zopet zaiskrile v divjem plamenu, ki me je prešinil do kostnega mozga. — In ves čas ji ni zrosila pogleda ni jedna solza! — Da, ko bi se bila vsaj izplakala, tedaj bi jo bilo to utešilo in ji olajšalo gorjé, a nasprotno ji je glodala prevelika, a tesno v prsih uklenjena in vedno vên sileča bol kal mladega žitja . . . Pač

Ni hujšega gorjá na sveti,
Kot so pritajene solzé,
Ki jim na dan ni dano vreti:
Pekoče padajo v srcé!

Sploh pa — morda ta herojiška žena jokati niti znala ni?!

„No, Ljuben“, vzdramila se je po kratkem molku; „da ne bo mnogo besedij, — potrpi nekoliko trenutkov!“

Vstala je in odšla v spalnico. Vrnivša se, je držala v roki bel papir, katerega mi je nemo podala in sedla na prejšnji prostor.

Bil je to odpečaten zavitek, ki je nosil spredaj s krepkimi potezami napisani naslov:

Gospici Jeleni Saranosovi

„

*Madseri,
(Postaja Aidos)
Vshodna Romelija.*

Znotraj je tičal list naslednje kratke vsebine:

Cenjena gospica!

Mladeniška navdušenost in nepremišljeno nagnenje do Vas se je umaknilo trezni razsodnosti in pametnim preudarkom, kakor jih zahtevajo okoliščine in razmere, v katerih se nahajam sedaj. — Našel sem tu ujca, brata matere; prej izgnanega me čakajo sedaj v domovini velika posestva, katera mi je zapustil materin oče, stari knez, ki je ob smrtni uri popravil na vnuku, kar je zakrivil nad hčerjo. Odplujem v kratkem proti Rusiji, da se ondi izkažem in posedem dedščino. Ker pa namerjam pri tem stopiti v zakon s hčerjo ujca, s katero sem se seznanil, tedaj Vas prosim prav vljudno, da smatrate vse, kar se je dogajalo med nama, neresno, moje besedičenje kot izlive malo preidealne narave, da sploh pozabite celo zadevo. — S tem oproščam Vas in samega sebe vsakih medsebojnih dolžnostij!

*Z odličnim spoštovanjem
Marko B. S. v.*

V Carigradu dne 1. kimovca 189.*

„Si čital?“ vpraševala je, ko sem dolgo strmel v vrste. „Plemenit značaj, ne-li?“ déla je z ironičnim nasmehom.

„Podlo, skrajno podlo!“ privilo se mi je iz grla.

„Zasluži, da se ga utopi liki garjevega psa! Taka brezznačajnost!“

No, bil sem v resnici jezen! Da sem imel v onem trenutku tega človeka pred seboj, ne vem, kako bi se bila pogledala! — Če je bil ta Marko prav isti človek kakor (?) oni tolovaj v dušvinskih gozdih, tedaj mi je bilo tako ravnanje umevno, a nasprotno — skoro neverjetno! Iz ust Jelene, ki ga je gotovo risala nepristransko, — tak vzoren in kreposten mladenič, iz svojega pisanja pa tak „mož“: to se ni vjemalo! Ali se more kdo tako predrugačiti? Jednako sem se tudi izrazil proti gospej, ki mi je pa odvrnila:

„Nič čudnega! Taki so dandanes moški: ženska jim ni več bitje, vzvišeno v svojem obstanku in poklicu, nego ženska jim je le igrača, živ avtomat, katerega izkoriščajo v svoje „blage“ namene, dokler se ga ne naveličajo; — potem proč ž njim in drugega blaga sem! Zavrgli so pravnost, iztrebili čut za lepo, zapravili vzornost, — in sedaj se vedejo in ravnaajo tako, da smejo biti prav ponosni na ime svoje „človek“! — I Marko je bil prej nepokvarjen, a velikomestno vrvenje mu je okužilo dušo; in da tem bolje spoznaš njegovo veliko izpremembo v tej kratki dōbi, pokažem ti pozneje prvo pismo, katero mi je poslal takoj ob prihodu v turško prestolico; a sedaj naj nadaljujem, da že končam jedenkrat!“

Bila je sedaj nenavadno ravnodušna in pripovedovala je povse brez strasti:

„Prva dva dneva nisem ničesar mislila, ničesar govorila, ničesar zaužila; nepremično sem ležala v svoji sobici na postelji in zrla v strop, mrtva, brezčutna . . . potem sem začela tarnati in tugovati, — pollaščal se me je obup in hotela sem končati si sama brezradostno žitje . . . slednjič je zmagal moj ponos! Kaj? Jaz naj tu ginem pod bremenom nesrečne žalosti in preplakujem cvetoča leta radi njega, ki je duševno daleč za menoj in se sedaj posmehuje moji nespameti? Ne! Vidi naj, da ga prebolim lahko, da nisem samo zanj na svetu! Če se je tudi zveza razdrla, naj se je: saj se je po njem in ne po meni! Meni le ostane čast, da sem značajnejša od njega! — tako mi je donelo in odmevalo v srcu in slušala sem ta glas! Ko je čez mesec dnij Hristo v drugič stopil pred-me, tedaj sem privolila: njemu v srečo, bratu in sestri v veselje, sebi v zadoščenje! Na domu mojega svaka naju je blagoslovil duhovnik, in potem sva se takoj prese-

lila v Trojan. Živela sva in živiva mirno in zložno, — naju zakon pa družji z ožjo vezjo sinek, katerega sem povila čez leto dnij... A kljubu temu, da me sprog obožava, da mi ne manjka ničesar, da imam zdravo in ljubeznivo dete, kljubu temu nisem in ne bom nikdar srečna! In kako tudi?! Na strani moža, katerega nisem nikoli ljubila, katerega sem vzela zgolj — prisiljeno iz ponosa? Da, Ljuben, takrat ko sem storila ta korak, takrat sem preveč zaupala svojim močem! Povej mi, ali me obsojaš, ker ne ljubim Hrista, kakor bi ga morala sprogati?"

"Nikakor! Vem, da si prizadevaš, a da ne moreš."

"Da, trudila sem se že in se trudim na vse načine, da bi se ogrela zanj, a ne gre: zaman moji poskusi! Tu je neka skrivna sila, ki seza vmes! Kako naj jo imenujem?... A, sorodnost dveh src! Kako naj prehaja moje srce v Hristovo in obratno, ako že v početku svojega obstanka nista drugo drugemu namenjeni, ako iščeta drugega spoja? Srce moje je ustvarjeno za Marka in njegovo za-me! Sniti se morata! — vendar, kaj me navdaja gnev do njega? Vse štiri leta svojega zakona ne hrepenim drugega, kakor da se osvetim nad njim... Še to mi povej: ali je zaslužil smrt?"

"Hm — da. Človeštvo bi temu sicer oporekalo, a po mojem prepričanju ni njegova pregreha nič manjša, kakor če bi te bil zastrupil, gledé na tvojo narav seveda!"

"Vidiš, in le to željo imam: da je povse v moji oblasti, da me prosi usmiljenja, milosti, — in da ga zapodim od sebe, potegnivši mu preje bič preko usten, ki so tolikrat šepetale klete prisege! Po dnevu in po noči — vedno mislim nanj: sovraštvo, srd, žalost nad njegovo nezvestobo, — vse to mi vre v prsib; in ta val se ne vleže, dok mi ne prestane bítí srce... A kako se zopet strinjajo ta čustva s pomenom o sorodnosti src? Jedno ali drugo potem ni pravo..."

"Poslednje trditi je napačno", segel sem ji v besedo. "Potemtakem i Hristovo srce ni sorodno tvojemu, a kakor sama praviš, ti je zelo udano... Ne misli, da nas vodi slepa usoda! Kakor čuti Hristo za-te, tako bi morala ti čutiti zanj, — ko bi istinito kljuval v tebi samo gnev do Marka —"

"Kaj pa drugo?"

"Ljubezen!"

"Nikdar!"

"Oj pač. Prvič si že sama jednako izjavila, drugič sem pa uverjen o tem: ti si Marka ljubila zelo močno in tako globoko, da ta ljubezen nikdar ne more izginiti iz tvoje duše; da ga črtiš, to ti rad pripoznavam, a črtiš ga

iz ljubezni. Sovraštvo bi bilo že davno prešlo, ko bi te ne bilo. Nisi taka, da bi ne odpustila; zlasti pa, ko je sovraštvo le redko kdaj trajno. Recimo, da se osvetiš nad njim; ali ga potem takoj pozabiš? — Ne, istih čustev se ne iznebiš. Poznam slučaje, ko je ženska menila, da sovraži dotičnega moškega, ki jo je na primer razžalil, a običajno se je iz njenega črta izcimila pozneje ljubezen; tako se je pri tebi iz ljubezni porajal gnev, a iz gneva se zopet preliva ljubezen: ker drugo rodi drugo! To je neka čudesna, nerazmotljiva lastnost, kakor kraljuje le v srcih hudo kipečih strastij, v srcih, kakoršno je tudi tvoje."

Neverjetno je majala glavo, a ovreči mojih besedij ni mogla: zadel sem ob pravo struno! Molčala je, dočim sem jaz zopet pričel:

"Ker si pa pod uplivi takih čustev skrajno nesrečna in pomilovanja vredna, ker ti greni to dneve življenja in ti počasi, a neizprosno izjeda srce, preteč ti s prezgodno smrtjo, — zato treba, da preneha to trpljenje kmalu, in ti zasije sreča mirne zadovoljnosti, da potihne vihar v tvoji duši —"

"Mene nihče ne ozdravi! — Le smrt bo moja spasiljica!"

"Nikar tako! Pomni, da imaš nepreskrbljeno dete, ki bo stegalo ročice po tebi, zaman kličeč mater! Moraš skrbeti, da se vsaj njemu ohraniš: a v tem položaju ti to ni mogoče, ker se tvoj značaj sam ob sebi nikdar ne predružači, rana sama nikdar ne zaceli. Tu morajo delovati druge okolnosti. — Postavim, da zveš nenedoma pretresljivo novico, ki zadene tebe ali osebe, katere so v tesni zvezi s tvojo minulostjo, kako jo sprejmeš?"

Čenjeni čitatelj umé, da sem skrival nekaj v svoji založbi; tudi ona je jednako slutila, zakaj hipno me je pogledala in odgovorila:

"Ljuben! Hvala ti, da si tako rahločuten z menoj! Pripravil bi me rad po ovinkih na nenavadno vest, — a prosim te, govori naravnost! Ne misli, da se tako naglo onesvestim kot druge moje sovrstnice! — Kaj veš o Marku?"

Presneto sva bila hitro 'vkup'! — No, še bolj prav, mi saj ni bilo treba iskati praznih izrazov in mašiti nepotrebnih stavkov. Dejal sem torej odkrito:

"Da je tolovaj!"

Tableau! Bilo je vendar preveč: omahnila bi bila z blazine, da je nisem ujel z obema rokama. Jedva da je soplá, a bila je pri zavesti. Zopet sem ji nalil kupico žarnega vina, a srebnila je samo nekaj kapljic; potem se je dvignila, stala nekaj hipov nepremično in, naslonivša se mi na ramo, ponavljala molko:

"Tolovaj..."

Polna luna je posijala od vshoda in naju občila s srebrno lučjo. Mrtvaško-bleda, a divno lepa je bila mlada žena v tem čarobnem soju.

Živci so mi vstrepetali, srce je zaplulo močno, v glavi se mi je zavrtilo, in na oči mi je legla megla, da sem liki skoz zastor zrl predmete okrog sebe, ko se me je oklenila okrog vratu in mi pritisnila vroč poljub na ustni.

Kaj je bilo to? Sem se morda nahajal pri kaki zapeljivki? Ne, tu ni bilo premišljenega naklepa, tu ni bila strast — to je bil obupni nezavedni vzdih ugašujočega življenja, zadnji pozdrav in jadipolno slovo žrtve, po kateri je že smrt stegala ledeno roko — —.

In zopet sva si sedela nasproti in se razgovarjala... Žar svetilke je padel na njeno obličje, ki je kazalo sedaj lahno rudečico. Baš sem ji natanko pripovedoval, kar sem čul o tolovaju Marku iz ust župana sela Dušve in pozneje od pastirja, s katerim sva jezdila nekoliko časa vkup, jaz proti Trojanu, on v trojanski monastir, in ki je videl onega razbojnika z lastnimi očmi in celo govoril ž njim.

„In kakšnega ti ga je opisal?“ pozvedovala je med drugim.

„Mladeniča pet do šestindvajsetih let, srednje in vitke postave in jako lepega obraza s skoro nevidno brazgotino nad levim očesom —“.

„In rujavih las in plavih brk?“ dostavila je.

„Da.“

„Brezdovomno moj nekdanji ljubimec!“ je vzkliknila z malo tresočim se glasom. „In kje mu je bivališče, da ga ne morejo zasačiti?“

„Pastir se je izrazil, da ima zavetišče kje pri gorskih kmetih, ki ga radi podpirajo proti Turkom, in od koder napada sela.“

„A njegov vranec ga mora izdati?“

„Jezdi baje različne konje.“

„Pa kaj prav za prav učinja?“

„Hm — ljudje sami ne vedo kaj! Ta trdi to, drugi ono: trdnih podatkov nimajo mnogo. — In so-li vsi zločini pripisovati njemu? — Nekemu turškemu bogatašu, ki biva zunaj sela v lepi vili, največ prizadene, da si ta ne upa noči mirno prespati; streže mu bojda po življenju in mu je tudi že ubil sina... A kakor že rečeno, vse to je govorica: koliko je res na stvari, to je vprašanje. Sicer pa menim, da bi se, ko bi bil ta človek res zelo nevaren, sodnija bolj pobrinila za to: a jednakega ni slišati. Vendar je razburjenost in srditost med prebivalci velika.“

„Kako je imé onemu Turku?“

„Nisem vprašal, a posest njegovo sem videl; stoji pol ure na jugozapadu od Dušve tik širnega gozda, ki se v presledkih razteza do Ružice.“

„Hm... ko bi bil to Alan!“ ugibala je sama zase. „... Ne ne! Markovo pismo in to? — Tu je pomota! — In je ta Marko res sin ruske kneginjice?“ obrnila se je zopet k meni.

„Tako sem slišal.“

„Čudno, čudno! — Kaj praviš ti o vsem tem, Ljuben?“

„Da je istinito čudno, prav čudno. Tvoj Marko in ta Marko: skoro nezmislno! — Pa nerazumljivo je snutje usode!“

„Naj bo, kakor hoče: če je ono resnica, tedaj ga pomilujem, sicer pa mi ni nič mari! — Zame je umrl...“

„In tvoja osveta?“ ovrigel sem ji, izkušajoč spraviti pogovor v prejšnji tir.

„Oh, osveta! — Te ne izpustim! Toda, ali ga naj sama iščem po svetu? Ako je v knjigi usode načrtano, da se kdaj še srečava, tedaj se bova gotovo!“

„Jako fatalistično...“ mrmljal sem med zobmi.

Stenska ura je odbila osem.

„Treba se bo ločiti“, dejala je ona. „Tvoj znanec tu v mestu te bo gotovo želel imeti še nekoliko pri sebi, zlasti, ko hočeš takoj odjezditi proti domu. Ali se ti mudi?“

„Da“, odgovoril sem odločno, spomnivši se na Pedra.

„Torej zdrav! Gledé na Avstrijca in na tvojo osveto — molčim, zakaj prepričana sem, da se snideva v Madseri. Bo-li tako?“

„Danes deset dni v Madseri ali nikdar več!“ zatrjeval sem ji.

„Jedenkrat se torej še vidiva?“

„Gotovo!“

„Tedaj ne bo najin sestanek tako kratek, kakor je moral biti nocoj.“

„Upam, da ne.“

Vstala sva in se bližala durim.

„Še jedenkrat se vidiva...“, ponavljala je ona. „Ostani srečen in zdrav!“

Podala mi je obe roki, kateri sem ji krepko stresel. — Izustil sem še nekaj besedij v slovo, potem sem naglo odšel...

Spoznal sem bil, da je nalašč prikrajšala moj obisk: hotela je biti sama! To sem ji čital iz njenih potez, čul iz njenega govorjenja, — sploh videl iz cele njene izpremembe. — Zadnje trenutke je bila vsa drugačna kakor prej: bila je preveč mirna. — Kaj se bo godilo sedaj v njeni duši, ko bo sama, brez opazovalca, kaj? — Ubožica, kako zelo se mi smiliš! — Da, še jedenkrat sva se morala videti, in naj me je stalo — življenje!

* * *

Urno sva jo brisala s konjičkom po ne-zložni cesti, katero sva bila danes že jedenkrat

premerila v pekoči solnčni vročini; no, sedaj nama je bilo dovolj hladno, ali celo prehladno, zakaj severni veter nama je jel briti v rebra, kar ni bilo baš prijetno; a ne dovolj; upihnil je poleg tega še svetilke, kažoče nama doslej pot, to se pravi, zakril je mesec in zvezde z neprodinimi oblaki. Oba sva bila prav slabe volje . . . jaz, ker sem moral v jednomer skrbeti, da nisva zgrešila pravega tira, moj „dolgo-jeziki“ pa, ker se je neprenehoma izpodtikaval, zlasti pa, — ker ni mogel v tej temi nikogar očarati s krasom mogočne mesene cunje, vi-seče in mahajoče mu iz hudobnega gobca; da sem imel leščerbo, brez premisleka bi mu jo bil obesil pod vrat. Vendar je šlo iz početka, dokler sva se nahajala na glavnem kolovozu, precej „imenitno“; a ko sva zavila na stezo, držečo proti „domovini“, tedaj je bilo presneto slabo: sedaj po ozkih jarkih, sedaj po visokem klancu, sedaj zopet globoko nizdol; — vse kosti so mi bile preresetane. Večkrat sem zapazil, da se pomikava po popolnoma nerazhopenih tleh; vila in lomila sva se tedaj med drevjem in grmovjem, kolovratila po kamenju, rogovilila po globoki strugi ushlega potočiča, kateri nama prav za prav ni bil nič napoti, in se drvila čez ravne trate kakor blazna. A vseh teh „modulacij“ nisva počenjala oba, nego samo moj čveteronožni tovariš, ki je bil za take produkcije kakor ustvarjen: — jaz nisem ni videl nič, ni slišal nič, nego čepel „živa stvar“ v sedlu zakrivljenega hrbta in vtisnjenega života, da me ni neusmiljeno vejevje preveč obdelalo; (klobuk mi je bil že dvakrat zletel z glave, a sem ga obakrat srečno ujel; tem krčeviteje sem ga sedaj potiskal na lase). Vse delo in odgovornost sem njemu prepustil, uverjen, da me kot pristni domačin gotovo privéde v varno lukó. A tu sem se debelo motil; starim njegovim možganom ne bi bil smel toliko zaupati. — Predno sem znal, kako in kaj, sva nekje obtičala; vspodbodel sem ga, a tedaj se je postavil na zadnje noge. Razjahal sem torej in tipal okrog sebe: spredaj strm hrib, na desni in levi strm hrib; bila sva v kotu doline. Kaj sedaj? Nazaj? — Za nobeno ceno! Rajši skozi hrib! Počenil sem in preiskaval tla: vse porastlo s travo in reso. — Pač, sedaj sem začutil golo zemljo; tipaje dalje sem prilezel v precej široko zarezo, vodečo preko hriba. Treba torej tu navzgor! A katera plat sveta je to? Nobene užigalice, da bi se mogel orientirati po magnetni igli, katero sem nosil pri sebi! Tu mi je prišla dobra misel v glavo: vzel sem iz žepa samokres (revolver) in kompas. Udarec petelina, — blisek — gledal sem proti jugu. Dobro; sedaj na vrh in potem naravnost na severovshod. Prijel sem konja za uzdo in ple-

zala sva po zarezi; — grozno! kakor v največjem dimniku Julesove tovarne. — A bolje, da molčim! Dospevša na vrh, sva stala zopet v gozdu; poiskal sem severo-vshod, in rinila sva dalje: ali tudi prav, kaj sem to vedel? — Tako sva se potikala in zaletavala ob debela že kake četrte ure, ko nenadoma zažarijo robovi dreves v rdečkastem siju; še deset, petnajst korakov, in zrl sem na mal ogenj, ki je plapolal pod mogočno bukvo; v bližini ni bilo živega bitja. Kdo ga je bil zanetil in sedel pri njem, ko je mah poležen? Lovec, drvar, — ropar?

Nisem premišljal — saj pri meni ne bi bil našel nihče nič, — in se zleknil kraj ognja, — upehan in utrujen do smrti; žrebec je jel trgati raz grmovje listje. Igla mi je naznanjala sedaj, da sem se bil zopet oddaljil od sela: do tje je bilo najmanj jedno uro; — zašla sva bila dobro. Le malo počitka, potem pa takoj naprej! Naslonil sem se ob drevo in strmел v pojemajoči plamen. Različne misli so se me polastile . . .

„Dobro došel, prijatelj!“

Skočil sem na noge. Iz črne sence se je izvila moška postava, zavita v temen plašč, in vrgla kup suhega robidovja na žerjavico; visoko je vzrastel plamen.

„Od kod in kam?“ zvenelo je ponosno, a prijazno vprašanje.

„Iz Trojana v Dušvo.“

„In si se izgubil v gozdu?“

„Da.“

„Nič ne dé; boš že našel domov. — Tam-le!“ Pri tem je zamahnil z roko v meni že znani smeri.

„A le počij malo! Tu ob ognju je prijetno in družina ti bom jaz.“

Kakor da ne pričakuje nobenega ugovora, prislonec je dvocevno puško k deblu in sloko legel v mah, prepustivši boljši prostor ob ognju meni.

Kdo je ta človek? Kaj dela tu v tihi noči? — Skrivna moč me je vlekla k njemu, in sedel sem mu nasproti.

Motrečemu njegovo osebo s srpimi pogledi mi je zdajci zastala kri . . . Bog! to, — to je bil — tolovaj Marko! Da, tacega sta mi bila popisala oni pastir in Jelena! Gosti, rujavi lasje, visoko čelo z neznatno brazgotino nad levo obrvijo, plavi brki, vitki stas, — prav on! Kak slučaj, da sem na takem kraju nalletel nanj, o katerem sem danes že toliko novega čul in radi katerega sem skoro izgubil življenje!

Neprijetni čut, kateri se me je prve hipe polasčal v njegovi bližini, je polagoma izginil, in na njegovo mesto je stopila neprisiljenost

in tisti gorki občutek, ki nas navdaja pri občevanju z dragimi znanci, morda zato, ker je napravila njegova zunanja prikazen jako ugoden utisek. Ko je tako ležal pred menoj, glavo podprto z levim komolcem in sanjavo zroč v tlečo in prasketajočo suhljad pred seboj, v resnih potezih mirni odsev blage duše, — tedaj je bil prej vsemu drugemu nego tolovaju podoben, in nisem mogel obrniti očí od njega, neprenehoma sem ga moral gledati. . . Košate in nad nosom vkup zrastle obrvi so označale mladeniča trde in neupogljive volje, moža silovitega duha in samostojne zavesti; močno izčrtani spodnji del obraza pa je izražal strastno narav. Širokokrajni klobuk je senčil dvoje sivih in bistrh očí, dolgi in široki plašč je obdajal krepke in gibčne ude.

Po dolgem, dolgem molku je povzdignil malo trepalnice, premeril me površno in dejal: „Smem-li vedeti ime tvoje in stan?“

Imenoval sem mu oboje.

„A!“ čudil se je zategnjeno. „Avstrijec, tujec in v bolgarski noši?“

„Samo danes in sicer iz potrebe.“

„Aha! Gotovo pri kaki zvijači važno!“ smejal se je poltiho.

„Približno tako.“

„Se mi je takoj zdelo; sicer pa to nima nič na sebi. — Da poznaš mene: jaz sem —“

„Marko, sin ruske kneginjice“, prestrigel sem ga naglo, sedaj smeje se sam.

Sklonil se je po koncu.

„Kaj? — Ti me poznaš?“

„Ker sem veljal dopoldne pri Dušvanih za — kesedžijo Marka!“ dejal sem vesel in potem na kratko pripovedoval svojo dogodbico s tolstim županom in njegovimi podložniki.

„Izvrstno, izvrstno! vzkliknil je dobrovoljno, ko sem končal. „Pričakovati moram, da se mi vljudno zahvališ za nevarnost, v katero si zabredel radi mene!“

„Sam sem kriv, ker sem ti baje preveč podoben.“

„Podoben?“ in pogledal me je natančneje. „Hm klobuka najina so jednaka, lasje in . . . oči iste boje, in obraza sta tudi nekoliko slična. . . No, na vse zadnje dobrim vaščanom niti zameriti ni, da so te zamenjali z menoj. Toda njih besnost in ljutost je neopravičena! Torej v tako dobrem glasu sem pri njih? — Ne baš laskavo! In vse to po krivici!“

Mračen oblak mu je splaval na zgubano čelo.

„Povej mi odkrito: ali sem tak kakor zločinec?“

„Že iz lastne nečimernosti moram reči: ne! ker zadeva moja izjava tudi mene!“ šalil sem se jaz in potem resno pristavil: „Da si

pa v resnici hudodelec, to se mi zdi nemogočno!“

Opiral sem se tu na povest njegove nekdane zaročenke. Blisek hvaležnosti me je zadel iz njegovih zenic in prijateljsko mi je stresel desnico.

„Ti si plemenit, ker ne obsojaš bližnjika iz ust nerazsodne množice!“ dejal je iskreno. „In glej, dosedaj mi ni bilo znano, na kako slabem glasu sem. Stari Nikola, moj prijatelj, pri katerem gostujem, tudi nič ne vé o tem, z drugimi pa ne občujem. Torej ubijalec, oskrunjevalec, nečistnik! — Ko bi Jelena to čula, kaj bi počela! Prokleti svet!“ . . . Strašno je zaškrilpal z zobmi. „In ni jedna teh točk ni osnovana! Slučajno se klatijo lopovi po ti okolici in kar učinijo oni, — pripisuje se meni! Neizrečeno sem vesel in zadovoljen, da je nocoj zadnja noč, ko bivam na tem nesrečnem kraju. Kaj zapustim? — Prej izrečena častna imena; in to nedolžen! Kaj sem zakrivil? — Svojo osveto zvršil, poltnega pohotneža, katerega sem zasačil tu v gojzdu, oskrunjajočega in morečega nesrečno žrtev, na mestu ustrelil in zato prejel plačilo, da se name zvalja čin onega brezvestneža, — sina nečloveškega Alana! — Oh! In te krivde se ne morem opravičiti, svoje časti ne rešiti, črnega madeža ne izbrisati! — Mogočno nebo, sem-li zaslužil to!“ Pokril si je obraz z rokama, in debela solza se mu je utrnila med prsti.

Prigovarjal sem mu, dokazujoč, da mu je pač največje zadostilo lastna mirna in čista vest, svetu pa da se lahko ogne, na kar je odvrnil potolažen:

„To je vsaj jedna uteha; — a hudo je, če mora človek trpeti za lepe, vzvišene namene! — Da, ostaviti hočem to deželo in se nastaniti daleč proč . . . v rojstvenem kraju svoje neveste!“

Po malem presledku je nadaljeval, prijemši me za roko in zroč mi v oči:

„Prijatelj, da govorim brez ceremonij: ker naju je redek slučaj nocoj privedel skupaj, in ker sva si telesno nekoliko podobna, — mogoče, da se strinjata i najini duši, — tedaj si takorekoč ne popolnoma tuja, zato se nikar še takoj ne ločiva, ko se nama nudi ugodna prilika, da se natančneje seznaniva; — težko, da se potem še vidiwa kdaj! Mene že dalje časa srce burno priganja, da se oprostim žalnih in radostnih čustev, ki poljejo v njem že leta, da jih odkrijem komu, kateri jih razume, kateri se ne bo posmehoval njegovi rahlosti, še manj pa njegovi — vzornosti! In k temu se mi ti zdiš pravi! Reci torej, ali hočeš ostati?“

Brez obotavljanja sem mu izpolnil željo. Saj sem dobro znal, da bo njegova povest

velezanimiva, zlasti ker se je morala dotikati Jelene: in pred vsem sem vendar stremil za tem, da dobim jasnost o dogodljajih, ki so uplivali na njeno življenje!

„Pred vsem“, začel je novi znanec, „kako to, da si naletel na-me tukaj v samotnem gozdu, skrivajočega se pred človeškimi oblastmi, ko sem vendar — sin ruske kneginjice? — Moja mati se je dala v mladosti premotiti od nebrzdanih nagibov in vsled tega je postala brezmejno nesrečna: poročila se je tajno, ne da bi bil njen oče kaj znal o tem, z lepim Čerkesom. Ko sem se jaz rodil, tedaj je zadela moje stariše strašna kazen: očeta je dal stari knez umoriti, mene je otela prijateljica materina, in lastno hčer je izročil morilcu, brezvestnemu Turku, kateri jo je štiriindvajset dolgih let trpinčil v svojem haremu. Kaj je ondi v tem času prestala in pretrpela, to mi je obširno in srce trgajoče povedala v pismu, katero mi je poslala pred smrtno uro po zvestem čuvaju. — Rotila in prosila me je pri živem Bogu, pri vsem, kar mi je drago in sveto, da naj jo osvetim nad krutim Turkom. — In jaz sem slušal njen zadnji glas, njen poslednji ukaz: nocoj je padel Turek v pravičnem boju pod mojim nožem. Skrivaj sem ga zajel in mu potisnil nož v roko, da se je boril za svoje ničvredno življenje. . . . Jutri pri dnevnem svitu ga morajo najti. . . . Dolga štiri leta sem ga zalezoval, a še-le pred jedno uro mi je izdihnil pred nogami črno dušo. . . . toliko časa so ga ščitili vragi pred mojo osveto! Iz Carigrada v Egipt, iz Egipta v Tunis, od tam nazaj v Carigrad, Uesküb in naposled v Dušvo: tako sem lazil za njim — štiri dolga leta! Kolikokrat sem ga imel pred seboj, a moral sem se brzdati, da si sam nisem zaigral življenja! Sedaj, sedaj pa je zvršeno, in zarana odhitim v naročje neveste. Prijatelj, umeš, kaj se pravi to, nazaj k nevesti, katere nisem videl štiri dolga, dolga leta. . . .?“

„Čuj!“ je bil moj plašni pritajeni vzklik. Zdelo se mi je, kakor da je nekdo jezdil po gozdu, dobro sem razločeval žvenket podkev. . . . Nisi ničesar čul?“

„Ničesar; a le umiri se! Moj konj, ki se pase nekaj korakov od tu na tratici, je morda kaj poskočil. . . . zopet je vse tiho.“

„Da, bilo je zopet vse tiho, le veter je šumel, glasno bučal med drevjem. Obrnil sem svojo pozornost na njegovo povest.

„Da, prijatelj,“ nadaljeval je navdušeno, „nazaj k deklici, katera je najlepša, najblažja, najkrasnejša, sploh jedina na širni zemlji, k deklici, h kateri so mi vsa štiri leta neprenehoma uhajale misli, katera mi je bila noč in dan na mari. Pred štirimi leti bi se imel zdru-

žiti z njo, a tu je prišlo povelje materino: moral sem prej izpolniti svojo dolžnost! Za-prisegla mi je tedaj, da me počaka, da ne dá roke drugemu, tudi če se nikdar več ne vrnem. . . . In da se je zvesto držala te prisege, o tem sem uverjen tako gotovo, kakor gotovo se razpenja nad nama oblačno nebó, in če bi tudi ne bila prisegla, ona bi vstrajala v ljubezni do mene tudi za celo kraljestvo! Toliko jo poznam; zato je pa moja ljubezen do nje neminljiva. . . .“

„Stoj!“ šepnil sem in ga zgrabil za ramo. „Kaj je to?“

Na uho so mi bili udarili glasovi, kakor če kdo varno stopa po gozdnatih tleh. Molklo so odmevala tla, in suhljad je hreščala. — A sedaj je zopet vladala tišina na okolo, le veter je tulil svojo enakomerno pesem. . . .

„Kaj ti je?“ vpraševal me je Marko. „Saj je vse tiho!“

„Čul sem stopinje plazečega se. . . .“

„Beži, beži! Nihče ne prihaja. — In če tudi, ne bojiva se ga. — Naj govorim dalje!“

Saj bal se jaz nisem, a neka slutnja se me je hotela siloma polastiti; otrese sem se je.

„Ta deklica je preprosta, ubožna, jaz bogat: toda vse dam za njeno ljubezen! In misli si mojo radost in rajsko srečo, ki me preveva, če pomislim, da bo ona moja, vsa moja, da mi nihče ne bo mogel kratiti pravice do nje. . . .! Blaženega veselja bi pritisnil vesoljni svet na to presrečno srcé! Oh, in štiri dolga leta je nisem ni jedenkrat videl. . . . kako sem vstrpel, tega sedaj ne razumem. Takrat je izpolnila sedemnajsto leto, sedaj je deva jedenindvajsetih let: koliko dražestneja mora biti njena prikazen! — Oh, in njo naj vidim tekom jednega tedna! — Jaz sem najsrečnejši človek na svetu! — Nebó, ti me ljubiš, ti me ljubiš premočno. . . . Jelena, k tebi, k tebi!“

V svoji navdušenosti je vstal in se vzravnal pred menoj: res krasen mladenič! Način, kako je izražal svoja čustva, izrazi, katere je vporabljal pri opisovanju vzorne slike, so mi tako imponovali, da sem pozabil na vse okrog sebe in le njega gledal in poslušal. . . . Da, taka, taka naj je ljubezen! Ne središče poželjivih mislij in strastnih dejanj, nego vir vsega lepega, vzornega, čistega! — Ko bi bila Markova ljubezen vsakdanja, ali bi se bil tedaj premagoval štiri leta, da ne bi hitel k njej. . . .? In vendar je bil tako vroče, da, tako strastno zaljubljen, da so mu kar živci trepetali! Kaj ga je tu krepilo, kaj bodrilo? —

Pretresljivo in koprneče je zaklical: „Jelena, k tebi, k tebi!“ Ni še utihnil poslednji odmev, ko je zašumelo v grmovju za mojim hrbtom, so zavihrala ženska krila, mimo mene

švignila visoka ženska prikazen in se vrgla onemu na prsi, ihté: „Marko, moj Marko!“

Prestrašen sem se vspel kvišku in stal za — Jeleno, lepo Hristovo soprogo! Moja slutnja, da se bo nocoj še nekaj nenavadnega godilo, se je uresničila.

Kakor priklenjen sem bil na mestu in le strmél in le strmél . . .

Kako je prišla sém in zakaj? Kdaj se je rodil v njeni duši naklep, poiskati Marka? — Pač že takrat, ko sem bil še jaz pri njej: od tod njena nagla malobesednost in zamišljenost; ko je čula od mene o Marku, tedaj je sklep v njej že dozorel! — Kmalu ali takoj za mano se je morala odpraviti od doma. — In dospela je semkaj. — Ali so se nocoj res dogajala čudeša?!

Marko je bil liki okamenel: ni se mogel ganiti in gledal je stekleno, mrtvo . . .

Res preveliko iznenajenje: njo, katero si je mislil daleč v Madseri, nenadoma zreti in čutiti — prav njo, njo, — tu je trebalo nadčloveških močij, da bi se ne izpremenil.

S silnim naporom je slednjič hripavo spravil iz stisnjenega grla:

„Jelena, ti ali tvoj duh?“

„Jaz,“ bil je tresoči odgovor.

„In tukaj . . . sedaj-le . . . kako?“

„Prijezdila sem; moj konj je pri tvojem.“

„Kdo ti je povedal . . .?“

„Čudne sile so me privêle semkaj; jahala sem vedno naravnost, — in sedaj sem tukaj.“

„Odkod?“

„Iz Trojana.“

„Kaj? Ali si tam?“

„Da.“

„Ne v Madséri?“

„Ne.“

Sedaj se je menda šele zavedel, kaj se godi ž njim, zakaj stresel se je kakor pod ledenim mrazom, stopil korak nazaj, jecljaje:

„Kaj počneš v Trojanu?“

„Soproga sem nekega trgovca.“

Grozovite besede! — Udaril se je ob čelo, divje zarjul in se vznak zvrnil po tleh.

Skočil sem k njemu in ga tresel, da bi ga vzdramil. Srpo je gledala Jelena; raz ramo ji je zdrčal plašč in pokazala se je svetla, valovita obleka, katero je nosila popoldan. . . , a ni se pobrigala za nesvestnega. — Ni trajalo dolgo in odprl je oči, in kakor od električne iskre zadet, tako naglo je vstal zopet po koncu.

„Ha, govôri, je-li to istina?“ zakričal je divje plamtečih očij.

„Da . . .“ odvrnila je ona odločno.

„In tvoja prisega in moja grožnja?“ Stopil je k nji, položil ji roki na rameni in jo potisnil, da je zdrsnila na kolena.

Jaz sem stal nem na strani . . .

„Tvoja odpoved, Marko!“

„Odpoved? — Lažnica!“

Sedaj je pri njej vskipel srd. Dvignila se je, iz prsij pa ji je vrelo: „Nesramnež! Hočeš morda utajiti, da mi nisi pisal pisma, v katerem razdiraš najino razmerje, zapuščaš mene? — Slišala sem prej tvoje hrepeneče vzklike, in ti so me za hipec premotili, da sem se ti zgrudila na prsi, umevajoča z „Jeleno“ samo sebe! — Moja ljubezen do tebe je bila neizmerna, — a ti si jo zavrgel! Sramota, tisočera sramota!“

„Grom in strela! Kaj praviš? — Si-li zblaznela? Čula si moje besede in govoriš tako? Ti iščeš izgovora, da opravičiš svoje — — Peklensko! A, ti si soproga družega! Li pomniš še, kaj sem ti zagrozil takrat, da storim s teboj, če daš drugemu roko? Li pomniš še? — Kaj? Molčiš?“ —

Videl sem, kako je segla z roko pod plašč.

„Mogočni Bog, žena drugega! — Ha, noben izgovor nič, vsaka beseda zamán! Žena drugega! — — Umri!“

V desnici mu je zalesketalo bodalce. — Vrgel sem se nanj. — Prepozno! Že ji je tičalo ostro jeklo do držaja v prsih. Kratko, a bolešno je zajejala, zamahnila z rokama okrog sebe — — in se zavalila v mehki mah. Bila je mrtva. — — —

„Nesrečnež, kaj si storil!“ — klečal sem pri nji, držeč čim dalje mrzlejšo roko v svoji in podpirajoč ji glavo. — Zamán! Nobenega gibljava več. Glasno sem zaplakal . . .

Naslonjen je bil ob bukev in mižal . . .

Pobral sem list, katerega je bila izvlekla iz žepa pri plašču v zadnjem hipu, ko je že padla njegova desnica . . .

„Čitaj!“

Odprl je oči in kakor v sanjah čital in čital. Zenice so se mu izbulile, in težko je hropel . . .

„Kdo? kdo je pisal to?“ vprašal je miren.

„Ali ni tvoja pisava?“

„Da. — A ne jaz, ne jaz!“ Skrčil je pesti in pretil proti nebu: „Osoda, jaz te proklinjam, proklinjam iz dná duše!“ Rohnel je kakor razjarjen lev . . .

Obrnil se je k meni:

„To pismo je napravil nekdo drugi, — ponaredil mojo pisavo. — Gorjé mu, stokrat gorjé! Poznam ga, in ne uide mi!“ Grozna bol ga je dušila.

„Jelena, odpusti mi!“ Sklonil se je k mrtvemu truplu:

„Jaz te osvetim, strašno osvetim!“ In poljubljal je blede ustna. Komaj vem, kaj je vse klical, a vem, da je naposled oprtal puško, zapel plašč in močno zažvižgal v gozd: takoj je

pridirjal isker črnc in za njim bela kobila — Jelenina.

Zapičil je tej majhen nožek v zadnjo nogo; ranjena žival je glasno zarazgetala in po bliskovo izginila med drevjem.

Sam je zajahal svojega žrebca, truplo umorjene položivši pred-se preko sedla. Mahajoč mi z roko v slovo, je mrmrljal: „Sedaj osveta — potem smrt!“

* * *

Kako sem prišel tisto noč v selo? Z najboljšo voljo ne morem povedati, kako? Bil sem bolan, jako bolan . . . Pedro mi je pravil pozneje, da sem potrkal proti jutru na vrata in da je on sam prišel odpirat: a ob mojem pogledu se je tako prestrašil, da se je ves tresel. — Bil sem bojda živa podoba smrti . . .¹⁾ (Dalje.)

¹⁾ Na str. 568, a, vrsta 16. od spodaj čitaj „Sam“, namestu „Tam“.

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

71. Göthejeve ljubice — in boj zaradi njih.

. . . vinotoka . . .

Ljubi oče! Ne, nisem Vas pozabil, kakor menda mislite: da Vam tako redko pišem, je vzrok ta, ker Vam ne maram pisariti praznih čenč. Časa je itak premalo. Ta teden pa se je nekaj dogodilo, kar se mi zdi vredno, da Vam sporočim. O priliki, prosim Vas, mi odpišite, kaj vi mislite o tem.

V sredo je bilo med deseto in enajsto uro, ko se je bil v naši šoli boj, ki so se ga udeležili skoro vsi sošolci. Navadno gredo namreč nekateri v tem času doli k vratarju po žemlje, „kifelce“ in druge podzobne stvari; v sredo ni šel, kar jaz vem, nobeden. Vsi so ostali v sobi. Vsi, Slovenci in Nemci, smo bili do skrajne meje razburjeni — a vendar je bilo v naši sobi jako tiho. In kaj smo imeli prav za prav?

Drugo uro tistega dopoldneva, od devetih do desetih (to se pravi: pet minut manj, ker Franzl toliko prej zvonil!) smo imeli nemščino. Profesor je isti kakor lani. Razložil nam je do tedaj, kolikor še nismo bili lani obdelali, življenje Göthejevo in Schillerjevo do konca. Zadnjič pa je začel izpraševati. Kdo je bil najprej vprašan, ne vem več; no, drugi je bil na vrsti naš Domen. Izprva je šlo dobro; nekako v sredi pa mu gospod profesor zastavi vprašanje: „Naštejte mi vse ljubice Göthejeve!“

Ne zamerite, da Vam to pišem, toda za umevanje poznejšega prepira je potrebno.

Domen je zardel. Ubogi Domen! No, molčal vendar ni, ampak je začel naštevati: Friederike Oeser, Käthchen Schönpkopf, Fräulein von Klettenberg, Friederike Brion, Anna Gerock, Sibylle Münch, Charlotte von Stein, Christiane Vulpius . . . “ Tu se mu je ustavilo; nobene več ni vedel.

„Dalje, dalje! To bi morali vendar vedeti. Še par jako slovečih je imenovati!“ Molk.

V tem nekdo zašepeta polglasno:

„Najbrže še Göthe sam ni vedel, koliko jih je imel.“

Šepetati je gotovo nedostojno. Zato je bilo čisto umevno, da so se izza katedra začule gromovite besede: „Ruhig! — sonst trage ich Sie ein!“

Šepetalec je umolknil. A čutilo se je, da je jako soparno v šoli. Vsi smo vedeli, da po uri bo nekaj.

Nekam počasi so potekale minute. Ta in oni je potegnil uro iz žepa, če ni morda Franzl pozabil zvoniti? No, slednjič vendar-le zapoje zvon „sile“. Po hodiščih zašumi. Tudi naš gospod profesor odide.

Tu se vzdigne naš Sámó, udari z dlanjo ob klop ter zavpije:

„Fantje! ali nismo šleve, da se damo s takimi budalostmi pitati? Koliko ljubice je imel Göthe: kaj to nam mari?“ Potem pa se je obrnil proti Domnu: „Domen, sram te bodi! Kaj nisi mogel molčati?“

Nemci so se zbirali okrog svojega prvaka, lepega Waldnerja. Videlo se jim je, kako jih tare jeza. Waldnerjev obrazek se je mrdil.

Jeza jim je prikipela do vrhunca, ko je naš Matija Žanjec šaljivo, pa resnično dostavil:

„Da sem bil jaz vprašan, odgovoril bi bil: Gospod profesor! Göthe se je ravnal po nemškem pregovoru: Andere Städtchen — andere Mädchen.“

Slovenci smo klicali: „Dobro, Matija, dobro!“ — Nemci pa so pihali.

Prvi se je oglašil Rögel: „Tako se o Götheju ne bo govorilo! Vaša usta so preumazana, da bi izgovarjala to sveto ime.“

„Sehr richtig!“ pritrjevali so ostali Nemci.

„Ni vse zlato, kar se sveti“, zmajeval je Strel, ko sta se zmenila o tem, kako se baha Američan. „Meni se zdi, da ne bo zmagoval.“

„Če ni bolj založen z denarji, kakor čutim jaz — no tebi lahko povem, ker si mož: veš, dolga pri meni še ni poplačal — ne bo prav lahko dozidal. Seveda obresti dobivam o pravem času, zato ga nič ne silim. Saj mi je vse jedno, ali imam denar tu ali tam. Ako si bo pa hišo popravil, potem bo še bolj varno zame.“ Tako je govoril Letač ter se ni nič vznemirjal zaradi zidanja Domnovega.

„Naj bo, kakor hoče, saj se vsaka reč kmalu zvé.“

„Jedino to mi pa ni všeč, da ima vedno toliko pivcev. Vrh bo opešal.“

„I, saj bo zate še boljše, ker imaš denar, da ga boš posojeval.“

„Saj tudi ti nisi brez njega.“

„Ne bom ravno stokal, toda mož si ti.“

„No, no, kaj bi se hvalila! Posojevalo se bo že, ali če bodo sami berači, redili jih bomo le mi, ki bomo še kaj imeli.“

„Ne morem ti oporekati, resnico govoriš.“

Ta dva moža sta pač vse najbolj trezno preudarila ter dobro pogodila, kako je z Američanom, toda njune besede so ostale med njima.

Neka druga sodba o Američanu pa je prišla med ljudi in tudi Domnu samemu na ušesa.

Kupček, mož Domnove sestre Neže, namreč kar ni mogel trpeti Domna. Takoj prvi čas po vrnitvi iz Amerike je tu pa tam zinil kako pikro o njem, kadarkoli se je govorilo, koliko je prihranil: a sedaj, ko je Domen prezidaval hišo, ni mogel več strpeti, da bi molčal.

„Seveda, seveda, on lahko zida“, hudoval se je proti sosedu, „saj ima še denar od naše hiše. Kako je prišel v Ameriki do denarja, tega natančno ne vem, mislim si pa lahko.“

„Molči vendar“, mirila ga je Neža, „ako to zvé, utegne te tožiti, potem boš pa imel jezo in pota.“

„V obraz mu povem, če hoče“, ni si dal Kupček nič dopovedati, „da ima naš denar. Saj so vsi videli listino, po očetovi smrti pa

je ni bilo in je ni nikjer. In omarica je bila od dne, ko so oče delali oporoko, vedno zaklenjena, in jaz sem jo po očetovi smrti prvi odprl. Torej kam je prešla listnica z dvesto goldinarji? Nikar ga ne izgovarjaj, čeprav je tvoj brat!“

„Kakšno reč ste imeli že takrat, predno je šel v Ameriko, pa mu ni mogel nobeden dokazati. Bodi torej tiho, saj ti vsa jeza in govorjenje ne bo dalo onih dvesto goldinarjev.“

„Za dvesto goldinarjev že smem potožiti, ne? Jaz jih ne morem kar tako pozabiti.“

Američan je zvedel to ter se silno togotil nad Kupčkom:

„Saj mu jih rad plačam, z obrestmi vred poplačam tiste goldinarje, samo to naj mi dokaže, kdaj sem jih vzel. Zapreti bi ga dal, ker mi jemlje pošteno ime, pa zaradi sestre svoje mu prizanašam. Križ božji, če sem res tat, kako pa je to, da me ne zapró? Naj kdo ukrade le pet goldinarjev, že bo sedel, meni naj bi pa prizanašali, če bi bil ukradel dvesto goldinarjev? Kolikokrat sem že Boga prosil, da bi na dan prišlo, kje je tisti denar, pa nisem uslišan. O da bi bil že rešen tega križa!“

Vršani sami niso vedeli, kaj naj bi si mislili o prepornih dvesto goldinarjih. Kupček je tako za gotovo trdil, da je Domen tat, a le-ta je zopet dokazoval svojo nedolžnost, in sodišče ga ni prijelo, kdo bi mogel uganiti pravo?

Tako je bilo Američanu življenje v starem svetu od dné do dné zopernejše. Hiša je bila sicer ob letu njegove vrnitve že dodelana in zares prav lepa, najlepša na Vrh, toda samo lepo stanovanje še ne dá prave sreče. Domen je bil skoro vselej jezen, kadar se je ozrl po olepšani hiši, saj mu je požrla ves denar, in sedaj še toliko ni imel, da bi vino in drugo pijačo lahko redno plačeval. Res je vsak dan kaj stržil, toda tisti krajcarji se kar nekam pogubé in nikoli jih ni zadosti, če ni nikjer večje zaloge. Take pa Domen ni več imel, in zato ga ni nobena reč več veselila. Zopet je ležal na mreži ter se hudoval nad muhami in drugimi sitnostmi in sitneži.

(Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje)

VI.

Dan je jel svitati, a jaz še nisem bil zatislil očesa. In kako tudi! Skrajno razburjeni živci mi tega niso dopuščali, temveč so siloma odganjali spanec ali boljše, onemoglost, katera

me je hotela početkoma objeti vsled prevelikega napora in utrujenosti. Če sem bil prve ure po onem grozovitem dogodku v gozdu do cela omamljen, torej tîp proti vsem vnajm utiskom, postajal sem sedaj zelo občutljiv

in razdražljiv. Nisem mogel več strpeti na ležišču; vstal sem torej in se napotil na plano. Prekoračivši dvorišče, sem šetal gori in doli ob logu, izkušajoč iznebiti se bridkih spominov...

Za malo časa se mi je pridružil Pedro, skrbni Pedro, ki po mojem prihodu menda tudi ni več spal, zakaj večkrat sem začutil njegovo roko, katero mi je pokladal na vroče čelo; skrb do mene mu ni dala miru, in poiskal me je. Zveselil sem se ga, v pogovoru z njim sem saj mogel pozabiti na drugo, in dejal, ustavivši nehoté korak:

„Pardon, sennor!“

„Prosim, zakaj?“

„Ker mi dosedaj ni prišlo na um, da bi vam bil naznanil izid svojega včerajšnjega izleta.“

„Oho! Tu se šalite! Moja dolžnost je le, da se vam iskreno zahvalim —“

„Za kaj vendar?“ hitel sem čudeč se.

„Za vašo neprecenljivo pomoč.“

„Saj ne znate, če sem imel sploh kaj uspeha?“ — Sedaj je strmel on.

„Sennor, vi se v resnici šalite! Ali ni bežal Grk v Madsero?“

„Kako? Kdaj sem vam kaj pravil o tem?“

„Tako ob svoji vrnitvi vendar!“

„Ne pomnim toliko.“

„Siromak je bolan...“ zamrmral je sam zase in nadaljeval glasno: „Ko ste se smrtno bledeli in slabotni opotekali ob moji roki po stopnicah, takrat ste dva trikrat ponavljali: ‚Haronis v Madseri‘; to so bile pa tudi jedine besede, ki ste jih sploh izpregovorili, potem ste kakor mrtvi padli na blazine.“

„Pa nisem ni za hipec zadremal.“

„To vem dobro... Sennor, nekaj strašnega se je moralo goditi z vami; smem li slišati, kaj?“ Sočutno mi je privzdignil glavo.

„Ne, ne!“ branil sem se v strahu. „Ne smem misliti na to... Pozneje zveste vse, pozneje. Sedaj naj molčim.“

„Le umirite se, dragi amigo!“ odgovoril je mehko. „Vprašal sem vas, ker vas ljubim, a sedaj ne črhnem več zloga o tem. Poznam, kaj pomenja to, biti na duši bolnemu. — Vi ste prejeli sinoči rano v srce, rano, katera je tem hujša, čim mlajši in neizkušenejši ste v boju življenja; — a ne bojte se! Ni tako huda, da bi se ne zacelila, bodisi na ta ali oni način. I jaz sem se v mladeniški dobi zvijal pod kruto roko usode, a prebolel sem njen udarec. Človek je trdo drevo, na katerega koreninah in mozgu morajo dolgo, dolgo glodati črvi, predno je podró; vse izpodjedeno in izdolbljeno pa naposled še kljubuje vihri, dà, išče si celó novih, hujših sunkov, dasi čuti bližnji padec: vse iz porogljivega ponosa.“

Kovaču se prikaže Bog.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

— Po kratki dōbi bode te zopet veseli, kakor ste bili doslej!“

Pogovarjala sva se nato o rečeh, tičočih se naše prihodnje ježe, in prešla tako zopet na Grka in na njegovo sedanje bivališče.

„Precejšno pot imamo“, ménil je Španjol.

„Kdaj bomo lahko v Madseri?“

„Vračunivši pot v Eski-Džumao, v štirih dneh.“

„Bien; pravzaprav se nam niti ne mudi; a čim preje, tem bolje. Kdaj se odpravimo od tu?“

„Moja želja je, da kmalu. Najpripravneje se mi zdi takoj ob solnčnem vshodu, da dospemo proti večeru v mesto Trnovo, kjer prenočimo.“

„Dobro; meni je prav in Julesu bo tudi, saj je v vaši odsotnosti vedno tožil, kako dolgočasno je v tem anarhističnem brlogu, kakor imenuje selo. S hčerjo županovo zabavati se, se je kmalu naveličal, menda zato ker ga ona nič ne umeje. Z Ilijo sta lazila do večera za divjimi golobi in sedaj spita, kakor da bi se ne hotela nikdar več prebuditi.“

Tako izprehajaje se v hladnem jutru sva se zopet približala plotu, ki je obdajal od zadnje plati županovo posestvo. Tu so se odprla vrata, izhod z dvorišča, in na pozorišče je stopil Francoz, ki je mahajoč z rokama po zraku hitel proti nama, kličeč že od daleč:

„Bon jour, messieurs!“

„Bon jour, monsieur!“ donelo mu je nazaj.

„Sacrebleu! Vendar sem vaju iztaknil! Kakor da nimam družega veselja, ko zreti vajini nebeški osebi. Kaj se vendar potikata na vse zgodaj po samoti? Menda lovita kobilice in muhe!“ S tem je prisopihal k nama.

„Muhe ste gotovo vi pritresli s seboj!“ odvrnil mu je Španjol, smeje se na glas.

„Ah! Vaš svetovnoznani humor, monsieur Pedro, me že zopet osrečuje? Bravo, bravo! Le izvrstno naj vam teknejo moje muhe in čestitajte si, če vas na vse zadnje smatra mastni naš župan za jednako žuželko ter vas pogoltno živega in kosmatega!“

„Kaj se je pripetilo, da naju potrebujete?“ vpraševal sem jaz vshičenega.

„Jaz, jaz vaju prav nič ne potrebujem! A želi vaju vodja anarhistov, pitani hadži Denko, ki je za zajutrek požrl krokodila, katerega pa ne more prebaviti; zato — —“

„Resno, monsieur, resno!“ poprosil sem ga.

„Diable! Ne žalite me! Kaj mislite morda, da uganjam tu norčije? Če ne verjamete, kar sem rekel, pa idite sami gledat! Nos mu je patentirana orjaška kumara, trebušček pa uradno cimentiran sod petih veder, — tedaj dva v nebo kričeča odseva ogromne vsebine.“

„Potemtakem je možno, da mu počiva i v nosu krokodil!“ dejal je poltiho Španjol.

„Piramidalen dovtip, sennor! Sodite kajpak po lastnem kopitu, ki vam diči duhoviti obraz: pri vas je nos trebuh, — zato oblastno umerjen svojemu namenu, in trebuh nos — tedaj sramežljivo in ponižno skrit.“

„Haha; dobro, dobro!“ krohtal se je oni. „Med debeluhe se pač ne morem prištevati; a moj nos take obsežnosti, — izbornor!“

Njegova veselost se je polastila še mene, in tudi Jules ni mogel več ostati resen. Smejali smo se sedaj vsi trije, dokler nisem jaz prišel:

„No, monsieur, povejte vendar, kaj se godi z našim gospodarjem?“

„Da, ko bi sam to znal! Dela strašno kisle obraze, bije se z rokama po debeli glavi in stoka in ječi, da bi kamen omehčal: a kaj mu je, tega nisem mogel doznati, ker ne razumem njega bolgarščine. — Sanjal sem baš prav prijetno, da luščim njega iz kože in ga zrezavam na dolge in široke kose, katere mi pomaga Ilija soliti in sušiti na solncu, ko me naenkrat prebudi hreščeče pihanje in javkanje: pred menoj stoji junak mojih sanj v prej popisani podobi in mi hoče z raznimi neumljivimi gestikulacijami nekaj dopovedati; med drugim maje, trese in naposled izruje leseno omrežje pri oknu in se naposled sam maši v odprtino. Jaz, meneč, da hoče tam skozi, zgrabil sem ga za bedri in ga potiskal od zadaj, a tedaj jame tuliti in riniti nazaj, da sem ga moral izpustiti. Kakor parni stroj je drvil nato proti durim, jih skoro polomil, zgrešil zunaj stopnice in se s pretresljivim krikom in vikom, hruščem in truščem prevalil preko njih v vežo. V strahu, da se je ubil, sem hitel za njim, a tu se je že navzlic svoji debelosti pobral in me vlekel za suknjo na dvorišče in proti kleti; — menda me je hotel ondi zatvoriti. Izpulil sem se mu in hitel po Ilijo, a tega nisem več našel na skednju in sploh nikjer v hanu; iskal sem torej vaju dva. — Sedaj pa le z menoj, da pomirimo tega človeka, ako je zblaznel ali stekel! Meni se smili; morda je v resnici kaj neprebavljivega ali otrovanega izpil ali pojedel, da ga sedaj obhajajo težave; saj trebuh in nos sta mu velikanska.“

Že v teku njegove povesti smo bili stopili na dvorišče in premerili sedaj naglih korakov pot do hana samega. Dočim sta tovariša zastonj ugibala, kaj bi pomenjalo čudno vedenje županovo, sem jaz že vse slutil. — In to je bila vesela, vesela slutnja!

Ti nesramna potuha! Prej ravnodušnega, da, lokavo-zadovoljnega obraza, kremžil je takoj, jedva nas je zapazil, svoje zalite poteze na vse mogoče načine, da bi jim podelil izraz mrčnosti in srditosti. Sedel je sključeno na kameniti

klopi pred jedno obeh kletij, huduje se sam med seboj:

„Vsi župljani morajo za njima, vsi! Gorje lopovoma! Iz tako trdne kleti uiti: nečuvno, nemožno! Tu jima je moral pomagati vrag, pravcati vrag!“

„Da, prav govoriš, vrag jima je pomagal, — vrag v človeški koži!“ pritrdil sem mu jaz, stopivši predenj.

Naglo se je vzdignil, kakor iznenajen od mojega prihoda, in večkrat pokašljuje spravil s klavrnim glasom na dan:

„Gospodine! Strašna nesreča-ve: jetnika sta pobegnila-ve!“ Plašno mi je zrl v oči, čakajoč, kako sprejemem to novico. Zviti lisjak! kakor da ni čul prej moje izjave!

„Zakaj si ju izpustil!“ bil je moj malo-marni odgovor. Za hip je prebledel, a takoj se oponesel na videz razžaljen:

„Kaj čujem! — Gospodine-ve!“

„Hadži Denko-ve!“ posnemal sem ga dobrovoljno.

„Jaz sem ju izpustil-ve!“

„Da, dragi Denko.“

„To je veliko razžaljenje!“

„To je še večje, če se mi lažeš!“

„Prosim gospodine, potrudi se v klet —.“ Skobacal se je pred menoj v poltemni prostor in jaz sem mu sledil; tovariša sta istotako storila.

„Tu poglej!“

Pokazal je s prstom na železno omrežje, ležeče pred malo lino na tleh.

„Nu, kaj je s tem?“

„To močno železje sta izpulila lopova.“

„Si ti izpulil, hadži Denko!“ dejal sem z nasmehom.

„Bože mili! — Jaz!“ vskliknil je ves iz sebe.

„Ali bolje“, nadaljeval sem mirno, „samo omajal si je, da sta imela potem onadva manj dela.“

To je bilo pa zanj že preveč! Opetekel se je, razprostrl roki, kakor da bi se me hotel obraniti, in debelo zijal, češ, ali sem bitje tega sveta! Ohrabrivši se naposled, jel se je rotiti:

„Naj sem takoj mrtev, če sem res storil to! Jaz, župan sela Dušve, in naj podpiram hudobijo! Pričakovati moram vendar, da me takoj ovadiš pri sodišču, in zaprejo potem mene samega. Ako sem sploh namerjal osloboditi ju, tedaj bi bil to lahko zvršil, odklenivši jima s kratka ječo. Ušla sta sama, gospodine, sama; in dokaz temu je to izruvano omrežje.“

„Saj ne zanikam, da se nista oprostila sama; a ti si jima šel pri tem na roko, zrahljavši omrežje, še predno si ju zaprl na tem kraju.“

„Saj je možno, da je bilo ono samo na sebi slabo!“

„Haha, hadži Denko, sedaj si se izdal: da, tako je bilo! Omrežje je bilo slabo vzdano, in ti si znal za to. Da je bila kdaj tvoja resna volja, izročiti onadva sodišču v Sevljevem, tedaj bi ju bil spravil v varnejšo klet; a ti si se bal neprilicnosti, ki so ti utegnile nastati iz tega in iznebil si se jih na preprosti način. Da izmed vaščanov nihče ne zna za tvoje početje, to te mora le zadovoljiti. Ne misli pa, da te vsled tega naznamim v Sevljevem; nikakor! Vesel sem, da nimam s to stvarjo nič več opraviti. — A to ti rečem; ako s slehernim hudodelcem postopaš tako, potem si za župana pač najpripravnější mož. — Zdrav!“

Ostavil sem ga na mestu in se napotil proti hlevom, v srcu miren in zadovoljen, da še nikdar tako. Moral sem biti sicer proti županu strog in nevoljen, a najrajši bi ga bil objel! In zakaj? V znani nam hiši v Trojanu je plakalo nedolžno dete za roditeljema, katera sem mu pravzaprav iztrgal jaz! Nisem bil tedaj dolžan, da mu vrnem vsaj očeta? . . . Morda je bil Hristo pošten človek, in če je grešil, tedaj se bo pokoril za to prej ali slej: jaz nisem njegov sodnik! In da ga ni župan oslobodil, tedaj bi ga bil jaz sam. — V hlevu ni bilo konj begunov: vzela sta ju tedaj ali sama ali jima ju je pripravil župan; najbrže je bilo poslednje pravo, zakaj hlev je bil po noči zatvorjen. In sta-li pri tem kaj pozvedovala o nas? — Gotovo; a čuti nista mogla nič, kar bi nam utegnilo biti pozneje nevarno: kako prav, da županu že od začetka nisem zaupal! Hristo je bil že dospel ali dospe v kratkem domov; — kdo mu pové ondi, kje se nahaja soproga . . . ? Oj, koliko gorja na svetu! —

Na dvorišču me je ustavil Francoz:

„He, monsieur, kaj je bilo prej županu?“ Povedal sem mu na kratko vse.

„Famozen igralec ta mastni nestvor!“ govoril je dobre volje, ko sem končal. „Kako je počenjal prej in kako zdrav je sedaj! Ko bi se ne bal, da mi kdaj ne pojé vsega premoženja, tedaj bi ga vzel s seboj v Francijo kot najlepši spomin — iz Bolgarije.“

Iz hana se je primajal Ilija in, zazrši mene, pospešil korak. V lice je bil rdeč in znoj mu je kapal od las; sopel je hitro in težko, dokaz, da je nenavadno hitro hodil.

„Gospodine, gospodine! Bežati, — ne! bežati ne smemo, — a takoj moramo odjezditi: vstaja je v vasi!“

„Kaj praviš!“

„Da, v istini vstaja! Čuj: Pred jedno uro sem se odpravil proti zahodnjemu koncu sela v hišo, kjer leži mrlič, oni prosjak, kateri je padel

včera j zadet od krogle sina tolstega župana, da pomolim onda malo za njegovo dušo, kakor si mi velel pred svojim odhodom; za malo časa me pa privabi na prosto divji vrišč, razlegajoč se iz daljave. Turki letajo sem ter tje, Bolgarji se prikazujejo iz svojih hiš, hripavi kriki „Kesedžija Marko! Kesedžija Marko!“ donijo na okolo. Ko tako gledam in strmim, ne vedoč, kaj naj to pomeni, prime me nekdo za ramo. Ozrem se. Za mano j stoji mladenič, oni, kateri te je včera j prosil odpuščanja, in mi veli, naj mu jaderno sledim. Odvede me iz vasi, kjer ni bilo žive duše videti, in tu mi pové, da so našli pred kratkim podložniki imovitega Turka Alana svojega gospodarja prebodenih prsij v travi, žrtvo Kesedžija Marka. In sedaj, gospodine, — sedaj vpijejo, da si ti to učinil, da si ti vendar kesedžija Marko, drugače bi se ne bil zgodil zločin baš to noč, ko bivaš ti v selu; zbirajo se že trumoma, da prilomastijo semkaj in te raztrgajo, ako še nisi odšel... To mi je naznanil mladenič, pozivljajoč me, naj te takoj obvestim o tem, sicer je prepozno. Oni hočejo han obkoliti skrivaj in na tihem, da nihče nič ne sluti. — Gospodin, ne ustrašimo se jih ni sto ni tisoč, a predrzni ne smemo biti, usode ne smemo smelo izzivati, — zato, hajd na noge in proč iz tega gnezda!“

Dobri mož je poznal mojo neustrašenost, še bolj pa nepremišljeno drznost Francozovo in skrbelo ga je, da ne zabredemo radi nje v pogubo; zato je — sam pogumen — silil, da bežimo. No, jaz sem bil pripravljen k temu, Pedro izvestno tudi, — saj ostati bi bilo vrlo nespametno, — toda Jules, s tem bodo težave! Jedva je zvedel, za kaj se gre, je bil že ves v ognju in zahteval, da na vsak način počakamo sovražnika, ker — ker je famozno, da, romantično, biti v oblegani trdnjavi! Strašen človek!

Dolgo, dolgo sva mu prigovarjala s Pedrom, — zaman. Resnim grožnjam, da ga pustimo samega na mestu, se je naravnost krohotal, šele iskrenim prošnjam Španjolvim, da naj se ne mudi tukaj, nego hiti z nama za Grkom, se je podal.

Osedlali smo konje in poklicali župana, kateremu je bil najnovejši dogodek v vasi še neznan. Ni si mogel tolmačiti našega naglega odhoda, a obvestiti ga o naklepu turškega prebivalstva, to nam ni prišlo na um. Utegnil bi nam še staviti zapreke, zlasti ker si midva nisva bila prijatelja.

Slovo je bilo kratko.

Solnce se je baš pomaknilo v polni svoji veličavi izza gorá in pordečilo strehe sela s prvimi žarkí, ko smo ostavili županovo posest skozi mala vratca v plotu in zavili proti severo-vshodu.

Eski - Džumaa (Džumai Atik) je mesto z 111.000 prebivalci, ležeče pod vshodnim Balkanom (jugo-zapadno od trdnjave Šumle) med nizkim hribovjem, porastlim daleč na okolo z zelenimi murbami; te dajejo hrano množici sviloprejk, katere vzreja večji del prebivalcev, služeč si s tem dober denar. Sicer ne vem o tem mestu nič zanimivega povedati, saj že ime njegovo „Stara občina“ označa, da ondi ni iskati ni posebnosti ni zanimivosti, da je v njem res — staro. In nam štirim, jezdečim v lepem jutru skozi ozke, smrdljive, z nesnago napolnjene ulice, kjer so iz umazanih, lesenih hiš zijali na nas odurni turški obrazi, je bilo ob takem pogledu res vrlo „staro“ pri srcu in odleglo nam je šele, ko je bilo otemnelo zidovje pustega gnezda za nami in smo v novjšem predmestju dihali prost in čist zrak. Prihajajoči iz dokaj prijetnejšega, tri ure oddaljenega Osmanbazara, kjer smo noč dobro prespali in rano izvrstno zajutrkovali, smo bili bolj ali manj veselo razpoloženi — saj o tovariših to lahko trdim, — in tedaj nam ni hotela ugajati dolgočasna Eski-Džumaa. Da nismo imeli tu opravka, précej bi jo bili pobrisali naprej. Zemeljska obla se je bila že dvakrat zavrtela okrog svoje osi, odkar smo ostavili Dušvo, selo, ki je bilo zame tolikega pomena; držeči se vedno ravne smeri, ki nas je vèdla mimo znamenitejših krajev, kakor Sevlijevega (veliki semnji), Trnove (nekdanja prestolica bolgarskih carjev), Leskovaca, Kesrove, Osmanbazara, nismo doživeli nikakih dogodkov, ki bi bili važni v naši povesti, pač pa celo kôpo manjših „afêr“, ki jih je sevê provzročal jedino le mojster v takih stvareh — veseli Francoz, in katere mislim z drugimi vred o priliki izdati pod posebnim zaglavjem; vendar nas te nikakor niso zadrževale, in zdravi in zadovoljni smo jo primahali tretjega dnê v „Staro občino“.

„Vesta kaj, monsieur!“ dejal mi je Jules, ko smo se ravno nahajali pred lepšim hanom koncem mesta, „mene prav nič ne mika, da se seznanim s starim Asparuhom, ki skopari nekje v tem žalostnem brlogu, kjer vlada sama beračija. Pojdite ali vsi trije ali vi sami k njemu in vrzite mu tisti neumni papir, ki govori o praznih kuhinjskih loncih, na izvestno krivi nos, potem se pa vrnite semkaj v gostilno, kjer vas počakam pri čaši čaja.“

„Le, če ga dobite.“

„Kaj?“

„Čaj!“

„Oho! Zakaj neki ne?“

„Kaj se pravi po bolgarski „čaj“?“

„Kaj mi mari? Čemu imam besednjak!“

„Prosim, poglejte jedenkrat vanj —“

„Diable! Monsieur, ne dražite me! Besednjak naj vlačim na dan radi te malenkostne besedice, in tu pred seboj imam vas? No, če je to galantno od vas, potem je mastni župan v Dušvi najbolj suha trska, kar sem jih videl doslej v življenju svojem!“

„Kaj ste pa potem omenili besednjak, če vas jaz lahko podučim?“

„Sacrebleu! Kdo je začel? Če umejete res kaj olike, zakaj niste potem takoj, ko sem zinil o čaju, odgovorili: „Čaj pomenja v bolgarskem jeziku ta-le izraz? A hoteli ste se po stari navadi zopet prepirati in zato nalašč napeljali pogovor na besednjak.“

„Najprvo ste vi izrekli to besedo.“

„Ker sem moral.“

„Rad bi znal, iz katerega vzroka.“

„Dieu! Sedaj mi je dosti! Sam največji grešnik, pa zrivate krivdo na-me. Bien! Svojo sitnost stresajte nad kom drugim, jaz se vam zanj lepo zahvaljujem! Že oba dneva se držite, kakor da vas kolje v želodcu, in mislite pri tem, kako zabavni da ste; a rečem vam, da bi me še tako ščipalo in grizlo po trebuhu, kislosti vašega obraza bi ne dosegel nikdar! Zato pa: moj udani poklon, in očarajte druge s svojo ljubeznivostjo!“

Razjahal je, privezal črnca k bližnjemu koštanju in izginil v han.

Da, famozen človek! Kolikokrat sva se že sprla tekom teh dveh dnij in vendar sva bila taka prijatelja! — Saj je to pokazal pri vsaki priložnosti. A da je bil tako hud in ob najhujšem nagibu takoj razburjen, temu je bila kriva moja otožnost, katera mu ni dajala miru. . . Ljubil me je in, zroč me bolnega, bil sam nase nevoljen, zlasti še, ko mu nisem hotel razkriti, zakaj sem tak. Uganjal je burke, razbijal dovtipe nad dovtipe, da bi me razvedril, in ko se mu ni posrečilo, tedaj se je hudoval nad vsem, kar mu je prišlo na pot. Vendar je skrbno pritajeval ta svoja čustva: hotel me je prepričati, češ, da sem mu popolnoma deveta skrb. Sam vesel, je zahteval od slehernega isto dušno stanje, če ne je bil večer prepiralec! Sicer sva se tako strinjala, kakor se strinjata le redkokdaj dva človeka: veselost je pač glavna poteza i mojega značaja. A takrat sem bil otožen, mračen, potrht; doživel sem bil preveč, in trajati je moralo še precejšen čas, predno so zamrli v meni oni spomini, in se mi je povrnila prejšnja živahnost.

Smehljaje se je zrl Pedro za njim in se obrnil k meni:

„Sennor, lega Asparuhovega domovja vam je že znana?“

„Da. Oni mesar, ki je gnal po trgu pred nami drobnico, mi jo je natančno opisal. Od

te točke, kjer stojiva sedaj, se gre na levo do potočiča, ki se od zapadne strani sem izliva v glavno reko, ob njega desnem bregu navzgor in potem na stezico, ki drži od vode proč pod nizek holm; ondi stoji hišica.“

„Bien. Jaz in Ilija vas spremiva, ako hočete.“

„Ni treba. To kratko pot premerim lahko sam in posel moj ni težak: za slabo uro sem brezdvomno že nazaj.“

Vspodbodel sem vranca in oddirjala sva v rečeni smeri

Dva-, trikrat sem moral krepko potrkati, predno je zahreščal od znotraj železni zapah, in so zaškripala nizka, a močna vrata.

V ozko odprtino se je porinil vel, rmenkast in koščen obraz, in dvoje črnih očí se je srpo uprlo va-me: — preplašen vzklik, in zopet je zapel zapah: duri so bile iz nova zaklenjene. Znotraj pa je jel govoriti votel, groben glas: „ . . . Le naprej spej, tujec! Pri meni ne najdeš nič; sem ubožen . . . Zakaj nosiš puško? Ne izkušaj ulomiti: plačš to s smrtjo! V rokah držim samokres, in dvoje krogel ti je gotovih. Zato ne poskušaj! Kaj hočeš pri meni? Jaz sem siromak in ne poznam nikogar . . . Morda si zgrešil pravo hišo in trkaš pri meni; a jaz nisem pravi . . . Spej naprej!“

„Saj si ti Asparuh?“

„Da . . . a morda je še kdo drugi tega imena; da, gotovo je! Pokazali so ti napačno hišo: jezdi proč in vprašaj še jedenkrat!“

„Ni služboval pri tebi neki Taralež?“

Zamolkel vzdih in prejšnji glas je donel, sedaj vznemirjeno, hlastno:

„Služboval? Ne službuje več . . . ? Torej: res! Strela ga ubij! Nobene poštenosti in zvestobe več na svetu! Hu! Kako mrzim ta svet, to strupeno zalego, ki se plazi po njem . . . ! Pa, kaj hočeš s tem človekom?“

„Sporočiti ti mi je njegove poslednje besede, njegovo oporoko.“

„Haha, tujec, beži! Ne uporabljaj zvijače, da me prevariš . . . Njegovo oporoko! — V rokah držim nabit, ostro nabit samokres in sprožim takoj, ako ne ostaviš mojega praga. Rekli so ti, da sem bogat, a to je laž, jaz sem bédén, zeló bédén, brez premoženja . . . samo toliko, da se preživim s koščkom kruha! Ne zastavljaj torej življenja za nič in spej naprej!“

Nesrečni skopuh! Kako se je tresel za svoje bogastvo, misleč, da mu je namerjam ugrabiti! Tako je pač odslavljal slehernega, ki je prišel k njemu, če je sploh kdo prišel. Toda, saj je posojal na obresti, in tedaj je moral postopati z drugimi drugače. Mene se je bal, kakor je to sam izjavil, radi puške, ki mi je visela preko hrbta. Da sem to znal, pustil bi jo bil pri tovariših. Moral sem ga tedaj uve-

riti, da mu nisem nikakor opasen, in dejal sem odločno:

„Ne boj se me! Jaz ti ne storim nič žalega; prihajam od daleč, iz Trojana, kjer sem se slučajno seznanil s tvojim nekdanjim slugo, s Taraležem. Bilo je to v okolici omenjenega mesta, v podzemski votlini, kjer je ležal smrtnoranjjen, zadet v prsi od krogle treh lopov, ki so ga bili zasledili na tem kraju. One sem premagal jaz z dvema spremljevalcema, a so nam pozneje zopet ušli. Kar ti imam povedati, je vse natančno po besedah Taraleževih: pred smrtjo ti naznanja, da se mu vsled preganjanja zlih ljudij ni posrečilo, da bi dosegel dovoljen uspeh, dvignil zaklad —“

„Zaklad . . .!“ bil je starca tresoči se vzklík. „Ti veš zanj, govôri, veš-li zanj?“

„Ne. Tajnega pisma ne umejem čitati!“

„Tajnega pisma! Tujec, tebi je znano vse. Kdo si? Morda kdo onih lopovov! Da, jeden izmed onih lopovov si in ker nisi ondi nič našel, iščeš sedaj pri meni. Proč, proč! Jaz strelim!“

Ne sluteč, da mu je volja resna, sem ostal. Tu je zagromel strel, toda krogle ni bilo ven: najbrže je obtičala v debelem lesu vrat. Jeza me je pograbila, in malo je nedostajalo, da mu nisem vrnil pozdrava; premagoval sem se pa, rekoč mirno:

„Ne bodi vendar tako nespameten! Pri belem dnevu te gotovo ne oropam! Poslušaj me, dok ne končam, potem pa sodi!“

Čul sem pritajeno, nerazločno mrmranje in za tem rezki besedi:

„Govôri torej!“

Risal sem mu tedaj dogodke v votlini, umeva se, samo one, ki so se njega tikali in, ker je mož med mojim govorom večkrat godrnjal, h koncu dostavil:

„Če mi verjameš ali ne, to mi je jednako; svojo nalogo sem zvršil in drugo mi ni mari. Pridi venkaj, da ti izročim še list, katerega ti pošilja tvoj sluga, potem odidem!“

„Hi-hi!“ razlegnil se je njegov tanki, porogljivi smeh. „Pismo imaš in zaklada ne? Hi-hi!“

„Ker ne umejem čitati pisave, tedaj ga tudi nisem mogel dvigniti!“

O izkopanem praznem loncu sem skrbno molčal; saj bi bil brezdvomno takoj zagnal hrup, da smo si prisvojili njegovo last in nazadnje še letel na sodišče! — Brrr! le tožb in preiskav ne!

„Ho-ho!“ bil je zopet njegov nesramni krohot. „Saj je bil že pričel Taralež, zakaj niste nadaljevali?“

„Ker nas ni brigalo! Pismo je tvoje in tedaj tudi pravica do zaklada jedino le tvoja.“

„Hi-hi! Jako pošteni . . .“

„Ne zabavljaj!“

„A oni lopovi bodo sedaj stikali za denarji!“

„Treba se ti je pobriniti; pisavo ti razmotri brat pop.“

Rad bi mu bil sicer prihranil brezuspešno pot in povedal mu resnico, a nisem smel: možiček bi me bil pri tej priči tožil! — Presneti Jules! Kaj je moral rogoviliti po votlini?! No, znabiti pa skopuhu malo prevare ne bo škodovalo? In našel bi bil sam isto, — namreč prazen lonec.

„Ali hočeš sedaj pismo?“ nadaljeval sem.

„Da, da, da!“ zaregljal je poželjivo.

„Prikaži se torej!“

„Ne, ne, ne!“ zacepetal je boječe. „Morebiti me hočeš le prekaniti, in ko bi ti odprl, bi me lopnil, da bi se nikdar več ne pobral. Narediva drugače: ti položiš papir na prag in se odstraniš, potem ga že poberem. Ti je všeč tako?“

„Oj všeč, grozno všeč! Bi me res naposled utegnili zasrbeti v prstih, zato bodi previden, Asparuh, bodi previden! — Tu . . . pismo se že nahaja na pragu . . . le čakaj potem, da bom jedenkrat daleč proč! Sedaj se vsedem v sedlo . . . tako! Gotov sem. — Z Bogom, dragi starec, z Bogom!“

Zasadil sem vrancu ostrogi v meso, da se je od bolečine vspel na zadnji nogi, glasno zapaketal in potem me po bliskovo odnesel nazaj proti mestu. Ko že nisem več razločeval s prostim očesom obrisov skopuhovega domovja, sem pobrzdal žival, vzel iz torbe pri sedlu daljnogled in ga nameril na duri. Ondi je bilo še vse kakor prej. Čakal sem. Slednjič, po dolgi četrt uri so se te umaknile in prav pri tleh se je pokazal obraz starca . . . pogledal je plašno pred-se, iztegnil roko, zgrabil papir in — hop! že so bile duri zapahnjene. Konec! — Šel sem naprej.

Kakšno življenje! — hu! rajše smrt kakor to! Jednako zmaju noč in dan čuvati kupe denarja, brez počitka, brez mirnega spanca . . . grozno! Privoščiti si ne najmanjšega veselja, trpeti glad, krajšati si dneve življenja, da se le ne zmanjša kup zapeljivo se bliščečega zlata, odirati bližnjika, samo da se večja mrtvo blago: — kake duše, kaka srca! Da so i taki nesrečniki na svetu!!

Dospel sem pred gostilno. Pod verando so sedeli tovariši: Pedro pri vincu, Ilija pri rakiji, Jules pri — ogromni čaši gorkega čaja. Baš sedaj je krepko potegnil, in postavši posodo zopet na mizo, klical:

„He, monsieur, le sem, da pokusite pijačo, katero mi je priskrbel besednjak . . .“

„O!“ norčeval se je, ko sem prisedel k njemu. „Tako shujšali v skopuhovem brlogu? Ali vas je djal v stiskalnico?“

„Pred stiskalnico.“

„In vas tako izžel! Hm . . . to ni verjetno, monsieur!“

„Pa je istinito.“

„Kaj to! Če vzamem n. pr. to citrono in jo denem pred roko mesto v roko, potem svoje žive dni ne izvabim iz nje kapljice soka.“

„To je res.“

„Potemtakem ste morali biti v stiskalnici, da ste shujšali.“

„Nu, vprašanje je še tu, sem-li istinito shujšal?“

„Gotovo, drugače bi jaz ne bil tega opazil.“

„A tako!“

„Da, monsieur. A kaj velja gledé na stiskalnico: ‚pred‘ ali ‚v‘? Prosim tu logiškega pojasnila.“

„Dovolite mi preje vprašati: Kaj naj pomeni v našem slučaju ‚stiskalnica‘?“

„Saprelotte! Čakajte no malo. Kaj, vraga, sem že mislil s tem? . . . Aha! sobo, prostor, kjer mu stoji blagajna, kjer odira ljudi.“

„Vzemimo rajši celoto, mesto dela.“

„Torej hišo? Bien.“

„Bil sem pred stiskalnico.“

„Diable! Niti znotraj ne; in izgubili najmanj dva kilograma mesa? To je naravnost čudež! Ta človek mora biti strašan! Drugače se te prikazni ne morem tolmačiti, kakor da obdaje njegov brlog magnetiško polje in na tem ste se vi nahajali. In kaki bi bili sedaj, da vas je imel prav v krempljih! Živ kostnjak, monsieur, živ kostnjak. — Vstopa vam torej ni dovolil?“

„Ne. Moja puška ga je zdražila.“

„Famozno! Eksperiment mu je utegnil izpodleteti. Vaša sreča!“

„Ne zamerite, sennor!“ prekinil ga je Pedro in močno zazdehal. „Danes pa imenitno klobasate.“ In izpraznil je kupo vina.

Prijetno obličje Francozovo je hipno oblila rdečica, in vzdrhtel je, znak, da so ga one besede zelo dirnile. Pogledal je Španjola, ki je ravnodušno luščil leščnike, kratko, a bodeče, in dél počasi in zateglo, vihajoč brčice:

„Kako, monsieur?“

Oni je gotovo čutil, da je rekel malo preveč, zakaj popravljal je, grizeč belo jedro:

„Hm . . . Menil sem, da je bilo to, kar ste doslej govorili, zame pač nekoliko dolgočasno, ker baš ni bilo stvarno.“

„Ciel! Ne stvarno! Kako to?“

„Ker nikomur ni pojasnjevalo stvari med Asparuhom in našim sennorom.“

Žive oči Julesove so se radostno zabliskale, in zadovoljen nasmehljal mu je obkrožil ustne; videl sem, da propada njegov nasprotnik.

„Haha!“ je vzkliknil in zabobnal s prsti po hrastovi mizi. „Vaše duševno obzorje, monsieur,

ni posebno veliko. Ali potrdite še jedenkrat, kar ste ravnokar izjavili?“

„Si. Saj nisem zvedel drugega, kakor da naš sennor ni bil v hiši Asparuhovi, nego opravil vse zunaj.“

„Bien; in to je bilo vse, kar je bilo stvarnega?“

„Si.“

„A drugo?“

„Je bil nezmisel!“ izustil je Španjol nekoliko jezen.

„Dieu! Monsieur, brzdajte malo svoj jezik! — Dokažite mi, da je bil to nezmisel!“

„No, ali niso to neumnosti, če klepetate o dveh kilogramih mesa, za katera naj je José lažji od prej, potem o stiskalnici, o magnetiškem polju, o eksperimentih itd.? Ali ni bilo pametneje vprašati naravnost sennora: ‚Kako se vam je godilo pri skopuhu?‘ — Čemu toliko praznega besedičenja?“

Naslonil se je ob zid in porinil roki v hlačna žepa.

„Dokaza prosim, dokaza, da je bilo moje ‚besedičenje‘ prazno, gola neumnost!“ vpil je Francoz glasneje.

„Čemu dokazovati, ko mora vendar vsakdo izpredvideti, da ni bilo pametno!“

„Bien; naj bo. Klobasal sem torej, a zakaj sem klobasal? Da sem oživil pogovor —.“

„Z neslanostimi.“

„Sacrebleu! Pustite me, da končam! — Da sem oživil pogovor s pristnimi prispodobami, katere so mi pozneje pokazali celi dogodljaj.“

„Celi dogodljaj! No, kako je bilo, kako je bilo? Kako se je vršilo dejanje v — pardon! pred Asparuhovim domom?“

„Tako le, predragi monsieur Pedro! Dospelvi k hiši, našel je Joseph duri zatvorjene, zakaj to je navada skopuhov, da sedijo noč in dan za ključem in zapahom. Potrkal je torej in sicer je moral to storiti večkrat; — skopuhi so boječi, nezaupni. Duri so se odprle le malo in skozi špranjo je pokukal starec, a opazivši tujca s puško, jih je takoj zopet zaloputnil in zadelal. Sedaj se je pričel pogovor. Natanko ga sicer ne morem uganiti, a toliko vem, da skopuh Josephu ni verjel in ga gotovo tudi odganjal od praga. Da, mogoče mu je celo grozil s kakim strelnim orožjem. Prišlo je naposled do tajnega pisma; starec se ni upal na dan, da bi je prejel, — Joseph mu je vrgel tedaj papir na prag in ga ostavil. — Tako, sennor, se je vršila cela drama! sedaj naj pa ta monsieur pové, če ni bilo tako, prav tako. In da sem se motil, tedaj prisezam, da vam podarim takoj obe tovarni v Franciji, torej celo svoje premoženje.“

Seveda sem mu moral pritrditi, odločno pritrditi! Vso čast njegovi bistrumnosti.

Pedro ni vedel, ali naj se jezi, ali naj občuduje Francoza. Hotel je pač še nekaj oporekati, češ, da nikakor ne vidi, da sem jaz shujšal, a oni ga je zavrnil, da je bila to le pesniška prisposodba, pesniški izraz za jezo in nevoljo, ki je izvestno navdajala mene, ko je skopuh tako grdo postopal z menoj. Smeje se se je udal, priznavajoč Francozu, da je ta več mislil nego on.

A Jules še ni bil potolažen; Španjol ga je bil razžalil in ga moral sedaj prositi odpuščanja. Že se je pripravljal na dolgo in krepko pridigo, v kateri bi bil ponižal nasprotnika, — tu se je pokazala med vhodom moška postava, ki je vzbudila našo splošno pozornost.

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pisemh priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

72. Bolezen. — Večnost, večnost! — Pravi prijatelj. „Vera amicitia non nisi inter bonos.“ — Dijaška miza v gostilni „pri orlu“. — Odbit — ozdravljen. — Lenau — Prešeren — pa Jože Vesel.

... listopada ...

Dragi prijatelj! Morda je to pismo zadnje, ki je dobiš od mene. Kolikrat sem ti že pravil, da sem nesrečen, nesrečen, kar se zavedam, pa ti mi nisi hotel verjeti. Verjel boš, ko me zasuje grob. In to ni več tako daleč! Pa reci, če ni to bridko: tovariši se veselijo življenja, še nekaj mesecev — in odpre se jim nov svet, poln upov, poln slave, a meni? Meni gine življenje, življenja krogi se zožujejo vedno hitreje, in zija mi nasproti — toda ne, ne maram misliti na to. A bridko, neznansko bridko mi je! Saj je bilo Prešernu tako bridko slovo od mladosti, pa ne bo meni — slovo od življenja?

Pa ne misli, da sanjarim, da si le domišljam; nikakor ne. Zdravnik dr. G. je bil danes že tretjič pri meni. Prijel me je za roko ter štel, kolikrat mi udarja žila. Z naročilom, da naj se skrbno varujem, je odšel. Zunaj ga je čakala gospa Rusova ter vprašala, kaj je z menoj? In doktor ji je odgovoril: „Šolo mora pustiti za zmirom; na to še misliti ni, da bo

Bolezen pride.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

„O, saj še nisem nikoli nič ubila“, pohvali se Ančka.

„Potem pa dobro si zapomnija, koliko ima kdo pijače, da kaj ne unese. Ali sta z materjo tudi dobro gledali, kaj kdo izpije, ko mene ni bilo?“

„Seveda sva, natanko.“

„Katera je pa bila po navadi pri pivcih?“

„I, kakor je naneslo. Dostikrat obe.“

„Pa nikoli se ne sme temu ali onemu dati bolj polna mera. Ali sta tako ravnali?“

„Kako pa; mati so rekli, do črte se toči, pa sem slušala in tako storila, kakor so sami.“

„Na upanje tudi ni varno dajati.“

„Jedenkrat sem, pa sem že drugi dan dobila. Mati pa še dati niso hoteli. Blažon bi bil včasih rad, pa mu niso upali.“

Domen ni zvedel nič, Ančka ni opazila nič, Lojza pa, ki je slišala pred kuhinjo ta pogovor, vedela je, da jo mož sumniči nezvestobe in Bog vé kaj še vsega. Kako bi bila vesela? Verjeti ji ni hotel, če mu je iz obraza v obraz zatrjevala svojo nedolžnost. Zato je pogosto na skrivnem jokala. Vršanke so jo blagrovale, češ, tej je naredila Amerika nebesa, a Lojza je bila prepričana, da ji je pekel. O, ni vse lepo, kar se sveti, ne!

(Konec.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Bil je to človek v mladeniški dobi, visoke, krepke postave in prijetnega obraza, ki pa nikakor ni nosil značaja Bolgarja, nego pristnega kranjskega fanta, katerega so rodile in vzgojile gorenjske planine; — pač nenavadna podoba in prikazen v teh vshodnih krajih. Zatorej me je morala hočeš, nočeš zanimati, tembolj, ker je nosil siv klobuk, okrašen s krivci divjega petelina, kratek telovnik, pošit s svetlimi gumbi, jirhaste hlače, segajoče do kolen, zelene nogavice in čevlje, okovane z močnimi železnimi žreblji. Stiskajoč pod pazduho štirivoglat papirnat zavoj in izpuščajoč iz kratke pipice goste oblake dima, je „prikreval“ pod verando, pokimal proti nam malomarno z glavo, pljunil dve-trikrat pošteno na desno in levo in se potem spustil pri sosednji mizi z vso silo na slabotni stol, da je zaškripal in zahreščal pod njim stari les.

Zaklicavši krčmarju, da mu prinese pol oke „rdečega“, je razvil svojo prtljago in privlekel iz nje nove citre, katere je z vidnim zadovoljstvom ogledaval in jel uglašati.

„Ciel!“ vskliknil je poltiho Francoz, ki je ves čas pazljivo gledal prišleca. „Ali smo v Švici ali v Tirolah?! Kaj menite vi, sennor Pedro?“

„Da smo v Bolgariji“, bil je Španjolv kratki odgovor.

„Bien. Čudno, da še toliko veste! Taki ženi, kakor ste vi, se smatrajo običajno živeče na drugih planetih kakor lazimo mi, topoumni črvi —.“

„Zato je pa poletel vaš veliki duh v Švico in v Tirole.“

„Dočim je vaš ostal v Bolgariji, dasi zre tuje šege, tuja ljudstva. Seveda, da se dvigne in popne do kakih mislij, to siromaku ni dano; če bodete vi sedaj-le videli pred seboj Hotentota ali prebivalca otoka Honolulu, pa bodete smelo trdili, da je bolgarski pastir: o tem sem prepričan. Ker ne mislite, tudi ničesar ne poznate; zato vas nikakor ne gane novi gost s svojo zunanostjo.“

„Me že gane, a vendar ne toliko, da bi moral vsled prevelikega ganjenja pobrati tu svoja kopita in poiskati si mesec ali danico. Oni človek je Tirolec ali Švicar, katerega je zanesla najbrže njegova umetnost v to balkansko mesto, a ni celo ljudstvo, kakor ste se bili ravno kar izrazili, ljudstvo, katero me s svojimi šegami uveri, da sem se doslej zelo motil, če se mi je dozdevalo, da se nahajam v Bolgariji.“

„Bravo, sennor, bravissimo! — Vse je res, kakor da je govorilo sv. pismo. In da ste se vi izjavili takoj početkoma, ko ste čuli moje vprašanje, tedaj bi ne bilo treba toliko besedij in še bolj toliko vshičenja pri vas.“

„Ushičenja? Nikakor! Vi ste vprašali in jaz sem vam odgovoril mirno in popolnoma pravilno; a vam to, četudi ste dobili povoljni odgovor, ne vem iz kakega vzroka ni ugajalo in začeli ste prepir.“

„Pa bi bili mislili! S svojim vprašanjem vendar nisem zahteval, da mi naznanite, kje smo pravzaprav — toliko treznosti mi smete zaupati —, nego da mi poveste svoje mnenje o našem sosedu. A znano vaše hrepenenje po neslanih dovtipih vas je zapeljalo, da ste bleknili otročjo misel.“

„Jako laskavo! Prosil bi vas le, da stavite svoja vprašanja v prihodnje malo drugače,

zakaj jaz imam to otročjo navado, da odgovarjam vedno stvarno; to se pravi, samo na vprašanje.“

„Bien. Klobasate še vedno in premlevate jedno in isto moko. Misli niste hoteli — in basta.“

„Žal, vaše vprašanje je bilo za-me previsoko, baš tako ‚pesniško‘ kakor preje zgodba o Asparuhu. Vi ste pesnik, jaz prozajik, in umejeva se težko.“

„Da, pesnik sem, in prvo moje delo bo junaški slavospjev na vas, predragi sennor Pedro.“

„Srčna hvala že naprej! — A sedaj odpriva svoja ušesa čarobnim glasovom miljenih strun, kateri nas napolnijo z blaženimi čustvi in nas snivajoče sladke sanje ponesejo v rajske višave najbolj oddaljenega planeta...“

Jules je dobro čutil ironijo teh besedij, a rekel ni nič, le ustnice je jezno stisnil. Znal sem, da jo utegne Španjol o priliki dobro skupiti.

Posvetil sem sedaj svojo pozornost tujcu, ki je bil baš izvabil strunam par miloglasnih akordov in sedaj ubral spev, ki me je popolnoma presunil.

Daleč proč od miljene domovine, med ljudmi, ki govoré sicer jezik mojemu soroden, a vendar tuj jezik, med neznanimi obrazi zazreti nena doma domač obraz, a še več, čuti znane glasove, ki se glasé in odmevajo raz griče in višave, kjer vihra slovenska zastava: kako naj sem ostal miren, hladnosrčen, ravnodušen!

Z vsemi čuti sem srkal va-se navdušeno našo bojno pesem, naš ‚Naprej‘, in solza veselja mi je zarosila oko, dočim se je srce utapljalo v turomnih čustvih...

Igralcu samemu sem videl, kako je ubiral strune s polno dušo in zamaknjen poslušal njih zvonki glas. Tovariši moji so nemo in z jasnim čudenjem vlekli na uho prelepi ton tujega jim napeva.

Baš je citraš ponavljal pesem, ko me je vzdramilo vprašanje Francoza, ki je bil takoj opazil moje dušno stanje:

„Kaj vam je, monsieur, da ste tako ganjeni? Res, lepa pesem, a vendar ne namenjena v to, da spravi koga v jok! Premalo je sentimentalna; vas morda storé vesele koračnice žalostnega?“

„Ne, a ona me dela preveselega. Čujte, monsieur, to je bojna pesem Slovencev, to je naša marseleza!“

„A! — Istinito? Morda je oni človek vaš rojak?“

„Najbrže; i pri nas je taka noša kakor je njegova, običajna v gorskih krajih.“

„Bien. Tedaj k njemu! — Jako interesanten človek!“

Igralec je bil končal in si sedaj prižigal pipico. Stopil sem hitro k njegovi mizi in ga ogovoril v slovenskem, domačem narečju.

„Zdravi, prijatelj! Vi ste Gorenjec?“ Osupel je, a takoj poskočil kvišku in vpil z gromovitim basom, radostno se smeje:

„Tristo kosmatih medvedov! — Na, to, to je čudež! Tristo mesenih klobas, da je to čudež! Tu, med lačnimi turškimi širokohlačneži in raztrganimi cigani Kranjec, Dolenjec, Gorenjec ali Notranjec; — kam naj obrnem oči, da bom bolj prav gledal? Danes sem dobil iz Ljubljane po železnici, parobrodu, pošti in vseh mogočih vozovih nove citre in jih ravno poskušam, če pojejo tudi drugje tako lepo kakor po naših planinah, pa naletim pri tem na rojaka: — tristo zeljnatih glav! ves sem iz sebe!“

Upehan od naglega govorjenja je globoko zasopel in zopet pričel:

„Pa, kdo, kdo ste vendar? Saj nimate nič kranjskega na sebi, a ste me tako ‚fletno‘ po domače vprašali, da sem popolnoma proč! Mene pogledjte! Že na petsto korakov se mi vidi, da sem doma pod Stolom, v prijetnih D., po katerih mi je strašno dolgčas! Od kod ste, no?“

Povedati sem mu moral zatem vse natančno: rojstveni kraj, svoje razmere, svoj stan, vzrok in namen svojega popotovanja, na kar mi je on pripovedoval svoje življenje.

„No, moj oče, Bog mu daj večni mir in pokoj, je bil organist, cerkvenik in učitelj in tudi mene dal v šolo v Ljubljano, da se izučim ondi v njegovi stroki. In res, pojem milo kakor škrljanček na polju, a tudi tulim, kadar pride fortissimo, kakor noben junec na paši ne, igram vse instrumente, celó lajno, ob kateri svirati se mi zdi najtežje, in naučim še tako zabitega otroka v 24 urah brati in pisati, da mu ne izbije te vede nobena palica več iz glave. — Dobil sem torej z 21 leti službo v župniji B., blizu svoje rojstvene vasi in že živel zadovoljno kakor — no, kakor more to mladenič zdravega telesa in zdrave duše, ki ima malo dela in mnogo prostega zraka: saj oprakov sem imel res šentano malo, zato sem pa jel rogoviliti po drugih poljih svetovne prosvete, to se pravi, šel sem in se zaljubil v stričnico našega župnika, ki me pa ni marala, ampak vzdihovala po nekem dijaku, ki je uprav zadnje leto študiral na Dunaju; čez leto dni bi se morala torej vzeti. Jaz seveda jezen, žalosten, hud, da bi bil najrajši ves svet požrl, a pomagalo ni nič, — še bolj sem se ji zameril in niti blizu nisem smel več, sosebno še, ko je prišel njen ljubljenelec na počitnice. Tristo pečenih koštrunov! to me je dražilo. — No, in

neko noč sem onega v pijanosti na samem neusmiljeno pretepel, da je obležal v krvi. Meneč, da sem ga ubil, sem hitel domov, pobral svoje cunje — med drugim to lovsko obleko, katero nosim sedaj — in hajdi proti Hrvaškemu, in ker tam ni bilo za-me, naprej — vtihotapivši se čez mejo — v Srbijo in nazadnje v Bolgarijo, kjer sem našel svojo srečo. V Ruščuku sem se namreč seznanil z nekim učiteljem, katerega sem potegnil ob priliki iz vode, in ta hvaležna duša mi je priskrbela tu gori v balkanskem selu — Turkeviči se mu pravi — mesto učitelja, dasi nisem umel prav nič bolgarščine. Kako so me sploh mogli v takem slučaju sprejeti, to mi do današnjega dne, ko gladko govorim ta jezik, ne gré v možgane; saj bi bilo pa tudi neumno, premišljati o tem! — Veste, čez šest mesecev sem se že oženil z mlado Bolgarko, ki je lepša kakor vsa naša dekleta skupaj, in sedaj nas je mala družinica peterih nosov; no, imamo se dobro, prijetno, samo meni se včasih zdeha po zračnih planinah in po fantovski družbi... Pa sem vedno vesel. Glejte, pri nas doma smo dajali za liter dolenske kislice 40 krajcarjev, tu pa ga dobim za jeden groš pet četrtij, pa kakšnega! Dva kozarca in ne vem več, kdo sem, tako moč ima v sebi! O mesu pa nečem ničesar ziniti, samo to rečem, da ga Izraelci v Egiptu niso imeli polovico toliko kakor ga imamo mi, in vzdihovali so po njem v puščavi! Kaj bi počeli šele sedaj! Da, tristo pitanih pur, dobro se nam godi!“

„In ste pozneje kaj čuli o svoji stvari gledé na onega dijaka?“

„Kajpak! Par dnij pač ni mogel premikati kostij, a se je popravil in danes je zdravnik nekje na Slovenskem; poročen je pa istinito z ono deklico, za katero sem lazil jaz, četudi sem ji tolikokrat pridigoval, da je nikdar ne vzame. No, Bog jima daj srečo, tako „fletno“ jima izvestno ni kakor je meni z mojo Ivanko! He, tu je kakor v raj: jesti in piti dovolj, kar je pri meni glavna reč, drugih potreb nimam! — No, godbe mi je doslej nedostajalo, kar je bilo zame, takšnega glasbenika, seveda strašno hudo, da, neznosno; zato sem pisal pred par tedni v Ljubljano po citre, ki so mi najljubši instrument, danes pa sem šel v mesto vprašat, in res, so že dospele. No, tu so torej, in sedaj pričnem šele pravo življenje. To bo poslušala moja Ivanka in moji trije krokodilčki! Hej, le kar domov, da se preje napijejo in nasitijo teh sladkostij! — Vi, vi greste seveda z menoj na moj dom, da se ondi malo porazveselimo in pozabavamo; strmeli bodete, kako klepetajo moji kljunački slovenščino! Šent, skoro me osramotijo! Saj ne izgubite nič ni na potu, ni

na času, ker vaše stopinje morajo itak preko tal mojega sela, če ste namenjeni v Madsero. Le seznanite me s svojimi prijatelji, ki so videti prav prijazni ljudje, in potem odrinemo takoj! Veste, moja družina me grozno ljubi, in tekle bodo debele solze, če se ne povrnem do večera, seosebno, ker sem šel že sinoči od doma.“

Ker mi je mož zelo ugajal in sem bil vesel, da sem mogel ž njim pokramljati malo v materinščini, sem se radovoljno odzval njegovemu vabilu. Predstavil sem ga Španjolu in Francozu, katera žal nista mogla mnogo občevati ž njim; a druga je bila z Ilijo: kakor dva brata sta se razumela takoj po prvih besedah, saj sta bila oba — „skladatelja“!

„Kje imate konja?“ vprašal sem novega znanca, ko smo se odpravljali za odhod.

„Konja? Ha, na nogah dva! Sem silen hribolazec in kot tak ne jezdim nikdar, nego letam peš čez hrib in dol, ker me to hitreje nese; moji čevlji, ti so pravi!“

„Kaj! Dvanajst ur daleč ste prišli peš?“

„Prava reč! Za-me majhen izprehod. — Če ne preletim poloviče ur v dnevu, pa sem bolan: sem skoro vedno na nogah. — Vi imate konje, dobro, a jaz ne! A bodete videli, da nikakor ne bom zaostajal: premetavam dolgi bedri liki noj. Kar odlazimo!“

Pozno v popoldnevu istega dne smo jezdili v zakotno vas Turkoviči, kjer je životaril moj veseli rojak. Med potoma se nam ni nič posebnega prigodilo; seveda za kako malo dogodbico je že poskrbel Francoz, pri čemer mu je danes pridno pomagal Gorenjec; razumela sta se za silo po nemški in bila vedno skupaj, dočim sva s Pedrom ostala sama, zakaj tudi djado Ilija se ni brigal za-me, temveč bil neločljiv prijatelj onih dveh in glavna moč pri vseh „šalah“.

Baš smo se nahajali na ravni stezi, ljubeča se trojica glasno se pogovarjajoča par sežnjev pred nama, ko je pobrzdal Francoz svojega črnca in, počakavši mene, dejal:

„Monsieur!“

„Prosim.“

„Slovenci ste izvrstni ljudje!“

„Neizrekljivo me veseli.“

„Da; za vse dovezetni: ne take trme kakor n. pr. Španjoli.“

„Hvala!“ izjavil je Pedro suho.

„Da imam kaj hvaliti, bi hvalil! — Ste torej galantni ljudje, fini družabniki: sploh za vse porabni. Ste čuli?“

„Še predobro!“

„Posebno je pa ta učitelj famozna duša; popoln materijalist, razumete, popoln materijalist: fantazira samo o denarjih, jedi in pi-

jači... a siromak je ubožen in si ne more privoščiti nobenih slastij. Smili se mi in hočem ga osrečiti: — drevi napravimo koncert!“

„Hop!“

„Koncert v dobroti namen: čisti dobiček se izroči velikim rokam učiteljevim. Vi ste Slovenec in tedaj sklepam, da tudi pevec?“

„Uganili ste!“

„Bien; tedaj se nisem motil. Kateri glas poje?“

„Baritonist sem.“

„A, kakor djado Ilija? Diable, peti bode te morali drugi tenor!“

„Zakaj ne!“

„Pel bo kvartet: jaz prvi tenor, vi drugi tenor, Ilija prvi bas in učitelj drugi bas. Proizvajala se bo vaša marselêza, Naprej! katera mi jako ugaja, in učitelj ima slučajno samo od nje partituro. Na programu bo pa več točk: Citranje, petje kvarteta, solo-nastop djade Ilija s pesmijo o vojni blagajni, solo-nastop moj s komično igro, prosta zabava. Pričetek ob deveti uri zvečer v šolski sobi sela. Takoj, ko se oddahnemo, bo glavna izkušnja. Vi se seveda ne odrečete mojemu vabilu in pozivu?“

„Nikakor! Ugaja mi vaša ideja, ker mi nudi obilo razvedrila; tu sem z dušo in telesom zraven in vaščanom privoščim nekoliko premembe in zabave v njihovem dolgočasnem življenju; samo ne vem, če bodo voljni plačati kaj vstopnine?“

„Kaj to! Kdor bo dal, bo dal; kdor pa ne bo dal, ne bo dal: vstop bo vsakomur dovoljen. Sicer je to samo moja skrb; za stroške in dohodke sem odgovoren jaz.“

„Prav. A še nekaj. Kako se nauči Ilija tako hitro svoj glas?“

„No, saj trdi in poudarja, da pozna note kot rakijo in zapoje vsako še tako težko skladbo, ex abrupto. Potem me ni skrb gledé na njega.“

„Hm! Možiček se samo postavlja, a uverjen sem, da niti ne vé, kaj so to ‚sekirice‘; poznam ga dobro.“

„Ciel! Kje ostane potem kvartet, če odstavimo njega? — Ga že naučim! Da, naučim ga, in če mu je glava zeljnata! — Basta! Peti moramo. Sedaj je ura šest; ob sedmih bo izkušnja, ob devetih torej se prične veselica. — Z učiteljem in z Ilijo smo se ravnokar dogovorili o tem; prvi naznani vest vaščanom, da se zberejo o določenem času na omenjenem prostoru. Nam je sedaj cela stvar znana in boste pripravljeni! Natančne podrobnosti se pojasnijo pozneje, za ta čas zadostuje, kar sem vam povedal. — Zdravi!“

Pridružil se je svojima somišljenikoma in glasneje so zopet debatirali.

„Kako me prezira!“ oglasil se je Španjol na moji strani. „Vé, da sem izurjen pevec, pa mu je ljubši nevedni Ilija. Strašno sem se mu zameril...“

„A, da padete sedaj-le v prepad, skoči brez obotavljanja za vami.“

„Saj ga poznam. Grozno občutljiva, a zlata duša. Razumete, zakaj hoče prirediti veselico? — Sam je že namignil (nehoté) na to, da namreč izboljša gmotno stanje učiteljevo, ki mu je v tej kratki dóbi postal tako drag; vé dobro, da dohodkov ne bo nič; — vrgel bo iz svoje blagajne vsoto, ki izvestno ne bo mala, v nabiralno posodo in glasno kričal, da znašajo toliko dohodki.“

Dospeli smo pred dom Gorenjčev. Bila je to navadna bolgarska hišica, stoječa poleg šole, ki je pa kazala skrbno zunanost in snažnost, priča, da gospodari v njej pridnejša roka kakor v sosednjih hišah. Na prag so prihiteli trije kodrolasi dečki od dveh do šestih let, ki so pozdravili očeta v čisti slovenščini, za-me jako prijeten utisek! Prihitela je semkaj tudi hišna gospodinja, mlada, rdečelična Bolgarka, katere ni bil zaman pohvalil njen soprog. Vsprejem in pozdrav je bil nad vse ljubezniv in odkritosrčen.

„Sedaj, monsieur!“ zaklical mi je po malem obedu, katerega nam je bil pripravil vrli naš znanec, Francoz, držeč v roki svinčnik in papir; „sedaj sestaviva hitro program. Štiri točke naj bodo. Torej prva:

Citranje učiteljevo; — citra seveda kar in kolikor zna najbolje; če več, bolje je. —

Druga točka: Naprej! koračnica; poje kvartet.

Tretja točka: Vojna blagajna. — Ju-naški spev; poje baritonist djado Ilija. — To bo jedro cele veselice, in za to se je dobri mož najbolj poganjal

Četrta točka: Krvava klobasa; — komična solo-igra, uprizarja Jules d'Alby.

Zatem: Prosta zabava.

„Se-li strinjate s tem programom?“

„Popolnoma.“

„Tedaj lahko odidemo k izkušnji?“

„Lahko.“

„Bien. To mi ugaja: malo govoriti, a veliko misliti in še več delati.“

„Gospodine!“ rekel je Ilija z vzvišenim glasom, ko sva stopala vstric proti šoli. „Gospodine, danes boš slišal, po čemer je toliko časa hrepenelo tvoje srce!“

„So hrepenela ušesa, dragi djado Ilija!“

Ni se dal premotiti! — Seveda, saj ni bil Jules!

„Čul boš, gospodine, slavospev na djado Ilijo in njega gorostasno moč, spev, ob kojega

bučanju in šumenju se bo tresla zemlja in bodo trepetala srca vseh, ki hodijo po nji.“

„Ali se te bo tako daleč slišalo?“

„Ne; a pesem, ki bo nocoj prvokrat donela iz mojih orjaških prsij in mojega krepkega grla, odmevala bo takoj iz ust slehernega, ki je sin majke Slave, odmevala bo od Urala do Triglava, od Balkana do Krkonošev, kakor si ti zadnjič pel v neki pesmi.“

„Tako naglo se je ne bodo naučili —“

„Pač! Navdušenost, prevelika navdušenost, ki jih bo navdajala, jim bo vcepljala vekovite glasove z jaderno hitrostjo v možgane . . . Celo gluhi jih bodo znali!“

„Ohó!“

„Da, zakaj ne morejo biti nikdar tako gluhi, da bi ne slišali te — pretresljive pesmi! To ni možno!“

S povzdignjeno glavo in zmagonosnim obrazom je korakal poleg mene in, stopivši v šolsko sobo, takoj jel meriti nje dolgost in širokost, češ, ali bo šlo vanjo toliko občinstva, da bo — vredno peti pesem o vojni blagajni! Bil je videti zadovoljen.

Jules je sedaj razdelil glasove. Opazil sem takoj, da je ta Ilija, ki je poznal sekirice kot rakijo, — držal sicer te sekirice grozno ošabno v roki, a ob enem tudi ravno narobe.

Pouk se je pričel. Najprvo je izpel Francoz (dirigent) svojo ulogo, prvi tenor, s krasnim, res miljenim in zvonkim glasom, potem jaz in tretji djado Ilija, prvi basist. Dirigent intonira, djado Ilija zatuli za kvarto nižje — kot junec na paši.

Dirigent intonira vdrugeč, Ilija zarjove za oktavo nižje kakor lev v puščavi. Obupno me pogleda Jules in intonira v tretje; ker Ilija ne more nižje, kakor je že doslej, poskoči za oktavo višje in zadene pravi glas; radost prešine Francozov obraz in burno taktira, dočim poje Ilija nekaj, kar ni podobno ni petju, ni sploh človeškemu glasu, marveč kruljenju razljučenega merjasca . . . Jules zamahne nekoliko nevoljno z rokó — Ilija kruli seveda mirno dalje, strmeč v sekirice in s težavo čitajoč bolgarski tekst — in stopi k meni:

„Monsieur, meni je obupati! Veselica je že napovedana, program že vsakemu v vasi znan, čez dobro uro treba nastopiti, — in ta človek izpušča sedaj pri glavni skušnji take kanibalske glase! Nazaj ne moremo, drugače je strašanska blamaža, a peti tudi ne moremo, kdo naj posluša to! Kaj mi je početi? Točko kvarteta črtati? — Ne gre! Tu leži težišče, magnetiška moč cele zabave; kvartet tu v Balkanu! — famozno, romantiško, jedino! Da, peti moramo, moramo, moramo! — Proč z djadom Ilijo in sem s sennorom Pedrom, dasi me je tako strašno razžalil!“

„Dom in svet“ 1897, št. 23.

„Če bo le voljan sodelovati“, ovrigel sem jaz.

„Zakaj ne, monsieur?“

„Ker ste ga preje prezrli, a sedaj v šali naj je dober!“

„Diable! Moja neumna občutljivost in prevzetnost! In potrebujem ga krvavo! — Monsieur, bodite tako prijazni in idite ponj; recite, da ga prosim vljudno, naj mi pomaga iz zadrege —“

„Ne bo hotel!“

„Tedaj, tedaj mu povejte indirektno, ne — sacrebleu! — recite mu naravnost, da obžalujem svoje postopanje, da ga prosim oproščenja! — Dieu! kako se moram ponižati, a naj bo; saj je za idealni naš nastop pred tujimi narodi! — Hitite k njemu!“

Tiščal me je k durim, a me zopet ustavil:

„Še nekaj! Tu poje še vedno Ilija, a mora kmalu končati; tedaj mu treba prav mehko, da ničesar zlega ne sluti, naznaniti, — nasprotno mi smrtno zameri, in tega nečem! — da smo ga odslovili! — A kakó to zvršiti? . . . Aha! Vi mu povejte, da poje lepo, res krasno, a da ga nadomesti Pedro, ker se čuti sicer razžaljenega, ako ne bo sodeloval, a ga nikjer drugod ni moči porabiti, kakor jedino le pri tej pevski točki; pač je pa Ilija večji umetnik, zato bo njegova glavna vloga pri igri. — Radi njega, veste, moram predrugečiti zadnjo točko; ne v naslovu sicer — Bog obvaruj! — a po vsebini in tudi glede na osebe, — sitno! Nu, mesto jednega nastopiva dva in uprizoriva ono dramo, katero sva doživela pred dnevi v votlini, kjer sva iztikala za zakladom. — Središče bo lonec, katerega srečno najdeva, a v njem ni skrit zaklad, nego krvava klobasa, kar bi dalo celi igri mnogo komičnega, za čimer itak stremim: hočem biti komik in nikdar tragik; jednako ulogo v življenju prepuščam vam, ki imate že obraz za to! — Torej izmislim si malo konflikta, napravim z loncem imeniten efekt in igra mora prospeti sijajno! Ahá, sedaj je Ilija gotov, sporočite mu moje besede!“

Baš je izkrulil Ilija pesem, za katero je bil porabil četrto ure, in ponosno položil list na mizo, otrši si pot raz čelo.

„Gospodine!“ vprašal je, vihajoč dolge brke, „Kako sem pel?“

„Izvrstno!“ pohvalil sem ga s skritim peklenskim nasmehom na ustnah.

„To bo gromelo, ko zapojemo vsi štirje! Lepe besede o zastavi, junaški krvi, puškah in mečih . . . skoro kakor pri junaškem spevu o vojni blagajni! Zato mi ugaja in hočem posvetiti svoje grlo tej pesmi, dasi ne zasluži, da jo bom pel prej kot svojo skladbo!“

„Je sploh ne boš pel!“

„Kaj? In zakaj ne?“

„Ker te ni vredna!“

„Bože, gospodine! Je-li to istina?“

„Da, gola istina! Za to pesem je tvoje grlo predobro! Ti si sposoben za večje umotvore.“

„Da, gospodine, vrlo dobro govoriš!“

„Tu zadostuje Pedro, a ti nastopiš drugje.“

„Gospodine, to je pravo, pravo, da se prizna umetnosti zaslužen plačilo! Meni podarite dostojno ulogo in spoznate, komu ste jo podarili! Zakaj velikanski razloček je, ako se naloži delo komu drugemu, ali se naloži meni, kateri sem nesel tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč!“

Razložil in pojasnil sem mu celo stvar. kajpak laskavo, potuhnjeno, — in dosegel, da sem si ga pridobil z „dušom i tjelom“. — Saj ga je bilo le treba prav „prijeti“.

Izkušnja se je vršila po določenem vsporodu. Mi štirje smo bili v vsakem oziru „trdni“, — za dirigenta posebna čast, — in sedaj je prišla vrsta na Ilijo, da se poskusi s svojo skladbo. Tu se je zgodilo, kar sem že jaz naprej na tihem znal, to namreč, da Ilija nikakor ni hotel peti.

„Kaj čujem?“ vskliknil je že ogorčen, jedva sem jaz zinil prve besede. „Kaj čujem! Ali se hočete norčevati iz mene? — Ne, ne, to je smrtno razžaljenje, da se upate dvomiti na moji dovršeni skladbi! — Tu naj pojem pred tremi osebami! — Haha! Kaj vam vse ne pride v misli! Tako ponižanje moje osebe! — Ne, gospodje, motite se pošteno: najmanj sto ljudi — potem jaz pojem!“

„Pa, dragi Ilija“, upal sem se mu ugovarjati, „če poskusiš pesem pred javnim nastopom, in to ne v naši, nego v svoji polzi¹⁾, zakaj pesmi doslej še nikdar nisi pel in tedaj ne moreš vedeti, je-li istinito tako lepa, kakor živi v tvojem

¹⁾ Polza, bolg. = interes.

duhu...! Nadalje je potrebno, da se poje edenkrat mirno, tiho —.“

„Kaj? Mirno, tiho? — Vseskozi mora bučati liki viharjev sila, razbijajoča se ob skalnih pečinah, in razjarjeno tuljenje razburjenih vodá besnečega morja!“

„A tako! Potem pa le buči in tuli, da razneseš stene in nas uglušiš popolnoma!“

Na videz nevoljen sem ga ostavil, — radi Francoza, ki je zahteval na vsak način, da se pripravimo za koncert kakor da se ima vršiti v kakem kulturnem kraju, kjer se od umetnikov mnogo zahteva, in ne v pol divjem, oddaljenem balkanskem selu! — Imel je pač svoje chevalierske muhe!

Kar se mene tiče, zdela se mi je naša izkušnja popolnoma odveč. No, imel sem še dovolj sitnosti: Jules je klel, robantil, rotillijo, — Ilija je bil neomahljiv, da, nazadnje robat! Sprla bi se bila pošteno, da nisem jaz pomiril Francoza; pustil je Iliji njegovo voljo, a skrito zlobno lesketanje njegovih očij me je uverilo, da se bo Ilija še kesal radi svoje trdovratnosti.

Pri zadnji točki, — pri igri „Krvava klobasa“, je bila zopet čudna. Največ dela sem imel jaz, dasi se igra mene nikakor ni dotikala. — Jaz, ki sem moral tolmačiti Iliji, kar je zahteval od njega Jules, in potem še sproti učiti tega bolgarščine! In to mi je tako zmedlo glavo, da pri najboljši volji nisem vedel, kaj sta prav za prav igrala! Menda nič! Učiteljevi dečki so bili morali navoziti na vzvišeno mesto sobe velike kupe prsti in kamenja, — kar je predstavljalo votlino, — in okrog tega kosa „zemlje“ se je sukal Julesov konflikt in imenitni finale: — fulminanten efekt je moral šele priti.

Sklenil sem, da posvetim vso svojo pozornost tej interesantni „drami“ pri veselici sami, da morem potem vsaj povedati, kakšna je bila.

(Konec.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

73. Po boleznih. — V gostilni. — Socijalni demokrat in njegovo spremstvo. — „Življenja gnus.“

... prosenca ...

Dragi oče! Pravite, da mater močno skrbi moje zdravje. Naj bodo le brez skrbi; sedaj sem zopet dober. Doktorjeve besede, češ da ne bom več za šolo, se niso vresničile; tako

vsaj upam. Učim se lahko kakor pred boleznijo, a v marsičem sem se izpremenil, — to čutim sam. Življenje, svet ... vse se mi zdi drugačno! Na niti mi je viselo življenje. Da se nit ni utrgala, koga moram zahvaliti? Tovariš Domen mi je rekel po ozdravljenju: „Ivan, tebi je Bog dvakrat podaril življenje.“

Najzopernejše mi je sedaj to, da moram v gostilno hoditi obedovat. Ob tržnih dnevih se

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Konec.)

Okrog polu devete ure se je jelo zbirati občinstvo. Bila je to cela vas, staro in mlado, majhno in veliko, od dolgobrkega župana do kruljavega občinskega prosjaka, od debele so-proge popove do stoletne suhe mamice... Francoz, — sedaj blagajnik, — je pustil, da je vstopil sleherni, naj je že plačal ali ne, in s tem dosegel, da je bila „dvorana“ kmalu natlačeno polna, da so čepeli gledalci po tleh drug stisnjen ob drugega liki slaniki v sodu.

Ilija, ki je imel posel vratarja, je gledal to „morje glav“ z največjo zadovoljnostjo. s širokim nasmehom v rdečkastem obrazu in dejal meni, ki sem stal ob vhodu, opazujoč vrvenje in šumenje nebrojne množice, s silno prevzetnim glasom:

„Gospodine, poglej jih! Čemu so pač prišli v tolikem številu? Kaj meniš, čemu pač?“

„Ker je napovedana veselica.“

„Bre! Napovej veselic, kolikor hočeš, a če jim ne dostaje privlačne sile, se ti ne prikaže ni jeden obraz.“

„Naša veselica ima torej v sebi privlačno silo.“

„Da; in jo-li poznaš, gospodine, jo-li poznaš?“

„Hm... Že sama beseda ‚veselica‘ zadostuje tem ljudem, da nihče ne ostane domá. Kaj še-le vspored!“

„Ohó, gospodine! Ne zameri, če ti povem, da si jako mnogo domišljaš! Nas Bolgarjev ne dirne kmalu kaka reč. Napiši n. pr. v vspored, da bode videti dvonožne krave in čveteronožne kokoši, ukajoče ribe in žvrgoleče kače, in izprevidiš, da se ne bodo zanimala za jednake prikazni niti nerazumna deca! In sedaj naj jih dvigne že sama beseda ‚veselica‘! Haha, gospodine, haha! — Jedini vzrok, znaš, jedini vzrok, ki jih je zbral na tem kraju je prsa jim z divje-blaženimi čustvi navdajajoča slutnja, da se bo pel nocoj spev. ob kojega bučanju — —“ Že me je obšla mrzla zona o prsa mi z divje-blaženimi čustvi navdajajoči slutnji, da bom moral zopet slišati že tolikokrat ponovljene Ilijine bahate in prenapete besede, ko me je rešil Julesov glasni klic strašnega stanja.

„Monsieur, ura je devet. Učitelj naj takoj nastopi: hitite k njemu za oder! Jaz poberem prej tu denar in pridem istotako tje. Kje je sennor Pedro?“

„Za odrom.“

„Bien. Vse v redu. Izkusili bomo, da končamo kmalu oficijelni del, da bo potem prosta zabava dalje časa trajala. — Še nisem namreč doslej nikdar mogel do dobra občevati s preprostimi Bolgarji, a zanimam se zanje zelo. — Upam, da bo za-me imeniten večer!“

Ostavlil sem ga in šel za oder, kjer je že učitelj udano čakal Francozovega povelja.

Na odru, — na kupu prsti, — je stala miza in stol. Ondi se je jel producirati naš citraš. Citral je dobre četrte ure — same slovenske, večinoma narodne pesmi, — dovršeno in dobival od poslušalcev obilno pohvalo. Ker ploskati menda niso znali, so tem glasneje vpili.

Nastopil je kvartet. Midva s Pedrom v navadni, zaguljeni obleki — radi katere naju je bil Jules dobro oštel, a nisva mogla nič za to, ker nama je nedostajalo druge, — učitelj v domači gorenjski noši, Francoz v črnem fraku, beli kravati in belih rokavicah; paradiral bi bil v najelegantnejšem evropskem salonu.

Zaorili smo krepko koračnico. — Naš „Naprej!“ visoko v Balkanu, iz slovenskega, španskega in francoskega grla navdušeno zapet, uplival je globoko na srca teh na pol omikanih ljudij. Ko smo končali, tedaj je vladala v sobani grobna tišina, kateri je pa sledil kmalu tem burnejši hrup. — Morali smo pesem ponavljati.

Elegantno se je nazadnje poklonil Francoz in izginili smo za „zemljo“.

Zopet kratek odmor. Med občinstvom glasno govorjenje, za „kulisami“ — v mali šolski veži, — hrupen ropot: ondi tira Ilija svoje visoko kljuse skozi nizke duri in jih pri tem polomi s širokim hrptom.

„Sacrebleu!“ huduje se Francoz. „Čemu treba te mršave rogovile! — He, djado Ilija, za što trjaba kljukata, za što?“ drl se je nad ravnodušnim Ilijo.

„Bogme, peti moram vendar na svojem konju —“

„Kaj meni, monsieur?“ obrnil se je oni k meni.

Tolmačil sem mu njegovo namero.

„Ciel! Ali je jezdil, ko je našel blagajno?“

„Ne! A sedaj ne nesem blagajne, zato hočem sedeti na konju, pojoč svojo pesem.“

„Svojo oslarijo! — Naj napravi tvoja mrha kako neumnost, in čutil boš, kdaj si pel in jezdil po odru.“

„Moj konjiček je pametna žival!“

„Zato pa ti neumen! Diable, peti v koncertu sedeč na takem skeletu! To je popol-

noma novo! — Ta človek me spravi še od jeze v grob.“

Sedel je razdražen na deske, naložene kraj zidú, dočim se je Ilija nekaj mudil v temnem kotu, katerega ni razsvetljevala brleča svetilka, viseča raz strop.

Kmalu se je pa prikazal našim strmečim očem. Preko hrbta so se mu križale štiri puške, njegova in puške nas treh, za pasom mu tičalo pol ducata handžarjev, njegov stari samokres in trije naši revolverji, ob boku mu mahala kriva turška sablja. Te reči je znesel najbrže semkaj, dočim smo peli „Naprej!“

„Dieu!“ vskliknil je zopet Jules. „Mož je nesramen! Ne da bi vprašal, prilasti si tuje blago. — Naj bo. saj se ne smem prepirati, sicer se koncert zavleče! Kaj, da se že ne spravi na oder!“

Že je bil zajezdil Ilija svoje kljuse, opremljeno nocoj z — mojo novo volneno odejo, in „oblečen v orožje“ — impozantna, divna prikazen, — počasi se pomikal skozi velika vrata, katera mu je učitelj na stežaj odprl, na oder.

Brž sem ostavil vežo in dirjal h glavnemu vhodu, da bi mi ne ušla niti pičica sledeče velezanimive epizode.

Kakor iz brona vlita sta stala Ilija in konj nepremično sredi odra, kazoča nam — ljudstvu svoj polni „en façade“; oni je hudo gledal pred-se in srdito vihal dolge brke, ta zamaknjeno molél veliko glavo proti lesenemu stropu . . . Pavza.

Zdaj, — bučeč glas, globok, močán, dolg, zategnjen . . . Primerjati ga ne morem niti bobnenju največjega slapa, niti gromu oblakov, niti rjoventu kralja zverin, — sploh nikakemu zemeljskemu pojavu, nego. nego — Ne, z nobeno rečjo ga ne morem primerjati! Oj, djado Ilija, kje je tekla zibelka tvojemu grlu? — Da bi mi ne počila ušesna mrenica, sem odprl usta in poslušal dalje.

Še vedno isti glas, — drugi zlog, isti glas — tretji zlog, isti glas: devet zlogov, devet enakih glasov. Vendar, — terco višje, — osem zlogov, osem enakih glasov. In zopet kakor preje . . . pretresljivo vse! Štirje verzi, menjajoči se v tercáh. — Da, djado Ilija, ta napev si mora zapomniti sleherni in če mu je — glava zeljnata! A da jih poje sto vkup, jednoglasno, — tvoj glas premaga njih združeni glas! V roci sem držal knjižico in papir ter zapisoval posamezne zloge drugega za drugim, kakor so prihajali do mojih trpinčenih ušes, saj utegnil sem, da je bilo veselje; — sleherni je trajal najmanj deset minut.

In slavospev na djada Ilijo in njega gorostasno moč se je gasil:

Sovražnik srdito napada,
Topovi pa ljuto grmé;
Gost dim se vali po vzduhu:
Vse muhe že mrtve leže . . .

Bolgarjev puške tuleče,
Njih mečev turobni žvenkèt, —
Vmes klikli res stokajoči,
Konj bojnih besneči pekèt.

Blagajna tam vojna na vozu,
Težka tristo-petdeset kil;
Krog nje vrla mrtvecev truma, —
Že Srb se je vanjo zaril.

A zdajci iz gošče kričeče
Tje k vozu priplane vojščak, —
To djado Ilija je silni
Skladatelj in pesnik — junak!

Na grbo ¹⁾ zadene blagajno,
In v roci vihteč ostri meč —
Kil tri sto in petdeset težkih
Korakov sto nese daleč.

Oteta je vojna blagajna . . .
Zdaj spev iz ust vseh zaorí:
„Oj slava ti, djado Ilija,
Oj slava, oj slava vse dní!“

Nù — malo slab slavospev sicer, vendar za Ilijin pesniški dar dober. Deklamovati se je dal gladko. — Nekateri izrazi so „dekadentni“, tako: tuleče puške, turobni žvenkèt, besneči pekèt . . . A vsled katerega elementarnega dogodljaja prispejo „mrtve muhe“ koncem prve kitice? Gosti dim jih izvestno duši, in to omeniti, zdel se je Iliji najbrže glavni pogoj — prave poezije!

Taka torej pesem, toda napev — brrrr! Zasluzila bi bila boljšega. No, Ilija je že sam znal, kaj in kako prav!

Večjo vrednost je zadobila skladba, ker je bila združena z živahno mimiko. Pevec je delal vse mogoče obraze, risal z gornjim životom in rokama vse mogoče geometriške figure in mene — če tudi druge, ne vem, — s tem tako začaral, da sem pozabljal za hipe njegove „mile“ glase. A najizbornejši mimik in vsled tega komik je bil njegov koščeni konj — staro kljuse. To se je pa že tako trudilo za svojega gospoda, da je bilo res ganljivo gledati je. Krivilo je revišče hrbet, stegovalo vrat, taktiralo z glavo, privzdigovalo in premetavalo suhe noge, mahalo z dolgimi ušesi, — sploh bilo v vednem gibanju. In — in res! zdaj je zarezgetalo hripavim, a tem „temeljitejšim“ glasom.

¹⁾ Grba, bolg. = hrbet.

Da je pel Ilija kje drugje, recimo pred kranjskimi kmeti, tedaj bi bili ti brezdvomno ob prvih glasih ali pobegnili ali ga brez ceremonij „vrgli ven“, a njegovi rojaki so ga radovoljno poslušali, saj bi jih ne bile dirnile — po besedah Ilijinih — niti ukajoče ribe niti žvrgoleče kače! In gotovo bi bili Ilijo končavšega unisono pohvalili že iz hvaležnosti, da se je usmilil njihovih ušes, da se ni zgodilo nekaj, česar ni nihče pričakoval, najmanj pa djado Ilija.

„Pel“ je baš zadnji verz: „Oj slava, oj slava vse dni!“ s široko razprostrtima rokama in patetično povzdignjeno glavo, ko je njegovo kljuse, ki je stalo ob koncu kakor na povelje popolnoma mirno baš kakor iz početka nastopa, nakrat divje, bolešno zarezgetalo in skočilo z vsemi štirimi za pol metra visoko. — V tem hipu je ležal Ilija vznak na bližnjem kupu prsti, dočim je kljuse šepalo sem ter tje po odru, milo rezgetajoč. Kaj je bil vzrok temu?

Ker sem se nahajal nekoliko više od drugih gledalcev, razločeval sem natančneje predmete za „zemljo“ in tedaj se mi je zdelo, da sem videl človeško roko, ki se je za kratek trenutek stegnila proti desni zadnji nogi Ilijinega konja. Baš takrat je bila nastala katastrofa.

Občinstvo je zagnalo glasen krohot, — saj je bil izid Ilijinega nastopa skrajno smešen!

No, videl sem, kako se je pobral in liki bomba — ne ozri se nazaj, — zdirjal skozi vrata.

Siromak! Te sramote ni bil zaslužil, vendar mu ni mogla škodovati. — Da ga je občinstvo pohvalilo, tedaj bi se bil od same prevzetnosti prelomil! Kak je bil že pred nastopom!

Na odru se je pokazal učitelj in odpeljal šepajoče kljuse...

Ostavil sem svoje mesto in se napotil za kulise, da pomagam, ako potrebno, pri zadnji, za-mé najzanimivejši točki.

Pedra ni bilo ondi; izvestno se mu je zdela cela veselica predolgočasna in poiskal si je samoto. Učitelj je baš porival Ilijenega konja na prosto, Francoz pa je stal ob zidu, pušič s valčico: okrog usten mu je igral zloben nasmeh.

„Znate, monsieur, kaj se je zgodilo z Ilijo?“ sem ga ogovoril.

„Ciel! Kaj mislite, monsieur?! S svojo krinko ne opravite pri meni nič! Bodite odkriti! — Provročevalec Ilijine afere sem bil jaz, in vi to dobro veste!“

„Nikakor!“

„Kaj? Morete-li smatrati koga drugega krivim? — Tu zadaj smo bili trije: učitelj, Pedro in jaz. Da stori jednako, temu je prvi predober, drugi preneumen; ostanem torej samo jaz! Ilija mi je pri izkušnji nagajal, zato sem ga kaznoval in porinil njegovi mrhi buciko v

nogo! Osel, tako petje! Da sem to znal, tedaj bi ga nikdar ne bil pustil na oder: sicer bi ga bil i pozneje lahko zagnal skozi vrata, a nisem hotel napraviti škandala! — A blamažo je zaslužil tako gotovo, kakor gotovo se more imenovati njegovo petje — živinsko!“

„Stavim pa tudi svojo glavo, da je za igro izgubljen! Za noben denar se ne prikaže sedaj vaščanom: toliko ga poznam!“

„Bien, to je ravno prav in to sem si ravno želel! Kaj se vam zdi, da bom v resnici tega medveda vlačil po odru? Nikdar! Da, pri izkušnji sem ga porabil, ker sem mu moral zadostiti, da sem ga izključil od pevske točke, a sedaj naj le bo, kjer hoče! — Igral bom solo, kakor je bilo to od početka naznanjeno v programu! — Dieu, deset je ura, torej sedaj je čas, da nastopim!“

Bil je sedaj v navadni obleki; pobral je v kotu nekaj kopalnega orodja, katero si je naložil na ramo, in se napotil na oder.

Zopet sem se nahajal ob vhodu, občudujoč — komika Julesa.

S poredno na levo uho potisnjenim klobukom in z rokama v hlačnih žepih je korakal preko odra, pojoč francosko-bulgarske kuplete, katere je menda sproti zlagal in skladal. No, naznanil nam je s „kanibalskimi“ besedami, a gladkimi verzi, da je potujoč dijak, žejen, da bi vsem komarjem izpil kri, in lačen, da že več nima želodca — a tako „suh“, da že več ne vé, kakšni so krajcarji... A mu je veličanska sreča! V razvalinah starega stolpa je našel papir, kateri lepo razumljivo pové, da je v tej in tej votlini zakopan zaklad, bogat zaklad... in ta more sedaj biti njegov, ker

Sicer od lakote neznosne

In žeje strašne neizprosne

Sam sebe — živega pojé!

Loti se kopanja... Dolgo se trudi in večkrat počiva, slajšajoč in lajšajoč si mučno delo z veselimi popevkami. Slednjič zadene ob trdo tvarino; seže v jamo in dvigne velik pokrit lonec.

Predno ga odkrije, zapoje navdušeno odo na čast loncu — spasitelju.

Dvigne pokrov, pogleda v lonec in pade vznak. Zopet stoji ob loncu in klavernega obraza privleče venkaj debelo krvavo klobaso! (V pojasnilo naj povem, da jo je bil kupil popoldne v nekem selu, kjer smo naleteli na ogerskega mesarja, ki je baš klal prešiča.)

Po dvorani kajpak grozen smeh!

Žalostno zadene zopet motiko na rame, položi si klobaso liki lovorjev venec čez čelo in „odkima“ povešene glave.

Za njim vse ploska, kriči in tuli...

Pride nazaj in se pokloni najveselejšega obraza, ki si ga moreš sploh misliti.

Sedaj je učitelj naznanil občinstvu, da se začne prosta zabava in sicer na šolskem dvorišču, kjer je obilo prostora, na kar je vse vrelo ven.

Goreli so ondi trije veliki ognji, pri katerih so se pekli na ražnju janci; ogromen sod vina sem zazrl pod visokim kostanjem. Sosednji mehandžija se je bil za nocojšno noč preselil semkaj.

Priprave za jaslice. (Narisał J. D.)

Staro in mlado se je zleknilo po travi, glasno šumeč in vrveč.

Iskal sem Francoza, da bi mu čestital na famoznem uspehu in trčil najprve ob svojega rojaka Gorenjca.

„Tristo mastnih krač!“ pozdravil me je, veselo se smejé; „imeniten večer, znate! Dvesto

levov čistega dobička! Ta Francoz najboljša duša na svetu! Vse sam uredil zgolj iz prijateljstva do mene! Velel je kupiti jedi in pijače, da si napolni celo selo trebuhe zastonj, ker plača vse sam! In jaz nocoj toliko denarja, kolikor še nikdar, odkar sem v Bolgariji! Kako je vesela moja Ivanka in moji trije srakoperčki!

Baš pripravlja za svoje vrle goste dobro večerjo, da se še malo pokrepčamo, predno odidete. — Sedaj moram pa še malo pogledati in poskrbeti, da ostane vaščanom ta veselica v večnem spominu! Bog vas živi ta čas!“

Zdirjal je dolgih korakov v nasprotni konec dvorišča, kjer se je razlegal otroški vrišč...

Od samega veselja ni bil utegnil dosti govoriti z menoj. Kaj pak, lahko je bil zadovoljen! Takih ljudij, kakor je bil Jules, malo ali nič! — Če so znašali istiniti dohodki pri veselici le pet levov, pa si dam takoj odrezati glavo!

„Popolnoma sami, monsieur?“ — Na strani mi je stal Francoz.

„Kje sta pa Pedro in Ilija?“ vprašal sem.

„Hm... Daleč ne! Oni gotovo kje na samem modruje, ta pa joka v kakem kotu nad svojo blamažo kakor prerok Jeremija nad razvalinami Jeruzalema. — Dobro jima! Jaz sem najboljše volje; veselica je prospela vsestransko, in sedaj me čaka največja zabava. Ne premaknemo se od tu, dok ne jamejo ugašati zvezde. — Hočem celó aranžirati par kadrilj! Vi seveda ostanete istotako med tem vrlim občinstvom?“

Zlobna misel, podražiti ga, me je objela.

„Ne!“

„Dieu! In zakaj?“

„Ta neolikana druhal ni za-me!“

„Monsieur!“

„Sploh ne umejem, da se morete vi, francoski chevalier, tako izpozabiti!“

„Kako? monsieur! kako?“ hitel je razburjen.

„No, zabavati proletarijat s sicer komično, a za vas nečastno igro —“

„Diable! Monsieur, vi nimate pojma o osebnosti, poklicu in nalogi francoskega chevalierja!“

„Hvaležen bi vam bil jako, da mi to razložite.“

„Bien... Sicer nespametno od mene, a naj bo: nevedne treba poučiti. Francoski, pravi francoski chevalier mora biti in je tudi to, kar imenujemo navadno — veleum ali ženij; kot tak je pesnik, pisatelj leposloven in znanstven, kritik, filozof, glasbenik, pevec, igralec; francoski chevalier je nadalje najelegantnejši plesalec, najfinejši družabnik, izurjen in izvežban v vseh sportih. — To gledé na omiko; a gledé na nazore — socialist! On občuje s kraljem baš tako kakor z beračem, poljubi bosonogi perici uprav tako roko kakor najveličastnejši salonski dami, je v salonu salonski, na kmetih kmetiški. Njemu veljajo vsi ljudje — jednako. Njegovo geslo je: égalité, enakost! Francoski chevalier se torej ne sramuje nikakega dejanja, — ker slabega sploh zmožen ni. Kaj očitati mu morejo le borniranci. Bien!“

„Dom in svet“ 1897, št. 24.

Po tej kratki definiciji me je hitro ostavil in se pridružil gostom bližnjega ognja.

To so bile pa sploh zadnje besede, ki sva jih govorila ta večer; do katere ure je aranžiral kadrilje, mi ni znano, zakaj jaz sem šel spat že o polnoči, dočim sem njega še takrat čul upiti: „... Balancez! — Tour de maines!...“

Spomnil sem se Ilije, ki je moral nekje skrito — jokati nad svojo sramoto, in krenil sem iz šolskega dvora proti hiši učiteljevi, da ga ondi poiščem in — če treba — tudi potolažim.

Noč je bila krasna, nebo posuto z nebrotimi zvezdami; lahen vetrič je plal preko rosnih tal. Nikak glas ni dramil tu tišine, le včasih so prihajali sem od šole zamolkli odmevi, priče, da je ondi vladalo veselo življenje.

Na tratici pred hišo, od koder je bil lep razgled čez nižje holme in griče Balkana, ki se je svetlikal v blede mesečni luči, zadel sem ob Španjola, ki je s smodčico med zobmi ležal ondi zleknjen na hrbtu.

„Sennor!“ ogovoril me je, zagledavši me; „ostanite malo pri meni! Itak je redka prilika, da se kaj dogovoriva! — Glejte, meni se ne ljubi rajati ondi s sicer dobrimi vaščani, nego rajši sem sam in z menoj jedino le misli; a da človek ne postane preveč zamišljen, treba mu tovariša, v čegar družbi se razvedri! — Tu svalčica in prostor poleg mene!“

Ležala sva v mehki travi, zrla čarobni obok nad seboj, gledala doli v nižavo in se pogovarjala o stvaréh navadnih, dok ni moj tovariš napeljal govorice na predmet, ki je bil za-me še uganka.

„Jutri“, tako je pričel, „jutri zvečer mora biti meni odločilna ura... Tedaj zvem, mi je-li sploh nadejati se še radosti in sreče v življenju ali ne, nikoli več! Snideva se z Grkom, — in iz njegovih ust bom čul svojo — usodo. Ker je pa nocoj zadnja noč pred tem zame velepomembnim dnevom, torej še malo časa, zato moram sedaj vam, ki me tako izdatno podpirate, da dosežem svoj smoter, razložiti celi svoj konflikt z Grkom. Do danes sem molčal, a sedaj bi to ne bilo več prav od mene. — Znati morate, za kaj se gré!“

Oni list, katerega ste izbili v votlini Haronisu iz rok, je pobotnica, glaseča se na dovršeni rop — moje žene.“

„Za Boga!“

„Lastni brat, čujte, lastni brat mi je ugrabil ženo nekaj dnij po poroki. In pomočnik njegov pri tem je bil Grk, Pir Haronis. Dokaz temu je pobotnica, katero je naredil oni temu, in katero lahko prečitata pri dnevni luči. Prav za prav ni pobotnica, marveč samo pismo, ki govori o oni stvari in potrja, da je bil moj brat

Miguel ropar, dogovorjen s Pirom, ki mu je bil pomočnik. — Odvedla sta mi torej, dočim sem bil odsoten, mlado, lepo soprogo, mojo Izabello. katero iščem sedaj malo ne že osemnajst let! Kje živi in ali sploh še živi, — to mi ni znano! Jutri pa povprašam, neizprosno povprašam Grka, kaj sta storila ž njo! Ha, kaj bom čul, za Boga, kaj neki bom čul?! — — Ne smem se zmisлити, sennor, na to, ker kri mi takoj huje in huje pluje po žilah! In — koliko, koliko bridkega sem prestal! No, naj pozabim, vse je za menoj... Zaznajte rajše zgodbo nesrečne moje preteklosti!

Čul sem nató povest, ob kateri sem se večkrat groze stresel, — a ob kateri sem zajedno slutil, ne, trdno veroval, da bom igral ob njenem koncu prvo ulogo... Videl sem v duhu pred seboj hišico v Kazanliku in njeni skrivnostni prebivalki, mater in hčer Bello, in nehoté je vedno stopila med nji — oseba Pedra! Da, Pedro, Pedro! — — Oni je bil končal, in molčala sva oba, premišljujoč sleherni svoje...

Okrog opla se je upognjenega života in povešene glave prizibala širokopleča postava. Bil je Ilija, ki je, zazrši naju, hotel se nama nevidno umakniti, a vendar slušal moj klic in se nama počasi približal.

Duh rakije mi je vel v nos.

„Kako ti je, dragi Ilija?“

„Pijan sem, gospodine!“

„Ohó!“

„Da, gospodine, na vso žalost in jezo sem izpil oko rakije!“

„Ni mogoče! Oko rakije! Moral bi biti pijan, da bi se več ne ganil!“

„Saj se tudi telesno več ne gibljem, le moj užaljeni — —. Kako si že imenoval, gospodine, zadnjič ono pusto dušno stanje, v katerem si se nahajal sam?“

„Sentimentalnost.“

„Da, da! Moj užaljeni, sentimentalni duh jedino me premika; teló je mrtvo! — Si videl, gospodine, si videl moj — globoki padec?“

„Žal, da!“

„Kaj ne, tega nisem zaslužil?“ In glas mu je postajal tresoč, jokav...

„Nikdar, djado Ilija!“

„Oh, moje nesrečno kljuse! — Da mi ni nekoč otelo življenja, umreti bi moralo dese-

terne smrti! Kaj meniš, gospodine, zakaj je neki poskočilo?“

„Hm... hm...“ izkušal sem se mu v naglici nalagati; „od veselja, da, od veselja!“

„Zakaj?“

„Radi tvoje slave.“

„Meniš gospodine?“

„To se razume! Da je ob koncu tvoje prekrasne pesmi moralo poskočiti radosti in sreče, to je pač popolnoma umevno! A da si padel, tega si kriv sam; zakaj nisi držal vajetij?“

„Poskočilo je prezgodaj!“

„Res, a mu treba oprostiti, ker je že težko brzdale svoja kipeča čustva.“

„A smeh, porogljivi smeh ljudij, gospodine! Oh, — da, umreti hočem, umreti žalosti in sramote! In zato sem pijan!“

„Beži, beži! — To so glupci, Ilija, veliki glupci, ki niso vredni, da si jim zapel svojo očarljivo skladbo! — Ne žaluj! Pel boš drugod, — pred večjo množico ljudstva; in za preveliko čast, za vekovito, nevenljivo slavo ti jamčim!“

„Moj spev je torej —?“

„Izboren!“

„Hvala gospodine, srčna hvala! Ti jedini kaj umeješ, ti jedini si mi zvest. Menil sem, da so me že vsi zapustili! — Res, radi teh glupcev ne bom žaloval, ne, nečem! — Jutri jih zapustimo, jutri ne bodo več zrli mojega umetniškega obličja: niso ga vredni! Ondi, gospodine, v Carigradu, v stolnem velikem mestu, pred milijoni šele hočem zapeti slavospev na djado Ilijo in njega gorostasno moč; ondi si hočem pridobiti slavo in čast, kakor se spodobi meni, ki sem najsilovitejši pesnik in skladatelj celega sveta, meni, kateri sem nesel na svojem hrbtu tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč. Da sem pel nocoj, to je bila zgolj izkušnja! — A sedaj grem spat!“

* * *

Ob sedmih zjutraj smo zopet zajahali konje in zavili na pot, ki nas je vodila v Madsero, v kraj, kjer so nas čakali še čudni dogodki. Teh in vseh drugih dogodkov s tega daljnega poto-vanja pa že ne morem več povedati cenjenemu čitatelju. Dal Bog, da se zopet snideva na bolgarskih tleh!

Tebi še dobro mislim. Politika pa se mi je sploh vedno studila, in spomnim se dostikrat tistega mešetarja, ki je rekel, da je tako lagal, da se je ura ustavila. Toda če že Kristusov izrek navajaš, „boudite moudrij jako zmija“, tedaj tudi ne pozabi pristaviti: „i celij jako goloubije“. Ljubezen je Tvoj

poklic, in zato ne bodi hud, ako tudi moj Pegaz ne more brez ljubezni živeti.

Ljubezen je bila, ljubezen še bo,
Ko tebe in mene na svetu ne bo.

Tvoj

Radoslav.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

VII.¹⁾

Ko slonim nocoj ob oknu in gledam čisti svod neba, sramežljive zvezdice in sanjavi mesec, preko bajne Postojne tužno-resne dole in griče, v daljavi plešasti, resni Nanos, spominjam se živo one poletne noči daleč tam ob Balkanu. Da, prav pred dvema letoma je bilo: Jednako čisto se je razprostiralo nebo, jednako sramežljivo so migljale zvezde, jednako sanjavo je svetil mesec . . .

Sredi meglenih gričev je v samotnem miru dremalo selo Madsere, zaščiteni od temnosivih gorskih orjakov. Pet streljajev na severo-vshodu od vasi se dviga strm in visok holmec, gosto porasten z bukvami in hrasti, ki se je v jasni noči črno ločil od okolice; nekaj sežnje pod vrhom, tje proti selu, tvori ta holmec skalnato steno, ob kateri vznožju je izbočen prostor, dolg kakih osemdeset korakov, ki nosi hrastov gozd. Pod košato streho stoletnih dreves pa je skrita lična hišica, pol kamenita, pol lesena, ki je z zadnjo stranjo tesno priklopljena skali — liki dete, tiščoč se materinih kolen.

Bilo je okoli polnoči. Črna tema je ovijala hišico, nad katero je v lahnem dihu vetra tajnostno šepetalo in šuštel listje; plaho kakor tat se je prikradel včasih skozi zeleno vejevje lunin trak, blede zatrepetal preko male stavbe in motno izginil . . . Globok molk, harmonično dramljen od zve-

nečega padanja rosnih kapelj. — Par korakov pred hišico ob mahovitem deblu mogočnega hrasta so stale štiri moške postave, tiho se med seboj pomenkovaje. Frankovska obleka treh in bolgarska noša jednega izdaja na mah umetnike „balkanskega koncerta“. Česa smo iskali tu?

Brez posebnega dogodka smo bili prijezdili sredi popoldne v bližino Madsere in se ustavili pri raztrgani kolibi dveh ovčarjev, poslavši Ilijo v selo pozvedovat, kje biva Grk in njega sorodniki. Mož je bil ves dan izvrstno razpoložen, radovaje se moralnega uspeha svoje skladbe . . . in smelo se je sklepati, da zvrši svoj posel povoljno in — kmalu. No, že se je jel zgrinjati mrak nad zemljo, in še ga ni bilo nazaj. Pedro je postajal nestrpen in hodil gledat na cesto, kdaj se prikaže jezdec, jaz sem ugibal, Francoz pa je ležal na trebuhu v mehki travi, kroteč besnega „mačka“, ki ga je klal od jutra sèm . . .

Vendar! Ukaje in vriskaje se je pripodil pred kolibo, skočil preko velike glave svojega kljuseta na tla in se široko režal. V tilnik potisnjena čepica, zabuhli obraz, mokre, svetle oči in negotovo težišče, ki ga je majalo semtertja, je očitno pričalo, da se „ga“ je bil nekje nalezal.

Tableau! Kaj je mislil ta človek? Divja jeza me popade:

„Vražja duša! Če si pijan, poberi kopita! Nocoj pijan! Si-li blazen?“

¹⁾ Glej „Dom in svet“ 1897, št. 24.

Muza Melpomena. (Star kip v Vatikanu.)

„Hohoho . . .“ se je zagrohotal in zamahnil z rokama. „Na, imenitno! Ti prokleti Haronis! Imenitno . . . hehe!“

Zalučil je čepico ob plot in se zleknil na trato.

„Truden sem . . . a nebeške volje. Puh, vroče je . . . No, skuhal sem gorostasen močnik!“

„Tralala lom pom pom . . .“ je začel peti.

„Bodi pameten, Ilija!“

„Jeh, gospodine, ne misli, da sem pijan! Takrat sem tih, tih kakor mokra miš . . . Ampak jaz sem vesel, krasne volje. Hahaha!“

„Prešič pijani . . .“ zagodrnjal je Francoz in obrnil drugam glavo.

„O, gospodine, zakaj nisem zvabil možička semkaj! Nu, padlo mi ni nič pametnega v možgane; obljubil sem mu pa, da ga posetim . . . Čakaj, sinko, še nocoj boš pri meni v raju! — Pri moji veri, gospodine, bilo je imenitno! Selski pop je praznoval častiti svoj god; bilo nas je poln han . . . Grdo močno vino, znaš! Sili v lase in v grlu draži žejo. — Toda Haronis, Haronis! Vlekla sva ga iz jednega vrča, tulila pesem o vojni blagajni — danes namreč se vse tuli, — in se krstila z vinom čez glavo in hrbet: Jaz sem Pir, Pir, — on je Ilija . . . ljubi me radi mojih brk, jaz pa ljubim njegov nos . . . hehe! Tidjadidum . . . In kimala sva z roko v roki skozi selo domov, domov . . . Stanuje gori na hribu med jastrebi, a menda plaši njegov nos jastrebe — no, bil bi lahko pri sestri, a tam je preveč otrok. Čenčal mi je mnogo . . . Pa ono hišo je pilepil pod skalo neki Marko, zaljubljen v njegovo sestro, ki se je izgubil v tej dolini solz . . . Spremil sem ga do hriba — imel ga je pošteno v malhi —; bratsko sva se poljubila . . . E! spotaknil se je ob bilki in padel po stezi in pokazal tak jezik, da bi bil lahko izgotovil guljaš iz njega! Pa ko se tako trkljam onda ob holmu, vidim kraj gozda tri jezdece v lovski obleki — kajpak tuji! — ki se mi skrijejo, skri-je-jo —. Mogoče je bil samo jeden, zakaj skozi to čudno vino se vidi vse dvakrat, tri-tri-krat . . .

Bil je mogoče jeden: saj mene ne briga . . . Mene je prinesel moj konjiček domov, ah! domov —.“

Glava mu je omahnila v travo, težko je zasopel in zaspal; obilna ježa in čez mero zavžito vino ga je zmoglo.

„Kaj se smejete pijancu?“ vprašal me je nekoliko nevoljen Pedro. „Ali je sploh kaj opravil?“

„To, česar bi trezen nikdar ne bil.“ In povedal sem mu vsebino Ilijinega govora ter dostavil:

„Tri ure so mu na razpolago, da se naspi in se mu razkadi alkohol; potem ga vzamemo seboj, da nam olajša vstop v Markovo hišo — v stan Haronisov.“

„Ali bo Grk hotel odpreti poznemu gostu?“

„Gotovo. Mislil bo, da je Ilija še vedno pijan, in ker je sam tudi vinjen, hotel se bo z njim zabavati . . . Seveda bo moral Ilija igrati pijanca. Da pride le on v hišo, potem je Grk naš!“

„Kako sodite o onih tujcih, oziroma tujcu, katerega je videl Ilija?“

„Ničesar. Za nas je vsaka oseba razven Grka brez pomena.“

„In ta se je kakor nalašč vtaboril na samem! Plen je v mreži, a mi jo zadrngemo, in ni je zanj več rešitve. — O čas, híti mi na burje krilih!“

S tem se je končal pogovor.

Ob 11. uri sem vzbudil Ilijo, ki je bil takoj čil in trezen na nogah, in odpravili smo se proti znanemu hribu, ki je bil za dobrega jezdeca oddaljen četrto ure. Ob vznožju hriba smo izročili ovčarju, odkritosrčnemu mladeniču, konje, da bi nam bili v potrebi takoj pri roki. Po dobro razsvetljeni, a strmi stezi smo urno prispeli v hrastov gozdič in v neprodorni njegovi senci pred hišico, kjer je bival Pir Haronis.

Načrt, kako se polastiti Grka, smo bili skovali že zvečer. Bil je v glavnem obsegu izumitev Francozova: dober in komičen. Daroval je v ta namen steklenico finega žganja, poslednjo, ki jo je še imel; žganje naj bi pregnalo sleherni sum, ki bi se utegnil poroditi v Grku ob Ilijinem poznem prihodu.

„Sladko počiva v Morfejevem¹⁾ naročju“, menil je Jules, motreč hišo, obsuto zdaj od medlih žarkov nebesne svetilke. „Na levo od vhoda vidim polkno; ondi naj pleše Ilija svoje orgije²⁾, da si ne bodo gospod Pir prehudo napenjali očij. V bledem mesečnem soju bo to čarobno-fantastičen prizor!“

„Krasna noč, gospodine!“ divil se je pesnik Ilija. „Srce se tako kipeče dviguje...“ In iskreno je privil steklenico na ljubeče prsi.

„Morbleu!“ pihal je Francoz. „Izborni cognac bo tako segrel, da ga mu izlije Pir ob prvem požirku do zadnje kapljice za vrat!“

„Pričnimo, pričnimo!“ silil me je Pedro.

Dal sem svojemu slugi nekaj navodil. Brez šuma je ostavil prostor kraj nas in izginil v gozdu. Mi trije smo legli v mehki, pestri mah, hišico in nje okolico ostro opazovaje; nobeno oko bi ne bilo razločilo naših trupel od temnih tal.

Hripavo se je razlegnil po hosti oddaljen vrisk in se podvojen odbil v skalnate stene; takoj za njim se je oglasil drug, malo bliže in krepkeje; — v tretje in četrto je zaukalo isto grlo že prav blizu, no tudi zverinsko.

En starček je biv . . .

Jel jo je krožiti visoko, kakor se je bil naučil nekoč od mene.

Hruščeč prasket, hruščeč lomast: — naravnost preko jelševega grma se je na trato pred Markov dom skolovratil Ilija.

„Jujuu . . .“ je oponašal vrli Bolgar kranjske fante.

„Pir, ali že spiš? He, ne smrči tako, škorenj stari!“ razbijal je s pestmi po oknu in durih. „Zmezi se, mrha zaspana! Od Kovačevega Petra sem zbarantal ôko rmenega — tam iz Evrope je, — prinesel ga je nocoj na oslu iz Burgasa³⁾; boža po goltancu kakor balzam svetega Dimitrija! Pokusiti ga moraš; pritresel sem ti ga sam na hrib, da ne boš pozneje srakljaj, češ, ne mara zame, sam

ga je požrl . . . Ho, kumara plesniva, ali si gluh? Vstani! Vzdigni grešne svoje kosti!“

Trr-bum-bum . . . donelo je zopet po trdem lesu.

Vse tiho, le mrtvaški krik skovirja se je grohotno odzval iz skalnate duplje.

Nemirno se je zganil poleg mene Španjol in pritajeno zakašljaj.

Ilija je bil ukaje zavil okoli ogla, in čuli smo ga tolči in rogoviliti na drugi strani hiše.

„Vzdrami se, korito potrto, sicer ti zapalim tvoj kurnik! Pomôli venkaj široka usta, da ti nalijem vanje angeljskih kapljic.“

Molk. Pošteno se je pridušil, pokazal se za hip na prizorišču in že razsajal za nasprotnim oglom, huje kot preje.

„Grom in strela!“ je odmevalo v gluho noč. „Vse luknje je ta kavelj zamašil, da mu ne morem do suhih reber . . . He-ohé! Čuj, čuj, preklja pijana!“

Toda niti vsa ta nežna in ljubka imena, niti hrup in ropot, niti balzam sv. Dimitrija, ki je zapeljivo žarel v prozorni steklenici, ni hotel izvabiti Haronisa iz gorke postelje, niti ga vzbuditi iz brezdvomno prijetnega spanja. — Grobna tišina nastane.

„Díós!“ vzdihnil je Pedro in me krčevito prijel za roko. Dlan mu je bila potna. „Ni ga notri, ni ga notri . . .“

„Buén ánimo! — Le pogum!“ šepnil sem mu jaz. „Če tu ne, v selu gotovo!“

„Nesramno žaltovo . . .“ zdehal je Francoz. Jedino Ilija se ni dal oplašiti, marveč voljan igrati dosledno pristnega žganjarja, je izpremenil ulogo.

Vihté steklenico nad glavo, se je sedaj počasi zibal in vrtel po taktu monotonne melodije, ki mu je turobno in tožeče plala čez ustna, — podoben laškemu baletnemu plesalcu.

„Romantiško, demonsko!“ je poltiho vskliknil Jules.

Imel je prav. Ta plesoča, orientalsko opravljena postava na samotni gozdni trati, v žalobnem mesečnem soju, ti plakajoči, grobni zvoki, trepečoči v vzduhu liki zlobni glasi duhov in pošastij in izgublajoči se

¹⁾ Morfej = bog spanja.

²⁾ Orgije — divji, bohotni plesi.

³⁾ Burgas = mesto ob Črnem morju z dobro luko.

brez jeka v votlo temo — hu! Lahno me je obšel čut groze . . .

Preteklo je pet, sedem minut, nihče se ni ganil v hiši. Ilija je pel enakomerno dalje.

„Monsieur!“ siknil je zdajci Francoz, ležeč na moji desni, onkraj hrastovega debla.

„Sém k meni!“

V trenutku sem čepel za njim. Zgornji del života mu je bil vzravnán, glava stegnjena; napeto je gledal tje proti levi¹⁾ steni, kamor je imel nekaj razgleda, zakaj ležali smo levemu hišinemu oglu baš nasproti. Sledil sem mu s pogledom v imenovani smeri, a nisem zapazil nič nenavadnega.

„Ali ste videli?“ je hitel.

„Kaj je?“ oglasil se je za najinim hrbtom Pedro.

„Silence! — Tiho! Iz stene ondi se je bila porinila človeška glava, a se je takoj umaknila nazaj.“

„Se-li niste motili, sennor?“

„Nikakor. Obdana je bila od slabe luči.“

„Mi tepci!“ ušlo je burno meni. „Haronis je zavohal nevarnost in hoče bežati —.“

„Diántre!“ zaklel je Pedro in skočil v gozd.

„Ciel! Kam gre?“

„Stražil bo levo steno. Desna¹⁾ je prosta; njo vzamem jaz. Vi ostanete tu na mestu!“

„Juhuhu . . .“ je iz nova zavriskal Ilija, ki o celi stvari ni ničesar slutil in ki se je bil naveličal mirnega petja.

„Sacrebleu! Ta bo zdaj vse skazil! Zaklicati ali zazvižgati mu ne smem — ha! čakaj, satan!“ Pripognil se je k tlom.

„Pustite!“ del sem jaz, spoznavši njegovo namero. „Pojdem bliže k njemu in —.“

„Bo prepozno! — Naj čuti!“

Cin —.

Kamen, namenjen Ilijinemu hrbtu, priletel je naravnost v steklenico in jo razbil na drobne kose.

Ilija je izprva ves osupel strmél na vrat steklenice, ki mu je bil ostal med prsti, a kmalu uganil, kaj pomeni ta kamen, zakaj bolešno je viknil:

¹⁾ Levo in desno od opazovalca, obrnjenega s hrbtom proti hiši.

„O moja trda butica! O dobra rakijica!“ in se zvalil v travo.

Prostor ondi, prej razsvetljen, je postajal temnejši in temnejši, in nadaljnega kretanja Ilijinega ni bilo več moči določiti.

Previdno sem se bil med tem približal desni plati hiše in se utaboril ob koreninah hrasta, rastočega kraj skale, h kateri je bila prizidana mala stavba. Drevo se je z vejami skoro dotikalo nizke strehe, in jasno so se izčrtavali iz teme svetlejši obrisi stene; natančno sem videl surovo obsekana kamena, močna bruna, z desko zadelano ozko lino. Za menoj se je skala in ž njo hrib zavijal polagoma proti severu.

„Ako misli Haronis bežati, tedaj pobegne skozi to lino, ker se tukaj najpreje in najbolj varno odtegne opasnemu pomolu hriba. A, kaj če se je to že zgodilo? Hm . . . pokriva jo sicer deska, toda oni je premeten, in gotovo je gotovo!“

Oprezno sem se splazil pod lino in s puškinim kopitom pritiskal na primitivno zaklopnico, pritrjeno znotraj debele stene: ni se udala ni za las! Poskušal sem z obema pestema, a zastonj. Brž sem bil zopet na starem mestu.

„Ni še ušel, sicer bi bila deska samo prislonjena!“ sem si zadovoljno ponavljal, in srce mi je utripalo prosteje.

„Hm . . . hm . . .“ pa so mi počeli kljuvati v duši mučni dvomi. „Lahko je ostavil hišo uprav tu ter zaloputnil desko, in znotraj jo je zgrabil hermetičen zapah . . . Zakaj se je pokazal v oknu nasprotne stene? in pri luči? — Hotel, hotel je, da bi ga mi videli! Bila je zvijača: našo pozornost je zvalil na ono točko, in dočim smo mi zijali tje, jo je on tukaj ubral na prosto . . . lino je zato skrbno zaprl, da je ostal njegov beg prikrit, da si je pridobil obilo časa! Da, da . . . O mi nespametniki!“

Obupno sem se prijel za čelo.

„In temu smo krivi mi, mi, ki smo takoj početkoma obkolili hišo od vseh strani! O!!“

Najraje bi bil pretepel samega sebe.

„Saj ni mogoče!“ tolažil sem se zopet. „Bil sem tako hitro tukaj, in ni utegnil —.“

„Zakaj ga pa sedaj ni ven, če je še notri in če nas je res prekanil?“ oglašal se je že zloradi dvom. „Ušel je, ušel . . .“

Žalosten in jezen sem pulil rosni mah in besno grizel grenko bñl. A line le nisem pozabil in srpo sem jo motril, pripravljen, zgrabiti za goltanec vsakogar, ki bi ondi silil na sveži zrak.

Vse je bilo mirno, le razburkane valove lastne krvi sem čul udarjati ob žile . . .

V goščavi je poknila suha vejica. Zadrhtel sem in počasi napel petelina.

„Gospodine . . .“, dahnil je znan glas.

„Ti, Ilija?“

„Jaz.“

Skoro neslišno je zašumelo listje, in počenil je poleg mene. Dišal je po cognacu; obtipal sem ga. Rokav mu je bil moker do rame.

„Ali ni škoda dobre rakije, gospodine?“ je ganljivo vzdihnil. „Vso je popila zemlja, jaz pa jedva par požirkov, — kar sem izsrkal in izmel iz rokava . . . in tako sem žejen!“

„Preveč si vriskal. Kaj si si mislil, ko se ti je nakrat razletela steklenica?“

„Da več ne smem igrati pijanca, ko nimam več pijače v roki.“

„Pametno. Ali veš, od kod je prifrčal kamen?“

„Samo gospodin Jules ume biti tako hudoben.“

„Moralo se je zgoditi. Ali si znal takoj, za kaj se gre?“

„Menil sem, da ne smem izdati vaše navzočnosti, in stokal sem, češ, sam sem ubil steklenico; zato se Piru ni moglo zdeti čudno, da sem utihnil.“

„Prav dobro. Ali prihajaš od Julesa?“

„Da. Povedal mi je, da si ti tukaj. Ali je res gledal Pir skozi okno?“

„Menda. Jaz ga nisem videl.“

„Izvestno ni gledal, gospodine! Če je v hiši, zakaj ni otvoril sprednjega okna ali duri, ko sem ga klical? Saj sva — brata, saj —.“

„Morda je kaj sumil; morda nas je videl kdo njegovih znancev in ga posvaril —.“

„Gospodine!“ zasopel je hlastno in mi oklenil prste krog lakti.

„Kaj hočeš?“

„Oni tujec, ki je korakal sem na hrib, ko sem se poslovil popoldne od Pira!“

„A! — Da je šel k Piru?“

„In ga posvaril!“

„In je sedaj pri njem?“

„Ali je pa hiša prazna, gospodine!“

Siloma sem vdušil notranji nemir in dejal hladno:

„Ná mojo puško in dobro čuvaj lino. Ako pride kdo ven, pobij ga na tla, a ne ubij ga! Moram k Julesu in Pedru, da se posvetujemo . . . Pazi torej, dokler se ne vrnem.“

Ah, jedva sem bil nekoliko proč, že sem naslonil težko glavo ob vlažno drevesno deblo in izkušal urediti misli, ki so se mi kaotično mešale v možganih . . .

Če Haronis ne sumi, bi se moral odzvati Iliji; a ker se ni odzval, tedaj sumi; in ker sumi, ga ni v hiši; in kjer nič ni, ondi ničesar ni videti, in tedaj tudi Jules ni videl — ničesar.

To mi je sedaj hipno postalo popolnoma jasno, jasneje od sleherne resnice, in kakor norec sem se drvil proti Julesu.

„Qui vive? — Kdo je?“ donelo mi je osorno na uho, in v plašč zavita postava mi je zastavila pot.

„Monsieur Jules!“ in brž je zvedel sklep, ki sem ga bil uprav našel na tako zanimiv način.

„Vaši logiki vešala, monsieur!“ odgovoril je suho in lupil jabolko. „V oknu ondi je zažarela mojim zdravim očem kuštrava glava Grkova in posebno krasno še tisti ‚non plus ultra‘ nos, — tedaj stanuje posestnik tega fenomenalnega eksemplara v hiši, in ker ga z lepa nikdar ne bo iz nje, ga hočem izstradati, in naj mi ga je oblegati do sodnjega dné. Bien!“

Ugriznil je v jabolko in ne brigaje se zame, jel upirati daljnogled v ‚trdnjavo‘. Tukaj torej sem opravil.

„Caramba!“ jezil se je Pedro in si brisal znoj raz visoko čelo. „V lepi juhi se naha-

jamo: komu je verjeti? Kaj naj storimo? Ulomiti ne moremo, ker nismo gotovi in si lahko zaigramo življenje, in stražiti brlog, ki je naposled prazen, ne maramo.“

„S svojo pametjo sem pri kraju“, zagotovil sem mu ječé.

„Tedad presekajmo gordiški voz!“ menil je s posiljenim nasmehom. „Na jedni strani oblegajmo trdnjavo, na drugi jo naskočimo! Kje se bo že dalo prodreti vanjo, čeprav skozi dimnik. — Naprej!“

Vzel je puško, prislono ob drevo, in jaderno premeril kratko razdaljo do hiše. Sledil sem mu.

Stena je bila do cela lesena in je imela jedno samo, srednje veliko odprtino, katero le nerad imenujem „okno“, zakaj bila je brez šip, brez omrežja, le hrastova deska ji je nadomeščala krili, kakor že znani lini.

Klečé na peščenih tleh, jo je otipal Pedro in se napenjal, da bi jo utisnil.

„Oxte — pozor, da ne bo ropota!“ opominjal sem jaz.

„Carajo! Pomagajte mi . . .“ in krepkeje je tiščal.

Oba sva se potila — ni šlo.

„Bah! — Proč potrpežljivost!“ zarobantil je Pedro in butnil s hrbtom ob desko.

Zamolkel jek, — pred nama je zevala črna duplja.

Vrgla sva se na zemljo in poslušala . . . Vse tiho.

„Kaj sedaj?“

„Naravnost notri!“ rekel je moj tovariš, čimdalje bolj navdušen, in se vspel ob steni.

I mene je ogrela smela drznost, ki je posebnost mojega značaja . . . Nakrat sva stala oba v prostoru, kjer sem najprvo zadel ob postelj.

„Spalnica, sennor!“

„Aha! — Bo!“ in v desnici mu je zaplamtela vžigalica.

Zapalila sva voščeno svečico in se ozrla. Videla sva navadno sobo, pusto in dolgočasno; postelj z blazino, čez slamo dve volneni odeji, miza, na nji star vrč, stol, v kotu kup papirjev — to je bila hišna oprava. Na desni od okna so bila vrata.

„Tje!“ velel je Pedro in korakal naprej.

Pritisnil je na kljuko, in vstopila sva v ozko vežo, katero je najina lučica le slabo razsvetlila.

Zdajci sva zatrepetala . . . Bolestni vzdih, prihajajoči kakor iz groba, iz srede zemlje, jadni, umirajoči glasi . . .

Sebi nasproti zapazim črna vrata, planem tje in na stežaj se odpró.

Skalnata klet z visokim obokom, stopnice, vodeče navzdol. V globini plapola lojeva sveča; poleg nje leži človek v mlaki krvi, na njem kleči z nožem v roki Marko, ženin Jelene.

„Marko!“

Jedva da nisem padel po polzkih stopnicah.

Ozrl se je in smeje bulil vame: zrl sem v oko blaznega.

„Ui . . . ui . . .“ je zakrutil in zbežal mimo preplašenega Pedra iz kleti.

Ob nogah se mi je krivil razmesarjenega obraza Pir Haronis. (Dalje.)

Biserji.

48.

Lahkò, lahkò človeku
Življenje ogreniš,
Težkó mu pa skeleče
Trpljenje osladiš.

49.

Naj o ljubezni ženske,
Le pusti jih, kramljajo,
Ker mož-besede, resne
Presojati ne znajo.

Anton Hribar.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje)

Vzdih na vzdih, katerega je spremljal oster žvižg, mu je drhtel preko penečih se usten, in prsti so kopaje rili v vlažni pesek, dočim se je truplo v sunkih vrtelo krog svoje osi. Daleč na okoli so škropile krvne kaplje . . .

Globoko sem se sklonil nad njim in iskal s pogledom njegove oči: bile so stekleno izbuljene in s krvjo zalite.

Spoznal me je menda takoj, zakaj mirno je obležal in prenehal stokati.

„Vode . . . vode . . .“, sem začul proseče zloge.

Ozrl sem se po kleti. Plam sveče je izčrtaval iz teme v kotu sodček. Skočil sem tje, pograbil lončeno skledico, poveznjeno pod sodom, in odprl pipo.

Prazno! — Jezno sem zaklel.

Votlo tuljenje, ki je zdajci pretresalo podzemski prostor, me je prisililo, da sem naglo obrnil glavo: Pedro je za ramena vzdigal Grka, kateremu so bolečine izvabljale strašne glase.

„Ne umorite ga!“ sem hripavo zavpil in sunil Španjola, ki je ranjenca mahoma izpustil, v stran. „Bodite usmiljeni, ali vas pogoltni peklo!“

„Človek naj ljubi vruga? — Haha!“

„Ljubi, ljubi! sicer je sam vrug! — Dajte mu piti!“ In že sem iznova motril klet, visoko drže lojevo svečo.

Tam ob steni je slonel lesen pokrov, pred njim v tleh pa so se bleščeče odbijali žarki moje luči.

„Voda!“

V peščeno zemljo je bil do roba pogreznjen velik sod brez krova, napolnjen s kristalno studenčnico, torej nekaj reservoár, na čegar površju je plaval korec s kratkim držalom.

Hlastno sem zajel in bil z jednim korakom zopet pri ranjencu, katerega je Pedro

podpiral. Nastavil sem mu posodo na otekla ustna, in žejno je srebal hladilno pijačo.

V kostnem mozgu me je zaskelilo, ko mi je vroča para njegove krvi puhtela v obraz in roke: bilo mi je, kakor da me celega obdaja valovje te gorke, goste tekočine, ki počasi upada od glave navzdol po mojem životu . . . In valovja proste moje dele je takoj ovil nervozen, mrzličen mraz, dočim se je spodnje truplo topilo v stiskajoči in vendar prijetni toploti, ki ni prenehala in se tesno vsesavala v živce . . . Kamor sem pogledal, povsodi sem videl vse krvavo: krvave so bile kamenite stene, krvava je bila luč, krvava posoda z vodo, krvav je bil Pedro, črnokrvav Pir Haronis . . . Nehoté sem zamižal.

„Ascuas! Skoro se mi smili . . .“ zamrmrljal je Španjol. „Qué péna! Kaka muka!“

„Sennor!“ vzdramil je mene, „izlijte mu vode na glavo, da izpêre malo rane.“

Položil je siromaka nazaj v pesek, in jaz sem praznil korec za korec nad njega dolgimi lasmi, zlepljenimi v kuštrave kepe, nad čelom, kjer je zažarelo iz blede polti z nožem zapisano ime „Marko“, in nad lici, ki sta obe nosili črko „J . . .“ Zaznal sem hipoma njen pomen: Jelena! — Grozovita igrača norčeval! Svoje in svoje ljube ime dolbe v meso človeške žrtve!

No te rane, dasi velike, so bile neznatne proti rani, ki jo je imel oni na razgaljenih prsih in katero sem šele zapazil, odplahnivši ondi strdeno skorjo: na levi strani — dva palca v premeru — je bil vrezan krog, čegar površje — koža je bila deloma odluščena in je razkrivala gole, trepetajoče žile in mišice Očitno je bilo, da je hotel norec z demonsko slastjo in zlobo iztrgati tu živo srce!

Piru, čegar kruto zadržnjene ude je bil moj drug že davno oprostil vezij, so dobro

déli moji polivi, hladeči mu pekoče rane; mirneje je sopol, in oči so se živo gibale v jamicah. A izraza v njih ni bilo najti.

Srpo ga je gledal Španjol, stojé pred njim in pol odprtih usten pričakovaje trenutka, ki mu naznani, da je zopet zbrano v tem izpitem telesu toliko sile, da priklene nase bežečo dušo vsaj za trenutke še, ko ji zastavi usodno vprašanje . . .

V veži nad stopnicami je buknil hrupen ropot, in doneč glas je zazvenel:

„Pozor! — Luč! — En avant, djado Ilija! Vive la guerre!“¹⁾

Vrata, ki so se bila sama zaslonila, so se pod težkim sunkom odprla na stežaj, in v njih se je pojavil Francoz s puško in bajonetom v rokah — kakor vojak pri naskoku; za njim je tožno molel v klet Ilijin pihalnik. Obličja Julesovega radi teme sicer nisem mogel dobro razločiti, a toliko sem spoznal, da je nakrat postalo precéj kislo . . . (Da ni nekaj prav tam gori, je pričal skrivnostni molk.) No, ko je sedaj, naglo prekoračivši stopnice, dospel v svet sveče, so mu bile poteze nabrane v jezne gube, in pogled njegov, ki je šinil name, ni bil baš ljubezniv.

„Izdajstvo!“ je siknil in se upognil čez ranjenca.

Tedaj pa sem čudom zapazil, da so bile njegove hlače na onem delu, s katerim sedamo, čez in čez okrvavljene.

„Vi ste ranjeni, monsieur?“ sem ga vprašal, primši ga za roko.

„Te proklete črepinje!“ del je rezko in se z dlanjo potipal na mestu nesreče.

„Rakijca se je maščevala, gospodine!“ dahnil mi je na uho Ilija, katerega nos je bil višnjevo otečen in brez vsake pravilne oblike, ter potuhnjeno zarežal.

„Kaj pa je tvojemu nosu?“

„Hudo me boli, gospodine! Neka zgaga, prihrumevša iz te kolibe, se je zakadila vanj s svojo neumno čelado in mi ga zmečkala. No, rakijca ga že zopet pogladi“, dostavil je dobrovoljno in si ga jel mazati z rakijo, katere mu nikdar ni nedostajalo.

„O, djado Ilija, i tvoja škodoželjnost se je maščevala!“ sem si mislil in se obrnil k Julesu, nemo zročemu na Grka:

„Kake črepinje ste ménili, monsieur? Morda one kognakove steklenice?“

„Kajpak. Sédel sem naravnost nanje, da so se mi zapičile meter globoko, in tega ste krivi vi, ki podite sovražnika iz trdnjave, čeprav bi ga lahko zajeli . . . Saj je tudi bil zbok vaše nečuvvene prebrisanosti veselja ves iz sebe in rogal se je naposled celó

Skrivalica.

Risal F. D.

¹⁾ Živela vojna!

„Dom in svet“ 1898, štev. 18.

meni! Rečem vam, bilo je nesramno, drzno, infamno! Tu čepim za grmom in si ubijam možgane, kje dobiti pripravne stroje za hitro izstradanje trdnjave, ko plane na svetlo živ človek in hoče pobegniti; jaz ko strela nadenj in ga popadem sredi trate. Haronis ni, to mi pové prvi hip, no sovražnik je, in tiščim ga prav bestijalno. — „Hihi . . . ui, ui“, začne rigati in me poljublja. Dieu! to mi tako zmede koncept, da se pustim od onega liki dete v zibel posaditi v steklene črepinje, prežeče v travi nalašč name . . . Jedva pa začutim peklenske bolečine v mesu, se zavem svoje napake in jo hočem popraviti: prepozno! Moj rabelj je že v gozdu, patentira mimogredé Ilijino kumaro in odpluje za vekov veke.“

„Nič škode. Mož je blazen.“

„Ciel! blazen! Potem je umevno, zakaj mesari ljudi.“

„Glejte, kaj je učinil tukaj!“ Rekši sem pokazal na Grka, ki je zopet bolestno ječal in vzdihal.

„Grozno, grozno! — Ako ga pustimo na tem mokrotnem kraju, pogine nam ob nogah. Predlagam, da ga ponesemo v gornje prostore, kjer uredimo po moči lazaret zanj in zame . . . lahko namreč vsako minuto umrjem.“

„Ohó!“

„Kaj ohó, kaj ohó? Poškodovan sem vendar v najnežnejših in najbolj občutljivih organih, in tedaj se je malo šaliti! Vrh tega me neusmiljeno grize in pika moja blamaža, ki mi brez dvoma izkoplje grob.“

„Blamaža?“ sem se čudil.

„Blamaža? blamaža?“ me je oponašal. „Mar je triumf, če naskočim z bajonetom¹⁾, z vojsko in vso fineso izkušenega vojskovodje trdnjavo, kamor se je že davno ugnezdil prijatelj? Škandal! Seveda, kdo je slutil, da sega vaša in Pedrova potuhnjenost do takih mej! Ali nista mogla priti mi naznanit, da je vhod v hišo mogoč? Zakaj sta delala brez mene?“

¹⁾ Naj ne pozabim povedati, da je bil njegov „bajonet“ navaden, dolg nož, z žepno ruto pritrjen k cevi puške.

„Neobhodno je bilo potrebno, da je jeden nas stražil stavbo zunaj, zakaj uskočiti iz nje bi ne bilo nikomur težavno. In ali niste sami izjavili, da hočete vi hišo oblegati? Kaka doslednost to, da se prepirate sedaj za popolnoma nasprotno zadevo! Poleg tega bomo vsi zadovoljni, da vas s Pedrom nisva poklicala in tako kratila časa: par hipov pozneje, in našli bi bili Grka umorjenega, in cela dolga pot in ves trud bi bil zastonj.“

Mojim razlogom se ni dalo ugovarjati. Zagodrnjal je sicer nekaj o „puhlih izgovorih . . . hinavskem vedenju“, toda umolknil je in jel ogledovati si klet. Da je bil siten in zbadljiv, mu pravzaprav ni zameriti, če se uvažuje, koliko si je nocoj prizadeval, da bi žel slavo zmage, a so se mu izjalovili vsi načrti.

„Sennor!“ zasopel je Pedro in roki podkrižal na prsih. „Usmiljenje je pri Bogu, jaz sem človek, in moje muke so večje od trpljenja tega tukaj. Več ne trpim —. Naj se vam smili, jaz nimam sreč!“

Trd in mračen je bil njegov obraz, ko je pri zadnjih besedah pokleknil kraj ranjenca in mu nastavil bodalo na grlo:

„Pir Haronis!“

Glasno, svečano-resno se je čulo to ime. Pozvani je kakor pod ukazom jeklene sile dvignil trepalnici in rekel slabotno:

„Jaz . . .“

„Je-li še dolg dan tvojega življenja ali so že šteti tvoji dihljeji —, ne vem; toda vem, da ti v trenutku, ko izpoveš laž, porinem ta nož, ki ga čutiš na vratu, do držaja v goltanec — kakor gotovo sem Pedro Alejandro de Santillana, caballero gran Cruz de la Real! Čuj, jaz te vprašam: Si ugrabil v službi brata mojega Don Miguela Emilia de Santillana dné 12. vinotoka l. 1878. mojo ženo Izabelo?“

„Da.“

„Iz kekega vzroka?“

„On jo je ljubil.“

„Kaj sta storila ž njo? Kje je Miguel? Kje je Izabela?“

Pedro ni več govoril, nego bruhal posamezne zloge iz sebe; Pirovi odgovori so bili mirni, brez efekta in jedva slišni.

„Pojezdil sem ž njo do morja, kjer je čakala skrita ladija . . . On je prišel čez tri dni za menoj, plačal mi 500 zlatov, — in šel sem svojim potem . . . in nikdar več ga nisem videl.“

Španjol, prej temnordeč, je sedaj prebledel in čudno votlo in mrtvo je ponovil vprašanje:

„Kje je Miguel?“

„Ne vem.“

„Kje je Izabela?“

„Ne vem.“

„In je to sveta resnica?“

Bodeče je uprl pogled v Grka. Ta se je nekoliko vzravnal, potegnil z dlanjo preko čela, ki je iz nova krvavelo, nabral usta v prezirljiv nasmeh in dejal pretrgano, a krepko, mrzlo:

„Kaj misliš, da se bojim smrti? — Suni, če ti je drago! Dalje živeti je neumno! — Kakor je istina, da mi je bilo stokrat žal, da ti takrat v votlini nisem odgovoril, tako je istina, kar sem danes govoril. Laž mi ne škoduje, in resnica mi ne koristi.“

Zadnji stavek je skoro zavpil in omahnil nazaj. Pedro je vstal.

„Sennor!“ izkušal sem pričeti, a pomenljivo je zmajal z glavo.

„Jaz sem gotov!“

Zapel je plašč, potisnil klobuk na čelo in v skoku premeril stopnice.

„Kaj je bilo? Kam gre?“ pozvedoval je Jules, ki ni umel njegovega in Grkovega pogovora v španskem jeziku.

„Njegovi upi, katerih se je strastno oklepal, so strti: Pir ničesar ne vé o Izabeli.“

„Ubogi Pedro! — Kako medle so mu bile nakrat oči, in glasno so mu šklopotali zobje . . . Nevarnost je, da si ne stori v obupu kaj žalega.“

„Pedro ne pozna samomora! Le sam hoče biti s svojo boljó . . . ne motimo ga!“

Godilo se mi je kakor v sanjah: nikakor se nisem mogel zavedati bridke resnice, da je vse proč, do trohice proč . . . Vedno se mi je zdelo, da nam bo slišati od Grka nekaj velikega, nenavadnega, da je še pred nami, kar iščemo. In v tem stanju sem se skrbno

pobrinil za Pira, da mu ohranim življenje; z Ilijo sva ga spravila v postelj že znane sobe, kjer sva mu zavezala rane, zrezavša najdeno platneno rjuho na kose. Seveda je bilo to le za prvo silo, pozneje je imel prnesti Ilija iz sela od Pirove sestre potrebščine za lečenje ran; naša lekarna je v tem oziru slabo služila. Bila je — po Julesovi osebni izjavi — le za „notranje bolezni“, pač pa je bila velevažna za njegovo kirurgično zanimivo blesuro, ker se je nahajalo v jednom predalu obilo angleškega obliža, črnega in mesnato-rožnega . . . Sicer ostane uporaba tega obliža večno Julesova tajnost, meni ni nikoli črhnal besedice o tem, ampak kar trdim tukaj, trdim zgolj na podlagi dejstva, da je Jules d'Alby z lekarno, dvema svečama, škafo vode in tremi zrcali svoje toaletne šatulje nenadoma izginil v čumnati poleg kuhinje, od koder se je po dveh urah popolnega samotarenja prikazal sicer z lekarno, v kateri pa ni bilo ni sledú več o kakem obližu . . . Toda — pardon!

„Gospodine!“ oglasil se je Ilija, ko sva se sukala krog ranjenca, „ali ni vse tako čudno?“

„Hm . . .“ sem ménil in poravnal blazino.

„Najprvo smo smatrali Pira spečega, potem odsotnega, a cel čas ga je klal človek. Kdo bi jednako slutil! Pa ne gre mi v glavo, zakaj ni Pir nič kričal, ko je bil v strašnih mukah . . . Saj ni bil tako pijan, da ni niti čutil, ko ga je deval nekdo iz kože!“

„Iz česa sklepaš, da ni kričal?“

„Ker nismo čuli ni vika, ni klika.“

„Globoko v skalnati kleti, med sežnje debelimi stenami zamrè najjačji zvok.“

„Pa ti, gospodine in Pedro sta le slišala —.“

„V veži, da! No, glasi ondi niso bili preglasni.“

„Potem da nasprotno ni prodrlo prostorov niti moje butanje? Stavim, gospodine, da je potresalo zidove liki bobnenje groma! Pomni, da sem se zaletaval v kolibo s hrbtom, na katerem sem nesel —.“

„Prav! Če je odmevalo podobno gromu, menil je blazni, da besni zunaj nevihta; če

pa ni zadelo njegovega sluha, tedaj se ni imel za nič brigati!“

„Morda se je pa le privil hrušč do njegovih ušes, vsaj slabo!“

„Kaj vraga ti je toliko na tem ležeče?“

„No, no —“, tolkel je strmé. „Moralo je vendar morilca tako prestrašiti, da je nehal.“

„Razume se! Dosegel si naravnost, da se je požuril v zlobnem činu.“

„Misliš, gospodine?“ spravil je venkaj klaverno in malodušno.

„Je jasno: dokaz imaš pred sabo.“

„Pa znabiti se ni čulo . . .“

„Neverjetno. — In naj se je čulo! Na blaznega to izvestno ni bilo nikakega vpliva.“

„Da, da, gospodine!“ hitel je dokazovati, „nič ni provzročilo: norci ne mislijo ali če mislijo, mislijo narobe, — in tedaj je moril oni Pira še počasneje!“

„Bravo! Sedaj si jo pogodil.“

Zadovoljnosti in sreče, da je ujel to dušeslovno resnico, ki je morala oprati njegovo nedolžnost (skelelo ga je namreč biti krivemu Haronisove nezgode) je ugriznil v čepico in smehljuje si pogladil dolge brke.

„Kaj praviš, gospodine, kdo je ta blazni in iz kakšnega povoda je storil tako s Pirom?“

„Poznam ga sicer —.“

„Ti ga poznaš?“

„Iz dušvinskega gozda sem: je prvi ženin Jelene, sestre Pirove, katera se je vsled hudobnih spletk omožila s Hristom. Misleč, da mu je postala nezvesta, jo je zabodel, predno se je izkazala nedolžnost njena. Tako je zblaznel.“

„Gospodine, gospodine!“

„Celo dogodbo ti opišem pozneje; spomni me nanjo o priliki. Sedaj ni časa temu . . . Slutim torej, da je Pir sokriv Markovega in Jelinega zlá, kar pričajo črke v njegovem obrazu . . . Marko se je tedaj osvetil —.“

„O, o!“

„Več upam zvedeti od Pira samega.“

„Ali bo umrl?“ Sočutno je pogledal bolnika, ležečega v nezavesti.

„Odteklo mu je sicer sila krvi, a lahko okreva, če mu niso pohabljeni plemeniteji deli . . . zopet pa se je bati, da ga ugonobi

prisad ali mrzlica. Zategadel je treba boljših sredstev od naših; in izvežbanih rok, da mu strežejo. Odpravi se nemudoma v selo in potrkaj pri Pirovi sestri Mari, soprogi župana, kateri pojasni položaj . . . ona ukrene potem potrebno. Njen stan ti pokaže ovčar, ki čuva naše konje. — Konje same peljita v selo, kjer bodeta že dobila hlev zanje, najbrže pri Haronisovem svaku.“

„V hanu je pil z nami tudi ranocelnik.“

„Dobro; naj pride gori. Istotako djado pop.“

Ilija je zapustil sobo, jaz sem ostal sam z ranjencem. Nažgal sem novo svečo, katero sem našel v miznici, primaknil stol k vznožju postelje in se skoro zleknil nanj. Okno je bilo zaslonjeno, duri zaprte; samotna veša je plesala okoli luči.

Bolnik je ležal vznak, nepremično, zastrtih očij . . . Da ni bilo čutiti lahnega utripa žile, zdel bi se bil mrtev. Bledoba njegovega obraza je tekmovala z belimi obvezami, na katerih je tu in tam iskrila svetlorudeča pičica, — nema solza, ki jo je plakalo to življenje samo nad seboj . . .

Ecce, homo! — Glej, človek! mi je turbošno šepetalo v dušo in jo pogrezalo v globočine žalosti . . . Tako je živel in tako je končal; hotel je gorjé in dobil je gorjé . . . Ni bilo volje v tem telesu, nego strast, neukročena strast, nepremagljiv pohlep, ki je peljal bližnjika v nesrečo, izzval sebi pogubo. Ali res ni bilo volje? Povsod le slep nagon, čin brez misli in razsodbe, zgolj navada škoditi drugemu? Saj niso prazne, gole te razorane, ledene poteze: določno jim je vtisnjen duh, velik, železen duh — pečat samozavesti in ponosa . . . ! Tedaj ni bilo strasti, delal je razum: ne iz podlih, nizkih nagibov, iz trezne, hladne volje, iz gneva do človeštva je bil zločinec? — Dvakrat revno! Ponos, ki se plazi v prahu . . . !

Iz mojega premišljevanja me je vzbudil bolnik, ki se je nemirno zganil, me motno pogledal in zopet zamižal . . . Približal sem se njegovim ustom: počasi, enakomerno je dihal. Zaspal je bil. Zadovoljen sem se odmaknil in mu popravil odejo, ki je bila

zdrčala na stran. Pogledal sem na uro: dve čez polnoč.

„Najpametneje je, da se zunaj malo izprehodim, sicer zadremlem tukaj, kar ne bo dobro, ker me še bolj utruji, a moram biti čil, ko pridejo ljudje. Ta spi in te ne potrebuje.“ — Tako sem si rekel, ogrnil havelok, utrnil stenj sveče in tiho odšel.

Na nebu so že ugašale zvezde, in hladneja sapa je vela čez zemljo. Stopil sem na rob hriba, odkoder je bil razgled na Madséro. Siva megla se je vlekla po njenih strehah, no iz nje so zažarele dve . . . tri luči. Ilija je bil dospel v vas.

Tesneje sem se zavil v suknjo, zapalil svalčico in jel šetati po trati gor in dol. Zeblo me je, in noge so mi postajale težke, svinčene . . . Bil sem izmučen, potreben počitka in vsled tega tudi duševno izčrpan: pričel sem deset različnih mislij, a obdržal nisem nobene, vedno so mi uhajale k mojim trudnim krakom, pekočim očem . . . In tako je trajalo dolgo, dolgo, predno sem se spomnil Pedra. Kje je? Iskal sem ga zaman krog hiše (klicati nisem maral), med drevjem, dokler ga nisem zazrl pod hrastom mladega spomina, od koder smo nocoj opazovali Markov dom.

Stal je naslonjen ob deblo, obraz zagreben v dlani. Navzlic temi sem videl, kako mu je krčevito trepetalo in drhtelo telo, kako so se mu stresavale široke prsi . . .

Brez šuma sem se odstranil.

S čem naj mu pomagam? Nimam nič, prav nič . . . in s praznimi upi ga nečem mučiti. Kolikokrat od sinoči, ko sem zaznal njegovo zgodbo, sem se spomnil one gospe v Kazanliku in kolikokrat sem nevoljen vrgel to misel od sebe! — Španjolka je, Izabela ji je ime, Pedra je omenila: vse, vse tako mikavno, jasno, naravno . . . In ah! zopet vse tako smešno: Ravno v Kazanliku, ravno jaz sem se moral seznaniti z njo, ravno jaz tudi s Pedrom, ravno jaz naj sem pot med njima . . . Kako romantično! In na stotine je Španjolv na Balkanu, na stotine Pedrov, na stotine Izabel, in ravno ona naj je prava Izabela, ravno on pravi Pedro? Nezmislno!

Toda — vendar ni nemožno čudne poti usode . . . — Neznosno mi je bilo to vedno domnevanje, neznosen ta razpor v moji duši . . .

In baš sedaj mi je vse to s podvojeno silo, vstrajno v čim čudovitejših kombinacijah in pojavih vršelo po glavi, me trpilo, me stiskalo, da sem se obupan in zbegan bil ob čelo in srdito teptal mehka tla . . . Naposled sem se upehan uveril, da sem sam sploh nezmožen v tem oziru pametno in prav misliti, da je treba tu podpore, tujih močij . . . in sklenil sem, da razodenem celi dogodljaj v Kazanliku Julesu.

Gozd se je nakrat razsvetil, in človeški glasovi so prihajali bliže in bliže.

Vstopil sem se na prag.

V svitu dveh bakel se je pomikala proti meni majhna tropa: dva možaka Bolgarja z bakljama, Turek, pop in ženska postava, sedeča na oslu in vodeča vstric jednakega sivca; obe živali sta imeli natvorjene ogromne napolnjene vreče. Zadnji je korakal Ilija.

„Dobro jutro!“ pozdravil je prvi prišlecev, visok mož v srednjih letih, pravičnih, izrazovitih potez in mi podal desnico. „Jaz sem Ciril Kehlebarev, župan sela Madséro. Čast mi je poznati tako vrlega momáka kot si —.“

Ahá! Ilija je že delal „vodo“.

„Hvala, hvala!“ sem ga prekinil. „Večja čast je zame, da si tako mil in vljuden z menoj, neznanim tujcem. Tvoj svak spi sedaj. Vlazi!“

Hotel sem mu biti vodnik v sobo, tu se me oklenejo mehke roke in prijeten ženski glas me zaprosi:

„Reci, gospodine, reci, li umrje moj brat.“

Začujen sem obstal, motreč osebo ob sebi.

Bila je to žena grškega tipa: vitke, precčj velike rasti, bledega obraza z lahno zakrivljenim nosom in krepko začrtano brado, znakom eneržije, visokega čela, kostanjevih las. Nekoč je bila lepa, a sedaj ji je lezla polt že v gube, dasi je bila v najboljših letih in mlajša od soproga. Ženska na jugu kmalu, kmalu zvane . . . Oblečena je bila v nošo premožnejših Bolgark: črno krilo, rudeča

bluza, preko nje pisana ruta. Oko ji je bilo solzno, in izraz jaden in žaloben. Zasmilila se mi je v srce, in tolažeče sem odgovoril: „Zdravo njegovo spanje daje najboljše upe . . . Le pomiri se!“

„Prostora, prostora! Jaz sem ranocelnik! Prostora!“ je zdajci zacvilil visok glasek in Turek, drobna in majhna žaba, se je mogočno porinil mimo mene v sobo.

(Dalje.)

Pred tvoj oltar . . .

Introibo ad altare Dei, ad Deum,
qui laetificat iuventutem meam.

Pred Tvoj oltar, Gospod sem stopil,
Nevreden hlapec Tvoj,
In daroval, trepetajoč pred Tabo,
Sem prvi dar Ti svoj.

Gospod, Ti veš, da slab sem človek,
Srce mi Ti poznaš,
Ti veš, da često, često sem zablodil,
Kako kesal se, znaš.

Mladost sem svojo Ti podaril
In daroval srce,
In z mano verni ljud je zdušno prosil
Tvoj blagoslov na me . . .

O ne zavrzi me! — O vodi
Na potih Ti me vseh,
Ne daj zabresti mi na pota kriva
Sovražnikom v posmeh . . .

Daj, da srce odmrje svetu,
Da le za Te živi,
Daj, da trpeča in nemirna duša
Pri Tebi mir dobi! —

Fr. Ks. Meško.

Na tvojem grobu . . .

(Umrlemu Francu Goršiču.)

Na tvojem grobu postajam,
Ti moja ljubljena duša!
O Bog, zakaj te zakrila
Za vedno je črna ruša!

Vsa tvoja blaga čutila,
Vsi tvoji lepi načrti
Tu v grobu ležé brezglasnem
Zaprti in razdrti . . .

Trepečejo vrbe, ciprese
V jesenskem vihravem času . . .
Čuj! Zdi se, da sape igrajo
Na orgle mi v žalnem glasu.

Na orgle —! Dà! Vanje si úmel
Polagati divne odmeve,
Zató domovina hvaležna
Ne zabi vse žive te dneve . . .

Anton Medved.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje)

Molče sva mu sledila z Maro.

Ozki prostor nas je bil kmalu poln gledalcev, nemo razvrščenih ob postelji, na kateri je sedel odprtih očíj bolnik, čudeč se in zajedno preširno motreč osebo za osebo; svak mu je urejal vzglavje.

Po mizi je resnosmešnega izraza razprostiral Turek svoje ranocelniške zanimivosti: nože, klešče, sondo, žago in drugo tako morilno orodje, ob katerega pogledu me je obhajala smrtna zona. Plaho je gledala te strašljive priprave Pirova sestra, sedeča na stolu, kamor jo je bil z železno pestjo posadil mali krvnik, ko se je hotela nesrečnemu bratu zgruditi na prsi.

V oknu je leno slonel pop, golobrad mož koščenega života, in dremal.

V tilniku sem začutil toplo, vlažno sapo in se obrnil: za menoj je stal Pedro, oko uprto v ranjenca. Mimo njega se je zdajci porinil Ilija in, primši mene za rokav, šepnil:

„Kje je gospodin Jules?“

„Kaj mu hočeš?“

„Na njegov ukaz sem dal prinesiti nekaj velike vreče slame, da bomo imeli na čem spati. Toda ne vem, kje naj bo spalnica.“

„Išči ga v kuhinji ali v hramu poleg.“

Ranocelnik se je bil med tem polotil svoje žrtve . . . Po bliskovo kakor podlasica je skakljal od mize pa do postelje in zopet nazaj, izplakoval rane, prikrojal obveze, pretipaval bolno meso, štel utripe žile, ukazujoč županu s hripavim rezkim glasom, sličnim klicu petelina, kam in kako prijeti ranjenca, ki je ob vsakem pritisku zdravnikovih prstov zagnal pretresljiv stok.

Vendar ni dolgo trajalo to konvulzivno zvijanje in vspenjanje života, ti pretrgani, nervozno se izpreminjajoči glasi muke in trpljenja, zakaj težka omotica se je usmilila

bolnika ter kirurgu pomogla, da je brez ovir končal delo. Še jedenkrat premotrivši z večšim očesom ranjenca, postelj in njegovo sobo, je jel tiho pospravljati svoje preparate v usnjato vrečico. Da je takrat prodrl kdo s pogledom v njegovo dušo, videl bi bil ondi ošabno čustvo imenitnosti.

Pravzaprav se je smel „postaviti“, zakaj svojo stvar je umel v resnici dobro, čeprav ni tega kazala njegova zunanost, še manj pa njegovo kretanje . . . Vsaj jaz sem ga imel početkoma za navadnega mazača, k večjemu konjederskih zmožnostij, in se zanimal za njegovo operacijo zgolj iz hudobnega namena, da vržem „to pomivavko“ pri prvi nerodnosti pod kap. Tem spoštljiveje sem sedaj sodil o njem in ga, ko je baš hotel k durim, tudi prijazno nagovoril:

„Kako bo z možem, vrli efendi?“

Moja ponižnost je postala rodovitna podlaga za njegov ponos in za njegovo samozavest; neverjetno naglo je rastle osebeca in mi skoro prikipela do rame. Obraz njegov pa je bil jeklenostrog, oči zakrožene proti stropu, plavodlakasta kozja bradica v ravni črti s krivokljukastim noskom, ko je zaregljal v idealnem sopranu:

„Slabo, slabo! Sanitas aegra, vomica scapelli . . . neozdravljivo!“

Križ božji! Bolno zdravje, oteklost ranocelniškega noža! Po udih me je zazebló in v glavi se mi je hotelo zmešati . . . Ves omamljen in uničen sem zastokal:

„A ti, efendi, zlečiš strašni bolezni! Jaz vem, da jih zlečiš!“

„Težko, težko . . .“, je mrmljal, skrivaje notranjo zadovoljnost. „Doslej se še nikomur ni posrečilo . . . Toda — upajmo! Hitim, da izgotovim kapljice zoper mrzlico, ki se že prikazuje pri bolniku, in potem hočemo videti.“

Kakor da ne pričakuje nobenega vprasanja več, se je brž zasuknil in stekel ven.

Mož je bil izmed tistih, ki so v bistvu krotki in pohlevni, a si, prav ker so plitvega duha, pri vsaki priliki hočejo navdati čar in dražest posebnosti in imenitnosti. Tako je, stremé po učinku, planil na dan z latinskimi izrazi, katere je bil Bog zna kje pobral, in ki naj bi naslikali Pirovo stanje ne vem zakaj brezupno: a zraven je lepo domače izpovedal, da je jedina nevarnost v mrzlici, v čemer se je izdal strokovnjaka. Vesel sem bil, da bo moči ohraniti Piru življenje in dal izraz tej misli nasproti Mari, ki je bila pogrnila bel prt čez mizo in na vrh postavila sv. razpelo.

„Abdul-efendi je izvrsten zdravnik“, pohvalila je Turka; „in trdno verujem, da mi reši brata. Vendar božja roka je silnejša in duše njegove naj ne pogubi!“

„Ko se Piru povrnejo nekoliko moči, ga spravi z Bogom djado pop“, dodala je šepetom in me pogledala neskončno žalostno.

„Kaj je odredil ranocelnik?“

„Izjavil je, da se povrne takoj . . . Ta čas bom jaz stregla bratu, a moj soprog ter hlapec morata nazaj na dom. Proti poldnevu pa pride semkaj moja hčerka.“

„Kje te dobim popoldne?“

„Tukaj, gospodine! Abdul-efendi ne pusti, da bi prenesli bolnika v selo, — tedaj ostane tu pri njem!“

„Dobro. Rad bi s tabo govoril, ti povedal način in vzrok Pirove nesreče, povod našega prihoda in več drugih podrobnostij, za katere sedaj ni prilike; tudi sem utrujen in zaspan, da se jedva premikam.“

„Da, gospodine, idi počivat! Ležišče tebi in tvojim sopotnikom je pripravljeno. Slame je dovolj, in hlapcu sem velela pokriti jo z rjuhami; volnene odeje za slehernega vas tudi ne manjka.“

„Srčna hvala!“

„Da vam je všeč, bi vam bili uredili boljšo spalnico v naši hiši —.“

„O, čemu? Da smo le pod streho in da nas ne nadlegujejo radovedneži. — Če boš morda potrebovala kake pomoči, prosim, po-

trkaj kar na steno, in bom ti precej na razpolago. Zdrava!“

Poklonil sem se ji, stisnil njenemu možu roko in se tiho odstranil s Pedrom.

Naša „spalnica“ je bila druga manjša soba v hiši z dvema oknom in brez pohištva. Francoz in Ilija sta bila tla do cela porabila za postelje, in prostora je bilo tedaj obilo.

Medla luč leščerbe pod stropom nama je pri vstopu pokazala Francoza že spečega ob steni, Ilijo baš sezuvaločega opanke.

* * *

Bilo je okolo poldné, ko sem, prebudivši se čil in pokrepčan, stopil pred hišo. Tovaršev ni bilo nikjer.

Za menoj so zaškripale duri, in na pragu sem zazrl Maro, ki me je slišala iti in mi sedaj naznanjala, da se je bila mala družba pred pol ure odpravila k Cirilu Kehlebarevu na kosilo.

„Ilija pa mi je naročil“, tako je dejala, „da naj te pokličem točno ob polu na jedno, zakaj ob jedni uri bo južina gotova. Buditi te nihče ni maral, ker si baje presladko spal.“

„Si sama tu?“

„Jelena je pri meni.“

„Je-le-na —? Kdo je to?“

„No, moja hčerka!“

„A! Jo-li morem videti?“

„O, zapovej, gospodine! Toda bolje je, da jo pripeljem venkaj . . . Bolniška soba ni za pogovore, najmanj pa, če stanovalca najljuteje napada mrzlica.“

„Mar je Piru —?“

„Grozno trpi; sedaj je že drugič, ko mu plamti in vre pod lobanjo, da tuli in vpije kakor obseden, da mu blodijo po možganih zagonetne in večkrat strašne misli . . . Nikogar ne pozna. Abdul-efendi meni, da bo še jeden tak napad, hujši od prvih dveh; ako ga premaga, je rešen. Prositi hočem Boga na kolenih! — Toda, dovoli, da grem po Jeleno.“

Nisem idealist in romantik, ki riše sliko, kakor je še nikdar ni nosila ta revna zemlja; nisem častilec ženskih, ki jim z zastopnico

njihovega spola hoče peti čast in slavo, kakor je morda ne zaslužijo; pač pa sem popolnoma nepristranski ocenjevalec gledé na deklico, s katero na tem mestu seznanim svoje čitatelje. Pesniški vzos pa, ki mi vselej ob spominu nanjo polni srce in ki bi utegnil zakriviti, da zdrknem raz stezo resnice, mi baš v tem-le hipu na vrlo prozajičen način odganja — prašič, neprestano strastno kruleč in cvileč na sosednjem dvorišču.

Jelena, hči Mare Saranosove, je bila takrat stara 12 ali 15 let severne veljave. Vitko- in visokostasna se je v svoji svetli obleki in s svojim elastiškim hodom zdela bajna vila, katero bilke in cvetlice v udanem navdušenju dvigajo na svoje rame, da je videti, kakor bi se ne dotikale mehke nožice tal. Ogledovalec je nehoté zadrgetal pred njeno mamljivo lepoto: vanjo je bil vlil Stvarnik vso velikost svojih darov, ustvaril to telo kot cvet zemskih del. Bilo ni madeža na njeni postavi in bilo ni madeža na njeni duši; tu je bil jeden sam čist, blag, plemenit čut — čut dobrote; tu ni bilo revnih strastij, ne nizkih nagibov, ne škodljivih slabostij, nego vrlina za vrlino ti je tem lepša zažarela nasproti, čim globlje si dospel v ta popolni značaj.

Da, to je bilo bitje, od nebes poslano v solzne nižave, da osreči onega, ki je vreden sreče, in da pogubi tistega, ki je ni vreden.

A je-li človek na svetu vreden sreče?

Tako je ta deklica kasneje posegla usodno v moje življenje — — —.

VIII.

Na večer istega dne sem sedel ob Pirovi postelji in nemo gledal v tla.

Sporočil mi je bil po Jeleni, da želi govoriti z mano, in radovoljno sem se mu odzval. Bila sva sama v sobi. Mrzlični delirij ga je bil popustil, in ležal je na blazinah, oprt ob desni komolec.

Skozi odprto okno je lil sivi mrak.

„Dvomil nisem, da pridete“, pričel je slednjič bolnik. „Prisodil sem vam toliko duha, da prezrete predsodke takozvanih dobrih ljudi proti zločincu —.“

„Dom in svet“ 1898, št. 21.

„Glavni motiv je bila pač radovednost: nadejam se najti pri vas ključ k nekaterim dogodkom, ki so mi doslej še nejasni.“

„Prav! Dobili boste pojasnila vsemu, zakaj uteha mi je, ako nihče naopak ne sodi o meni. Videli ste mnogo, no spoznali ste malo; spoznati mojih dejanj pa vam ni bilo možno, ker niste poznali mene. Če kokoš požre črva, še ni zato ujeda, in če sem jaz kradel in goljufal, še nisem zato zločinec.“

„Morda poštenjak?“

„Poštenjak niti nečem biti! Pošten je k večjemu kak norec, da brišejo potem drugi obenj noge! — Bil sem vsekdar trd socialist, in moje načelo je slovelo: ‚Ker so ti vsi zemljani bratje, jih ljubi kot brate in ne stôri nikomur škode.‘ In nisem zahteval delitve z beračem, ki bi moral za svoje bratoljubje poginiti potem od glada, pač pa sem vzel bogatinu, ki spravlja denar za dediče in potomce, da se bodo mogli kar brez truda in dela mastiti . . . Mar sem pahnul Julesa v nesrečo, ko sem si prilastil njegovo listino? Da mu ni za bogastvo, bi se ne bil podil s takim naporom za mano! Bogati hočejo biti ljudje, bogati! Ne tako, ker hlepé po nasladnosti in razkošnosti, mnogo bolj, ker hočejo košatiti se in bliščeti . . . O, zlato-okrašena ekvipaža z arabskimi žrebci silno imponira blatnemu težaku, in globoko bo uklonil golo glavo, umaknivši se v jarek! Denar, ta dá veljavo!“

„S tako ironijo govorite o bogastvu in denarju; čemu ste tedaj ugrabili Julesu toliko vsoto?“

Nekaj trenutkov je molčal, zatem rekel mračno:

„Jezilo me je, da sem ubog.“

„Vas, ki se posmehujete bogastvu? — No: ubog! Mar je uboštvo sramota? Treba zato zavidati premožnega bližnjika? Kje je tukaj ponos, moralna moč, da se dvignete nad brozgo sebičnosti in nevoščljivosti!“

„Ali naj sem umrl lakote?“

„Ha! Vendar ne mislite, da vas je Stvarnik imel za norca, vam dal zdravo pamet in zdrave ude, a vam oboje uklenil, da vas umori glad? Na delo, dokler se giblje mazinec!“

Vsakdo se more pošteno preživiti, če le hoče.“

„A se priplazi bolezen . . . , pride tudi starost . . .“

„Pridni in marni vedno ž njima računa; njegove moči so gotovo sorazmerne s težavami, s katerimi se mu je boriti: sicer bi to nasprotovalo naravnim zakonom. A ko je porabljal dane mu moči in izkoriščal dani mu čas, si je zgradil trden bran zoper starost in bolezen.“

„In te vedne, težke in glodajoče skrbi, skrbi za obstanek? Kako moré človeka, kako mu jemljó voljo in pogum! Kako je nasprotno mikavna, kako prijetno vabljiva misel, da se bo živelo brez skrbi, brez žuljev in pôtnege čela — če se vzame bogatino, kar ima preveč!“

„Ravno tukaj je treba zadostne moralne moči, ki okrepi človeka in ga vzdrži nad prepadom. In tisti, ki zaničuje življenje brez trpljenja in neustrašno, da, rad svoje žive dni bojuje boj z nadlogami in nesrečami in se roga svoji žalostni usodi, zaupajoč jedino vase, — je meni vzor junaka!“

„Samo jedenkrat sem bil tat, in še takrat me je bil premotil zloben demon in — sila: bil sem istinito popoln berač.“

„Brazgotina, katero ste si bili naslikali na nos, se mi zdi zeló sumljiva . . . Kdor mora skrivati pravo svojo podobo, ne hodi dobrih potov.“

„Storil sem to, da bi me ne mogla zaslediti policija, ker brazgotina me je močno izpremenila, in če sem jo odstranil, bi se ne vjemal več vaš opis moje osebe z istinito mojo zunanostjo. Verujte pa, da se je to zgodilo prvokrat!“

„A kaj ste namerjali z Asparuhom?“

„Hm . . . Hristo ga je hotel na preprost način oskubiti za nekaj stotakov, za katere ga je pred letom bil odril skopuh, in podariti meni. Ker sem pa jaz preje naletel na denar, se je stvar v toliko izpremenila, da sem jaz prevzel ta posel, voljan pokloniti Hristu plodove tega načrta. Kajpak se je imelo to zvršiti zgolj v slučaju, da nam odplava zaklad v znani vam votlini.“

„Projektirani zločin opravičujete s tem, da bi bili Asparuha le kaznovali zaradi grdo priskoparjenih novcev . . . Naj bo! No, vest vam teží druga krivda, krivda preteklih dnij, učinjena nad Asparuhom in njegovo hišo.“

„Ah! Tu je glas mojega srca najbolj miren in ne kesam se svojega čina niti nocoj, ne kesam se ga tik pred smrtjo, katere votle, prežeče korake že slišim tam ob steni . . .“

Kakor da mu telesno živí stvor domišljije, je pozorno prisluškal v večerni mrak.

„Ona je . . .!“ je vzdihnil in položil glavo nazaj na blazino. „Žile bi rade bile hitreje, a premalo je krvi na kolesih . . . vse prazno . . . prazno, kakor je bilo prazno moje življenje. In mislil sem vse dnove, da rešujem veliko, važno nalogo, da živim posebnemu, koristnemu smotru . . . Zmota! Vse zmota, pusta, puhla, neumna zmota . . .“

Nervozno je mečkal rjuho in nemirno sopol.

„Ne razburjajte se! Vam bo škodilo, a zdravje se baš vrača.“

„Ej, prijatelj, proč je, proč! Predobro čutim, dasi nisem hotel razodeti Mari . . . Ubožica! — O, rečem vam, ni je čez sestrino ljubezen! O materini ljubezni govorijo, a te nisem poznal. In druge je ni, je ni na svetu. Prevara zgolj ali domišljija! Humbug! In ljubezen je bila moje zlo, moje gorjé, moja poguba . . . ker ljubezen, lahkomišlno poteptana ljubezen je hudobija . . . in moja ljubezen je bila hudobija. O, žensko, ki je zavrgla, v prah poteptala tvojo ljubav, — še ljubiti, je velika krivda! Ah, saj te nisem več ljubil, nego sovražil sem te, smrtno sem te sovražil, Teodora!!

„Ne zabi me!“ žalobno si dejala,
Ko roko zadnjikrat sem ti poljubil,
To roko, katero tolikanj sem ljubil —
Saj ž njo samo mi sreča bi sijala!

A nad menoj usoda je divjala.
Kar bilo mi najdražje, sem izgubil;
Ne jaz, — no drug je krasno tebe snubil.
Naj vedno bi se radost ti smehljala!

„Ne zabi me!“ — Minule gledam dnove . . .
Ker ljubil sem te, moral sem trpeti —
In rabelj bila ti! Čuj, divje slove

Moj spev: Kès v srcu ti grenak zaneti!
Razbita ladija mi v vihri plove . . .
Spomini nate bodo naj prokleti!“

Dočim je prvi del soneta deklamoval počasi, skoro šepetaje, zataplja se v sladke spomine, je v drugem delu pri vsaki besedi burneje rastla in kipela njegova strast, in je pesem končala slednjič z mogočnim zvokom, katerega je votlo ponovil v rosní mrak, da je bilo tem bolje poznati tožečo boleost duše.

Bolnik, katerega je bil ob zadnjem zlogu zgrabil hud kašelj, je upehan zatisnil oči, in vladala je sedaj v sobi ona globoka tišina, ki nastane, kadar se govor umakne čustvom.

Le v trohljivem tramu je glodaje škrtal črv.

Zopet je pričel bolnik:

„Bil sem nekoč dober, mehak, usmiljen, ljubil sem celi svet, ker mi je bila neznana njegova zloba, njegova propast. Navduševal sem se za lepoto, živel plemenitim vzorom, hotel blagor in korist domovine in človeštva . . . Bil sem pesnik. Pesnik ne za čast in slavo, suženj svojega pohlepa, zaslepljena reva, ampak pesnik sebi v probujo, ubogljiv otrok svojemu geniju . . . Moje pesmi donijo v mirni gorski koči, ko zbere zimski večer dede in sinove krog toplega ognjišča; moje pesmi bodo donele, ko bodo korakali junaki na boj morilni! — Zlati časi, ki so mi prehitro odbežali in me vrgli zato v kužni objem črnih pošastij, večno-nočnih furij, ki so me preganjale in drvile v opojnem vrtincu do ure, ko sem jih plačal — haha! — odslovil s svojo krvjo! Z dvajsetim letom sem ljubil deklico, ki mi je postala nezvesta. O, ko bi bil samo njo izgubil; ko bi me ne bila ž njo vred zapustila i moč mojega duha! Sam nesrečen, obupan, sem sklenil peljati bližnjika v jednako neizogibno trpljenje . . . In bil sem brez srca. V blaznem trenutku pobegnivši od strica-dobrotnika sem se potikal okoli, dokler me nista glad in beda prisilila k delu; takrat sem vstopil v trgovino Asparuhovo, takoj početkoma namenjen, da postanem tej hiši poguben demon . . . Ha, kaka slast je bila to za moje zastrupljene prsi, ko sem bleđi Slavici z jednim sunkom podrł bujno sezidane gradove, in kako se je zvijal in vspenjal sladkega zadovoljstva siti zmaj v prazni votlini mojega srca, ko sem zvedel za njeno smrt! In kakor

kri prve ovce razvname volka, da strastneje kolje žrtev za žrtvijo, tako je ta čin še silneje razjaril plam gneva v meni. Grohotaje sem iztrgal Pedru Izabelo . . . v vražjem prokletstvu sem grešil nad rodnim bitjem — posnemajoč Markovo pisavo sestavil list, ki je odločil usodo Jelenino.“

„Ste to storili iz lastnega nagiba?“

„Oh! Dolžan sem bil Hristu vsoto denarja — in ta dolg sem poravnal s sestro samo . . . Judeževi novci, ki so priklicali nadme njeno kri! Sam satan je Marku udahnil misel, da sem jaz krivičnik. Kako bi bil sicer zadel ravno mene! Prišla mu je ideja nakrat, a oprijel se je s trdovratnostjo blaznega — in vrezal nocoj v moje meso ves pekel svojega razpaljenega srca . . . Da, kakor mene moje rane, tako je morala peči in žgati žrtve nesreča, katere brezno je zgrnila nad njimi moja roka! — Bičal sem žene, ker žena mi je zagrenila življenje, osvetil pa jih je nož . . . Bridka ironija! Pa kako sramotno sem podlegel! Oslabljen vsled razkošne gostije sem lezel v klet, da z vodo pohladam izsušeno grlo. Tu mi poklekne nekdo na hrbet in mi na mah truplo zdrgne v klopčič. Spoznal sem Marka. Smejé je počel trgati raz mene obleko in pel pri tem z glasom svečenika pri pogrebu, da je zabodel v samotnem gozdu svojo nevesto, jo položil v skalnat grob, kamor se i on vleže, ko ji prinese moje srcé, češ, da mu je ona tako velela . . . In v svojem in v svoje Jelene imenu, katerih skeleča znamenja vidite na mojem obličju, mi je zapičil nož v kožo nad srcem. Od zunaj pa je udarjal na sluh zamolkel ropot in jedva slišni klici. Hotel sem vpiti, a oni me je jel daviti in, ne zmené se za hrušč, počasi, počasi, kakor da se igra, vrtal proti srcu —.“

„Ni vas torej nič ostavil, da se prepriča o vzrokih ropota?“

„Ne . . .“

„O, monsieur Jules, kako si nas nalagal!“ sem dejal na tihem in zopet prisluškal Piru, ki je čudno vznemirjen in trepetaje nadaljeval:

„Niste me rešili smrti . . . Vir življenja mi je odtekel, in kar me še hrani, je sam

ogenj, lezoč ogenj, ki me ne pusti umreti. Netijo ga pa — glejte jih tam ob steni — temne sence . . . moje žrtve . . . Ne čutite njih žgočega diha? Kako režé, kako preté! Ha, kaj mi hočete?”

Topo je bulil v zid in hripavo kričal:

„Pustite me! Dal sem vam svojo kri . . . Pustite me! Proč, proč! Ne puhajte v žerjavico, da ugasne, — da bom mogel umreti —

Humbug kleti, vražja ti golazen,
Razkosaj ude mi, ho! čehni trup narazen!
Zasadi kremplje v drob, izkljuvaj mi oči;
Samo umreti — —“.

„Oh, oh!“ je ril s čelom v blazino.

„— Ognjen mi v žilah pluje strup,
Morí in krivi . . .“

Saj mi je žal, saj se kesam . . . Milost, milost!

Trpljenje to . . . zaslužil sem?
Odpusti, peklo! Naj umrém . . .“

In zopet je bñl z rokama krog sebe.

„Ho, pomoč, pomoč! Ta ogenj
— tako tiščí, tako skelí . . .
Nihče mi ga ne pogasí?!

Pomoč!

Pošasti zlè — trepet in strah —
Po meni stegajo roké!

Pomoč!“

V obupnem strahu je zagnal blazino ob steno, kjer je menil zreti svoje preganjalke — jezne erinije —, skočil po koncu in treščil pri tem z glavo ob rob postelje, da se je takoj nezavesten zvalil nazaj.

Isti hip sta prestopila prag ranocelnik in Mara.

Več nisem vstrajal v sobi. Pograbil sem klobuk in hitel pod milo nebo, kjer me je objel sveži, vedno poetiški gozd s svojim balzamsko utešljivim dihom . . . Kak sveti pokoj v božji naravi!

Šuštel je listje in padala je rosa — padala meni v srce, je pohladila . . . Raz košate veje pa mi je pelo sto jezikov:

Mir, mir, mir!

Ura za uro je potekala . . .

Visoko na nebesnem svodu se je utrnila rudeča zvezda in blede ugasnila nad streho, pod katero je doboril smrtni boj Pir Haronis.

* * *

Popoldne drugega dné sva z Julesom ležala za leskovim grmom koncem ozke dolnice in prežala na divje golobe, ki so prihajali napajat se k studenčku, izvirajočemu par korakov pred nama in izgublajočemu se za tri sežnje v močvirnatih tleh. Osem imenovanih tolstih ptic je že napolnjevalo platneni vreči ob najinih nogah; no, bilo nama še ni dovolj, in potrpežljivo sva čakala novega roja, ki je moral dospeti sleherno minuto, zakaj od trenutka, ko sva posvetila slednjemu, je potekla že dobra ura. Sicer se pa nikakor nisva dolgočasila. Že sem bil namreč razkril strmečemu Julesu galantni svoj sestanek v Kazanliku, in tej izpovedi je sledila takoj živahna debata. Šlo se je za to, ali je ona Izabela v Kanzaliku Petrova ugrabljená soproga, ali ne . . . Jules je bil „za“, jaz „proti“ ali bolje, jaz nisem bil nič, zakaj že davno sem bil s svojimi ugovori slavno propadel, in utemeljeval je sedaj le moj nasprotnik z vedno zanimivejšimi in vratolomnejšimi hipotezami, fakti in vzgledi verjetnost svojega naziranja.

„O drugih pomislekih se sploh nečem z vami prepirati“, govoril je med živahnim mahanjem, „ker so prerevni, ampak ono, kar ste rekli gledé na romantiko, me preveč grabi, da bi molčal. Monsieur, bodite uverjeni, da se mi v srce smilite! Hočete resnico, pa prezirate romantiko, češ, to je nekaj čudnega, nadnaravnega . . . Toda zatrjujem vam, da je resnica samo v romantiki, zakaj svet, — ki je resničen — in romantika sta pretesno spojena, da bi bil oni brez nje; in če vam je ljub markanten izraz: svet sam je največja romantika! Ker sem torej na podlagi tega prepričan, da se sestaneta Pedro in Izabela baš tu ob Balkanu in sicer po vas, prav za prav sedaj po meni, popeljem Pedra v Kazanlik in naj mi ga je vleči tje v verigah!“

„Če ste vi prepričani, da je ona Izabela Pedrova žena, vendar potem še ni gotovo, da je tudi v istini! Računati se mora z vsemi slučají . . . Naj se stvar izjalovi — kaka bridka prevara zopet za ubogega Pedra!“

„Pedro je mož, ki prenese sleherno prevaro! Sicer ga pa nečem po nepotrebnem

mučiti; v to sem si izmislil sledeči načrt: Pedro je strašno bolan na živcih, kakor veste, vsled minule razburljive noči. Izjavil je, da hoče kam v toplice, da si zopet utrdi zdravje. Predlagam mu Tatar-Bazardžik, in prepričam ga tudi, da gre tje, ker so ondi najboljše toplice na Balkanu. Od Tatar-Bazardžika pa ni daleč v Kazanlik. Midva torej pojezdiva lepega dne k gospej Izabeli — s fotografijo Pedrovo —

„Dobro!“

„— jo pokaževa ob priliki gospej, rekoč, to je najin bolni sopotnik, ki vas ne more posetiti . . . In če spozna ona v nji svojega izgubljenega soproga, — dobro; in če ne spozna v njem nikogar — tudi nič škode!“

„Dobro! Kdaj odri-
nemo iz Madsere?“

„Pojuternjim rano bo Haronisov pogreb in . . . čakajte! Kdaj odhaja vlak z bližnje postaje Aidos proti Plovdivu —?“

„Ali bomo potovali z vlakom?“

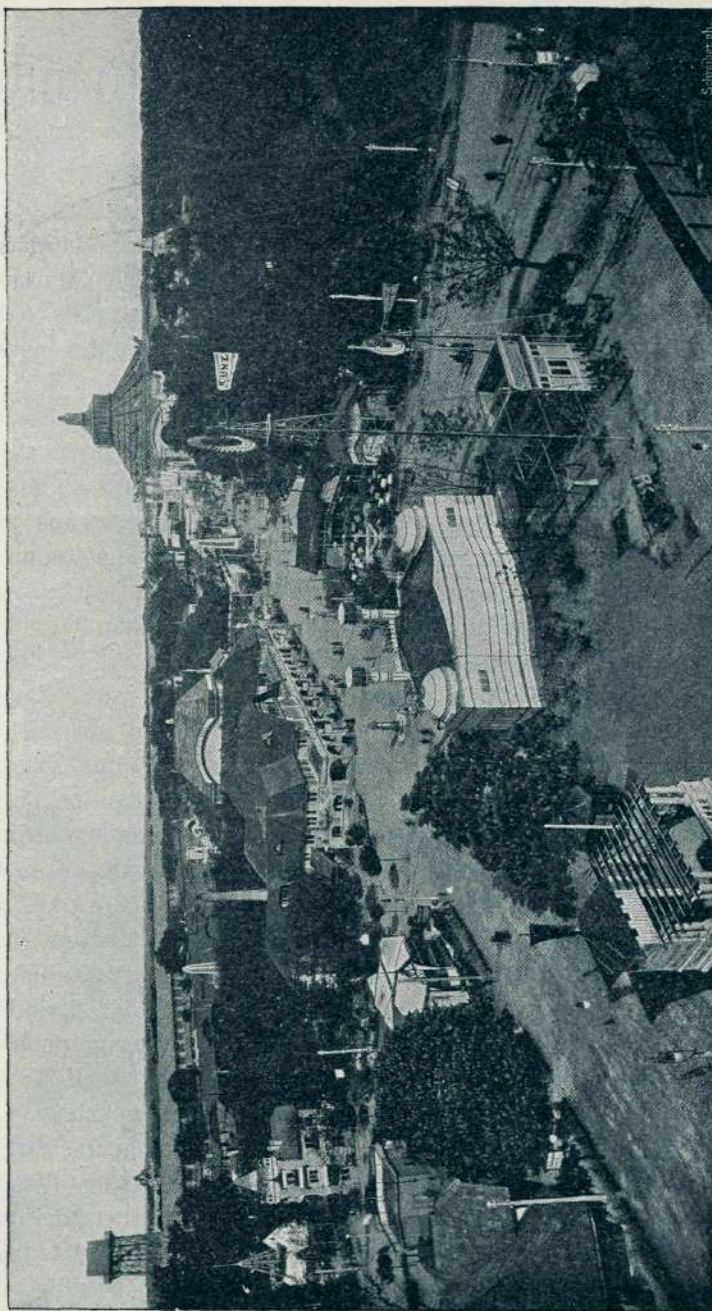
„Je mnogo hitreje nego s konji, in mi hočemo stvar dognati kmalu!“

Vzel je iz listnice vozni red bolgarskih železnic in iskal po njem . . .

„Ahá! Ob jedni uri popoldne osebni vlak iz Burgasa . . . Torej velja?“

„Velja.“

„Bien. Živela — hop! pst — Glejte jih!“

Dunajska jubilejna razstava. (Zaključena dne 18. vinotoka.)

Tropa kakih štirideset golobov se je bila z glasnim vriščem spustila na hrast kraj vodice. Buum —.

Sprožila sva oba nakrat.

Kri nekaterih tic je rudečila mahovita tla.

„Dovolj za danes, monsieur Joseph?“

„Dovolj.“

Na zapadu je tonilo solnce. (Konec.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Konec.)

IX.

Večerni mrak se je zgrinjal nad mestom Tatar-Bazardžikom.

Čitalniška dvorana v zdravilišču je bila tedaj prazna bralcev, prazna do okna glavnemu vhodu nasprotne stene, kjer sem laagodno slonel jaz, prebiraje z zanimanjem uvodni članek „Svobode“, ki je na res čudno svoboden način razodeval neke tajnosti na knežjem dvoru in šibal bolgarsko vlado. Zatopljen v časopis nisem čutil teme, ki je bolj in bolj legala na črke in jih odmikala mojim očem; a ko je bil nažgal strežaj svetilke pod stropom, sem se instinktivno pomaknil k mizi in čital dalje, strastno čital.

Kratko le sem pogledal na rožnooblečeno damo, ki je zdajci vstopila, zamrmral nekaj kakor „Dober večer“ in se že zopet zaglobil v svoje čtivo . . . tu pa mi potisnejo drobni prsti roke z listom vred doli, in srebrn, vesel glas zakliče:

„Gospod Josip!“

Za Boga milega — koga sem zrl pred sabo? Bello, gospico Bello iz Kazanlika!

Da, zmota ni bila možna. Isti fini obrazek s svileno-nežnimi lici, ista sveža usteca s slonokostenimi zobki, isti elegantni nosek s skoro nevidno-svetlo-rjavo pičico ob korenu, iste žarne oči mlade srne pod smelo zakroženimi obrvmi, isti črni, težki kodri . . . kakor pred mesecem dnij v onem pogorskem mestu; samo život ji je bil — ali se mi je samo zdel — polnejši, krepkejši, nastop samozavestnejši.

„Vi, gospica, tukaj?“ In krepko sem ji stisnil desnico.

„Vi, gospod, tukaj?“

Ljubko-poredno me je oponašala in se mi nasmihala, da sem postal rudeč kakor puran. No, ni mi pustila besede, temveč

žlobudrala na mestu z neprisiljeno prostodušnostjo:

„Prvi hip sem se vas tako ustrašila . . . Menila sem, da vidim vašega duha, sosebno, ker sem prav pred malo časa mislila na vas. Veste, govorila sem z gospodom, ki mi je pravil, da se na svojih kupčijskih potih mudi večkrat i v Ljubljani, — in ob tem sem se spomnila vas . . . Bog zna, kje je sedaj! sem si dejala, ná, pa ste tukaj! Pa kako ste se izpremenili: zagoreli . . . mračni . . . in shujšali ste tudi precej.“

„Mnoge težave na potovanju, gospica, mnoge težave“, zatrjeval sem ji jecljaje in si počehljal lase s čela, kjer sem začutil rahel pot; „vendar sediva rajša, da se mirno in laagodno pomeniva . . .“

Pomagal sem ji odložiti pestri solnčnik in beli z rudečo rožo nakiteni slamnik, in jo posadil potem na črnousnjati divan ob steni.

„A kje je vaša mamá, gospica?“ tako sem jo vprašal, ko mi je bila ponudila prostor poleg sebe.

„Šla je spremit na dom gospo Vazilijevo, soprogo zemljemerčevo, in se mora kmalu vrniti, ker tu v hotelu imava voz, ki naju popelje domov . . . Stanujeva namreč zunaj mesta v vili gospe Rosenthalove, a mamá obiskuje sleherni dan kopeli, ker je bolehná.“

„Kdo je ta gospa Rosenthalova?“

„Vdova po nekem slikarju in rojakinja moje mamá; baš ona naju je kmalu po vašem odhodu povabila sèm v Tatar-Bazardžik, kjer sva sedaj že cel teden. Mamá, ki ljubi samoto, se je sicer dolgo obotavljala, a jaz sem jo preprosila . . . In koliko prijetneje je to, nego v dolgočasnem Kazanliku! Toľiko zabave, toľiko različnih ljudij. Žal, mamá hoče ostati samo še štirinajst dnij. Ali se že vračate iz Carigrada?“

„Bil še nisem ondi, zakaj ne potujem več sam, ampak v družbi dveh gospodov, Španjola in Francoza, kar je mnogo predrugačilo prvotni moj načrt. Tako me je privozil sinočni vlak iz Madsére, neznatne vasice blizu Črnega morja, kjer je nenadoma zbolel moj španski sopotnik —.“

„In prišel sedaj v Tatar-Bazardžik zdraviti se?“

„Da, Francoz in jaz sva pa ž njim —.“

„Kot letovičarja, kaj ne?“ prestregla me je koketno.

„Tako nekako.“

„Ah, pravite, da je z vami Francoz — morda gospod d'Alby?“

„Pač. Kako ga poznate?“

„Gospica Serafina Rouget mi je že pripovedovala o novodošlem ljubeznivem kavalirju, ki jo je popoldne pri lawn-tenis-igri tako izvrstno zabaval.“

„Ahá, se vjema . . . Sedaj je menda s to gospico in njenim očetom na promenadi, če ne s Španjolom pri biljardu.“

„Niste nič gotovi s svojimi tovariši?“

„Hm . . . cel dan sem letal po ulicah, a se sedaj na večer odtegnil družbi, da si odpočijem in tudi nabavim nekoliko duševne hrane.“

„Radi čitate? Kakor jaz . . . sem sleherni dan v tej sobi: saj je toliko različnih knjig in listov! — Pardon — skoro sem pozabila — kje pa je vaš junak in pesnik djado Ilija?“

„Tam na postaji Aidos čaka vozne prilike, da pripelje naše konje do Plovdiva, odkoder jih jezdé privede semkaj. Najkasneje ima dospeti pojuternjim.“

Tako in jednako sva se torej pogovarjala . . . Ona me je izpraševala o mnogem in različnem, jaz pa sem ji le raztresen dajal odgovore, zakaj v duhu sem se pečal z važnim naklepom, se boril z veliko mislijo, kako odločiti na mah zadevo Pedra in Iza-bele, dvigniti v hipu zastor nad tajnostjo, ki me je mučila že dnove in dnove.

„Kar vé mati, to vé hči!“ sem si slednjič zagotovil; smešno se mi je zdelo odlašati, in neuzdržna sila mi je tiščala iz grla besede.

Nisem več pazil na poslednje vprašanje gospičino, ampak prišel brez uvoda, brez zveze s prejšnjim pomenkom, nekam hlastno podarjaje:

„Francoz je vesel, srečen človek, no, ubog trpin je moj tovariš Španjol — Don Pedro Alejandro de Santillana, caballero gran Cruz de la Real.“

Nepremično sem gledal gospico in videl, kako je prebledela . . . prebledela in oči pozorno uprla vame. Jaz pa sem počasneje nadaljeval, dočim mi je srce hotelo počiti od strahu in pričakovanja:

„Lastni brat Miguel mu je ugrabil po poroki ženo Izabelo in išče jo že osemnajst let —.“

Nehal sem, ker Bella je zaječala . . .

„Moj oče!“ je divje kriknila in se zgrudila na divan.

„Gospica!“ Lahno sem se nagnil čez njo. „Gospica, ojačite se!“

Vzravнала se je; izza belega robca pa je prosila ihté:

„Peljite me k očetu, k mojemu ljubemu očetu . . .“

„Gospica!“ stopil sem pred njo in jo prijel za roko. „Videli bode te očeta, — a nocoj ne, ker za današnji dan vam je dovolj. Rotim vas, slušajte! Sleherni trenutek utegne priti vaša mati . . . A njej bodi nocoj vse prikrito. Ne izdajte se ji v nobeni besedi, v nobenem giblaju; in jutri bo njena radost popolna. Naznanite ji, da ste se sestali z menoj — toda samo to! — in javite ji moj poset za sedmo uro rano. Hočete tako storiti?“

„Hočem . . .“ Obrisala si je solzne oči in vstala.

„In kdaj bom videla očeta?“

„Ob osmih. Gospod Jules ga pripelje.“

„Hvala. — Bog z vami!“

Podala mi je desnico, in odšel sem skozi stranske duri.

Drugi dan sem točno ob sedmi uri zjutraj odrinil železna vratca v ograji, ki je obdajala cvetoči vrt krog vile gospe Rosenthalove. Predno pa sem dobro stopil čez prag, mi je že prihitela nasproti gospa iz Kazanlika,

čudno bleda in razburjena, ter, strastno me objemša, klicala:

„Gospod, minuto pozneje, in šla bi bila po vas! Bella mi je povedala vse — ali je res, gospod, ali je res?“

„Da, gospa, v kolikor se tiče vaše hčere. No, zadnji dvom premine, če potrdite — to.“

Rekši sem ji izročil Pedrovo sliko.

Dolgo, dolgo je zrla vanjo . . . naposled jo je pritisnila na srce.

„On je . . . Dejali so mi, da je mrtev, a on živi . . . Bog, ti si dober, neskončno dober!“

Mati in hči sta ihteli v tesnem objemu.

* * *

Dva meseca sta bila že pretekla, odkar sem se bil z Balkana zopet povrnil v drago domovino, ko mi je prinesel jesenskega jutra poštni sèl na belem kartonu sledečo novico:

Isabella Marija d'Alby,
roj. de Santillana

Jules d'Alby
veleposestnik in tovarnar,
poročena.

Lyon . . . 1896.

Na očetovem grobu . . .

Solnce ugašalo je za gorámi,
Zvonček večerni v dolini je pel;
Savski so vali šumeli za nami —
Tožno v grmovju je slavec žgoel.

Meni pa v srcu le čute bridkóstne
Vzbujal ta večer je zvonček iz lin,
Vzbujal je v duši spomine mladóstne,
Vzbujal mi je . . . na očeta spomin!

Tiho ob grobu njegovem sem stala,
V boli in togi je mrlo srcé;
Nisem tožila, ne jadikovala,
Skrivaj otirala sem si solzé.

Solnce ugasnilo je za gorámi,
Zvonček večerni je v dolu odpel,
Tiho ostávila grob sem s solzámi,
Sladek pokój mi srce je objel.

Posavska.

Jesen.

Jesenski dih po zemlji veje,
Oropan cvetk sameva vrt;
Oj kmalu zgrne pač, oj kmalu
Že zima svoj sneženi prt.

Porumenelo listje siplje
Šuštenjem tihim se z dreves;
Je čuti zakasnele tice
Turobno žvrgolénje vmes.

Gredice opuščene kiti
Le redek še jesenski cvet;
Ponosno ziblje se, popenja,
A kmalu ga zagrne — led.

Pogled ta živo me spominja
Na leta pozna in na smrt:
Oj prišle bodo, prišle — astre,
Bo ž njimi žitja venec strt.

Da bi se s cvetkami pač mogla
Uleči mlada pod zemljó,
Da starosti mi ni se bati —
Kakó lepó bi to biló!

Mira.